NA MRTVOJ STRAŽI

HISTORIJSKI ROMAN IZ HRVATSKE PROŠLOSTI

NAPISAO:
IVAN FRANIĆ-POŽEŽANIN

NAKLADA KNJIŽARE „LINODOR“

20358

NA MRTVOJ STRAŽI

ROMAN

IZ HRVATSKE PROŠLOSTI

NAPISAO:
IVAN FRANIĆ POŽEŽANIN

KNJIGA II

PATISAK ZABRANJEN

ZAGREB 1927.

NAKLADA KNJIŽARE „LINODOR“ ZAGREB, ILICA 65

NA MRTVOJ STRAŽI

ROMAN IZ HRVATSKE PROŠLOSTI

Patisak i prevod zabranjen

Knjiga II.

I.

Na objedu kod kneza bile su samo najbliže osobe. Uz biskupa Šimuna Erdedija i njegovog brata Petra, kneza Ivana Karlovića i Petra Perenja, bili su Jankovićevi, Sekeljevi, Banićevi, Andrija Kukić i Mirko Bakić te podban Mirko Bradač.

Jelo se u prostranoj gostinjskoj sobi starog grada, u kojem je nekada stanovao Ivan Korvin, kraljevski sin i herceg, a u kojem su sada odsijedali banovi i namjesnici kraljevske vlasti.

Knez Krsto bio je ozbiljan.

— Bože daj do vijeka ovakovu slogu i jednodušnost, kao što je danas bila, onda će nam odsada biti bolje nego ikada do sada!

— Dok vatra nad krovom gori i najnesložniji ukućani skupa drže, a kad se ugasi, onda se mnogi i nepoznadu, — odgovori biskup Šime Erdedi.

— Nas će upropastiti naša nesloga i ona nam je veća nesreća od Turaka i svih ostalih, — tužno upane Stjepan Janković.

— Samo da nije kralj poginuo ne bi se ničega bojao! — uzdahne knez Krsto. — A ovako, čim dodje na red pitanje kralja, — a kandidata imade dosta, — ne će nas više ni pilići sakupiti!

— Hrvatska bolest! — tužno zavapi Petar Perenj.

— Sloga i domovinstvo vrijede samo tako dugo, dokle dosiže lična korist i ambicija, — dometne knez Ivan Karlović. — A čim se oni sukobe s događajima, koji ih priječe ili onemogućuju, odmah smo kao rogovi u vreći.

— To će se vidjeti već za koji dan! — ozbiljno reče Šime Erdedi. — Jer kandidati ne će mirovati. Ne mogući uspjeti na saboru, oni će rovariti pojedinačno. Već su jučer noćili u Rasinji, a tamo je bio i Ivan Alapić. Danas su bili kod Ivana Ernušta, a tamo je bio i Ladislav More, a za njega znademo svi, tko je i što je. A i Kaštelanović je bio ondje pa i Déšházi. Samo još nije zgodno vrijeme. Ali čim se oglasi prva truba, zovući svoje na okup, lom će biti odmah ovdje. Jer mi ne bi bili Hrvati, kad ne bi bili ovakovi.

Mirko Bradač, koji se dosada nije miješao u razgovor, sad se nagnu naprijed i viknu:

— Nemamo dosta turske krvi već treba i svoju da prolijevamo. — Vrag neka nosi — oprosti brate biskupe, to mi je već običaj, da moram kleti — sve te švapske i ugarske hofirante! — Svi hoće curu, ali da je otac i dalje hrani. Fućkam ja na takove prosce!

— To tvoja Milost imade, dragi Mirkec, potpuno pravo. Ali naša je već takova bolest, da mislimo, da je tudja proja bolja od vlastite pogače! — tužno se nasmije Stjepan Janković.

— Izaći će im na nos! — ljutio se Mirko Bradač.

— Tko ti pita zato? Kad je progutaju bit će kasno, da je natrag bljuju. — Ali će svejedno gutati, jer su im veće oči nego trbuh i nada im otvara prevelike apetite! — smrkne se biskup Šime Erdedi.

— Dobit će dosta obećanja! — Tim su Nijemci i preveć darežljivi — bolno uzdahne knez Krsto.

— A obećanje ludom radovanje! — upane mu u riječ Petar Perenj. — Volim ja vrepca u ruci nego goluba na krovu! —

— A ja čistu ruku i bez vrepca i bez goluba! — nasmije se Mirko Bradač. — Ja točim samo čisto vino u čašu, samo ga sada ne vidim! —

Knez se nasmije.

— Imade ga dosta! — Blago tebi, Mirkec, kad si uvijek dobre volje! — i naredi da se donese novi čup vina.

— A reci mi, svijetli kneže, zašto da se ljutim zbog jedne te iste stvari dvaputa? I sada i onda, kad se dogodi? Dosta ću se ljutiti, kad dodju te — calamitates — (nevolje)! A ljutnja kvari apetit, a loš apetit uništava probavu, a nevaljana probava gotova bolest želuca! Eto, zato se ne ću da ljutim. To je moja filozofija, a ja volim dobar želudac, dobar tek i ukusno jelo, zaliveno dobrim vinom, od austrijskog nadvojvode i od Ivana Zapolje. Pa punctum (tačka). —

— Imadeš pravo! — nasmije se Petar Perenj. — Čemu da si razbijamo danas glave s onim, što će sutra biti, a možda i ne biti. Danas je barem jedno sigurno, da imademo glavu kraljevine — — —

— I ja kličem, živio knez Frankopan! — nagne veliku čašu Mirko Bradač, koja se, krkljajući kroz grlo, brzo isprazni.

Svi se kucnuše i viknuše:

— Živio knez Krsto Frankopan!

— A kamo ti kaniš, amice (prijatelju) Krsto? — Dokle se kaniš zadržati u Koprivnici? — Obrati se Petar Perenj na kneza Krstu.

— Ja ću gledati, da što manje ostanem. Nije mi do dangube. Treba spriječiti, da nam sultan ne pohara i ono malo vukovske županije, što je kod nastupanja ostalo poštedjeno. A rado bi natrag osvojio i ono, što je sultan zauzeo. Zato trebam vojsku. Stoga ću s novcem, kojeg sam danas dobio, oboružati dobrovoljce i najamnike, a onda ću u ime božje što prije krenuti. Samo sam čekao Kukića. Sad znadem, — — — ali da! Nijesi nam, Andrija, točnije rekao ništa o svome radu. Ispričaj nam!

Sve se oči okrenuše na Andriju. A on, crven od neprilike, da govori o sebi pred tako uvaženom gospodom, sjedio je pored svoje Anice, s kojom je dosada slatko gukao.

— Da čujemo! To i nas zanima. — Baš smo rada da čujemo — vikne knez Karlović.

Andrija je ispripovijedao, kako je krenuo iz Križevaca, kako je opkoljavao sultanovu vojsku, kao kobac jato ptica, kako je tukao čambule i bunčuke, oslobadjao roblje, a nije imao ni pojma, da mu otac ide za turskim ledjima, kao vuk za stadom, razdirući svako jagnje, koje je zaostalo.

Ispripovijedao je, kako je dočuo, da se Kozrefpaša odlučio, da ga progoni i uništi, pa kako je u pol dana navalio na predstraže, da pokaže, kako se ne boji i potukao ih, a doveo u zabunu i samog velikog vezira Ibrahima.

— Djavolski čovjek! — udivljeno poviknu biskup Šime.

— Dobra škola! — kimnu glavom Ivan Karlović.

— A onda smo krenuli prema Stolnom Biogradu, da ga što dalje odalečimo od glavne vojske! —

— A koliko je bilo vojske uz Kozrefpašu? — prekine ga knez.

— Pa bilo je oko petnaest hiljada krajišnika! — slegne ramenima Andrija Kukić.

— A ti, s jedva nešto preko hiljade, da ga biješ? — začudi se Ivan Banić.

— Pa ne odlučuje toliko broj koliko oduševljenje, prilika i iznenadjenje, — nasmije se Andrija Kukić.

— Puška te ne ubila! To si ti dobro naučio svoj zanat, — nasmije se Petar Perenj.

— Od šesnaeste sam godine bio u školi moga oca, koji je to naučio od moga djeda, — a neke nedostatke naučio sam i kod svijetlog kneza, — tu se nakloni Andrija prema knezu Krsti Frankopanu.

— Došao si ti već kao gotov majstor, i ako nijesi imao više dlaka pod nosom nego je na dlanu! — udobrovoljeno se nasmije knez Krsto.

— I nije vas poklopio Kozrefpaša? — pogleda ga svojim crnim očima Katica Dragić.

— Dobru volju je imao, ali ja sam ostavljao prazan lonac! — mirno odgovori Andrija.

— Pripovijedajte nam onda dalje! Baš i nas počinje to da zanima, — ponuka ga gospodja Magareta Banićeva.

— Tako sam požurio pod Stolni Biograd, gdje sam zatvorio Jerolima Zadranina s pet stotina ljudi, a Mirka Bakića, Petrekovića i Jurkovića postavio sam iza Stolnog Biograda, dok sam sam otišao s dvije stotine konjanika u Vesprim, da tražim pomoć. —

— To si dobro uradio! — odobri knez Krsto.

— Ja sam tako i mislio! — Ako meni ne uspije, da potučem Kozrefpašu, onda će i oni dobiti posjetu, kojoj se baš ne bi veselili, a opet mi je bilo žao, da ih pustim iz mišolovke, u koju su mi unilazili, samo zato, što mi drot nije valjao — —

— Dobra logika! — priznade Mirko Bradač.

A Andrija se uzraduje pohvalama ovako uglednih magnata i razdragano nastavi:

— A tamo sam našao i stare drugove Mirka Cibaka i Valenta Tereka s njihovim četama. A biskup vesprimski dao mi je banderij od pet stotina konjanika, toliko je naoružao i grad Vesprim od bjegunaca, a bilo je i četa izbjeglica, koje

su se pridružile, tako da sam ostavio Vesprim s preko dvije hiljade ljudi, sve samih konjanika.

— Hej! Hej! To je vijest! — radosno uskliknu Ivan Banić.

— Pa tako sam se i vratio, a Kozref je bio već pod Stolnim Beogradom i tu sam ga opkolio, a da nije za mene ništa ni znao. Jer tu je najednom došao i otac. —

— Otac? — To je divno! — Kako je došao? — začudi se knez.

— Čim je vidio, da se Kozref odvaja od glavne vojske, pošao je za njim, sluteći, da nešto kani. Slutio je, samo nije bio siguran, da se radi o meni. Zato je išao za njim, kao lisica za zecom ili divlja mačka za mladom srnom. Tamo ga je našao Valent Terek. Onda smo ujutro napali Kozrefa, kad se najmanje nadao, sa pet strana, a provalio je i Jerolim iz Stolnog Biograda. A Bog nam je bio milostiv, pa smo ga tako potukli, da ih je deset hiljada ostalo pod zidinama grada. —

— A koliko si ti imao gubitaka? — upita brzo knez.

— Eh! Dosta! Preko hiljadu mrtvih, a pet stotina što teže, što lakše ranjenih. I Jurković je ostao na bojnom polju! — Tu uzdahne Andrija, jer je Jurkovića jako volio.

A knez se snuždi:

— Šteta! Dobar je junak bio i vjeran oficir! —

— Ali se i hrabro borio i slavno je umro. Dao Bog svima ovako lijepu smrt! — uzdahne opet Andrija.

U tom času osjeti jednu nježnu i mekanu ručicu, kako ga pomilova po ruci, a trnci ga prodju preko cijelog tijela i on se osjeti, kao da se nalazi u samom raju. A jedan sladak glasak šapnu tako milo:

— Samo, kad si mi ti ostao živ! —

Ali već to blaženstvo prekinu knez:

— Nastavi dalje!

— Onda sam Jerolima ostavio u Stolnom Biogradu s ranjenicima, a mi smo otišli izmedju Tate i Budima u onaj okrug medju Dunavom i Tatom i Budimom. Tu smo malo poremetili turske redove. Kod jedne bare kod Marota potukli smo Turke, koji su opsijedali Mihajla Doбozija i bili ih s topovima. Nije ostao nijedan glasnik poraza.

I tu Andrija ispripovjedi tužnu historiju Mihajla Dobozija i svima su navrle suze na oči, a ženske su i glasno zajecale.

Muškarci su ljutito udarali šakama po stolu, ogorčeno vičući:

— Zvijeri! Sve ih treba pomlatiti!

— A i jesmo ih. Što nije poginulo pod mačem svršilo je u bari. — ponosno rekne Mirko Bąkić.

— To ste dobro učinili! — Vrlo sam zadovoljan — oduševi se knez Krsto.

— Onda smo potukli Muratbega pod Ostrogonom istu noć, a kad je Ibrahim pošao u pomoć, priredili smo mu zasjedu kod Bička i potukli do nogu. Medjutim je Behram, misleći, da vaša kneževska milost dolazi osobno, udružena s gospodinom erdeljskim vojvodom, pobjegao u Budim. Bjegunci su našu snagu tako uveličavali, da je i sam sultan povjerovao, da s vama dolazi i njemački ćesar. Zato je isti dan prešao u Peštu. A mi smo imali tu sreću, da Behramovu zalaznicu razbijemo na samom mostu budimskom. Skakali su od straha u sam Dunav, samo da pobjegnu što brže iz dohvata naših sabalja.

Sultan nas je doduše pozdravio iz topova, i nanesao nam i dosta štete, ali mi smo se sretno spasili.

Knez se razdraga, a svi vitezovi odobravahu glasnim klicanjem.

Anica je udivljeno gledala u Andriju, dok je Stjepan Janković rasao od ponosa.

— Neka me Bog kazni, ako te zaboravim, čim dodje novi kralj! — svečano rekne knez Krsto Frankopan.

— Sva vojska na Mohaču nije mogla učiniti niti stoti dio onoga, što si ti sam učinio. — A sada vidite, gospodo! — Da se nas pričekalo na Mohaču i da nas se i poslušalo, kako bi se s trideset naših i četrdeset hiljada Zapoljinih dalo sjajno pobijediti! Ali su se bojali za svoju slavu, a mi moramo da peremo njihovu sramotu! — ogorčeno hukne knez Krsto.

— Sad bi te poslušali! — Nema sumnje! — Ali je kasno! — odgovori biskup Šime Erdedi. — Nas su nazivali kukavicama, kad smo im to savjetovali, a sad vide, što smo im značili.

— Kasno je poslije podne na misu, — dodade Mirko Bradač. — Ha, sad bi uzeli kabanicu, ali je kiša već prestala! — Sad su dobri i Hrvati, a prije nas nijesu htjeli! — Zato su i platili skupo jedno novo iskustvo!

— Božja kazna za oholost! — svečano se oglasi knez Ivan Karlović.

Dame su pravim udivljenjem promatrale Andriju, koji se zakitio neumrlom slavom. Jer nije to malenkost, s tako malo vojnika polučiti tako lijepe uspjehe. A to su sve bile žene, u čijim je žilama tekla viteška krv i koje su čule više razgovora o hrabrostima i pogibeljima nego o toaletama i zabavama.

A Anica je rasla od sreće zbog slave Andrijine, jer slava muževa je kao krošnjato drvo, čija sjena u prvom redu pada na njegovu ženu.

I ona je bila sretna, sretnija nego ma koja kraljica na zlatnom prijestolju.

A Andrija, osjećajući njezine razdragane i zaljubljene poglede na svome licu, rastapao se od miline i sreće, kao što se topi maslac na suncu u kolovozu.

— — — — — — — — — —

Već drugog dana promijenio se život u Koprivnici.

Knez Krsto je odmah počeo organizacijom četa. Svrstavao ih je u stjegove, odrede i čete. Pješadiju dijelio je u pukove, a konjicu u odjele i stijegove. Velikaše i plemiće razdijeli je kao oficire i zapovjednike.

Neki su ispočetka to nerado gledali, voleći više slobodu ustaša nego disciplinu organizovane vojske. Ali knez nije bio od onih, koji su poznavali popuštanja. Zapt je bio ugaoni kamen ratnih uspjeha i ratne sreće, i tu nije moglo biti ni odustajanja, niti pogodnosti bilo za koga.

Kao zastupnik Krstin bje odredjen umni i hrabri knez Ivan Karlović.

Kao podzapovjednici razdijeljeni su Petar Erdedi, brat biskupa Šime, Petar Perenj krunski čuvar, Ivan Banić, gospodar i veliki župan Virovitice, Ljudevit Pekri gospodar Rasinje i Andrija Kukić kapetan kneževe i najamničke konjice. Pješadijom je zapoviedao Mirko Bradač, podban i veliki župan Križevački.

Po vlastitoj molbi, Franjo Sekelji udijeljen je u stijeg Andrije Kukića, gdje je služio i Mirko Bakić. Tako su tri mlada prijatelja ostala skupa.

Odmah drugi dan poslan je Mirko Bakić, da kupuje konje i sabire najamnike po Zagorju i Slavoniji.

A čete su započele vježbanjem, gdje je Andrija Kukić služio, unatoč svoje mladosti, kao učitelj.

A kako je bio slavan vitez svi su ga rado slušali.

Slobodno vrijeme sprovodio je Andrija, to se samo po sebi razumije, kod Anice.

Ona ga je s čežnjom očekivala, čim je slutila, da će se vratiti.

Već iz daleka vidio je on njezin vitki lik i crnu glavu, kako je postavlja na doksatu kuće i domahuje mu iz daleka.

A onda bi se zavlačili u sjenicu vrta i gradili zlatne kule na oblacima.

— Samo da se svrši ta nesretna vojna! — Uzdahnula bi Anica. — Jedva čekam! —

— Misliš li, da ja manje žudim, da napokon budemo svoji? — Ne žudi zemlja tako sunce, kao ja, da se nikada više ne odvojimo jedno od drugoga! — odgovarao bi Andrija, milujući joj punačku ručicu i glatko počešljane vlasi.

— A očeve ćemo uzeti k nama! — I tvojega i mojega!

— Dakako, dušo! Drugačije ne bi nam ni bila potpuna naša sreća! — Oni su zaslužili, da budu sretni uz svoju djecu.

— A gdje ćemo stanovati?

— Ja mislim u Kraljevoj Velikoj, da budemo bliže tetki, a i mojem dobru, koje sam naslijedio od Petravića. A jedan dio godine ćemo probaviti i na Vrhovcu!

— Je li tamo lijepo?

— Divno, Anice! Pomisli, na strmoj litici kula čvrstog grada. Okolo visoka hrastova šuma, kroz koju jure srne i jeleni, a pred nama ubava požeška kotlina sa svojim crkvama, kaptolom i samostanima. Dolje teče srebropjena Orljava, a siječe ju Veličanka. S druge strane vijuga se, kao zmija, srebrna Sava, a preko nje Motajica u Bosni kao daleki crni oblak. A večernji povjetarac šuška granjem, podrhtava lišćem i donosi nam cvrkut ptica pjevica, budi sanje i čežnje. Velika je veća i bogatija, ali Vrhovci su ljepši!

— Da znadeš, kako se radujem, da to jednom vidim! — sklopila bi oduševljeno i čeznutljivo ruke Anica.

— I vidjet ćeš! — Jer to je tvoje koliko i moje. A sve će biti još ljepše i krasnije, kada ti budeš ondje! — razdragano bi govorio Andrija.

— I ti, mili moj! — I ti! — Da znadeš, kako je teško, kad tebe nema! — Kad te srce osjeća blizu. Tu, sasma pored sebe. Osjeća tvoj dah i miris, a pamet kaže, da si daleko,

okružen opasnostima, u blizini smrti i pogibli. — Franjo me dira, ali on ne zna, što je to čežnja, što je ljubav!

— Mila moja! Slatka moja! — zagrlio bi je Andrija. — A kako je tek meni, kad me ovije svježina šuma, a ja položim umornu glavu na tvrdo sedlo i gledam u mračno nebo, a gore dršću milijuni iskravih zvijezda, migolje i bljeskaju, i ja znadem, da ih možda u taj čas i ti gledaš, i pitaš ih, gdje sam ja, kad im i ja šapćem pozdrave za tebe. Noć, mirna i tiha oko tebe. Tu i tamo zahrza konj, negdje se javi ćuk, negdje daleko zalaje lisica ili zavija vuk, a ti ležiš i sanjaš kod otvorenih očiju. I ja te čujem, kako mi govoriš, vidim tvoj mio lik, segnem rukom za tobom, a tebe nema. Tama se širi, mjesec se nebom skliže, a zvijezde migolje kao i prije sna. Hej! — Teške su to čežnje, i zato je tim sladja java, kad se probudim u tvojoj blizini kao sada.

— Mili moj Andrija! — ganuto ga grlila Anica. — Sve ću ti to vratiti. Jer te volim više od života, sve si mi ti! Sreća, mladost, blago i život! Kao cvijet bez korjena bi uginula, kad tebe ne bi bilo pored mene, kad bi se tebi nešto, ne dao Bog, dogodilo!

— Ne će, dušo! Dobar je Bog! On me je već dovoljno iskušao, a i pravedan je, a da bi oduzeo sreću, koju mi je sam dao. A ja ću mu zato i vjerno služiti. Branit ću njegove crkve i oltare, njegovu djecu i zemlju. Pokazat ću se dostojan njegove milosti, tako mi sreće na nebu i vječnog spasenja moga.

— Ja se uvijek za to molim i za našu sreću i za tebe, — stidljivo i milo bi prošaptala Anica.

Tako je prolazilo vrijeme i tako su se redali slatki časovi.

A bilo je i vrijeme, kad je Andrija podučavao Franju u mačevanju, u borbi s Turcima, u privlačenju k neprijatelju i u četovanju.

A Anica bi zadivljeno i ponosno gledala u Andriju i govorila Franji.

— Samo ga slušaj! On to sve znade. Možeš mnogo naučiti, ali nikad ne ćeš biti kao moj Andrija!

— Svakako pod papuču ne ću nikada doći kao on! — nasmijao bi se zlobno Franjo.

— Pod kakovu papuču? — začudjeno ga pogleda Anica.

— Pod tvoju! — Jer on već i nezna misliti nego kako ti misliš, ni govoriti nego kako ti govoriš. Kad te vidi pre-

vrče očima kao puran, kad mu odsijeku glavu. Skoro ću ga vidjeti, kako ti drži klupko, da ga odmataš! — Pfuj! Lijepo si upregla najvećeg kavalira u vojsci!

— Jao, što si drzak! — Zar ti to smiješ da kažeš za mog Andriju? Sram te bilo! On je meni prvi i bit će uvijek prvi, a ja druga, ali opet jednaki! — —

— Dabome! Dabome! To se već i sada vidi. Čim svrši vježbu, a on kod tvoje suknje, kao pas uz gospodarevo koljeno. I to ti zoveš ljubav. To je ropstvo.

— Pregrizao jezik, da Bog dade! — razljuti se Anica. — Ti ćeš mi još Andriju pokvariti. A on je bolji od tebe, bolji od vas sviju.

— Dakako! — Danas još misli, da je kudrov, a već je pravi pudl! — Samo mu još veži vrpcu oko vrata, pa će biti još ljepši!

— Grubijan! — viknula bi Anica i otišla, da se potuži tetki Uršuli, dok bi se Franjo slatko smijao naivnoj Anici, namigujući ugursuski Andriji, koji je uživao u zagrijavanju Aničinom i ako mu je bilo žao, da se ljudi i jadi.

— Nemoj, da je diraš! — nježno bi rekao Franji.

— A zašto da ne? Mladu se ne smije pustiti tako jeftino. Kako je ti maziš, još bi nam prerasla svima preko glave. Već se i sada kočoperi kao puran, kad čuje zviždanje.

U večer bi sjedjeli dugo kod stola. Anica bi s tetkom vezla, a Stjepan Janković s Andrijom i Franjom razgovarao.

— Kaniš li i kasnije ostati u kneževoj službi? — zapita Stjepan Janković Andriju.

— Samo za vrijeme rata! — Inače ne! — Jer želim na svome da gospodarim.

— To ćeš dobro učiniti. Ako kuća nema gospodara, ona se ruši pod zubom vremena i sama. A opet gnijezdo se vije, da se u njem stanuje, a ne da se vjetar njime poigrava.

— Znadem, oče! I to i ja jedva čekam!

— A gdje ćete da stanujete?

— Ja mislim u Kraljevoj Velikoj. Ali i ti s nama i moj stari otac. Svi treba da budemo skupa.

Stari Janković se uzbudi. Tronula ga dobrota i odanost Andrijina. I on ganuto reče:

— Kad mlade ptice saviju gnijezdo, stare im dolaze samo u posjete. Ne mogu ni ja moje očevine da napuštam, dok sam zdrav. Ja ću doći da vas vidim, ali da stanujem, ne ću!

— Hej! — Ne može to tako da bude! — Ne bi naša sreća bila potpuna, kad vi ne bi bili s nama. Anica nema nikoga nego vas, a vi nikoga nego nju. Pa kud ćete nego s nama? Dosta ste se vi naradili. A ni ja nemam nikoga nego oca i starog Petravića, pa ćete vas tri uživati s nama. Vi zato morate s nama. Jelde Anice, da otac mora s nama?

— Dakako! Gdje bi on bez mene?

— A što ću s Podborjem?

— Zadržimo ga, ako hoćete!

— Onda ćemo ga radije zamijeniti s kojim imanjem u blizini Kraljeve Velike!

— Ja mislim, da to ne bi trebalo da ide iz obitelji! Mi ćemo imati dosta u Kraljevoj Velikoj, a i Vrhovci imadu lijepa selišta, a i knez mi je obećao, da ću biti nagradjen, pa se nadam, da ćemo se opet povećati. Neka Franjo to otkupi, a vi se nagodite, kako znate i hoćete. Pa će opet ostati u vlasništvu vaše krvi, a ne da se tudjinac banči po njemu! — odvrati Andrija.

— To ne bi bila loša zamisao! — uperi oči Stjekan Janković u Franju. — Hoćeš li?

— A zašto da ne? — Podborje će lijepo zaokružiti naše posjede, a ja sam ipak tamo ugledala svijetlo svijeta! — umiješa se gospodja Uršula.

— I ja sam zato i drago mi je, da je to Andrija spomenuo. A mi ćemo se, ujače, lako nagoditi. Znadem, da ne ćeš ni ti meni krivo, pa kako rečeš, tako će biti! — pristane odmah Franjo Sekelji.

— To ćemo lako svršiti nas dva! — odmahne rukom Stjepan Janković.

A Anica zahvalno pogleda Andriju i on u tom pogledu razabra, da joj je ugodio i bude mu milo.

II.

Medjutim je vrijeme odmicalo, a Mirko Banić sa Martinom Hotkovićem doveo konje i najamnike, pa je tako sve stajalo spremno za kretanje ove vojske.

I zaista 2. oktobra krene čitava vojska, kojoj je Andrija vodio prethodnicu, preko Novigrada, sv. Gjuragja i Virovitice za Valpovo.

Išli su veselo i dobro raspoloženi. Konji su veselo hrzali, što su vojnici smatrali kao dobar znak. Divlje patke letjele su nisko i veselo gakale. S obje strane puta dizala su se či-

tava jata trčki i jarebica, a gavranovi jedva su se i vidjeli. A ono, što se i susrelo, stajali su podaleko, namrgodjeni i kao nezadovoljni.

— Neće nas! — smijali se vojnici.

— Malo smo još premasni! — odgovarali su drugi.

U sredini Andrijina odreda pjevao je jedan zvonki glas:

— Ne plač' mila draga, ne daj srcu jada!
Dosta ćeš plakati, kad na vojsku pojdem,
Kad na vojsku pojdem a natrag ne dojdem!

I svi prihvatiše pjesmu, koja je odzvanjala u svježem jutru jesenskog čistog dana, pomalo zasjenjenog mliječnom maglicom.

Gospodje i obitelji velikaša išle su sa vojskom. Zato je bilo tim veselije, a pjesma i smijeh orio se na sve strane.

— Mi idemo kao svatovi, a ne kao ratnici! — smijao se Mirko Bakić.

— To je samo znak, da ćemo pobijediti! — odgovori veselo Andrija Kukić.

Katica Dragićeva s Margaretom Perenijevom vozile su se pokraj kneza, koji je bio izvanredno dobre volje. I oni, koji su ga već davno poznavali, nijesu ga vidjeli ovako raspoložena. Sav u oklopu od ocjeli, obloženom u srebrne i zlatne ukrase, bez kacige, izgledao je kao pravi Rimljanin. Sjajne oči krijesile su se od sreće i zadovoljstva. Katica Dragićeva bila je očarana.

Kočija, u kojoj je sjedjela gospodja Uršula Sekeljeva, Margareta Banićeva i Anica, bila je okružena po Andriji, Franji, Mirku Bakiću, Ivanu Baniću i Stjepanu Jankoviću.

— Ovakove pratnje nema ni kraljica kao vi, — veselo vikne Mirko Bakić.

— Ali ni druga vojska nije tako lijepo ispraćena kao vi, — odgovori gospodja Margareta Banić.

— To je istina! — usklikne Andrija Kukić. — A jer smo svi dobro raspoloženi, od zadnjeg vojnika pa sve do kneza, to znači, da ćemo vratiti ovjenčani slavom i pobjedom!

— Bože daj, da se vaše veselje okrene Turcima na žalost! — progovori Stjepan Janković.

— A zar može drugačije i da bude? — Ovo će biti bolje nego pod Jajcem! — Vidjet ćeš oče! — razdragano odgovori Andrija Kukić. — Ta vidiš i sam tko nas vodi, vitez nad vitezovima.

— Da! Da! — zamišljeno, ali uvjereno, odvrati Stjepan Janković. — Da nas je on vodio pod Mohačem i mi bi se, ali i sultan, drugačije vratili kući!

— Njega ćemo još ispratiti kao dobre domaćine! Mene već i sada svrbi ruka! — viknu razdragano Franjo Sekelji.

— Imat ćeš o što da je počešeš, — nasmije se Mirko Bakić. — Odmah iza Valpova započet će kolo da se pretvara u drmeš. A koliko Andriju poznajem, više ćeš imati sječe nego zalogaja. Odmor je kod njega samo u sedlu.

— Ehe! — Pa kako živite bez jela? — upita začudjeno Anica.

— U sedlu se jede, ako se imade šta, a gutljaj rakije to je za gašenje žedje. — Spava se u sedlu jašeći. Eto takav je to vodja taj Andrija! — Juri za turcima kao lovački pas za divljači!

— To vi, Andrija, nijeste gladni? — zapita Margareta Banićeva.

— Sit sam od radosti. U ostalom nije čovjek samo zato, da jede. Kud bi mi došli na vojnom pohodu, kad bi davali prednost jelu i odmoru pred proganjanjem neprijatelja? Ne će on nas čekati, dok se mi nakanimo doći, već ga treba juriti i zaskočiti, a to znači dvaput više vremena nego redovna bitka!

— To ste vi veliki krvnik! — A ne izgledate tako!

— Ja samo vršim dužnost i radim na slavu Gospodina Isusa! — mirno i blago odgovori Andrija Kukić.

— Krvnik? — Hej! — Ni tvor nije opasniji, kad se zavuče u kokošinjac medju kokoši, kao Andrija, kad zasuče rukav na desnoj ruci i zadje u bitku, — vikne Mirko Bakić.

— A kako se čuva? — oprezno upita Anica.

— Čuvaju se oni, koje on potjera, — nasmije se Mirko Bakić. — Pa njemu nije potrebno. Jer čim ga upoznadu bježe na sve strane, a on ih skida s konja kao krojač odijela s klina. Nijesam ovakovog vidio! — A kako se na to naviknuo, vi ćete mu morati, kad se udadete za njega, svaki dan podmetati kokoši, da im odsijeca glave, da ne izadje iz vježbe. Jer navika postaje druga priroda, kako kaže narodna poslovica!

— Kokoši se jedu a ne ubijaju za zabavu! — naivno odgovori Anica.

— Hej! Onda ćeš ga morati upotrijebiti, da ti kolje kokoši, da barem tako vidi krv! — nasmije se otac.

— Vi mene samo dražite — slatko se nasmiješi Anica. — Jelde Andrija, da ti nisi takav?

— Ne! Nije! — Umiješa se sada i Franjo Sekelji. — Zadovoljit će se on i time, da odsijeca u bašći makove glavice! Ne boj se, osim ako ga svežeš na lanac i držiš stalno za pojasom i pred očima!

— I tvoj dugi nos! — naljuti se Anica.

Svi prasnuše u smijeh.

A Franjo Sekelji se okrene Anici:

— A što tebi smeta moj dugi nos, kad ne smeta meni, koji ga nosim? — U ostalom i ti si viknula dvaputa »ovdje«, kad je Bog dijelio nosove.

Anica se odmah popipa za nos:

— Jelde, Andrija, da nije istina?

— Nije, Anice! — Ti imadeš krasan nos!

— Tebi bi se svidio, da imade mjesto njega i krastavac! — zlobno se nasmije Franjo.

Svi se nasmiju na tu doskočicu, pa i sama Anica.

I tako su išli dalje zadirkujući u Anicu i Andriju.

Prenoćili su kod Banića u Virovitici, gdje su ostale i Anica i gospodja Uršula i Stjepan Janković.

Cijelu veče su sproveli skupa, jer tu noć nije imao odred Andrijin noćnu stražu nego odred Ljudevita Pekrija, jer su još bili daleko od neprijatelja, pa nije bilo opasnosti, a knez je htio, da se što ljepše oprosti od svoje vjerenice. Zato ga je izvukao iz straže, a znao je, da će odmah, čim zadje u kipući kotao bojne vreve, Andrija i onako imati i preveć besanih noći.

Vojska je spavala u taboru pod šatorom, koji se kao prsten obavio oko grada Ivana Banića. Svi velikaši odsjeli su kod Banića, koji je imao dovoljno prostorija i priredio gozbu, koja je trajala cijelu noć.

Sam knez plesao je s damama, a o mladjim plemićima nije potrebno ni govoriti.

Samo Andrija i Anica nijesu plesali već su sjedili u jednom uglu velike dvorane.

— Dan i noć ću da mislim na tebe i da izgledam tvoj povratak — uzdahne Anica.

— A ja ću, da te u duhu gledam, kako me očekuješ! — raznježi se Andrija.

— Valjda ne će dugo potrajati?

— Tko to znade? Samo Gospodin Bog! Na vojnu kad se ide, znade se, a s vojne, kad te puste!

— A zašto Bog, koji je kazao — ne ubij! — ipak dozvoljava, da se ljudi ubijaju?

— Jer je borba izmedju zla i dobrog i na nebu bila, pa ju je djavo donesao i na zemlju, da prkosi gospodinu Bogu!

— A zašto uvijek ne pobijedi dobro?

— Jer Bog vjerne kuša na zemlji, da im za patnje plati na nebesima! — Zato smo mi vitezovi božji i borimo se za njegovu slavu! Stoga se ne smiješ buniti protiv njegove svete volje, da se ne rasrdi i da nas ne kazni!

— Pa ja se ne bunim! — uplašeno se trgnu Anica. Ja bi samo voljela, da na zemlji zavlada mir i ljubav!

— To nije moguće! Jer na zemlji živu ljudi, koji su gori od životinja. Sjeti se samo Ladislava More!

— Opet nas je napao u Dobroj Kući, ali ga je tvoj otac dobro isplatio!

— Ako se ne smiri, potražit ću ga ja u njegovoj Orahovici! — I Andrija se pri tom tako smrknu, da je jeza spopala i samu Anicu.

— Isus je zapovjedio, da ljubimo i naše neprijatelje!

— Ali nije naredio, da trpimo zlo u vlastitoj kući! Ako se on hoće da bije, neka ide na Turke, a kršćane neka pusti na miru! — mrko odgovori Andrija.

— Sad se odselio od nas pak ćemo valjda imati mira!

— To mu jedino mogu zaželjeti i savjetovati! — a glas mu je zarežao kao u srditog psa. I pri tome je tako pogledao na Ladislava More, koji je sjedio pokraj kneza Krste, i slučajno pogledao prema Anici i Andriji, da je odmah skrenuo glavu na drugu stranu.

A sada se nije trebao bojati Andrija Morea, jer se daleko više ovaj bojao kneza nego vlastitog kralja i ako ga je mrzio.

— — — — — — — —

Drugi dan pošalje knez Mirka Bakića s pedeset konjanika, da potraži starog Kukića s naredjenjem, da se u Valpovu pridruži k četama kneza Krste.

Već u ranu zoru krenuo je Bakić, dok su kneževe čete krenule tek oko deset sati, da u veče stignu u Slatinu.

6. oktobra napokon stigne knez u Valpovo.

Petar Perenj se pobrinuo, da se ne samo knez Krsto i Ivan Karlović već i svi ostali velikaši smjeste kod njega u gradu, a vojsku razmjesti po imanju svoga vlastelinstva.

Mirka Bradača s pješadijom smjesti u trgovište, a konjanike po selištima svojih kmetova.

Čete Andrije Kukića zaposjedoše luk od Narde pa preko Šaga do Marjančeca.

Odred Ljudevita Pekrija Vinogradec, Tiborjance i Marijance, stijeg Ivana Banića okolicu Guta, Veliškovaca, Čamagajevaca i Kunišinaca, dok su čete Petra Erdeda zaposjele Bočanjevce pa sve do Lacića i Benićanaca. Svoj vlastiti odred ostavi u kutu od Bočkinaca i Radikovaca pa do Čamagajevaca i Črnkovaca.

U dvoru su odsjeli knezovi Krsto i Karlović, te zapovjednici odreda Ivan Banić, Petar Erdedi, Ljudevit Pekri, Ladislav More i Andrija Kukić, radi vijećanja i dogovora, dok je Franjo Sekelji ostao kod odreda, koji je bio najbliži zaposjednutom Osijeku.

Uz razmještene odrede ostali su plemići Ivan Alapić, Petar Markov, Pavao Ratkaj, Baltazar Zobetić, Gjuro Korlatović i drugi. Jer knez nije htio, da se osili samovolja vojnika, koji su u stanju da čine nasilje i domaćem pučanstvu, a niti da se krši disciplina.

U tom pitanju nije on poznavao ni dobrote, ni milosrdja, ni praštanja, ni popustljivosti. Kako je bio sazidan čitav od jedne željezne volje i energije, tako je svu nadu u uspjeh postavljao jedino i isključivo u željeznu disciplinu.

A kako se ona teško održavala, tako se lako kidala i rasklimavala. A jednoć popucane konce ne koristi krpiti, njih je onda najbolje sjeći i bacati.

Kolikogod se knez najradije u slobodnom vremenu zabavljao s Katicom Dragićevom, toliko je on i to skratio na najmanju mjeru, a sve ostalo vrijeme upotrebio je na vijećanje, na izradu ratnog plana, sabiranje hrane, izašiljanje izvidnica i istraživanje neprijatelja.

Četa za četom krstarila je sve do Petrijevaca, Čepina i Darde, obilazeći utvrdjenja Osijeka, ispitujući snagu neprijatelja i hvatajući turske glasnike i veze.

Na najopasnija mjesta išao je sam Andrija Kukić, a ne jednoć izjašio je i sam knez, da vidi rad izvadnica.

Tako je prošlo pet dana, jer Valpovo više nije bilo odmorište nego logor, pravi tabor i prva ratna etapa u ovom pohodu.

Napokon desetog listopada unidje u Valpovo i stari Kukić s Mirkom Bakićem, koji donese pouzdane vijesti, da je sultan zaista naumio ravno kući i završiti vojnu.

Ugarsku je potpuno opustošio, ali nije nigdje ostavio posadu, dakle nije kanio ništa od nje za sebe zadržati.

Ali iz Vukovske županije posade ne će maknuti, znači dakle, da će Osijek, Vukovar, Šarengrad, Ilok i Petrovaradin zadržati u svome posjedu.

— Onda ćemo ih mi istjerati, — kad ne će sami da idu! — odlučno reče knez.

— Bojim se, da će teže ići, — zavrti glavom stari Kukić, — ako nemate opsadnih topova. Jer je Ilok i Petrovaradin sultan opet dobro utvrdio!

— Na žalost toga nemamo! — Ali ćemo uzeti, što se bude dalo — odvrati knez, i odmah sazove bojno vijeće.

Lagano su se kupili zapovjednici i podzapovjednici u velikoj sobi valpovačkog grada.

Knez Krsto zamišljeno je šetao velikim koracima, s rukama prekrštenim na grudima i spuštene glave.

Koliko druga slika nego u bojnom vijeću kod Mohača.

Tiho i gotovo nečujno ulazili su zapovjednici i podzapovjednici i stojeći, s očima uprtim u kneza, čekali su početak vijeća.

Napokon se zaustavi knez. U krupnom crnom oku sijevnu plamen. Prkosno zabaci glavu, da mu se stresla crna duga brada i pogleda sve svoje časnike hladno, mirno i sabrano.

— Gospodo, sutra krećemo! — Došao je čas odmazde! Sultan prelazi preko Petrovaradina i Beograda, da krene kući. Ugarsku je ispraznio, ali Srijem ne će. Moramo ga dakle istjerati odakle se dade. Nemamo na žalost teških topova, ali imademo junačka srca i hrabre desnice. Ti ćeš Petre Erdedi sa Ivanom Banićem sutra krenuti s vašim odredima od četiri hiljade ljudi i to dvije hiljade pješaka i dvije hiljade konjanika na Osijek i Dalj, zauzeti ih i pridružiti se nama kod Vukovara. Mi ostali krećemo preko Djakova na Vukovar. — Gospodo! — k četama! U jutro u šest sati, svi da ste pod Valpovom! —

Svi se nijemo nakloniše.

Kad je Andrija htio izaći, knez ga zaustavi.

— Ti ćeš Andrija kao prethodnica da kreneš, u isti čas kada i Erdedi i Banić. Odred tvoga oca ostaje kod mene. Ti ćeš ići preko Dopšine, Laslova i Bobote na Borovo. Tamo ćeš me čekati. Osim čišćenja zauzetih gradova i mjesta držat ćeš vezu izmedju mene i odreda Petra Erdedija.

— Vi ćete, oče Kukiću ići kao moja prethodnica preko Djakova, Vodjinaca, Ivankova i Vinkovaca na Vukovar!

— Jesmo li se razumjeli?

— Na zapovijed, svijetli kneze!

— Onda sretno! — K stjegovima gospodo!

Vrijeme je novac. Tko prvi udari i prvi lupi, nosi pobjedu.

Svi se nakloniše i izadjoše.

— — — — — — — — —

Još je bio mrak i dan nije ni mislio da zasvijetli, kad je Andrija Kukić na čelu svog odreda od hiljadu pet stotina konjanika napustio tabor kod Valpova. Nitko, pa ni oni najbliži susjedi nijesu znali, da je krenuo. Kako je već dan prije izmolio, a jer su bili dobrovoljci, nije mu to bilo ni teško, dobio je Mirka Cibaka i Valenta Tereka, koji su došli s ocem.

Tako su sada pet drugova (Franjo Sekelji bio je peti), jašili na čelu ovog najtežom zadaćom natovarenog odreda. Ali što je to bilo njima, kojima je opasnost bila život i jedini čar u ratu?

S ocem je sproveo noć i sve mu je ispripovijedao, a rastali su se kao drugovi, a ne kao otac i sin.

— Dakle, opet smo skupa! — zadovoljno protrlja ruke Mirko Cibak.

— Sad znadem, da nam ne će biti dosadno kao od Stolnog Biograda do Valpova! — doda Valent Terek.

— Zar vam je bilo dosadno?

— I te kako! — Ništa da radiš! — Ono Turaka, što je zaostalo preko, to je bježalo na vrat na nos, jedva smo tu i tamo kojeg objesili za promjenu. Sultan je išao s druge strane. Tako nas je dijelio ne samo Dunav, nego i sve močvare oko njega s obadvije strane.. Pokušali smo ići s predstražama i neredovitim četama, nadajući se, da će se koji taj čambul, horda, bunčuk prebaciti preko. Jok, brate! — Nijedan! — Išli smo u visini glavne vojske i opet ništa. Nijesmo ih vidjeli ni konje napajati. Kao da ih je sam vrag putio, da se čuvaju dunavske obale, nitko ni blizu. A opet svaku noć nebo se crve-

nilo, kao da gori, dokle je oko dosizalo. Uništavajući plamen razlijevao se po erdeljskoj vojvodini, a krv je tekla i nesrećni narod, u koliko nije uspjeo da pobjegne u guste šume, dolazio je ili pod nož ili u ropstvo! —

— Pa to je bilo očekivati! — ozbiljno reče Andrija Kukić. — Šta su imali i tražiti s ove strane Dunava? Oni su za sobom ostavili samo nebo gore, a zemlju dolje. Sve što je strčilo, ma i za pedalj nad zemljom, to su zgazili, spalili i uništili. A neregularne čete ne će izlagati glave, ako nemaju nade na plijen ili krv. Zato nijesu ni dolazili. — To je barem jasno! —

— Napokon smo ja i Mirko prešli k njima na splavima! — nastavi Valent. — Išli smo kroz trstike, šikare i šume. I tako smo kod Subotice rastepli nekoliko čambula, isjekli nekoliko četa martoloza i donijeli nešto glasnika. Preko njih smo doznali namjere sultanove, a medjutim smo naišli kod Mohača već i na Mirka Bakića pa smo krenuli za Valpovo.

— Pa ja nijesam ni vidio ni čuo, da ste doveli bilo kakvih zarobljenika? — začudi se Andrija Kukić.

— A čemu da ih vodimo? — Nije sultan ni naših čuvao osim Poljaka. Sve je drugo poklao. Zašto, da mi njihove čuvamo? — A nijesmo mogli ni razumjeti, zašto bi knez njima više vjerovao nego nama? — slegne ramenima Mirko Cibak. — Zato smo nešto nabili na kolac, da se duže sjećaju na užitke na zemlji, a Tatare smo povješali. — Eto, zato nijesmo doveli sužanja!

Jutarnja hladnoća već se dobrano osjećala, zato su i naši vitezovi bili umotani u svoje bunde. Guste šume protezale su se uzduž puta s obadvije strane. Do Bizovca nije se ničega trebalo bojati, zato su išli nezaštićeni i zajedno.

Vojnici su se šalili i pjevali.

Jedan tužan glas pjevao je:

— Slavonijo, zemljo plemenita,
U tebi je crkva kamenita! —

Po drveću i poljima letjela su cijela jata udebeljenih škvoraca.

— Ja mislim, da vam sada ne će biti dosadno! — nakon stanke oglasi se Andrija Kukić.

— To se i mi nadamo! — živo upane u riječ Mirko Cibak.

— A što je s tobom Andrija? — Kad ćemo u svatove? — zapita Valent Terek.

— Ako bog dade, odmah poslije vojne. Sam knez će me vjenčati kod instalacije u moj posjed Kraljevu Veliku! — zarumeni se od raznježenosti Andrija Kukić.

— Zar još nijesi uveden? — začudi se Mirko Cibak.

— Kada?? — I tko da me uvede? — Otac Petravić je na Vrhovcima! Od njega nemam ni traga ni glasa. Po tome slutim, da mu je dobro. Otac i ja smo bili u Ugarskoj. Sada smo tu, a odavle tko znade kuda? I zar su to vremena za veselje? Možda za Ladislava More i još nekoje, ali ne za nas, koji volimo kraljevinu!

— Tu imadeš pravo! — odmah pristane Valent Terek. — Nego me čudi, otkuda More s vama? — On baš ne miriše dobro kneza!

— To znade i knez! A ja to tumačim ovako: — Nema Salkaja, nema Orsaga, pa ne zna na koga da se osloni. Čujem, da je pokušavao rovariti do Koprivnice i u samoj Koprivnici. Ali su mu moj tast, a i sva ostala gospoda takav odgovor dala, da je našao za najzgodnije, da se pritaji, dok vidi, na koju će stranu prevagnuti upražnjeni prijesto. Onamo će i on. A on nema interesa, da knez i sabor potegnu njegove parnice, jer bi mogao ostati, ne samo bez posjeda i imanja, nego i bez glave! — Eto tako je on dospio ovamo i zato se on pritajio i šuti. —

— Čudi me, da mu knez nije povjerio nikakovog zapovjedništva? — umiješa se Mirko Bakić.

— Pa nema povjerenja. Lako bi se moglo dogoditi, da u najkritičnijem momentu ne bude ni Morea ni odreda, a onda? — Ta on je sve u stanju da načini. —

— To je istina! — priznadoše svi.

— A bit će još svašta, — zamišljeno rekne Mirko Cibak. — Oblaci bezvlađa strašno se kupe nad ovom nesretnom kraljevinom. Ivan Slavenić Zapolja trsi se, da bude kraljem. On se oslanja na zakon od 1505., po kome su tudjinci za uvijek isključeni sa ugarskog prijestolja i bori se za slobodnu odluku izbornika. A austrijski nadvojvoda traži prijesto kao miraz žene Ane, koja je sestra pokojnog kralja, a i na temelju nekakovog naslijednog ugovora. I već su obadvojica sazvali svoje pristaše na neki dogovor. Kraljica Marija, u ime brata Ferdinanda, u Hajnburg, a Zapolja u Tokaj. Obadva za 14. listopada. —

— Knez Krsto se još nije nikuda odlučio to znadem. Već

u Koprivnici je odredio biskupa Šimu, da ide u Hajnburg, a da se ne odlučuje za ništa, dok se opet ne sastanu i ne dogovore. Jučer su on i Petar Peren dobili pisma i od Verbecija, da dodju u Tokaj. Ali knez smatra spasavanje Slavonije važnijim poslom od saborisanja, pa je poslao Petra Perenja u Tokaj, ali opet da promatra, a onda će vidjeti. Obadvije stranke ga mame, ali, čini mi se, da on ne će da zagrize u nijednu meku. On bi htio, da se svi složno odlučimo na jednu stranu, bilo koju! — ispripovijedi Andrija Kukić.

— To je i najpametnije! — odgovori Valent Terek. — Gospoda se otimlju za čast, a nama je važniji opstanak kraljevine od ma čije časti. Vlasti i onako ne će nijedan dobiti — ut Ludovicus docet — (kao što dokazuje vladavina Ljudevita).

— Palatin, Tomo Nadaždi i Baćan sjede već u Požunu i rade za Ferdinanda! — dometne Mirko Bakić.

— Vidio si, što se dogodilo u Koprivnici! — prekine ga Andrija Kukić. — Oni se prijete građjanskim ratom.

— Djavo neka ih nosi! — Nemamo dosta Turčina na vratu, još se treba i medjusobno da koljemo! — ljutio se Franjo Sekelji.

— Šta ćeš? — To nam je sudbina! — Mi smo se rodili u inatu, živimo od inata i umrijet ćemo od inata! — tužno obori glavu Andrija Kukić.

U to se ukazaše kule Bizovca, a tu je trebalo ići već opreznije.

Zato odredi Andrija predstražu, kojoj na čelo postavi Mirka Bakića, a dodijeli mu Franju Sekelja u pomoć i da se uči.

Odsele išlo se opreznije. Išlo se kroz gustu šumu i ne putem nego prosjekom prema jugoistoku.

Razgovor je po malo zapinjao, jer je trebalo pažnju skoncentrisati, da ne budu iznenadjeni od posade u Osijeku, koja je lako mogla doznati za kretanje kneza Krste i postaviti zasjedu.

Moglo je biti oko podne, kada najednom dojaše Franjo Sekelji brzim kasom.

— Šta je? — Šta je? — upitaše ga najednoć Andrija Kukić i Mirko Cibak.

— Turci napadaju kaštel Selce. — Okolišne zgrade već gore. —

— Imade li ih mnogo?

— Vidi ih se dosta!

— Polako zamnom! Ti ih vodi, Valente, sakrivene. A vi Mirko i Franjo zamnom.

I Andrija odjaše kasom prema rubu šume.

Odmah kod izlaza iz šume, na obronku, kod sastava dvaju potoka, dizao se maleni kaštel, okružen kmetovskim selištem, koje je gorilo. Na utvrdjeni kaštel napadao je čopor Martoloza, dižući paklensku galamu.

Na niskom bedemu branili su se seljaci očajnim samoprijegorom.

Vrisak i jauk, vika i bodrenje, čulo se na obadvije strane.

Ali se vidjelo i to, da se kaštel ne će dugo održati.

Jednim pogledom zaokruži iskusni Andrija Kukić prizor, shvativ položaj, kao što iskusan kosac pogleda zlatno klasje na urodilom polju.

Mirka Cibaka odmah pošalje prema Josipovcu, da ih zaokruži sa sjeverne strane i zaprječi im uzmak prema Osijeku. To se lako dalo izvesti, jer je šuma daleko dopirala prema sjeveru.

Mirka Bakića pošalje, da obidje oko Bizarevca i navali s južne strane, sijekući im ujedno uzmak na istok. S njim uputi i Valenta Tereka, da drži vezu izmedju Andrije i Mirka Bakića. Sam s Franjom Sekeljom ostane na rubu šume, čekajući navalu Mirka Bakića.

One, koji su prvi put, kao Franjo Sekelji, dolazili u borbu, obuze lagana uzrujanost.

— Kad ćemo navaliti? — upita tiho Franjo.

— Čekaj! Najprvo moraju početi oni, koji imaju dalji put!

— A ako ih mi ne čujemo? — pa nam Turci umaknu?

— Mi ćemo ih čuti! —

— A ako ih Turci ranije opaze, pa uteknu? —

— Ne će ih opaziti! —

— Uh! Kakvi ste vi ljudi! —

— Naučit ćeš i ti. — Samo pazi, kako navaljuješ. Idi uvijek meni s desne strane i navaljuj desno. Lijevo ću već biti ja!

— Zar se može birati, gdje tko hoće napasti?

— U tome i stoji iskustvo i vještina, da se neprijatelja prisili, da se onako brani, kako mi napadamo. —

— Ništa od toga ne razumijem! —

— Naučit će te borba sama od sebe. Ti samo pazi i nastoj! —

U taj čas poče da jenjava vika u borbi. Najprvo branioci

stadoše okretati glave prema jugoistoku, a onda se i napadači začudjeno ogledavahu čas prema sjeveru, čas prema istoku.

— Mirko Cibak i Bakić su na mjestu!

— Otkuda znadeš? — začudjeno zapita Franjo Sekelji.

— Kažu mi Turci i branioci. Sad će početi!

Andrija Kukić zasuče desni rukav i izvuče sablju. Odmah ih povukoše i vojnici i Franjo Sekelji.

U taj čas začuje se silna vika sa istoka, sjevera i jugoistoka.

Turci se uskomešaše.

Ali već se i Valent Terek pokazao na rubu šume. Ispruženi konji jurili su skokom.

Gromoglasni poklik:

— Bij! Udri! — orio se na sve strane.

— Jesi li vidio, da ne će zakasniti, niti će ih prije reda vidjeti! — nasmije se mirno Andrija Kukić.

Franjo Sekelji gledao je zadivljeno.

— Ja to sve ne razumijem! — promrmlja više kao za sebe.

— Mnogo ćeš ti toga još naučiti, što sada ne znaš a niti ne razumiješ! —

— Hoćemo li i mi? —

— Još ne! —

— Pa oni će ih sve isjeći! —

— Ne boj se! Nasjeći ćeš ih se i ti! —

Medjutim je medju Turcima rasla zabuna.

Najprije su bezglavo trčali amo i tamo. Onda se počeše skupljati u gomile.

A kad su vidjeli, da navale lete sa tri strane poletješe k svojim malenim konjima, a onda pojuriše u neredu prema strani Andrije Kukića, da se dočepaju šume.

A na to je Andrija samo i čekao.

— Na njih! — viknu i obode konja.

Sve poleti za njim kao strijela.

— Hura! — Bij! — Udri! — orilo se iz stotine grla.

Turci se zabezeknuše zaustavljajući konje.

U to kao grom pane Mirko Bakić, pa ih pritisne s ledja, kao što stolar sa blanjom zahvaća dasku. A već dojuriše i Mirko Cibak i Valent Terek pa ih pritisnuše, kao što dobar liječnik pritišće čir, da istjera iz njega nečist i krv.

Zastrašeni Turci nijesu znali što da rade.

A sprijeda ih je već zagrijavao usopljeni dah Andrijinih konjanika, koji su jurili u zatvorenom luku, premašujući svojim krilima i Cibaka i Tereka.

I kao što poplava, kad razvali branu, pljusne na sve strane i za čas prelije usjev i drveće i nosi ih u svojim vrtlozima i virovima, tako i ova bujica konja i ljudi, zahvati Martoloze kao vihor i proguta ih u tren oka.

Više ih se nije ni vidjelo.

Samo se čulo udaranje mačeva, vidjelo sijevanje sabalja, čuo jauk, stenjanje i vrisak.

A kad se taj strašni prsten rastvorio, ostala je u sredini još jedino gomila lješeva, preko kojih su bježali zastrašeni i pobiješnjeli konji.

Kao što mutna voda proguta bačeni kamen, pa kroz nekoliko trenutaka samo nekoliko koluta na površini pokazuje mjesto, gdje je bio bačen, a kad se smiri, nestaje svakog traga, pa samo mutna voda teče mirno dalje, tako su i Andrija i drugovi progutali ovo par stotina Turaka, ne ostavivši ni glasnika poraza i svoje propasti.

Svega pet šest uglednijih, lakše ranjenih zadržaše.

Još Andrija, radi sigurnosti naredi, da se svakom nožem prereže grkljan, da se ne bi pritajio, pa kasnije otišao i dojavio kretanje kršćanske vojske.

A tim sredstvima pobijedjeni su se u ono vrijeme često služili.

Medjutim su izašli i opsjednuti branioci iz kaštela.

Na čelu im je išla žena, obučena u crnini, s malenim djetetom na ruci.

Mlada, plave kose, očiju modrih kao azur na nebeskoj vedrini, a lijepi uvojci provirivali su diskretno ispod crne kapice.

Za njom su išli seljaci, krvavi, ili zakrvavljeni, s kapama u ruci, gologlavi, a uz njih žene, siromašne, bijedne, zastrašene, dok su im na rukama zaplašena djeca vriskala i plakala.

Išli su kao sprovod ili kao procesija.

Vitezovi se razmaknuše, da načine polukrug i sa znatiželjom a i s nekim ganućem promatrali su dolazeće.

A kad su došli sasma blizu, žena u crnini podignu krupne, modre svoje oči, a licem joj se osu takova milina, skromnost i blagost, da je Franji Sekelju zadrhtalo srce u grudima.

— Bog vas blagoslovio. hrabri vitezovi, kojima imade Jelena Brankovićeva da zahvali život svoj i svojeg djeteta! Kažite mi vaša imena, da se za vas kroz čitavi život molim dobrom Bogu i svetoj Djevici Majci Mariji! —

— Ne nama! — Bogu se zahvalite, poštovana gospo, koji nas je još u pravi čas uputio, da dodjemo i da vas spasimo! — nakloni se Andrija Kukić.

— Bogu sam se već zahvalila, a i vama bi htjela, jer da vi ne dodjoste, mi smo svi propali. Kažite mi, tko ste? — — i ona upre pogled pun molbe.

A Franjo Sekelji, koji je dosada, kao začaran, zurio u mladu ženu, nije se dulje mogao uzdržati i reče:

— Ovo je Andrija Kukić, kapetan konjice svijetlog kneza Krste, a ovo su časnici u njegovom odredu Valent Terek, Mirko Cibak i Mirko Bakić, plemići i glasoviti četovodje, a ja sam Franjo Sekelji, vlastelin od Dobre Kuće, od insurekcije, pa se sada malo učim uz ove učitelje. —

— Drago mi je, da upoznam ovako slavne kavalire, tako velikog i slavnog vodje. Smijem li vas zamoliti, da počastite moj skromni krov?

U to se dijete na majčinoj ruci nasmije Franji i pruži mu ručice.

Franjo ga uzme za ruke i poče da ga draga:

— Hej! Rano si počeo, da ulaziš u bitke, bit ćeš veliki junak. He! He! —

I svi se nasmiju.

A lijepa Jelena nježno pogleda Franju i tužno se smiješeći reče:

— Djeca osjećaju dobrotu srca, pa odmah posižu za dobrim ljudima! —

— Tko to znade, tko je dobar? Samo gospodin Bog. Ali djecu mnogo volim! —

Andrija se nakloni gospodji Jeleni i rekne:

— Vrijeme nam je odmjereno, ali kako se već primiče i noć, bit ću slobodan, da se poslužim vašim gostoprimstvom. Samo će jedan morati još večeras knezu, da mu javi dogodjaj i održi vezu. —

— To ću ja! — ponudi se Mirko Bakić.

— Samo dok preslušam zarobljenike, pa ih onda uzmi sa sobom! —

Postavivši noćne straže, Andrija s vitezovima i plemićima unidje u dvor, gdje je odmah počeo da saslušava zarobljenike.

Osječki zapovijednik poslao ih, da izvide, kakova se to vojska mota oko Valpova, pa su na putu naišli na zamak, u kojem su još bili gjauri. Zato su ga htjeli zauzeti. Ali nijesu uspjeli, jer su napadnuti bili od četa Andrijinih.

— A imade li u okolici još koji odred?
— Nema! — Samo posada u Čepinu! —
— Koliko je jaka?
— Pedeset ljudi!
— A posada u Osijeku?
— Dvije hiljade!
— Koliko imade u Dopšini?
— Pedeset!
— Laslovo?
— Stotina!
— Korogj?
— Pedeset!
— Bršadin?
— Stotina!
— Borovo?
— Dvije stotine!
— Znadete li što vas čeka, ako ste nas slagali?
— Kolac!
— Čuvajte se!
— Alah je velik!

Andrija ih dade odstraniti iz sobe.

— Mirko! — okrene se k Bakiću, — čuo si i sam, što su iskazali. Odmah treba da kreneš u Djakovo i ondje čekaš na kneza i predadeš mu zarobljenike. Kaži, što si čuo i javi, da ću večeras zauzeti Čepin i Dopšinu, da tako osiguram zaledje vojsci Petra Erdedija.

Mirko Bakić se nakloni i odmah krenu u dvorište, da uzme odred od stotinu ljudi, s kojima će krenuti.

Malo zatim odjeknuo je topot konjskih kopita, koji je dokazivao, da je Mirko Bakić krenuo.

Dotle se Andrija dogovarao s Mirkom Cibakom i Valentom Terekom.

— Situacija se mora iskoristiti. Vrijeme je skupo, a tko

znade, kako bi bilo sutra, ako promašimo današnji pogodovni slučaj.

— Kako misliš? — pogleda Mirko Cibak s očekivanjem na Andriju.

— Ja mislim, da je to bar jednostavno. Vani leži pet stotina mrtvih martoloza. Skinite im odijela, na dimu ih očistite od ušiju i gamadi, obucite se i kad se smrači, jedan će krenuti u Čepin, drugi na Dopšinu. Posada znade, da su odredi vani, pa će vas pustiti. A ja mislim, da dalnje ne trebam tumačiti Mirku Cibaku i Valentu Tereku!

— Vrlo dobra zamisao! — uskikne Valent Terek.

— Bolje nijesi mogao zamisliti! — potvrdi Mirko Cibak.

— Propustiti priliku, koja ti se sama nudi, u najmanju je ruku ludost! — usklikne Andrija.

— Onda na posao! — okrene se Mirko Cibak Valentu Tereku. — Sunce će se odmah nagnuti na zapad.

Dok su se vojnici smijali i veselo svlačili pobijene Turke, sjedjeli su u sobi Andrija Kukić, Franjo Sekelji i Jelena Brankovićeva.

— Ratovanje je za vas nešto sasma običnoga, kao drugima lov — pogleda Jelena Andriju.

— Vaša milosti, od šesnaeste godine ne ispuštam mača iz ruku i ne silazim s konja.

— To ste vi opasan krvnik! — nasmije se Jelena.

— Opasan? — On je jastreb, koji živi od plijena i krvi! — razdragano klikne Franjo Sekelji. — Već u dvadesetoj godini bio je prozvan Vitez Smrti! — —

— Lijepo je to, ovako mlad, oviti se ovakovom slavom! — diveći se rekne iskreno Jelena Brankovićeva.

— Vraćam samo stare račune! — nasmije se Andrija. — Još nijesam platio ni za baku i djeda. a gdje mi je još za majku! — — A tu se već smrknu Andrija, te mu lice poprimi izraz razljućenog vuka, da se gospodja Jelena zaplašeno trgnu.

— Jao onome, tko se vama zamjeri!

— Obračunavamo na dohvatu sablje! — hladno i mrko odgovori Andrija.

Ali Franjo Sekelji već upane.

— Nije on tako strašan i u životu. A što tako mrzi neprijatelje kraljevine to je dobro. Samo da ih je više takovih! — —

— Bože daj, da se radjaju i na šljivi i na vinovoj lozi! — pobožno uzdahne gospodja Jelena. — Ženite se, gospodine kapetane, ovakov rod ne smije izginuti! — Ženite se!

— Hej! Već je na putu. Zarobljen je, vaša milosti, zarobljen. Što nije mogla cijela vojska sultanova, koja ga je pokrivala dan i noć, to je uspjelo crnim očima moje sestrične! — nasmije se Franjo Sekelji.

— Ja toj ljepotici mogu samo da čestitam na tim uspjesima. Jer zrno, da donese ploda, mora pasti na dobru zemlju — uzdahne Jelena Brankovićeva. — A jeste li i vi našli vašeg andjela čuvara?

— Do jučer još nijesam. A da li sam danas našao, odlučit će gospodin Bog i još netko! — tu se značajno zagledaFranjo u lijepe oči Jelenine.

— Eh! Eh! — porumeni Jelena. — Vaše gospodstvo rado se šali. Nije žensko srce odred turske konjice, na koji se juriša bez obzira na njihov pristanak!

— Ali se duljom opsadom može i osvojiti — značajno je pogleda svojim veselim očima Franjo Sekelji.

— Ali opsada traži vremena, a vaša milost kreće dalje — nasmije se lukavo Jelena Brankovićeva. — A vi mladi ljudi to vrijeme radije upotrebljavate za osvajanje mladih djevojaka nego za osvajanje slomljenih kula bijednih udovica! — i tu se lagani uzdah vinu iz napetih grudi gospodje Jelene.

— Vaša milost natkriljuje svaku djevicu! — galantno se nakloni Franjo Sekelji.

— No! No! Prenaglo jurišate! Pazite, da ne razbijete glavu! — —

— Za ovakav dobitak ne bi ni ta cijena bila preskupa!

— Slama, koja se brzo upali, ne daje nikada topline! — zaprijeti se šaljivo Jelena.

— Ali je opasna, ako dugo gori, i za kamenu kulu!

— Vidim, da je vaše gospodstvo opasan protivnik na-rječima, s kojima se ja, ženska, ne mogu mjeriti! — pogleda Jelena Franju.

— To znači, da sam već prešao nasip kule!

— Samo treba i u kulu doći, da se osvoji!

— Ako mi vaša milost dozvoli, potrudit ću se! — nakloni se opet Franjo.

— No vidjet ćemo vašu ustrajnost! — nasmije se lijepa

Jelena. — Šta ćete, Bog je stvorio šalu, i da je nema bio bi prazan i dosadan život.

A Andrija, koji je sa zanimanjem slušao ovaj dvoboj, rekne ozbiljno:

— Samo u svakoj šali imade pola istine! — A ja bi se veselio, da i Franjo dodje malo u jaram, jer je dobar, ali još mnogo liči na mladog i neopreznog konja!

— Sudbini svojoj nitko ne uteče! — tiho odgovori Jelena!

— A ja mislim, da sam već zagrizao i u jabuku moje sudbine!

— Dobro! Dobro! To ćemo vidjeti, kad vas vjetar oveje u polju i mraz malo ohladi, šta ćete kazati onda! — —

— Dozvoljava li vaša milost, da se svratim na povratku i da vam to kažem? — brzo upane Franjo.

— Mojim spasiocima uvijek su otvorena vrata moje kuće, — lukavo izbjegne Jelena postavljenoj stupici.

U to unidje Mirko Cibak i Franjo Bodo obučeni kao Martolozi.

— Mi smo spremni! — rekoše.

— Do djavola! Da vam nijesam čuo glasa ne bi vas ni ja prepoznao! — usklikne Andrija.

— To je samo dobra nada za uspjeh, jer će nas Turci tim teže prepoznati — odgovori smijući se Valentin Terek.

— Dobro je! Ti ćeš Valente, na Čepin. Čim ga uzmeš, odmah javi Erdediju i Baniću, da pošalju posadu, a i meni ovamo još noćas. A ti Mirko idi na Dopšinu. Čim ti uspije javi mi.

— Dobro! Do vidjenja!

— Do vidjenja! — Bilo sretno!

Mračak se već polagano spuštavao, kad su Valent Terek i Mirko Cibak napustili noćište kod Selaca.

— — — — — — — — —

Andrija sam pregleda postavljene straže i razmjesti ih prema terenu, a i poduči ih, kako da se drže. Luk prema Osijeku, Čepinu i Dopšinu pojača, jer je otuda opasnost bila jača. Ali ne zanemari niti pozadine, jer se i tu mogla koja neželjena lisica uvući. Stalne straže, vezane za mjesto, poveže pokretnim potrolama na konjima. A nije propustio niti izvidnica da pošalje u okolicu, da se osvjedoči, što leži pred njim i ne prijeti li im otuda opasnost.

Kako su vojnici večerali još za dana, jer im je gospodja Jelena poklonila nekoliko ovaca i volova, to Andrija zabrani loženje taborskih vatara, i ako su noći već bile hladne i mraz počeo da bjelinom bojadiše zemlju. Nije da on nije ljubio vojnike, ali je sigurnost ljubio i od njih više, a nikako nije nalazio računa u tome, da se doznade za njegov boravak ovdje. A svjetlo je najveći izdajica. Naročito taborske vatre. To je on znao iz iskustva, jer su one bile njegov najbolji saveznik i pomagač, kad se kao stepski vuk prikradao odabranoj žrtvi. Zašto se divlje zvijeri u lovu drže noći, a ne dana? Kad bi svjetlo bilo tako korisno, sigurno bi i oni išli po danu. A zar on nije bio divlja zvijer? I on se morao prikrasti pa neopaženo, nenadano napasti, zgrabiti i rastrgati?

Tako je on razmišljao, kad se vraćao sa postavljanja straža u dvor.

Dotle je gospodja Jelena priredila obilnu večeru, a obadva viteza nijesu se dala ni dugo nutkati, jer je posljednji zalogaj već odavno zaboravljen bio.

— Žao mi je gospode, koja su otišla gladna — saučesno rekne gospodja Jelena, kad su sjedali za obilno nakrcani stol.

— Nemojte ih žaliti, vaša milosti! — nasmije se Andrija. — Terek će se najesti u Čepinu, a Cibak u Dopšini. Za njih će već Turci prirediti dobru večeru. A Bakić će zagristi usput, ako se prije ne okrijepi u sedlu, što mi vojnici rado činimo na hitnim putovanjima, kao što je njegovo.

— Mogli su ipak prije već zagristi, nego što su krenuli! — —

— Kad uzbudjenje za uspjehom okupi pravog ratnika, onda mu ni najbolje jelo ne prija, dok zadaću ne ispuni. Jer mi i nijesmo za jelo već za rad. A kad se odmaramo, onda nadoknadjujemo promašeno dvostruko — —

— Treba se vama diviti! — uzdahne gospodja Jelena.

— Navikne se tome čovjek od mladosti. A navika je druga narav — odgovori Andrija.

— Bogme ja ne prezirem nikada dobrog zalogaja, — umiješa se Franjo Sekelji. — Kad se bije nek se bije, ali kad nema bitke, treba zadovoljiti i prava želuca.

— Jer si ti još početnik, pa ne znaš ni šta je rat, a kamo li da ocijeniš težnju za uspjesima. Uostalom ti si ustaša banske insurekcije, a te ubija obično glad i žedja. I kod Mohača

je pomogla sultanu prekomjernost uživanja kraljeve insurekcije. —

— To je istina — dodade gospodja Jelena.

— Dabome, da je istina. Ali sva je sreća, da je moj šurak Franjo došao u školu kneza Krste Frankopana, a povjeren je na izobrazbu baš meni, pa će se već naviknuti na štošta toga, o čemu je dosada mislio, da ne može biti bez njega. Naučit će se, da se baš tako slatko spava na sedlu, mjesto uzglavlja, kao i na svilenim jastucima, a da komadić suhog mesa i bez kruha stiša jednako glad kao i najfinija pečenka i kolači. Kad bude nekoliko dana i noći prosjedio u sedlu, ne će ga u trstiku smetati ni ujedi komaraca, kao što ga sada uzrujava ujed jedne malene buhe, ili šetnja neznatne uši. Vojna je najbolja škola i za život i za očvršćenje ljudi! — završi ozbiljno Andrija Kukić.

— Pa ja ne tajim, da to želim naučiti, — popuštajući odvrati Franjo Sekelji. — I ja ću se veseliti, kada naučim, ali za to se treba u prvom redu želudac priviknuti. A moj još nije ni prve lekcije dobio. Još je uvijek naviknut na dobru koštu i brigu moje mamice, pa kada prodje uobičajeni termin, a on ostane prazan, onda se strašno buni, jer ne poznaje nikakove discipline. Odvratan revolucioner, vjeruj, dragi moj Andrija. A zar to nije krasno, ljepše od svakog posta, što nam je dobra i zlatna ručica gospodje Jelene priredila? Od sutra ja ću slijediti tvoju nauku, ali danas sam još bezuvjetni učenik lijepe naše domaćice! — Pa punctum! —

Gospodja Jelena se slatko nasmije:

— Veliko ste vi dijete, koje bi još trebalo pomalo i mlijeka, a ne krvi. Prava mamina maza! —

— Ne uzmite mu za zlo, vaša milosti — dobroćudno se nasmiješi Andrija, — sada sam ga ja prvi put odveo od mamine suknje. A mamica mu je dobra kao andjeo, ali drži strogu disciplinu. Ona imade prvu i zadnju riječ, a dok govori, ne trpi upadice. Što preostane to ostane Franji!

— No baš ne vidim, da se naučio šutjeti! — nasmije se Jelena.

— Jer sada nije mama ovdje, pa me vi gospodjo i moj brat Andrija pustite govoriti. Uostalom sloboda se mora iskoristiti. Jer šutjeti ne volim. A da mamu žalostim, ne ću! Ona me je odgojila iza pokojnog oca. Andrija znade, da bolje duše od nje nema. A imade jednu manu, da si voli utvarati, kako

ona imade glavnu riječ i da kod nje u mladjega pogovora nema. A zašto, da joj ja to veselje kvarim? Ja pustim na jedno uho unutra, a na drugo van i ona je zadovoljna i ja sam zadovoljan, a opet učinim onako, kako je meni volja. I ona, sirota, vjeruje, da je baš tako ona htjela. Pa je opet dobro. I ja sam zadovoljan i ona je zadovoljna. Eto tako je to! — smijući se zaintači Franjo.

— Hej! Hej! — Onta to baš nijeste vi svetac! — nasmije se prijeteći malim prstićem gospodja Jelena.

— To ni ne želim biti! — odvrati Franjo. — Jer svecima je mjesto na nebu, a ja sam sasma zadovoljan i na zemlji, pošto sumnjam, da bi takovih andjela našao na nebu, kao, — exempli gratia — (na primjer) — vaša dobrota na zemlji. —

— Gledaj! Gledaj! Taj umije i laskati! — udobrovoljeno zaklima glavom Jelena.

— Po vašoj dobroj volji. Vi uzmite kao laskanje, a ja za zbilju i stvarnost — nakloni se galantno Franjo Sekelji.

— Prvi juriš je odbijen! — nasmije se od srca gospodja Jelena. A nije bio odbijen, jer joj se taj mladi i bezbrižni plemić sve više svidjao. Njoj su godile i njegove laske, svidjala njegova naivnost, koja je dokazivala dobro i nepokvareno srce, kao i njegova ravnodušnost, koja je osvajala.

A on zaškilji ugursuski i dočeka namijenjeni udarac laganom dosjetkom:

— Opsada se nastavlja! — i napravi tako ozbiljno lice, da su i Jelena i Andrija prasnuli u glasan smijeh.

U tako veselom raspoloženju prošla je večera, prolazila večer i približavala se ponoć.

Tada se čuo topot konja, koji je brzo jašio ispod grada. Čulo se, kako ga straže zaustavljaju, kako ga opet dalje puštaju nakon dane lozinke i kako se sve više približava ulazu kaštela.

— Netko dolazi! — pozorno digne glavu Jelena Brankovićeva.

— Netko od naših, kad ga straže propuštaju, — odgovori Franjo Sekelji.

Andrija je bio miran:

— Sigurno dolazi glasnik od Tereka ili od Cibaka — reče.

Domala unidje glasnik, narednik u konjici Valenta Tereka.

Pozdravljajući po vojničku izvijesti:

— Čepin je zauzet! —

— Je li glatko išlo? — zapita Andrija.

— Bez jednog udarca mačem! — odrješito javi vojnik.

— Koliko zarobljenika?

— Nijednoga!

Andrija začudjeno dignu glavu.

— Kako to? — Bez udarca mačem, a nijednog zarobljenika?

— Jer je gospodin zapovijednik zarobljene Turke dao nabiti na kolac, a nekoje smo objesili na utvrde bedema, da se novi vojnici priviknu na smrtne muke.

Gospodja Jelena se zgrozi i sklopi ruke:

— Za miloga Boga, tolike ljude?

— Ne bi ni oni vas štedjeli, da su vas uhvatili, a ni vašeg djeteta, kao što nijesu štedjeli ni naših zarobljenika na Mohaču iza bitke. A ja sam gledao kroz cijeli Srijem, kad su dolazili, šta su radili! — hladno odvrati Andrija.

— Ali vi ste kršćeni ljudi!

— Dabome! — Ali se nekrst od zvjerstava uzdržava samo strahom. Zub za zub, oko za oko, — kaže sveto pismo starog zavjeta!

— Ali gospodin Isus je napisao novi zavjet svojom krvlju!

— To je istina, samo bi po tom pismu mi svi danas robovali na turskim galijama, a vi lijepe dame udovoljavale poganim strastima bijesnih paša i begova po istočnim haremima. —

— Bože sačuvaj! — pobožno i zastrašeno vrisnu gospodja Jelena.

— E vidite, da je u ratu bolji stari od novog zavjeta, što, dopuštam, u miru može biti obratno, a naravski i u borbi kršćana sa kršćanima!

— Ali ipak toliki ljudi! —

— Čim ih više uništimo, tim će ih manje drugi put doći! — odgovori Andrija.

— Valjda ne kane opet doći? — uplašeno trgnu se lijepa Jelena.

— Ne vjerujem, da će dugo izdržati, čim su se malo omečili na laganom pohodu u ravnicama Ugarske!

— Potari ih sveti križ ! — dignu oči k nebu udovica Brankovićeva.

— I desnica naših vojnika, kao što je to večeras uradio i Valent Terek! — dokrajči razgovor Andrija Kukić.

Vojnik izadje.

Domala oglasi se i glasnik Mirka Cibaka, koji je isto javio za Dopšin.

Andrija naredi po glasnicima, da Valent Terek čeka u Čepinu, a Mirko Cibak neka za rana ujutro zauzme Koprivnu i dočeka ga u blizini Laslova, kamo će s Terekom doći.

Glasnici odoše.

— A sada možemo i mi na počinak, — izjavi Andrija Kukić.

— Zaista, već je kasno.

Kad su se opraštali, Franjo Sekelji ugrabi priliku i šaptne Jeleni:

— Predaja ili daljna opsada?

— Najbolje zasada primirje, dok se vratite.

— Dakle nada?

— Čovjek se nada, dok je živ! — zarumeni se, pored svega svog smiješka, lijepa Jelena.

Franjo joj utisne dugi cjelov na lijepu i punašnu, usku ručicu.

— U zimskoj samoći očekujem na povratku cvijetni maj!

— Zato treba i sunca — odvrati gospodja Jelena i stisne mu lagano ruku, a on je jasno osjetio ,da je neprimjetno ta ručica u njegovoj snažnoj ruci zadrhtala.

Doskora je duboka tama prekrila kaštel Selce.

Ali san nije nijednom dolazio na oči.

Dok su misli Andrijine bludile daleko do Virovitice i pratile put do Dobre Kuće, dotle su se misli Franje i lijepe Jelene križale mnogo bliže i susretale mnogo lakše nego Andrijine.

Jer obadvoje su osjećali, da je i opsada svršena i ako predaja još nije bila učinjena.

III.

Nakon što su se gospodja Uršula i Stjepan Janković malo zadržali kod rodbine Banića u Virovitici, poslije tri dana krenuše kući.

Margareta Banićeva ,koja je mnogo zavoljela Anicu, isprati je sve do današnjeg Suhopolja.

Dugo su se tu grlile i ljubile na rastanku.

— Ali u svatove ću ti sigurno doći, — rekne gospodja Margareta.

— Ne bi bilo ni lijepo, da ne dodješ, — odvrati Anica. — Ne samo da te volim kao prijateljicu, nego si mi i rodjakinja.

— I moj Ivan, koji je Andriju jako zavolio, kazao mi je na odlasku, da ćemo doći. — Samo nas morate pravodobno izvijestiti.

— To se samo od sebe razumije! — odgovori veselo Anica; — a i moj će se Andrija veseliti.

— Zbogom pošli!

— Do vidjenja!

I još dugo su mahali jedni drugima dok nije kočija, praćena s pedeset oboružanih kmetova, nestala na zavoju ceste prema Gvozdanskoj.

Svježi jesenski dan, sa slabim suncem, ali u svoj ljepoti lijepe jeseni, veselo se smiješio umornoj prirodi.

Kosovi su fućkali, šojke se derale i kriještale, a nad glavama cijela jata divljih pataka i gusaka žurila su se prema Dravi i prekodravskim močvarama.

Od Suhopolja do Žubrice put vodi ravnicom, ali već od Žubrice penje se sve više uz brdo idući neprestano lijevom obalom potoka Breznice.

U prodoru, kojim je tekao gorski potok, bilo je hladno, a vjetar je šumio granjem, skidajući sa njega žuto jesensko lišće. Skinuvši ga tako, on bi se po nekoliko časaka poigravao s njime, vrteći ga u zraku, dižući ga i spuštajući, dok ga ne položi pored bezbrojnih drugova, koje je rastvarala nečista vlaga šumske prezasićene crnice.

Pustim i nenaseljenim krajem nije ni danas, a kamo li u ono vrijeme, — sigurno putovati. Svakojaka klatež motala se oko osamljenih puteva i napadala i plijenila putnike. Javna sigurnost bila je upućena na vlastitu snagu i obranu, a uhvaćenim razbojnicima sudio je onaj sam, tko bi ih uhvatio. Zvala se ta osuda: konopac i grana. A jer su je i oni znali, to su se jako klonuli, da napadaju jače odjele, a plemići i trgovci opet nijesu ni kretali na put bez dobro naoružane pratnje.

Zato je gospodin Stjepan Janković, poučen još i zgodom sestre Uršule, kad je kod Kontija bila napadnuta, uzeo ovaj puta pedeset naoružanih kmetova, da mu budu štit i obrana.

Sam je jašio pored kočije, ali je neprestano sumnjičavim okom pratio svaki šušanj granja i lišća, i pozorno ogledavao rubove šume, kao i cestu pred sobom i za sobom.

Moglo je, sudeći po suncu, biti oko podne, kad su došli do Klise, gdje su u gostioni nahranili i napojili konje a i sami se okrijepili. Tu su se sastajala dva druma, dosta neuredna i neodržana: — Onaj od Virovitice i onaj od Voćina.

Stjepan Janković pogleda na vedro nebo i reče sestri Uršuli:

— Ne ćemo se dugo zadržavati, da nas ne stigne noć u šumi. Djavo bi ga znao, što me spopao neki nemir. Da ne znam, da je Ladislav More na bojnom pohodu s knezom, sumnjao bi, da nam od njega nešto prijeti.

— Ja ne vjerujem, da bi se usudio, — odvrati gospodja Uršula, — jer se i on boji svijetlog kneza, koji danas imade u rukama kraljevsku vlast. A on se ne bi u tom slučaju šalio, naročito, kad se radi o Andrijinoj vjerenici.

— Pa to i ja mislim. Ali vrag neka vjeruje tim privilegiranim lopovima! — slegne ramenima Stjepan Janković. — Svakako ću odsele još bolje paziti!

I krenuli su odmah dalje. Odavle se put odvajao od Breznice i još bolje uspinjao, u obliku serpentina, na strmo brdo.

Moglo je biti oko tri sata poslije podne. Sunce se već sklanjalo na zapad. Šuma je padala sve više u sjenu, kad su došli do Gjulavesa. Tu je put skretao na jugozapad.

Najednom zaori s obadvije strane puta, kao da se pakao probudio, gromoglasni poklik:

— Predaj se! — Predaj se!

Ženske počeše da vrište.

Stjepan Janković trgnu sablju, a to učiniše i kmetovi, koji su se u krugu sakupili oko kočije.

Stjepan Janković gledao je začudjeno, kako se oko stotinu konjanika postavilo oko puta na rubu šume s uperenim kopljima i izvučenim sabljama.

Na čelu im je stajao kaštelan Ladislava More, zloglasni Pavao Gusičić.

— Okrenite kočiju! — viknu Stjepan Janković. — Dvadesetpet sprijeda, dvadesetpet pozadi kočije! — naredi.

U to su se već počeli navalnici približavati.

— Predajte se! — orilo se na sve strane.

— Natrag! — viknu Stjepan Janković i kočija jurnu praćena s pedeset konjanika uzagrabce natrag prema Klisi i Pivnici.

Janković navali prvi, da barem zadrži silu, dok kočija uzmakne u sigurnost.

Ali je i Gusičić opazio ovaj plan i odmah odredi trideset konjanika, koji pojure na konjima za kočijom.

I dok se na cesti bio žestoki boj, na putu prema Klisi odigravala se bjesomučna utrka na život i smrt.

Kočija je samo poskakivala, kao kutija na šljunku, a zapjenjeni konji, bijeni bičem, jurili su kao bijesni.

Još jednom bace se deset pratilaca u borbu, da zapriječe put potjeri, koja se kao vjetar svaki čas sve više primicala, i razvije se ogorčeni boj.

Očajni poklici svratiše pozornost i Stjepanu Jankoviću na tu borbu i on udvostruči svoju navalu, da spriječi onima pomoć.

I bijes borački obuzimao je jedne i druge.

Dok je jedne podjarivala mržnja i zavodila obećana nagrada, dotle je druge tim više podjarivao očaj i nada.

A kočija je jurila kao bijesna.

Najednom se spotaknu jedan konj.

— Isuse i Marijo! — konji padaju! — vrisnu očajno gospodja Uršula.

Ali kočijaš trgnu uzde, ošine konje i oni pojure kao strijela dalje.

Medjutim su pregazili onih deset branitelja i za bjeguncima pustilo se opet deset preostalih konjanika.

I ponovno posrnu konj. Posrnu jedanput, drugi put i napokon se strovali nizbrdice s cijelom kočijom u vododerinu

Stjepan Janković branio se kao očajnik. Ali ga najednom zahvati kaštelanova sablja preko čela, krv ga oblije, pred očima mu se zamagli i viknuvši još:

— Isuse i Marijo! — sruši se s konja.

U taj mah odvoji se nekoliko konjanika iz čete Stjepana Jankovića i prsnu na sve strane. Medju njima i vjerni inoš Marko i nestane u gustku šume.

Gusičić nije našao za vrijedno, da ih progoni već se brzo okrete za kočijom.

Našao je već svoje kanjanike, gdje ih dižu.

— Jesu li žive? — viknu sa konja.

— Žive, tek malo onesviještene od straha i pada, — nasmije se jedan vojnik.

— Zato stari već ne živi. A gospodja Barbara imat će veselje.

— A mi dobru nagradu! — glasno se i zlobno nasmiju konjanici.

Načinivši nosiljke, koje su postavili medju konje, Gusičić nastupi povratak, izbjegavajući Vočin Urbana Baćana, prema Orahovici.

— — — — — — — — — —

Ali Stjepan Janković nije bio gotov. Udarac je oslabio, kad je zapeo o briljant na šubi, kojim je bilo pričvršćeno čapljino pero za kapu.

Budeći se iz nesvijesti on je najprvo začudjeno gledao oko sebe ne sjećajući se što se dogodilo.

Svijest mu se vraćala polagano.

Najprvo prepozna inoša Marka, pa onda još pet šest kmetova.

— Gdje sam? — uzdahnu slabim glasom.

— On živi! On živi!

— Došao je k svijesti!

— Hvala Bogu!

Čuli su se radosni glasovi.

— Što se dogodilo? — Gdje sam ja? — opet upita slabim glasom.

— Napali su nas ljudi Ladislava More, i vas su ranili. — tužno odgovori Marko.

Tu se povrati posve svijest Stjepanu Jankoviću.

I on se trgnu, kao da ga je ujela guja, i kriknu očajnim glasom:

— A moja kćerka? — Gdje je moja kćerka?

Oni se zbunjeno pogledaše.

Časak ih je Stjepan Janković gledao, kao što izgleda umirući nadu u život, — ali je na licu vidio očaj i bol i on zgrabi Marka za ruku:

— Govori! — Mrtva?

Marko tužno zaklima glavom.

— Pa šta je? — Gdje je moje dijete, gdje mi je sestra?

Muklo je zvučio glas Markov, kad je proizustio:

— Uhaćene i odvedene po ljudima Ladislava More!

— Razbojnici! — viknu bijesno Stjepan Janković i htjede da skoči na noge, ali ga sile izdadoše i on opet klonu bez svijesti u naručje rastuženog Marka.

Kao sprovod kretala se povorka s ranjenim Stjepanom Jankovićem Dobroj Kući.

A koliki je bijes i očaj nastao u samoj Dobroj Kući, kad su čuli vjerni i odani vojnici i kaštelan Šimun Domitrović, da su njegova dobra gospodja i gospodjica, koju su svi ljubili, kao dobrog angjela, sramotno i razbojnički uhvaćene i odvedene neznano kuda.

— Osveta! Idemo za njima! — vikali su bijesno lupajući mačevima i kopljima.

Ali inoš Marko tužno mahnu glavom:

— Ne smijemo ništa bez zapovjedi! — A sada već, Bog sveti znade, gdje su!

I svi su tužno oborili glave naričući:

— Dobre duše naše, ne bojte se, mi ćemo vas spasiti ili osvetiti!

Stjepan Janković je istom drugi dan došao k svijesti.

Odmah nakon dolaska kapelan mu je metnuo na ranu povoj od kruha i paučine, koji su odmah obustavili curenje krvi. U usta su mu usuli jakog vina sa cimetom, što ga je okrijepilo.

Prvo je pozvao Marka i kaštelana.

— Je li grad dobro utvrdjen?

— Dobro! — odgovori kaštelan

— Odmah pošalji pedeset dobro oboružanih kmetova, da pojačaju kaštel Konti, a naš grad pojačaj s još stotinu ljudi. Vrata neka budu dan i noć zatvorena i dobro stražena!

— Razumijem gospodine! — kimnu glavom kaštelan.

— Glasa nema o gospojici i gospodji nikakovog? — pogleda Janković u Marka.

Marko tužno zanječe glavom.

— Onda uzmi četiri najbolja konja i idi stranputicom u Djakovo i potraži mladog gospodina Andriju i reci mu, što se dogodilo. Neka traži zaštitu od kneza.

Marko se tužno pokloni i nestane.

Za jedan sat ostavio je s tri druga Dobru Kuću, jureći u pravcu Podborja i Požege prema Djakovu.

— — — — — — — — — —

Već je davno prošla ponoć i vlašići su se naginjali prema rubu nebesa, pijevci su veselo pjevali i naviještali ranu

zoru, kad je kaštelan Gusičić sa svojim plijenom došao u Orahovicu.

Lijepa Barbara od uzrujanosti nije cijelu noć stisnula niti oka.

A kad je čula konjski topot, poleti prema prozoru.

U blijedoj noći vidjela je konjanike, vidjela nosiljke i paklenski posmjeh joj zaigra oko lijepih usta.

— Dakle ovaj puta ipak. Oh! Sad ćeš mi platiti sva dosadanja poniženja i sva razočaranja, gospodjo Uršulo!

U to uvedoše gospodju Uršulu i Anicu, koje su usput došle k svijesti i izgledale jadno i zastrašeno. Odijela su im bila blatna, poderana i zgužvana. Lica krvava, a krv izmiješana blatom i zemljom.

— Ah, dobro jutro, susjedo! — porugljivo se nasmije gospodja Barbara. — Dakle ste se ipak udostojali, da posjetite moj skromni krov? To mi je baš drago. Doduše malo u nezgodno vrijeme i u još nezgodnijim prilikama. Ali to nije ništa! Ne smeta! — Molim vas u tako nesigurnim prilikama kršćanska je dužnost, da se slabim ženskinjama pruži sigurniji krov nad glavom. A moja je Orahovica, o tome vas mogu uvjeriti, tako tvrda, da je ni sam sultan ne može osvojiti. Zato se nemojte ništa bojati. A ja se silno radujem, da sam vas mogla ugostiti. I čuvat ću vas, oho, i te kako ću vas čuvati. Nitko vas ne će doseći! — smijala se gospodja Barbara.

Ali se već i Uršula Sekeljeva osvijestila i stari ponos i odlučnost munu joj preko lica.

Hladno i prezirno promjeri Barbaru od glave do pete i ne reče ni riječi.

— Malo ste iznenadjeni i bojite se, da ćemo izravnavati još neke neriješene račune? — Da, to ćemo svršiti. Ali ne odmah! Ta nijesam ni kanila, da vas uzmem u zaštitu samo na kratko vrijeme. Malo dulje ćemo da se pozabavimo, i mirno ćemo za to vrijeme raspraviti i Konti i Dobru Kuću i još po neki račun. — A ovo je vjerenica mladog Kukića, koji mi je sasjekao konjanike? — Zaista lijepo djevojče. — Ako joj ne dodje vjerenik, da je nadje u Orahovici, mi ćemo je već utješiti i kod nas. Imadem ja još neoženjenog kašteIana, a naći će se i po koji husar. Za šljivare je to sasma dobro. — Ha! Ha! — smijala se gospodja Brabara.

Anica na čas problijedi, ali se odmah svlada i otkrene glavu.

— Oh! Samo je otkreći, golubice moja! — Već ću te ja naučiti, kako se i na glavi stoji. Ne boj se, lijepo dijete moje. — Svašta se kod mene može naučiti!

Prezir i prkos zrcalio se na licu gospodje Uršule i lijepe Anice i ne odgovoriše ni riječi.

— Vidim, da ste pospane! — rugala se dalje lijepa Barbara. — Iza onog straha treba vam odmora. A vjerujte i meni. Pa ćemo se još vidjeti. A ja sam dobra domaćica i lijepo spremam moje goste. Gusičiću, odvedi ih u onu lijevu kulu, na najgornji sprat, da imadu lijep izgled, pa da im ne bude dosadno.

Kaštelan ih povede.

Ni ne pogledavši Barbare oholo i uzdignute glave napuste dvoranu.

A kad su došle u prostranu, rešetkama snabdjevenu sobu kule, i kad su se osvjedočile, da su same, baci se Anica plačući tetki oko vrata i zavapi:

— Tetko, slatka moja tetko! Al smo mi nesretne!

— Samo polako, dijete moje i smiri se! — Glavno da nam se ona ne će usuditi ništa učiniti. A prezir naš i naš ponos više će razjaditi nju nego nas njezino ismijavanje. A ja ne sumnjam, da će nas Andrija i knez Krsto spasiti. A dalje će da govori sud! — Najsladje se smije, tko se na koncu smije.

— A ako nitko ne doznade za nas?

— Netko se ipak spasio, a kaštelan će znati, što treba da čini. On nam je odan dušom i tijelom!

— A moj otac? — Jao, ako su ga ubili!

— Ne vjerujem. Ali onda jao njima, jer danas ide glava za glavu. A to i oni dobro znadu.

— Ali ga nijesu doveli s nama!

— To je samo dokaz, da se spasio!

— Ah, Bože daj! — uzdahnu pobožno Anica.

A medjutim je već zora počela bijeliti tamne obrise prozora i mir i pokoj ulazio je u ove dvije neslomive duše.

IV.

Medjutim su Ivan Banić i Petar Erdedi, tako rekući, bez otpora zauzeli Osijek, Dalj, a u Borovu sjedinjeni s Andrijom Kukićem i Vukovar još prije dolaska kneza Krste. Sa-

rengrad predao se sam, jer su ga Turci prije dolaska kneževe vojske napustili.

Ali zato Iloka nijesu htjeli napustiti, jer je bio ponova utvrdjen i dobro opskrbljen topovima, koje je sultan vratio s pohoda u Budimu i porazdijelio ih na Ilok i Petrovaradin. Ladje su donesle i brane i pojačanja, a knez nije imao ni jednog opsadnog topa.

Medjutim su se u zemlji strasti već počele uzburkavati.

Već je bilo jasno, da su dva najozbiljnija takmaca za upražnjeni kraljevski prijesto erdeljski vojvoda Ivan Slavinić Zapolja i austrijski nadvojvoda Ferdinand, brat njemačkog ćesara Karla.

Za potonjega radila je naročito nekadanja dvorska stranka na čelu s kraljicom udovom Marijom, uz palatina Stjepana Batorija, rizničara Aleksija Turzo, bana Franju Baćana i nekadanjeg tajnika pokojnog kralja Ljudevita Tomu Nadaždija.

Ovaj posljednji bio je naročiti ljubimac nadvojvodin još sa sabora u Špajeru. A Nadaždi je dobro poznavao i prilike, koje su vladale u kraljevini i znao, koje ljude treba predobiti, ako hoće nadvojvoda doći do prijestolja.

Već dvadesetog rujna dao je on u Lincu nadvojvodi spisak od dvadeset i devet velikaša ugarskih i slavonskih, koje treba, makar i najzamamljivijim obećanjima predobiti. — Učiniti se ne mora sve, — dodao je smijući se Tomo Nadaždi.

A to je Nijemac i te kako dobro razumio. Od slavonskih velikaša tu se spominje u prvome redu Knez Krsto Frankopan, biskup zagrebački Šime od Erdeda, ban Franjo Baćan, Ivan Tah, Ladislav More, Ivan Banić i drugi.

Baš nakon zauzeća Šarengrada, dobio je knez Krsto lično pismo od kraljice Marije.

— Odlučili smo sastati se s prejasnim princom Ferdinadom, nadvojvodom austrijskim, predragim bratom našim, pak smo urekli ročište za dojduću nedjelju u gradu Hajmburgu, koji je odavle dvije milje udaljen. Budući pak da je na ovom sastanku potrebita nazočnost vaše vijernosti, za koje razabrasmo, da je i onako od vjerne naše gospode i podanika Hrvatske i Slavonije zajedno s drugovima odredjena za oratora k prejasnom bratu našemu; stoga spominjemo vjernost vašu, da odloživši sve druge stvari i poslove zajedno sa svojim drugovima bez oklijevanja doći izvoli i mora, tako da

već buduće nedjelje ili sutra dan u Hajmburgu budete. Inako da ne učinite. Dato u Požunu 1526.

Fini smješak zaigra na otmenom licu kneza Krste, kad je pročitao i pismo položio na stol.

— Baš se ne šale — rekne sam sebi. — Vidi se, jako im se žuri. Ali meni se, tako mi Boga, ne žuri, da Ferdinand uzme žezlo i krunu u svoje ruke, a dužnosti obrane prepusti i dalje nama. — Ja ću samo uz onoga, koji će, uz prava, uzeti u prvom redu i dužnosti.

I nije otišao, jer je i tako zakasnio, a da i nije, ne bi svejedno išao. On još nije vidio, da bi došao čas, da se angažuje bilo lijevo bilo desno.

Medjutim isto veče stigne iznenada i njegov pouzdanik Martin Hotković.

Knez je baš bio u vijeću, na kome se raspravljalo, da li da i dalje opsijedaju Ilok ili da ga napuste, pa da se vrate kući, kamo su ih državni poslovi zvali.

U to unidje paž, koji knezu nešto prišapnu.

— Oprostite mi, gospodo, na jedan čas — učtivo se pokloni knez i predje u svoju sobu.

Martin Hotković podje knezu u susret.

— Ti, Martine, ovdje? — radosno i začudjeno ga pozdravi knez. — Sigurno te je nešto važno dotjeralo ovamo?

— Ne varate se, svijetli kneže — ozbiljno odgovori Martin Hotković. — Zrinski su sazvali sastanak hrvatskih velikaša i plemstva u svom gradu Zrinu, da se dogovore, koga će birati za kralja.

Knez ga je jedan časak pognute glave gledao, duboko zamišljen. A onda tiho, više kao za sebe, progovori.

— Dok ja spasavam kraljevinu od Turčina, dok mi ruke ne dospiju ni da se osuše od dušmanske krvi, moji svijetli rodjaci nemaju drugog posla, nego da se iza mojih ledja otimaju, tko će im biti gospodar. Baš su kao magarci i mazge, koje naviknute na jaram i ular, ne mogu ni jesti, ako ga nemaju na sebi! Dobro da si došao!

I lagano se okrenu i vrati u dvoranu.

Svi su uprli znatiželjno oči u kneza.

A on ih je tužno gledao i šutio.

Najednom prkosno zabaci glavu, u očima mu sijevnu neki potajni plamen, a onda reče odlučno:

— Gospodo, dižemo opsadu!

Jedan sveopći usklik začudjenja odrazi se na svima li-

cima. Svi su sa znatiželjom očekivali dalnje riječi kneževe.

A on je stajao mrk, ozbiljan i odlučan:

— Da, gospodo, vraćamo se kući. Dok smo mi krvarili, da očistimo domovinu od neprijatelja, besposlena gospoda nijesu imala drugog posla, nego da zagrizu prije od Ugarske i Češke u pitanje izbora kralja. Agenti takmaca idu od dvora do dvora i siju razdor, izazivaju neslogu u danima, kada nama- — izloženima n a m r t v o j s t r a ž i — treba najviše sloge i jednodušnosti.

— Sramota! — počeše vikati nekoji glasovi.

— Nesreća! — uzdisali su drugi.

Ljudevit Pekri, Ivan Alapić i Ladislav More spustili su glave i šutjeli.

— Treba da se vratimo — uzdahne knez, — i da radimo na slozi. Nedajmo, da nas tudja korist razdvaja nego vlastita neka nas spaja. Ako mi budemo složni, može biti kralj tko god hoće, naše će pravice biti osigurane onako kako su zajamčene u zlatnoj buli. Ako nas razdvoje, oni će gospodariti, a naše pravice biti će samo komadić žutog papira! Raspuštam dakle vojsku i svaki neka što brže krene na svoje mjesto! — —

U taj čas otvoriše se širom vrata, a u sobu uleti Andrija Kukić, blijed, zakrvavljenih očiju, razbarušene kose.

Knez ga je začudjeno gledao. I cijelo se vijeće uzbuni.

Andrija stupi pred kneza te bolno i uzrujano viknu:

— Svijetli kneže, oče i dobročinitelju moj! — Od šesnaeste godine vjerno služim kralju i kraljevini. Nije bilo boja, u kojem nijesmo ja i otac vjerno služili i prsa svoja izlagali sabljama neprijateljskim. Nije nas priječila ni zima ni vrućina, ni kiša, ni snijeg. A kakovu sam nagradu dobio zato? — tu je zadrhtao glas Andrijin.

— Ja te ne razumijem , Andrija! — pogleda ga začudjeno knez. — Svatko znade što si učinio i svatko ti to priznaje!

— Na žalost nije tako. Ja danas moram pred cijelim vijećem da tražim pravdu. Imao sam jednu vjerenicu, ubio mi ju je neprijatelj kraljevine. Mislio sam, da ću poludjeti od tuge i bola. — I Bog mi se smilovao i dao mi je drugu. Poznajete Anicu, kćerku dostojnog plemića Stjepana Jankovića od Podborja. I nadao sam se, da će mi Bog dati sreću i mir. Bog je dao, ali zli ljudi ne dadu! — i tu Andrija tužno spusti glavu na prsa.

— Jao! — progundja za sebe Ladislav de More. — Ona se nesretnica zaboravila! — I napeto je slušao dalje.

A knez primi Andriju za glavu, i glasom punim nježnosti i brige, zapita:

— Što se dogodilo Anici?

Andrija Kukić nijemo pogleda u kneza, dok su mu se oči caklile zalivene suzama,

— Kaštelan gospodina Ladislava More napao ih je na putu, kad su išli iz Virovitice u Dobru Kuću. Stjepana Jankovića teško izraniše, i sada lebdi izmedju života i smrti, a tetku i Anicu odvukli su sa sobom.

— Jao! — Nesretna ženo — uzdisao je Ladislav More. Ali se odmah trgnu:

— To nije istina! — viknu onda razdraženo.

Sve se oči obratiše na njega, i svi vitezovi uzmaknuše od njega, kao što se uzmiče od zaraženog čovjeka.

Ladislav More ostade sam, blijed i smućen.

— Polako, gospodine, polako! — odmah ćemo vidjeti! — rekne knez Krsto glasom, koji je odavao silom susprezani gnjev. A onda se okrene k Andriji:

— Otkuda ti to znadeš?

Andrija skoči k vratima. Franji Sekeljiu klecnuše koljena, oko starog Kukića okrenu se soba, Valent Terek, Mirko Cibak i Mirko Bakić počeše da škrguću zubima. Krvavim očima mjerili su Ladislava More, koji je stajao blijed, držćući i postidjen sam na svome mjestu.

U to se vrati Andrija vodeći sa sobom inoša Marka.

— Govori! — viknu uzbudjeno Andrija.

Marko zaplašeno i skromnim glasom ispripovijedi napadaj i otmicu te opasno stanje Stjepana Jankovića.

Knez je mijenjao boje.

— Raptus puellae — (otmica djevojke) — kažnjavala se smrću.

I, okrenuvši se Ladislavu More, uperi u njega svoje crne oči, koje su gorjele kao dvije žeravice.

— Što kažete, kneže, na to? — upita glasom, koji je zlokobno drhtao.

Ladislav More stajao je kao okamenjen, kao munje na oluji letjele su mu misli i ukrštavale se po glavi. On je dobro znao, što ga čeka, ako se dokaže, da je kriv, a ipak optužba je bila tu, svjedoci su bili ovdje.

Napokon se pokuša uteći drskosti. Prkosno zabaci glavu i oštrim glasom uzviknu:

— Ja sam velikaš kraljevine i ne može me optužiti jedan kmet! Meni može da sudi samo sabor kraljevine i nitko više!

Ali u to se dogodi nešto neočekivano. Andrija izbezumljen od bola i bijesa, sagnu se kao tigar, kad će napasti izabranu žrtvu, i podje laganim, ali zloslutećim porakom prema Ladislavu More.

Svima sustade dah u grlu. I sam knez je na čas ostao kao okamenjen. Pod Ladislavom More zadrhtaše koljena. Nehotice posegnu za balčakom sablje, koja mu je visila o bedru.

A Andrija došavši do njega, s lijevom rukom dignu sablju, prinese balčak sve do nosa Ladislava More i prigušenim glasom procijedi, ali da su ga svi mogli čuti:

— Pomiriši!

Ladislav More ustuknu.

— Na ovoj sablji leži more dušmanske krvi. I ako samo vlas pane s glave mojoj vjerenici, onda će se napiti i tvoje, tako mi spasenja moje duše! Jer ti nijesi velikaš kraljevine, ti si obični razbojnik!

Krv jurnu u glavu Ladislava More.

— Gospodine! — viknu bijesno.

— Tiho! — viknu i Andrija. — Ja sam te uhvatio, kad si napao s tri stotine konjanika gospodju Uršulu Sekeljevu na slobodnom drumu kao razbojnik. Svjedoci su ovdje: Franjo Sekelji, moj otac i časnik Čabrajić. Moj otac i Franjo Sekelji su te zarobili, kad si u sred noći, kao razbojnik, navalio na Dobru Kuću, htijući je oteti jednoj udovici i jedincu sinu. — A dan prije toga, ti, koji nijesi došao na Mohač, da umreš s kraljem i junacima, orobio si, kao prosti razbojnik, pečujski kaptol, oteo crkveno i kaptolsko blago i rastjerao kanonike u noć mačem u ruci.

— Jao! — zaječi Ladislav More.

Ali u to se već dignuše Franjo Sekelji, stari Kukić i Čabrajić i dižući ruke u vis, klicahu ogorčeno:

— Prisižemo, da je istina!

Glasan mrmor ogorčenja i zgražanja prodje kroz vijeće.

A knez je još uvijek stajao, blijed, hladan i mrk. Samo da su mu oči življe radile i iz njih izbijao tajni bljesak.

Medjutim je Andrija nastavljao:

— I sada, dok smo mi ovdje krv svoju i živote svoje metali na oltar kraljevine, ti si uputio tvojeg pomagača, da načini i krunu zločina, da otmeš djevojku plemenitog roda od plemenitog vjerenika!

— Kunem se, da ne znam ništa o toj otmici! —

Ali u to pridje knez velikim koracima do Ladislava More.

— Što kaže tvoje gospodstvo na ove teške optužbe?

Ladislav More je šutio. Nijem, blijed i drščući zvjerao je kao uhvaćena divljač u stupici.

— Mučanje je priznanje! — rekne prigušenim glasom knez. — Ali dok ja budem upravljao ovim kraljevinama, neću dozvoljavati nijednog nasilja, a kamo li ovakovih zločina. Tako mi Bog pomogao! —

Glas knežev zvonio je svečano.

— Predajte mi vaš mač, i ostajte taocem, dok se djevojka i gospodja Sekeljeva ne vrate cijele i zdrave u ruke sina i vjerenika!

— Ja sam velikaš! — ustuknu More.

— O tom će prosuditi sabor — svlada se sada već i knez. — A dotle ćete slijediti sudbinu uhvaćenih in flagrante (na djelu). — Onda se okrene Andriji. — Zadaj mi časnu riječ, da mu ne ćeš učiniti ništa na žao, ako ti izruči vjerenicu i njezinu tetku!

— Kunem se! — muklo protisne Andrija.

— Onda je račun jasan. On imade tvoju vjerenicu, a ti imadeš njega. On imade da prosudi, da li je on vrijedniji od mržnje nad slabim i nezaštićenim ženskinjama. — Vašu sablju, kneže! —

U glasu Krstinom bilo je toliko energije, odlučnosti i snage, da je More bez riječi otpasao mač i predao ga knezu. Knez ga preda Franji Sekeljiu:

— Vratit ćeš ga, kad ti vrati majku, a ti njega, Andrija, kad ti vrati vjerenicu!

U to se oglasi Ljudevit Pekri:

— Ovako se ne postupa s velikašima! —

Knez dignu glavu, kao da je tražio onoga, koji je to izrekao, ili kao da nije vjerovao vlastitim očima.

Ali već su Franjo Sekelji, stari Kukić, Valent Terek, Mirko Cibak i Mirko Bakić priskočili knezu i opkolili Ladislava More, uperivši krvave oči na Ljudevita Pekrija.

— Da li se, vaša milost, solidariše sa činima gospodara orahovičkog? — okrene se knez Ljudevitu Pekriju.

— To ne! — zbunjeno propenta Pekri, — ali — —

— Ali — nema ovdje mjesta! — oštro ga prekine knez. — Pomislite, šta bi vi uradili, da ste na mome mjestu, i kako bi vama bilo, da se to dogodilo vašoj majci i vašoj vjerenici? A ja poznajem jednaku pravdu za sve. — Zemlja, u kojoj nema pravde, mora propasti!

Ljudevit Pekri pognu postidjeno glavu.

— Ti ćeš Andrija još danas krenuti sa gospodinom More u Orahovicu i s tvojom četom, kao i sa četom tvoga oca. Ako njegova žena bude više cijenila zarobljenice od svoga muža, onda ćeš zauzeti Orahovicu silom i osloboditi ih, a s gospodinom More i njegovima, na moju odgovornost, postupaj u tom slučaju kao s neprijateljima kraljevine.

Ako ti ih izruče, onda ga pusti slobodnim, a sabor kraljevine reći će svoj sud.

U to istupiše Valent Terek i Mirko Cibak pred kneza.

— I mi ćemo s našim četama s Andrijom!

Knez ih zahvalno pogleda.

A istupi i Ivan Banić i reče:

— To je krv moje žene i ja ću s vama.

A Andriji udariše suze na oči i grleći ih sve redom propenta drhtavim glasom samo toliko:

— Bog vam platio, a ja sam vaš dužnik do groba! — Krv moja i život moj za vas!

I svima velikašima i plemićima udariše suze na oči i svi su udivljeni gledali mlade junake i željeli im dobru sreću.

Samo Ladislav More stajao je potišten i nijem i oborene glave.

A knez zagrli Andriju pred svima i rekne:

— Rekao sam ti, da si mi sin, a ne zapovjednik četa. Idi, ali ne zaboravi, da si plemić i što duguješ svome grbu. Neka ti nikada mržnja i osveta ne zamrače razuma, kojim je gospodin Bog uzvisio čovjeka nad životinjom, ako ne želiš da podješ stopama ovog nesretnika.

A Andrija klekne, obujmi koljena kneževa i uzviknu:

— Oče moj, dobrotvore moj! Uvijek sam vas slušao i sad ću vas slušati!

— Hvala ti Andrija! — A sada podji, pa do vidjenja na instalaciji u Velikoj i ako Bog da u svatovima! — i čvrsto zagrli Andriju.

A svi vitezovi počeše oduševljeno klicati:

— Vivat Frangepanus protector et dux! — —

— (Živio Frankopan zaštitnik i vodja!) — —

Samo Ladislav More stajao je nijem, potišten i postidjen pred očima svijeta i plemstva slavonskoga.

Nitko ga nije ni pogledao.

V.

Teške su dane proživljavale Anica i gospodja Uršula Sekeljeva u dvoru grada Orahovice. O suncu nijesu smjele ni sanjati, osim ono nekoliko kratkotrajnih traka, koji su padali kroz maleni prozor u veliku i hladnu sobu.

Hrana je bila jako loša. Jednoć preslana, drugi put nimalo slana, a piće im je bilo nečista i mlaka voda. Ali zato nije bilo dana, kada nije gospodja Barbara došla u tamnicu i duševnim mukama grizla im duše, nasladjujući se njihovim bolima.

I samo ponos i prkos i onakova energija, kakovu je imala gospodja Uršula, mogli su uzdržati taj pakao, koji im je svakodnevno priredjivala zlobna i pakosna žena.

Ali one su šutjele na sve uvrede i poruge, ne odgovarajući i ne udostojeći je ni jednom riječju, što je ponekad dovodilo Barbaru More do pravog bjesnila.

I ona je izmišljala nove muke, samo da ih slomije.

— — — — — — — — —

A dotle je Andrija jurio sa svojim odredom od preko hiljadu konjanika prema Orahovici.

Cijelu je noć projašio i istom pred zoru dao je četama i konjima malo odmora.

Ali samo što su malo prodrijemali već su jurili dalje.

Drugi dan pred večer, umorni i izmučeni, osvanu pred kaštelom Selci.

Gospodja Jelena Brankovićeva sama izadje pred kaštel, da dočeka drage goste.

Ali kako se začudila, kad je vidjela mrka, bolom i tugom iznakažena lica svojih, još pred malo dana tako veselih, spasitelja.

— Šta se dogodilo za ime Isusovo? — krikne zastrašeno.

Andrija samo mahnu očajnički rukom.

Isti Franjo Sekelji gledao je tako tužno, da joj se stegnulo grlo.

— Gospodine Franjo, ta govorite ili ću da zdvojim i sama! — —

A on joj nijemo stisnu ruku i bolno prošapta:

— Sve ću vam kasnije kazati! — —

Gospodja Jelena slegne s ramenima.

Medjutim su vojnici udarili tabor i počeli spremati konačište za noć. Okolo naokolo zablistaše taborske vatre, jer su noći već bile hladne.

Plemići unidju u dvor.

Gospodja Jelena nije imala mira. Jer od poslijednjeg rastanka ona nije mogla da zaboravi obijesnog i veselog mladog čovjeka i znala je, da je moralo biti nešto krupnog i velikog, da ga ovako slomije.

I ugrabivši pogodovan časak ona ga uhvati nježno za ruku i molećim glasom prošapće:

— Zaklinjem vas, Franjo, da mi kažete, što se to dogodilo. Jer — jer — ja to ne — mogu — gledati, a da i sama ne zaplačem.

I već joj je počeo glas da dršće.

A u Franji se ustrese srce i on je tužno, a opet milo, pogleda i prošapće prigušenim glasom:

— Ugrabili su mi majku i sestričnu, vjerenicu gospodina Andrije!

— A tko? — Tko je to učinio?

— Ladislav Moré! — i tu zajeca Franjo kao maleno dijete, pa i ne opažajući, spusti joj glavu na rame, kao razmaženo dijete što spušta glavu na majčine grudi.

A ona, duboko potrešena, i sama ne misleći što čini, dršćućom rukom gladila je, nježnošću majke, glavu tog velikog djeteta i tetošila ga mekim glasom:

— Smirite se, Franjo! — Bog ne će dopustiti, da vas ovako velika nepravda snadje. — Smirite se, meni za ljubav.

A kad se on nije smirio, nego je još jače počeo jecati, i nju izdade glas i poče tiho jecajući da ga grli i moli:

— Smirite se, Franjo! Prestanite! — Oh, gospode, evo i ja ću plakati, već ne mogu — — Oh, Bože! — Oh! Franjo! Svladajte se!

I prislonivši glavu uz njegovu glavu, njihove su se suze stapale u jedno i tekle na bujne Jelenine grudi.

A ona ga je, milujući ga, posve nesvjesna što radi, ljubila, kao što majka ljubi bolesno dijete.

I pod tim dragim rukama, isplakan na tim mekanim grudima, on se sve više smirivao, dok se nije sasma smirio.

— Oh, kako si dobra! — dahtao je tiho.

A njoj se kroz suze nasmiješiše krupne plave oči i dragajući ga, šaptala je:

— Jer mi je žao, kad ste tužni i ne mogu nego da plačem i ja.

A on joj je ljubio ruke i šaptao nježno:

— Andjele moj, srećo moja, utjeho moja! —

— Mili moj Franjo! Utješite se! — A ja ću drhtati nesretna sve dok ne čujem, da si ti sretan.

I dugi cjelov spoji usne ovo dvoje velike djece.

— — — — — — — — —

Tek što je ponoć minula, Andrija, koji i onako nije ni oka stisnuo, naredi, da se krene dalje.

Nitko nije rogoborio, nitko se nije žalio, jer je svatko razumio orkan, koji je bjesnio u duši mladog čovjeka. A njega su svi voljeli i svi su bili spremni da i glave polože za njega, samo da ga oslobode bijede, u koju je zapao.

Tiho su jeknule trube u taboru, koji je zašumio kao pčele u košnici.

I krenuli su dalje. Mrki, nijemi, zabavljeni svaki sa svojim mislima, nijesu se upuštali ni u kakav razgovor s Ladislavom Moré.

I jurila su polja, šume, lugovi, nestajala za njima sela, sela, selišta i naselja, dok ne izbiše na veliku cestu, koja je vodila preko Našica za Orahovicu.

Nebo je bilo vedro, ali su zvijezde bile rijetke i studen je grizla kroz kontuše i kabanice i zavlačila se do samih kostiju.

Konji su se parili, a iz njih se pušilo kao dim iz peći, u kojoj je gorila mokra slama.

Tada pristupi Ivan Banić do Andrije i rekne:

— Što kaniš dalje?

— Uzeti tetku i Anicu!

— A ako je ne dadu?

— Onda ću objesiti Ladislava Moré pred vratima grada i uzet ću je silom!

— A ako ih nema tamo?

— Svezat ću njegovu ženu mome arapinu za rep i bičem tjerati, dok nas ne dovede onamo, kamo ih je sakrila!

Sve je to govorio Andrija takovim glasom i takovim izražajem lica, koji nije ni na čas dao posumnjati, da je odlučio poseći i za krajnjim sredstvima.

— Samo da ih nijesu uklonili? — a iz tuge u glasu, kojim je uzdahnuo gospodin Ivan Banić, lako se dalo razumjeti, da je mislio na smrt.

Tu Andrija zacvokoće zubima, kao da mu je zima, i jedva procijedi kroz zube:

— Ne dao im Bog, da su još i tu ludost počinili!

— A ako ti je izruče?

— Neka ih djavo onda nosi! — smrknuto odgovori Andrija. — Samo ću si priuštiti kaštelana. Kad već ne mogu njih onemogućiti, da im barem oduzmem sredstvo, otrovni zub, kojim su dosada grizli!

— Nemoj Andrija samo da okaljaš plemićku čast i da te strast zavede, pa da zaboraviš, što si knezu obećao!

Andrija stisnu oči, kao da ga strašna rana zapekla i tiho odgovori:

— Moj plemićki list još nije požutio od starine, ali budite mirni, da je, što se tiče poštenja, daleko vrijedniji od mnogih, kojima su godine izblijedile crnilo na njima, a danas se kočopere, da su velikaši.

Ivan Banić spusti glavu.

U to je već i svanulo. Rani mraz je poklopio bijelim injem grmlje i trave, koje su se odjenule u srebrenu boju. Ševe su cvrkutale, uzalud pabirčeći, po ravnim poljima. Po grmovima utaborila se ogromna jata vrabaca, koji su zaglušno cvrčali, a po poljima slegnula se cijela jata crnih vrana i gavranova.

Jesen, tužna i sumorna, utirala je puteve oštroj zimi. Osjećalo se po svemu, da će rano da zagruva snijeg, i da će uskoro sa planina zaposjesti šume, klance i bogaze čopori vukova, da zatvore i ono malo saobraćaja, što je još ostavilo burno, nesigurno i ratom izmoždeno vrijeme.

U Našicama odredi Andrija odmor, jer su i konji i ljudi bili već iznureni, a trebalo se od brzog napredovanja i odmoriti, protegnuti noge, protrljati ruke i nahraniti konje.

Nakon dva sata krenulo se dalje uz brdo i kroz šumske gustike.

A kad se spuštao prvi mračak, pokazaše se u daljini zidine grada Orahovice.

Andrija zaustavi četu, i sašavši s konja pristupi laganim korakom k Ladislavu Moré.

— Ova je nepravda nanešena meni možda i bez znanja vašega. Ali muž odgovara za čine svoje žene. Odlučite se, hoćete li mi predati moju vjerenicu i njezinu tetku, ili želite da jurišamo na grad?

Ladislav Moré uporno je šutio.

Andrija ga je gledao, kao što kobac gleda pile.

— Odgovarajte! — prosikta mrko.

Ladislav More je šutio.

— Gospodo i prijatelji, vi ste mi svjedoci, da se gospodin Ladislav Moré nije dobrovoljno odlučio, da popravi nepravdu i zločin, pa se time i sam saglasio sa sramnim djelom, koje je u njegovoj odsutnosti učinjeno!

— Tako je! — rekoše svi u jedan glas.

Ladislav Moré je i opet šutio.

Andrija segnu za pojas i izvuče oštar bodež.

Svi su ga nijemo, ali i bez saučešća za Ladislava Moré, gledali.

A ovoga obli hladan znoj.

— Šta hoćete vi? — viknu prestrašeno.

Andriji se izbijeliše zubi, a da se nije moglo znati, da li se on to smije ili prijeti.

Ladislavu Moré podjoše oči iz očnica, kad ga je Andrija uhvatio za vrat svojom željeznom rukom i pritisnuo k zemlji, da je pao na koljena. U ruci mu je bljeskao zlokobni nož.

— Šta hoćete vi? — propenta zaprepašteno Ladislav Moré.

A Andrija opet ne reče ni riječi, već zakorači nesretnog Moré-a, kao što zakoračuje mesar ovcu prije nego što će ju zaklati, zgrabi ga lijevom rukom za bradu i dignu mu time glavu, a u zraku već bljesnu nož.

Tada Ladislav Moré shvati svoj položaj i nakanu ovog očajnog čovjeka i ruknu neljudskim glasom:

— Stani! Dobit ćeš obadvije!

— Zakuni se plemićkom čašću i spasenjem vječnim!

— Zaklinjem se!

— Znaj, da te smrt, strašnija nego što ju sam pakao može zamisliti, čeka, ako ne održiš riječi!

— Znadem. I kunem se, da ćeš dobiti i gospodju Sekelji i tvoju vjerenicu.

— I kaštelana?

— To nije u pogodbi!

— Jesam li ja tebi uopće govorio o pogodbi? Jesi li ti

mene pitao, kad si razarao moju sreću i zabadao nož u moju dušu?

Ladislav More je šutio.

— Govori! — Hoćeš li ga izručiti? — Još samo jedna minuta i onda će biti prekasno! — Tako mi Bog pomogao!

— Hoću! — rukne sav pretrnuo od straha, jer iz vlastite koristi on je mirno žrtvovao i one najvjernije, samo da održi samoga sebe.

I svi, koji su to vidjeli i čuli, s gadjenjem otkrenu glave.

Jer evo i ovakav čovjek imao je plemićki list i zvao se velikašem kraljevine.

Teško dišući od uzbudjenja i srditosti Andrija pusti Ladislava Moré-a.

A ovome su podrhtavala koljena, da se jedva na nogama držati mogao, ruke su mu se kukavno tresle, dok su mu uznemirene oči plašljivo bludile s jednog viteza na drugoga.

A mrak se sve brže spuštao, okolne gore dobivale su tamno masnu boju, dok su obrisi šumskih obruba rasli i nestajali u sjeni dolazeće noći.

Andrija turi nož za pojas, bez riječi mahnu rukom, i duboko potrešeni, slijedili su ga plemići, slijedili vojnici, slijedio cio odred.

I što su duže jašili u večernjoj tami, sve je više rasao grad Orahovica, bijele zidine jače su se isticale, sve bolje su se razaznavale kule od zidina, dok nijesu i strijelnice, kao crne točke, počele sve jače rasti.

Ali je i u Andriji sve većma rasla bol i dizalo se uzbudjenje, čim se više približavao utvrdjenom gradu Ladislava Moré de Chula.

Neka čudna jeza podilazila ga, njega, koji je unilazio kao mrav u ralje bijesnih turskih čopora i čitav iz njih izlazio, ne ostavljajući ali i njih čitavima. Strah pred neizvjesnošću lomio se sa čežnjom i ljubavlju.

— Isuse, Bože Svemogući, pomozi mi! Nikoga nemam, nego tu siroticu, koju si mi ti dao. Pa zar da ti, dobar i pravedan, dozvoliš, da mi je oduzmu zločinci i pokvareni ljudi? Ja sam za Tebe išao u vatru i smrt, da branim tvoje crkve i svetinje, jer sam Te ljubio i vjerno Ti služio. Ne tražim nagrade, samo milost Tvoju molim, da mi nju sačuvaš, koja te je kao i Tvoju presvetu i prečistu Majku Bogorodicu uvijek iskreno ljubila i poštivala!

I taj grubi vojnik, molio je tako toplo, tako usrdno, da

su mu suze kapale niz vjetrom opaljena lica i cijedile se na brkove i na bradu.

A nijesu ni drugi vitezovi bili manje uzbudjeni, ne od straha, nego od neizvjesnosti, što će im donijeti slijedeći trenutak.

A nije ni Ladislav Moré bio manje uzbudjen. Jer on je znao, da mu glava igra nesigurno na ramenima, a nije znao, a ni slutiti mogao, kako je daleko mogla zavesti mržnja njegovu neobuzdanu ženu.

Koliko poniženja, koliko opasnosti u najnezgodniji čas! I koji ju je vrag putio, da to čini baš onda, kad se u blizini nalazio knez Krsto sa cijelom svojom vojskom, a usred te vojske, kao Danijel u špilji lavskoj, nalazio se i on sam, izručen na milost i nemilost ljudi, njemu neprijateljski naklonjenih?

Napokon zastadoše pred kapijom grada. Lančani most bio je uzdignut.

— Hej! Tko je to božji? — čuo se glas stražara na prozoru branič-kule.

— Gospodin Ladislav More se vraća! — odvrati jedan glas. — Otvaraj!

— Ne vidim gospodara! — odvrati čuvar.

Andrija prosikće kroz zube Moré-u:

— Oglasite se, da vas čuje!

Ladislav Moré trgnu se kao iz nekog dubokog sna:

— Otvaraj! Ja sam! — viknu muklo.

— Odmah! Vaša milosti! — čuo se glas čuvara.

I domala počeli su škripati kolovrati, zvoniti lanci, a most se lagano spuštao, kapija se širom otvori.

Andrija Kukić sa plemićima odmah poleti na most. Ostali su ih slijedili. Usput šapne Andrija Valentu Tereku:

— Odmah zaposjedni kule, zauzmi vrata i opkoli straže i posadu!

Valent Terek samo kimnu glavom, i zaostane, da svoju četu zaustavi, jer je išla zadnja.

U čudu je gledao stražar ulazeću pratnju gospodarevu, ali nije smio ništa da pita.

U to, baš pred ulazom u stambeni dvor, pojaviše se baklje, koje su nosili sluge i vojnici, a pred njima je stajao kaštelan Pavao Gusičić.

Nemirnim ali radosnim očima tražio je gospodara.

Najednom problijedi, zadrhta, ukoleba se, kao da je vidio duha.

— Ne! Ne vara se! To je onaj, kojeg ne bi rado vidio ni u snu, a evo on je dolazio živ s gospodarem!

U lukavoj mu glavi sinu, da nešto nije u redu.

On brzo otkrenu glavu, da ga ne prepoznadu Andrija Kukić i Franjo Sekelji.

Ali je bilo već prekasno. Andrija ga je i te kako dobro vidio.

I pokazujući ga rukom Čabrajiću rekne samo jednu riječ:

— Vežite ga! — I glavom mi jamčite za njega.

Odred stane.

— S konja! — zapovijedi Andrija.

Svi sjašiše.

U to se na ulazu od dvora pokaza jedna bijela prilika, koketno nasmijana, tražeći očima nekoga poznatoga.

To je Barbara Moré tražila muža.

— Lacika! — viknu veselo.

Ali joj se osmejak sledio na licu, kad je prepoznala Ivana Banića, Franju Sekelja i kad je vidjela uz smrknuto lice Andrije Kukića, blijedo, očajno i iskrivljeno lice svoga muža.

— Dobro večer, svijetla gospo! — nakloni se Andrija Kukić. — Ovim gostima nijeste se sigurno nadali?

Još uvijek prenerađena i ukočena zurila je gospodja Barbara u došljake. Grlo joj se stegnulo i glasak nije htio iz njega da izadje.

— Vidim vam veliku radost na licu — porugljivo nastavi Andrija, — što nas vidite. Baš tako se veselio i plemeniti Ladislav Moré, kad je dočuo pred licem svijetlog kneza, kako imade lijepu i hrabru suprugu kod kuće, koja mu tako uspješno priredjuje neugodna iznenadjenja.

— Tko ste vi? — Šta hoćete od mene? — Šta je to, Lacika? — promuca zastrašeno.

— Vrlo rado ću da nas imenujem — rugao se dalje Andrija Kukić. — Evo, ovo bi imao biti vaš suprug, a onog ćete viteza i sami poznavati, vašeg susjeda, gospodina Ivana Banića, gospodara Virovitice, a ovo je Franjo Sekelji, gospodar Dobre Kuće, ovo su kapetani kneza Krste Frankopana Mirko Cibak, Mirko Bakić, a ovo bi bio moj otac, o kom će vam bolje podatke dati svijetli gospodin suprug i kaštelan Gusičić, a ja sam Andrija Kukić, vlasnik Kraljeve Velike i Vrhovaca — i tu se nakloni Andrija, dok su mu oči sipale munje.

Ladislav Moré stisnutim zubima otkrenu glavu.

A Andrija nastavi:

— Što hoćemo? — To bi vam mogao kazati i vaš suprug, ali on je toliko razdragan s našom posjetom, da mu nije do riječi. Tim više, što mu je lijepa supruga priredila pred plemstvom kraljevine takovo iznenadjenje, kakovog se ni neprijatelju ne može poželjeti!

— Ja vas ne razumijem! — Šta hoćete vi? — Kako se usudjujete u mome gradu vezati moga kaštelana? — promuca Barbara Moré.

— Dosta komedije! — ljutito lupi nogom o zemlju Ivan Banić, koji se već i dosada jedva silom suzdržavao. — Ovaj plemić traži vjerenicu, a Franjo Sekelji majku, koju je žena Ladislava Moré, protivno svima zakonima kraljevine, na javnom putu, razbojnički napala i drži ovdje zatočene!

Ali tu se vratio i prkos i smjelost gospodje Barbare.

— Kojim pravom dolazite vi na ovakav način u moj dvor? — Vojnici! — viknu bijesno.

Ali mjesto odgovora začuje se grohotan smijeh Valenta Tereka, koji je u taj čas došao.

— Oprostite, lijepa gospo, ali oni ne mogu doći. — Da nam ne smetaju u razgovoru, ja sam ih dao povezati, da ne bi prisluškivali. — Ha! Ha! Ha! — Malo iznenadjenje! Možda neugodno! Ali zabavno, što ne? —

Bijes i očaj lomili su se sa strahom u nutrini Barbare Moré.

— To je nasilje! — viknu bijesno grčeći malene, punahne ručice, dok su joj se oči zakrijesile kao u divlje mačke.

— Potpuno ispravna riječ za ono djelo, koje ste vi počinili, kad ste s vašim razbojnicima napali na mirnom drumu gospodina Stjepana Jankovića i teško ga izranili, a moju vjerenicu i njezinu tetku ugrabili — prekine je odlučno Andrija Kukić. — Ali ta riječ nikako ne paše za nas, koji smo ovdje u ime protektora kraljevine, da vršimo pravdu. Vaš muž glavom svojom jamči, da se naša volja izvrši doslovno! — —

Blijedilo se na licu gospodje Barbare poveća:

— Ja ne znam što vi tražite od mene? — Ja o tome ne znam ništa! — promuca uplašeno.

— Onda žalim, ali ćete se već na mukama sjetiti, što vam sada ne pada na pamet! — prijetećim glasom odgovori Ivan Banić. — A za glavu vašeg muža u tom slučaju ne bi dao ni pišljivog boba! — —

— Velikašu sudi samo sabor — bijesno siknu Barbara Moré.

— A drumskim razbojnicima svaki, tko ih uhvati na djelu! — mrko je prekinu Andrija, i okrenuvši se viknu:

— Čabrajiću! Odveži po graničarski jezik kaštelanu!

Mirno stupi Čabrajić do kaštelana.

— Govori, gdje su zatočenice?

Gusičić je šutio.

Čabrajić mirno izvadi nož iza pojasa, postavi ga na grlo kaštelana i rekne:

— **Govori!**

Kaštelan izbeči oči od straha, ali je još uvijek šutio.

Čabrajić pritisnu malo nož, da je prsla koža i krv počela vlažiti vrat.

— U kuli! — Stani! — riknu prestrašeno Gusičić.

— Gdje su ključevi? — upita Andrija.

— Kod mene!

— Gospodo, držite pred očima lijepu domaćicu i ugodnog kućegospodara, dok dovedem mučenice njihovog gostoprimstva. Vojnici neka zaposjednu dvor! — — A onda se okrenu k Gusičiću:

— Moji vojnici će nam posvijetliti, a ti nas vodi!

Odlučno lice, uz strašan pogled, koji je podsjećao na bljesak očiju lava, kad u zasjedi čeka na plijen, bili su dokazom, da ovaj čovjek ne pozna opiranja ni neposluha.

On se odmah okrenu k lijevoj kuli. Andriju su slijedili Franjo Sekelji, Ivan Banić i otac, te nekoliko vojnika, koji od slugu preuzeše baklje.

Burno je kucalo srce u toga vojnom otvrdnulog junaka, koji nije poznavao ni straha, ni drhtanja, kad se približavao zlokobnoj kuli.

— Šta će tamo naći? — Da nijesu ozlijedjene? — Mučene? — Možda i otrovane?

Uzdah mu je bio težak i kratak. Znoj mu je probijao na čelo, hladan mrtvački znoj.

Otac, Franjo i Banić išli su za njim, pogruženi, smrknuti, nijemi i zamišljeni.

Franjo je glasno uzdisao. Ruke su mu se tresle.

Napokon su došli u uski, kameniti hodnik, sa strmim zavojitim stubama.

Kao da su im noge od olova, penjali su se teško i kao usporavajući korak.

Nešto zlokobnoga i zagušljivoga lebdilo je u zraku.

Pred jednim željeznim vratima zaustavi se kaštelan.

— Ovdje su — muklo i podrhtavajući glasom reče, pokazujući na vrata.

Andrija, drščućim rukama, uzme ključ. Jedva je pogodio u bravu. Bolnim škripanjem okrene se ključ u zahrdjaloj bravi.

Baklje su sablasno bacale blijedo svijetlo po i onako blijedim licima i davale im mrtvačku boju.

Vrata su se polagano otvarala. Sve obuze osjećaj tjeskobnog iščekivanja.

Blijedo svijetlo bakalja pane u okrugao prostor, koji nije bio ni tamnica ni dvorana za stanovanje.

Vlažan, davno ne vjetreni, zrak udari kroz vrata.

Dvije ženske prilike začudjeno i zatečeno gledale su u vrata, ne raspoznavajući, zbog nenadano nadošlog svijetla, došljake.

Najednom se odazvaše dva glasa, puna čežnje i ljubavi:

— Majko! —

— Anice! —

— Andrija, mili moj, jedini, Andrija! —

— Franjo, sine slatki moj! —

Odazvaše se dva drščuća od sreće vriska, i dva para mekanih ruku oviše se oko vrata Franje i Andrije.

— Oh! Samo kad si ti došao! — Samo kad si doznao, gdje smo! — nježno je tepala Anica, grleći i ljubeći crno lice Andrijino.

— Znala sam, da ćeš doći, ti moj najmiliji, najbolji, jedini moj! — i plakala je i smijala se.

— I spasenje duše svoje zapostavio bi za tvoje spasenje — nježno je grleći reče Andrija. — Jurio sam dan i noć, a i knez me je podupro. A tu su i otac i tetak Banić.

Sada se istom okrene Anica i udivljeno pogleda u starog Kukića i Ivana Banića, koji su drhtavim rukama brisali suze ganuća.

— Dobri moj oče, slatki tečo! — skoči k njima Anica i počne ih grliti i ljubiti. — Kako da vam se zahvalim za vaše staranje i brigu?

A stari Kukić, milujući joj crnu kosu, govorio je sretno i ganuto:

— Samo, kad si živa i zdrava, a sve drugo neka nosi vrag! — Gadovi nijedni!

Ivan Banić odgovori tronuto:

— Ah, kako će se veseliti Margareta, kad čuje, da si slobodna i zdrava!

A ona se nasmije, kao razmaženo dijete, i okrenuvši se k Andriji reče:

— Ništa nije bilo, ništa se nije dogodilo, samo kad je moj Andrija i kad ste vi ovdje!

— A ne ćemo te više ni pustiti od nas! — odlučno rekne stari Kukić. — I tko imade petlje, neka se sada digne i pruži na vas ruke!

— Taj ne bi trebao više čekati suda kraljevine ni pravorijeka sabora! — škrinu zubima Andrija. A glas i izražaj lica dokazivali su, da taj mladi čovjek ne poznaje ni šale, ni igranja, ni milosti.

— A gdje je moj tatica? — najednom okrene glavu Anica, zbunjeno gledajući oko sebe. — Jao! — vrisnu iznenada, — ako su ga zlotvori ubili!

A Andrija je zagrli nježno i rekne:

— Nijesu! On vas s čežnjom čeka u Dobroj Kući.

U to se okrene gospodja Uršula:

— Zar nijesu zauzeli Dobru Kuću i Podborje ljudi Ladislava Moré-a?

— Nijesu, tetko! — umiri je Andrija. — Uostalom danas smo mi gospodari Orahovice, a njima će suditi prvi sabor!

— Drugačije ne može ni biti, — ako imade pravde u ovoj kraljevini! — odvrati gospodja Uršula. — Ali bježimo odavde. Meni se gadi i na samu pomisao, da sam još u ovoj kući zlobe, pakosti i mržnje!

— Hajdemo, mili Andrija! — Hajdemo! — dahne i Anica.

Andrija se okrene k vojnicima.

— Jedan neka ide, da se spreme kočije i upregnu najbolji konji!

Jedan vojnik odmah nestade u uskom hodniku.

Blijed, prenerażen i slomljen, stajao je i promatrao sve to Pavao Gusičić, kaštelan Ladislava Moré.

Šta se je motalo glavom toga pokvarenog i u zlu okorjelog čovjeka? — Strah? — Kajanje? — Ili oboje?

Ladislav Moré i njegova žena Barbara stajali su još uvijek na onom mjestu, stisnutih usta i zgrčenih pijesti, kad su došli Andrija i oslobođene do ulaza u dvor. Samo su im oči sipale munje i strijele.

A kad su vitezovi i vojnici vidjeli Anicu, počeše bacati u vis kape i gromko klicati:

— Živjela naša gospodjica! Živjela vjerenica plemenitog Kukića!

A ona im je sretna i ganuta mahala rukom, uzbudjeno govoreći:

— Hvala vam, gospodo! — Bog vam platio!

— Živjeli mladenci!

— U svatove! — orilo se u tamnu noć.

— U svatove! — prihvate i vitezovi, a Andrija se uzbudjeno i tronuto okrene k svojim vjernim drugovima govoreći:

— Dužnik sam vam do smrti, Bog vam platio!

U to zastane i kočija, u koju se smjestiše gospodje Uršula i Anica.

Tada se okrene Andrija Ladislavu Moré:

— Vi ste održali svoju, a ja održajem moju riječ. Vi ste od ovog časa slobodni. Evo vam i vašeg mača. A neka vam sude Bog i vaša savjest, dok sabor kraljevine ne kaže svoju riječ. Ali ću vam ja samo jedno reći: Čuvajte se i vi i vaša plemenita gospa, da još ikada u životu križate puteve moje ili mojih rodjaka. To će biti tako fatalno, da će svakako jedan od nas postati suvišan na ovom svijetu. Pretrpljene sramote zahvalite vašoj gospodji i neka vam budu opomena, da svakom zlodjelu imade granica! — onda se okrene vojnicima:

— Trubite na okup! — A ovog zločinca povedite sasobom, jer njemu ću suditi ja!

— Milost! — viknu Gusičić, bacajući se na koljena.

Andrija ga gurne nogom, da je pao na zemlju.

— Ni ti nijesi poznavao milosti. Ali kad ne mogu ubiti zmiju, iščupat ću joj barem otrovni zub. — Vodite ga!

Sablasno i tužno jeknule su trublje.

Kao aveti skupljali su se iz mraka vojnici, da sjednu na konje.

I bez da je i jednim pogledom udostojao bilo Ladislava Moré, bilo njegovu ženu, zapovjedi Andrija:

— Tjeraj! — Zamnom! — i podbode konja.

Muklo je ozvanjao topot konjskih kopita u hladnoj noći.

Blijed, prenerażen i drščući od jarosti i stida slušao ih je Ladislav Moré.

A kad su nestali u daljini, kad se čulo bolno cvilenje lančanika, koji se dizao, on predje drhtavom rukom preko čela, kao da tjera neugodan san i ruknu:

— Oh, platit ćete mi to, platiti!

A gospodja Barbara pridje k njemu i kao zmija prosikta:

— Nijesi ni čovjek, ako se ne osvetiš!

— Svemu si tomu ti kriva, nesretnice!

— Zar sam ja mogla i slutiti, da će se tako svršiti? — začudi se lijepa Barbara.

— Trebala si da misliš! — Morala si znati, da sam ja u rukama onog ludjaka, što se igra kralja, i da su kod njega i Kukići i Banić i drugi velikaši.

— A tko bi se nadao, da će se jedan knez zauzeti više za jednog dojučerašnjeg kmeta i dvije babe, nego za jednog mogućnika, kao što si ti? — slegne s ramenima gospodja Barbara.

— Kakovo poniženje! — Prezir svih velikaša i plemića, — svi — svi — i oni najbolji prijatelji su me ostavili — kukao je ogorčeno Ladislav Moré.

— Ali te nijesam i ne ću ostaviti ja! — oholo digne glavu Barbara Moré. — Više ne će prekoračiti praga Orahovice, to im dobro stojim! — — Hej, platit ćete mi to svi, svi — svi! — dignu prijeteći obadvije ruke.

A mrak je šumio nejasnim šumom i zvijezde su ledeno gledale u te dvije dobre duše, koje je dizala i sjedinjavala samo mržnja, osveta i zloba.

VII.

Medjutim su se dogodjaji u kraljevini odvijali strijelovitom brzinom.

U jedan te isti dan održali su sastanke Zapolja u Tokaju, a Ferdinand u Hajnburgu.

I odmah se opazio i razdor u redovima hrvatskoslavonskog plemstva.

Dojučerašnji najbolji prijatelji, danas su stajali podijeljeni u dva protivnička tabora.

Sam knez Ivan Karlović izjavio se za Ferdinanda austrijskoga.

Krsto se još nije nikud odlučio.

S tugom i bolju u duši on je gledao taj rascjep i iskusnim okom vidio mu posljedice.

Visoko i umno mu čelo danomice se sve više nabiralo borama, a glava se spuštala pod teretom brige i rada.

Jer on je radio neumorno.

Glasnik za glasnikom, poruk za porukom išao je iz kraljevskog grada na brdu Grič svima velikašima i svima istaknutijim plemićima, zaklinjajući ih, da se ne prenagljuju, da sačuvaju jedinstvo stališa i redova, da čekaju odluke Ugarske i Češke, pa će se onda i oni lako odlučiti.

Uzalud im je crtao opasnost gradjanskog rata, nad kojim će stalno lebdjeti sudbonosni, plijena i krvi željni, mač turski. Uzalud im je pisao o posljedicama nesloge u prošlosti.

Sve je bilo uzalud!

Kao da je mahnitost ludila zahvatila cijelo kraljevstvo, na svim dvorovima, dvorcima i gradovima zbijale su se glave skupa, šaptalo se, tajanstveno mahalo glavama, dobacivali značajni pogledi i izbilo jedno neiskazano nepovjerenje.

Brat nije vjerovao rodjenom bratu, otac sinu, sin ocu.

Do grla zakopčani nazdravljali su slozi, bratstvu i ljubavi, da možda u isto vrijeme namigne koji taj, pa da se dva tri odvoje i na samu izmijene najnovije vijesti i glasine o njikovom ili protivničkom kandidatu.

Trezveniji i ozbiljniji, kojima je iskreno na srcu ležao interes kraljevine, tužno su i sunjivo mahali glavama, sluteći iz toga, u danima nesreće i stradanja, — samo nove opasnosti i nevolje.

Jedne večeri, koncem mjeseca listopada, sjedjeli su u kraljevskom dvoru na brdu Griču knez Krsto Frankopan, knez Petar Erdedi, prepošt kaptola Albert Kožuh, kanonik Goricaj i gradski sudac Stjepan Petek.

Vani se spustio tamni mrak i ako zvonce nad Dvercima još nije odzvonilo. Daleko tamo u daljini bjelasala se krivudasta Sava sa svojim barama, odvojcima i jarugama.

U Podgradju lajao je negdje dosadni pas, a odzivali se drugi čak tamo u Trnju, Šoštarskoj vesi i Črnomercu.

Vjetar je oštro brijao i duvao kroz dimnjake, zbog čega se tim ugodnije osjećala blaga toplina velikih, umjetnički izgradjenih kamina.

Knez Krsto sjedio je naslonjen o ruku. Gusta brada prelijevala mu se preko snažne ruke kao crna svila na rijetko protkana srebrnim nitima.

Crne sjajne oči duboko zamišljene gledale su u malene, zlatne plamečke u kaminu, koji su se upravo natjecali, koji će više boli zadati izgarajućem drvetu, koje je pod tim vrelim ugrizima bolno pištalo.

Zar nije takav i ljudski život?

U sobi je vladala tišina, prekidana tu i tamo krupnim kašljanjem snažnog kanonika prepošta Alberta Kožuha.

— Dugo nema ni biskupa ni Perenja! — zamišljeno prekine tišinu knez Krsto Frankopan.

— Sigurno mu dobro ide — nevoljko promrmlja kanonik Ivan Goricaj.

— Možda baš obratno! — gorko se nasmije Petar Erdedi. — Slabo kome može dobro ići medju švabama.

— To je istina, — bolno se oglasi knez Krsto. — Oni su kao dvosjekli mač. Sa svake strane jednako svijetli a i jednako je opasan.

— A zašto ti, kneže, nijesi htio ići? — digne oči prepošt Kožuh. — Tebe je i sabor odredio, a i kraljica te je pozvala.

— Dok nekome smrt sjedi za vratom, onda on ne misli na ples. U ostalom ja već i danas znadem, kako je prošao biškup Šime!

Svi sa začudjenjem svratiše oči na kneza, očekujući razjašnjenje.

— Da nijesi dobio već kakove vijesti iz Požuna? — pogleda ga radoznalo Petar Erdedi.

Knez Krsto tužno zaklima glavom:

— Ne! — Ali tko bolje poznaje Nijemce od mene, koji sam im tako dugo bio u službi?

— To je istina! — Ali, što to misliš još nam nijesi kazao! —

— Vrlo jednostavno — gorko se nasmije knez. — Primili su ga vrlo lijepo, obećali još mnogo više, ali dali mu nijesu ništa, čak ni pismenog obećanja, koje za njih i tako ne vrijedi više od komada ispisanog papira bez obveza!

— Pa što taj švabo misli, da smo mi budale? — plane Ivan Goricaj.

— Mi ga trebamo razočarati, da uvidi, da se vara! — ljutito ubaci Petar Erdedi.

— A š čime, prijatelju? — pogleda ga značajno knez Krsto. — Sila se samo sili klanja. A naše su snage pocijepane. Zar ne vidiš, što se dogadją u zemlji? Većina nije mogla dočekati ni to, da se on nama ponudi, nego su se sami ponudili njemu. Čežnja za slavom jača je od ponosa i svijesti vlastite vrijednosti. A zaboravili su, da je ponudjena roba uvijek jeftinija od tražene. Gledaj moje rodjake slunjske, cetinjske Frankopane i Blagajske knezove, pa Zrinske, Šubiće i samoga Karlovića! Krov im gori nad glavom, a oni čekaju pomoć iz Beča, a ne će da je traže u prvog susjeda, koji im je

brat. To je onaj najčišći hrvatski jal, da bog da ga nikada ne bilo! — Oni možda misle i na očekivanje stvarne pomoći od nadvojvode austrijskog, ali uistinu teže za polučenjem vlastite koristi. Jagma za časti i darove pomaknut će dobro kraljevine u pozadinu, a na površinu isplivati će vlastita korist i pohlepa za dobitkom. Ja se ne ću čuditi, ako dodje tako daleko, da otac pripane Zapolji, a sin Ferdinandu, ili da braća podijele svoja uvjerenja, samo da što bolje, na obadvije strane, obogate svoj rod, po onoj naših kmetova: umiljato janje dvije matere sisa! — Teški dani iskušenja dolaze na nas. Zar treba Ferdinand nas? — Ne! On treba koloniju, obranički zid, koji će za volju mrvica, svojim prsima suzdržavati osmanlijsku bujicu, da njegove naslijedne zemlje mirnije mogu spavati, cvasti i napredovati. Kod nas će se množiti garišta, kod njih bogatstvo. Kod nas će se narod, vučen u roblje, rijediti i nestajati, a kod njih množiti i jačati. Dok se kod nas bude orio vrisak i jauk, kod njih će se čuti pjesma i veselje. Jer mi smo dobre sluge, ali loši gospodari. A Bog nam je dao blaga svakojakoga i mi smo junački narod, ali nam je oduzeo pamet, i misiimo, da je tudji kruh sladji od vlastite pogače! — —

Duboko potrešeni slušali su prisutni umno razlaganje najvećeg mogućnika kraljevine i spustili su tužno glave i šutjeli.

Samo kanonik Goricaj muklo dodade:

— Kletva kralja Zvonimira leži na nama. Prolivena krv njegova i Petra Svačića leži na našim ledjima i potamnila je naše mozgove Mi smo voljeli Kolomana tudjinca od Petra Svačića, Hrvata, i imali smo samo suze i razočaranja od toga. Dotle smo imali svoje kraljeve i svoje banove, onda nam je on dao svoga sina Almu za vojvodu. Dobili smo zlatnu bulu Andrije II., a na temelju nje ubijen je ban Lacković na krvavom saboru u Križevcima, rasječen Ivaniš ban u Pečuhu, pobijeni Paližne i Horvati, a dignuti sluge budimske Gorjanski i drugi. Slabu Ugarsku treba sada da zamijene svemoćni Nijemci, jer za austrijskom kućom stajati će i njemačko carstvo. I dok su barem Hrvati u Ugarskoj obnašali najviše časti sve do palatinske i kancelarske, sad će nas zamijeniti tudjinci. Jer mi ćemo biti nepouzdan elemenat. Kao nekada Lazar, i mi ćemo izgledati mrvice sa gospodskih stolova oholih tudjinaca, koji će se gostiti našom mukom, našim znojem i našim žuljevima.

— A Turčin će da nas hara i da nam otkida komad po

komad živog mesa iz našeg snažnog tijela! — upane u riječ Petar Erdedi.

— Dies irae et calamitatis magnae — (dani mržnje i velike bijede) — dolaze na nas — više za sebe promrmlja prepošt Kožuh.

— Bog neka nam se smiluje! — skromno uzdahne sudac Petek.

— Volio bi ja biti pod Turcima, nego pod Nijemcem, — nakon stanke uzdahne i knez Krsto. — Jer nezdravo gradjeno osmanlijsko carstvo mora se prije ili kasnije srušiti, pa bi opet bili barem naši unuci slobodni, ali ovako, što dodje u ralje njemačkih otimača — ne će nikad više biti svoje. Ondje bi naša krv služila borbi za slobodu, a ovdje će služiti za sjaj i moć krune austrijske. Dao Bog, da se varam! — Ali i ja se bojim, da će majka prokleti dijete u utrobi svojoj, koje će ginuti i krvariti na svima bojištima za tudju korist i tudje dobro. Jer vi trebate i danas već da vidite, da austrijski nadvojvoda ne će s nama da govori, kao jednak sa jednakima, i ne želi, da ga slobodnom voljom biramo za svoga kralja, nego nas hoće kao stoku, kao baštinu, kupljenu ugovorima i kao prćiju svoje žene Ane, da dobije u svoje ruke i priključi žezlu svome nove naslijedne zemlje! — — —

— A to ne će! — uzbuni se Petar Erdedi. — Imademo mi još mač u koricama!

— Dakle opet bratoubilački boj? — A gdje se dva tuku, treći se veseli — očajno zalomi rukama prepošt Kožuh.

— Dva će se veseliti, dva! — gorko se nasmije knez Krsto. — S jedne strane Turčin, koji će uspješno harati i otimati naše gradove i kule. Već i danas nema dana, da ne pohara i ne uzme koje imanje mojega svijetloga gospodina oca. A s druge strane austrijski nadvojvoda, koji ne će imati čime da plaća svoje čete, pa će ove harati gore od Turčina. A što smo mi Hrvati u stanju da učinimo za svoje zemaljsko dobro, najbolje vidiš u Bosni, gdje su se velikaši poturčili, da spasu imanje svoje i svoje živote, da budu spahije u vojsci velikih osvajača, dok im gospodare tudjinci age i begovi, kojima plaćaju desetine za uzdržavanje lagodnih života i njihovih harema, u kojima robuje krv naše krvi. Kamo sreće da i ne doživim toga časa! — bolno hukne knez Krsto Frankopan.

Jadnik nije ni slutio, da će mu se barem ta želja brzo ispuniti.

U to se začuje vani koraci.

Svi dignu začudjeno glave, ne mogući razumjeti, tko bi mogao biti tako kasni posjetnik.

U to se otvore vrata, a na njima se ukaza Petar Perenj, čuvar kraljevskih znakova, krune, žezla i jabuke iz ziata.

— Laudetur Jezus Christus! — (Hvaljen Isus) pozdravi snažnim glasom.

— In aeternum. Amen (u vijeke. Amen) — ozdrave prisutni.

— Ah ti si Petre? — veselo skoči knez Krsto. — Otkuda tebe dobra sreća nosi?

— Ja iz Tokaja! — nasmije se Petar Perenj. A jer sam čuo, da ću tebe ovdje naći, udario sam ravno ovamo, da te još zateknem.

Nosi li nam tvoje gospodstvo dosta novina? — trgne glavu prepošt Albert Kožuh.

— Bogme dosta! — Jedva ih nosim na ramenima! — značajno se nasmije Petar Perenj.

— Ergo? — Incipe! (dakle počni) — rekne knez Krsto.

— Samo mi je grlo od vjetra i prašine suho! — nasmije se Petar Perenj. — Pa onda dozvoli, da i konteš skinem, jer je ovdje za njega pretoplo.

— Skidaj, brate, što hoćeš, a evo i vina, koliko hoćeš, — ali mi poumirasmo od želje, da čujemo, što nam tvoje gospodstvo nosi — viknu Petar Erdedi.

Petar Pernj baci kontuš na jednu klupu, a pored njeg i kučmu kapu, uzme pehar, digne ga prema svijetlu, da mu se rumena boja kao rubin prelijevala, i viknu gromko:

— Vivat Ioanes Zapolja rex! — i iskapi ga do dna.

Svi ga začudjeno pogledaše, ali nitko ne dirnu za čašu.

— Et tu filius mi Brute! (I ti, sine, moj, Brute!) uzdahne knez Krsto.

— I ja! — rekne Petar Perenj i sjedne na jednu klupu. — A zašto da ne? Valjda ću za onog dugonosog vojvodu austrijskog, koji po naputku Tome Nadaždija svima sve obećaje, i što se može i što ne može ispuniti, a jedino puni džepove Nadaždiju svome savjetniku i ljubavniku svoje sestre banu Franji Bačanu?

— Ja te ništa ne razumijem! — udivljeno ga je gledao knez Krsto.

— To vjerujem! — A da znadeš, kako te Bačan mrzi?

He! Hee! — Već je i protest podignuo zbog koprivničkog sabora i tvog izbora na njemu!

— To mu je slobodno! — nasmije se Petar Erdedi. — Samo kod Ljudevita II. slabo će uspjeti, jer taj sjedi danas, — kud za vazda grê se, — — a drugog kralja nemamo.

— Dignuo je kod Ferdinanda, koji je 23. listopada izabran za češkog kralja!

— Pa šta imade kralj Češke sa banstvom slobodnog kraljevstva hrvatskog? — začudi se prepošt Kožuh. — Tako je isto mogao, da se potuži i ćesaru njemačkom!

— Bliži mu je bio ćesarov brat, nadvojvoda austrijski, koji se već smatra kraljem ugarskim i hrvatskim! — odgovori Perenj.

— I taj nas se jako malo tiče — smrknuto odgovori knez Frankopan — baš kao i vojvoda erdeljski, dok zakonitim izborom ne sjedne na prijesto ugarskih kraljeva!

— Razumije se, ako ga i mi Hrvati izaberemo! — dodade Petar Erdedi.

Petar Perenj predje okom preko sviju prisutnih, pa ne propusti niti gradskog suca Peteka, koji je mirno slušao gospodske razgovore, ne miješajući se puno u njih.

— Jednog ćemo morati izabrati! — odgovori na to potišim glasom. — Jer kraljevina se već cijepa. Franjo Bodó, Mirko Cibak i Valent Terek su za Zapolju; Brodarić, Tahi, Ljudevit Pekri i Ivan Kaštelanović od sv. Duha, Ivan Karlović Slunjski Blagajski i Zrinski su za Ferdinanda. Dakle ne možemo ni mi ostati kao kristalna čaša medju dva kamena!

— Ergo! — Kažeš, da je Ferdinand izabran za češkog kralja? — upita Krsto.

— Izabran dvadeset i trećeg listopada — odgovori Petar Perenj.

— Dakle prvi korak je načinio i uspio! — zamišljeno produži knez Krsto.

— Napokon se odlučio da sazove izborni sabor u Komoran za blagdan svete Katarine! — Palatin Stjepan Batori već je razaslao na devetog listopada pozive. Zar ti nijesi ništa dobio? — upita Petar Perenj.

— Do sada ništa! — zamišljeno odgovori knez. — A da sam i dobio. ja ne bi išao, a mislim, da nijedan Hrvat ne treba da ide, jer tko želi biti našim kraljem imade se birati na našem saboru, u našoj kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji!

— Tako je! — To su muške riječi! — oduševljeno su

odobravali Petar Erdedi, prepošt Kožuh, kanonik Goricaj, pa i sam gradski sudac Stjepan Petek.

Petar Perenj nastavi uzbudjeno:

— Tako misli i vojvoda erdeljski. On će se, poslije izbora u Stolnom Biogradu, preko posebnih oratora, obratiti za izbor i u Hrvaskoj i Slavoniji.

— Onda će stališi i redovi imati zadnju riječ da kažu, — zaintači knez Krsto. — Nego ti nam još uvijek nijesi kazao o saboru u Tokaju? — obrati se on na Petra Perenja.

— Ergo! Incipiam! (Dakle da započnem!) — U Tokaju bili su Stjepan Verbeci, jegarski biskup Pavao Vardaj, Ivan Dojčin, moja skromnost, zastupnici nekojih gornjoaustrijskih gradova i mnogo nižega plemstva.

— A velikaši? — prekine ga Petar Erdedi.

— Nijesu došli! Pa znade se, da oni baš ne mirišu gospodina vojvodu još od sabora na Rakoškom polju! — Ali zato je tim oduševljenije plemstvo uz njega. — To je bilo sve pijano od radosti. Vojvodu su nosili na rukama. Suze su se starcima krijesile u očima, a grudi su se tresle od oduševljenja. A kad je stari Verbeci pročitao i zaključak sabora od 1505. godine, po kojem su tudjinci za uvijek isključeni od ugarskog prijestolja, bura se pretvorila u pravi orkan.

— Ne ćemo tudjinca! — Vivat Ioannes! — Pereat Ferdinandus! — orilo se na sve strane.

— To znači, da Zapolja imade većinu? — značajno pogleda knez Krsto.

— Većinu? — Sve imade osim bivše dvorske stranke, kojoj je vojvoda s plemstvom zadao onomad na Rakoškom polju smrtni udarac! Samo kraljičini skutonosci, kao grbavi Stjepan Batori, Aleksije Turzo, ban Franjo Baćan i Tomo Nadaždi, ostali su u Požunu. Jedino ne razumijem, šta rade tamo kancelar Stjepan Brodarić i Ivan Tahi? — zamisli se Petar Perenj.

— Zar su Brodarić i Tah uz Ferdinanda? — začudi se knez Krsto.

— Ne znam! Ali u Hajnburgu su bili. Tamo je bio i vesprimski biskup Tomo Salalazi!

— Tko da ih znade! — uskliknu Petar Erdedi.

— Kako si tko prostre, onako će i ležati! — slegne ramenima kanonik Goricaj.

— A kamo ćeš ti, kneže? — zapita ga prepošt Albert Kožuh.

Knez se medjutim dignuo i zamišljeno hodao velikim koracima po dvorani.

— Ja? — reče nakon stanke. — Ja još nikuda! — Dobrom jahaču teško je samo doći na ledja ma i najbijesnijeg konja. A onda se može bacati, koliko god hoće, ne će ga dobiti tako lako s ledja. — Tako je i tu. — Ne treba se nagliti. Dok se nijesmo odlučili za nijednog, mi smo slobodni Ali kad nas jednoć osedlaju, kad nam zasjednu na grbaču, bit će sve badava. Onda treba poput Spasitelja uzeti svoj križ na pleća i nositi ga na brdo Kalvariju. A uskrsnuće dolazi samo preko smrti. Samo budala želi umrijeti, dok još može živjeti! — Za mene osobno jednaki su i Ferdinand kao i Zapolja. Važnije mi je od njih pitanje, tko će nam dati više jamstva, da će nas zaštititi od Turaka, nego tko će biti kralj! Obećanje ludom radovanje! — To Tomo Nadaždi može puniti uši kome hoće. Meni ne! Meni treba garancija, a, mjesto lijepih riječi, ja hoću da djela govore. — Eto tako ja mislim. A svatko imade svoju glavu, pa neka se odluči za onoga i onako, kako mu zdrav razum kaže!

— Hej! Ti bi trebao da nam budeš kraljem! — zadivljeno usklikne knez Petar Erdedi.

— Ja dajem odmah moj glas za kneza Krstu! — odlučno povikne Petar Perenj.

— A ja u ime kraljevskog slobodnog grada na brdu Griču pridružujem se tome! — oduševi se i sudac Stjepan Petek.

— I mi u ime kaptola — viknuše obadva kanonika.

Knezu su se tresli uglovi usnica. Krv mu je jurnula u lice, koje je dobilo zagasito crvenu boju. Na sljepočnicama nabrekle su mu žile. Disao je teško.

Onda odmahnu teško rukom, kao da se htio otresti neke teške brige i promrmlja više za sebe:

— Vanitas vanitatum et omnia vanitas! — (sve je samo ispraznost).

— Valjda ne ćeš u samostan? — začudjeno ga pogleda kanonik Goricaj.

A on opet odmahnu rukom:

— Ne! — Ali za šale nije vrijeme! — Vi ne znate, da nam se i sultan nudi za gospodara, a i mletački lav sv. Marka ponudio mi je svoju protekciju ove kraljevine! — Kud ću onda još i ja, pokraj poznatog bratskog jala i hrvatske zavisti? — Ja ću biti zadovoljan, ako vjerno ustrajete uz mene i ako mi

vjerujete, da što god budem činio, da ću činiti jedino na dobro kraljevine!

— A to hoćemo! — odmah pristadoše svi.

A Petar Perenj gledao je zamišljeno i kao nerazumijevajući sve i promrmlja:

— Sinjorija da se nudila nama, da nas uzme pod svoju protekciju?

— Što je u tom čudnoga? — pogleda ga knez Krsto. — Znade se, zašto nas ona treba!

— Zašto? — upane u riječ sudac Petek.

— Pro primo, da dobije posve u ruke naše more i od Jadranskog mora da načini mletačko jezero, pro secundo, da se riješi nemilih ugriza senjskih Uskoka, a pro tertio, što nije manje važno od onog dvoga prvoga, da dobije vrelo, od kuda će vući najamnike za svoje brodove i svoju vojsku, koji će joj biti svakako jeftiniji od tudjinskih plaćenika! — To je bar jasno! — smrknuto odgovori knez Krsto Frankopan.

— Tako mi boga, živa istina, kao da si im u dušu gledao! — usklikne zadivljeno Petar Erdedi.

Samo Petar Perenj je još uvijek zamišljeno mrmljao. A onda se okrene knezu Krsti:

— Ne pitam ja to zato, što bi me čudilo, da nas mletačka sinjorija hoće za podanike, čiji jaram ne bi bio ništa lakši od turskoga, nego me čudi, što je ona istodobno obećala svoju pomoć i vojvodi erdeljskom, kao što su to učinili francuski kralj i sveti otac papa.

Svi su ga začudjeno gledali.

— Šta kažeš? — upane kanonik Goricaj.

Knezu se još više namršti čelo i digne ruku, da su se sve oči nenadano svratile na njega.

— Ja u tome ne vidim ništa čudnoga! Mletačka sinjorija obećaje pomoć Ivanu Zapolji za prijesto Ugarske, a ne Hrvatske. Ali ako ne bi ona dobila Hrvatske, radije će je vidjeti pod žezlom Zapolje, koji joj nije opasan i koji će imati dosta posla i onako s Ferdinandom i s Turcima, nego brata njemačkog ćesara, koji su mu kao neposredni susjedi već i sada opasni. Francuski kraj Franjo i onako je krvni neprijatelj kuće Habsburga i želi im baciti Zapolju za ledja, da oslabi napadaje sprijeda. A sveti otac isto tako živi u ratu s njemačkim carem Karlom, kojeg je podupirao austrijski nadvojvoda, a ni osvajanja osmanlijskih napadača mu se ne svidjaju. Eto tu je odgonetka.

Petar Perenj lupi se šakom po glavi:

— Boga mi, tako je! Kako to nijesam odmah shvatio?

— A onda će svi da se biju preko naših ledja. A da nam ne bude krivo, gladit će nam rebra i sultan Sulejman! — završi muklo knez Krsto.

— Neka iz vrag nosi!. — ljutito se otrese kanonik Goricaj

— Landetur Jesus Christus! — ozva se u to jedan mladenački glas na vratima, za koja nitko nije znao, kad su se otvorila.

Za to su se sve oči nenadano i kao začudjeno okrenule prema vratima. A na njima je stajao mlad vitez, crnog, vjetrom opaljenog obraza i crnog, zavinutog brka. Pod krupnim obrvama igrala su mu dva crna, nemirna oka.

Knezu se razvedri lice, kad ga je vidio i raširi veselo ruke:

— Otkuda ti, Andrija? Eh, baš me veseli, da si došao!

— Ja iz Kraljeve Velike, nakon što sam odveo zaručnicu u Dobru Kuću.

— Čujem, da si dao dobru lekciju Ladislavu More-u i njegovoj Barbari, — nasmije se knez.

— Pa ne će je tako brzo zaboraviti, to sam siguran, a ako im budem morao opetovati, bojim se, da će se je i u grobu sjećati — — i tu se pokažu zubi iza usnica Andriji Kukiću, da su svi bili uvjereni, da ovaj čovjek ne zna šale.

— Hej; To ćeš nam morati pripovijedati! — Nego sjedni do kamina, da malo otopliš žile. Vani mora biti dosta oštro!

— Malo grize za nos i za nokte! — nasmije se Andrija.

— Pa šta imade novoga u Slavoniji? — upita ga knez, kad se smjestio kraj kamina.

— Svi čekaju, što će vaša milost da učini. Plemstvo i velikaši će biti svakako uz vas! — ozbiljno odgovori Andrija.

— Ehe! — A Moré?

— I on čeka, samo ja mislim, da će onda učiniti protivno od vas!

— Više volim, da nije s nama. Jer on bi nam uvijek bio na smetnju. On bolje spada k Franji Baćanu — smrknuto upane knez Krsto.

— Niže plemstvo čak misli, da bi vas trebalo birati za kralja i kažu, da će to i predložiti na izbornom saboru. Jer da dosada od Ugra nijesu imali ništa osim žrtava i poreza, a od austrijskog nadvojvode ne očekuju ništa bolje.

— Eto vidiš! — uzviknu razdragano knez Petar Erdedi.

— Primi se, kneže! — viknu Petar Perenj.

— Prihvatite, kneže! — uskliknu i sudac Petek.

— Vox populi vox dei — (glas naroda glas Boga) — vikne kanonik Ivan Goricaj.

— Pa da se ispuni i na nama ono, što je kazano bilo za gospodina Isusa Krista u svetom pismu: — I porazdijeliše medju sobom odijelo moje i za haljinu moju baciše kocke! — drhtavim glasom odgovori knez. — Svi moji neprijatelji, a ja ih, na žalost, imadem dosta, — prije bi se poturčili, nego da na mojoj glavi vide krunu Tomislava i Zvonimira. Zato, tko ljubi ovu kraljevinu i mene voli, neka radi za slogu i jednodušnost. — Samo sloga nas može učiniti tako jakima, da će svaki kralj biti samo figura a snaga će biti narod, bit ćemo mi! — odlučnim glasom završi knez Krsto.

— To je rekao i gospodin biskup — dometne Andrija.

— A gdje si ga vidio? — brzo se okrene knez.

— Susreo sam ga u Čazmi i skupa smo došli do Zagreba.

— Šta je biskup došao? — oglasiše se svi začudjeno.

— Samnom do vrela Manduševca! — Ondje je on otišao u Bakačevu kulu, a ja ravno ovamo!

— I ništa ti nije kazao? — brzo upane knez.

— Samo, da se nada, da će vas još večeras vidjeti!

— Kako je bio raspoložen?

— Dosta zle volje!

— Znači, da nije uspio?

— O tome nije htio ništa da govori! — odgovori Kukić.

— Onda nam ne preostaje drugo, gospodo, nego da idemo na Kaptol.

— Hoćeš li i ti, suče, s nama? — okrene se Krsto sucu Peteku.

— Ne mogu u noći napuštati grada bez velikog razloga, a da nijesam obavijestio bilježnika Bartola Vrkljana.

— A ti dodji sutra do mene, pa ćeš čuti sve. — A mi, gospodo, ajdemo!

Za čas su sluge donesle kontuše i kabanice, pa kad je na Dvercima zazvonio »lotršćak«, napustili su pješice kraljevski dvorac, da se kroz Kamenita vrata, preko Pisanog mosta i Opatovine zapute u biskupski grad.

VIII.

Već je tamna noć obuhvatila zidine na Griču i u svoj plašt zamotala Bakačevu kulu i utvrde kaptola i biskupskog grada, kada su Krsto Frankopan i njegovo društvo došli k biskupu Šimi Erdedu.

Sa Griča je plačno jecalo zvonce sa Dveraca, davajući znak, da se gradske kapije zatvaraju i da slobodni gradjani kreću na počinak.

Biskup Šime Erdedi spremao se k večeri i samo se čudio, što mu tako dugo nema brata Petra, za kojeg je čuo, da je kod kneza Krste na Griču.

Gospodja Barbara, žena Petrova, zamišljeno je mahala brižnom glavom, što se više spuštao mrak, a muž joj još uvijek nije dolazio.

— Bojim se, noć je, a svakakova se klatež mota po zemlji, — rekne zabrinuto biskupu.

— Ne trebaš se brinuti. Takova su vremena, da gospoda imadu mnogo toga za razgovor, jer se crni oblaci nadvijaju nad kraljevinom.

— Ali je već kasno — —

— Nije Petar dijete. Uostalom imade knez Krsto dovoljno vojnika da ga otprate do nas. Sigurno ga ne će pustiti samoga!

— Samo ako su pouzdani i ti vojnici! — uzdahne gospodja Barbara.

A ti ga drugi put sveži, kao ključeve, oko pojasa i nemoj ga bez sebe puštati nikuda, onda će biti najsigurniji — odsiječe biskup Šime. — Hvala Bogu, da nemam žene i tih tutorstva. — —

Barbari udari krv u lice.

— Bože moj, ali si ti, gospodine biskupe, čudan! Pa ja to kažem samo zato, što ga volim i jer je otac naše djece! — i suze joj udare na oči.

A biskup se odmah udobrovolji i bude mu žao, pa da ublaži prijašnje, rekne:

— Dobro, dobro! — Samo se volite. Ali ljubav žene ne smije biti okov, koji priječi mužu korake na putu života. Petar nije dijete i nije jednoć proletio ispod mača, pa znade što će raditi. A zlo se ne smije uvijek slutiti, da se ne izazove kazna božja i ne dovuku uroci. — Eto! — Samo se zato ljutim — — —

— Ah, kad vi toga ne razumijete — uzdahne gospodja Barbara, i podje prema vratima, da naredi, da se unese večera.

U taj čas začuju se u predvorju glasovi više ljudi, zveckanje ostruga i smijeh.

Odmah zatim uleti mali Ivica, sin Petra Erdedija, ljubimac biskupa Šime, i viknu veselo:

— Ide tata i s njime puno gospode.

Biskup digne znatiželjno glavu.

— Kakove gospode?

— Ide svijetli knez Krsto i još netko i tata ide.

— Dakle gosti? — Bar ga ne ću sam trebati tražiti! — Ali mali Ivica više nije slušao strica, već izleti van.

— Pobrini se za jelo! — okrene se biskup Barbari, koja je veselo i zabrinuto u isti čas slušala čavrljanje malenog Ivice. — Valjda će se naći još nešto?

— Pa bit će; ako nema, dat ću prirediti — rekne Barbara.

U taj čas otvore se vrata, a na njima se ukaza snažna pojava kneza Krste, Petra Perenja, Petra Erdedija, Andrije Kukića, prepošta Alberta Kožuha i kanonika Ivana Goricaja.

— Evo gosti iznenada — nasmije se knez Krsto — ali, i ako se kaže, da je nepozvanom gostu mjesto za vratima, mi se ipak pozivamo — rekne knez Krsto ljubeći ruku strojnoj gospodji Barbari.

— Ne će biti baš tako zlo — nasmiješi se gospodja Barbara — kod gospodina biskupa nadje se uvijek nešto, samo ne smijete zamjeriti! — —

— Tko zamjeri neka i odmjeri — nasmije se gromkim glasom Petar Perenj.

— Uostalom nijesmo mi tako gladni jela, koliko dobrih vijesti od brata biskupa — utješi je knez Krsto.

— Ali ni dobar zalogaj i slatka kapljica ne će naškoditi — dometne biskup dižući se sa udobnog naslonjača.

— A kako si, reverendissime domine episcope? — Umoran? — Ali mi ti ne damo odmora — jer smo znatiželjni, što si obavio — — okrene se knez Krsto biskupu Šimunu, dok je gospodja Barbara, zaprijetivši se prstom mužu, otišla u kuhinju, da naredi, da se doda večeri još nešto i za goste.

— Vrlo dobro! I nijesam baš ni umoran, — nasmije se biskup. — Noćas sam se odmorio u Čazmi. — Nego sjednite, gospodo, — pokaza biskup rukom na prazne klupe. A da da-

de dobar primjer, sam se biskup opet udobno smjesti u svom naslonjaču, s kojega se dignuo, kad su gosti unišli.

— A kako je bilo u Hainburgu? — zapita knez Krsto sjedajući na klupu do biskupa. — Nešto si mi dobre volje došao?

— Pa nemam razloga, da budem zle! — nasmije se biskup. — Samo ja u Hajnburgu nijesam ni bio! — —

— Pa u Tokaju tvoje Prečasnosti ja nijesam vidio, — začudi se Petar Perenj.

— Nijesam tamo ni išao — mirno slegne ramenima biskup.

— To ne razumijem! — začudi se i prepošt Kožuh. — U Hajnburg si išao, tamo nijesi bio, u Tokaju nijesi bio, jer tamo nijesi ni išao. — Kako da to razumijemo? Govoriš u zagonetkama.

Biskup se slatko nasmije.

— Nikakove zagonetke! — U Hajnburgu nijesam bio, jer nas tamo nijesu pustili. Tamo su otišli samo kraljica, vesprimski biskup Tomo Salahazi i krunski blagajnik Aleksije Turzo. Nas druge ostavila je u Požunu, da ga čuvamo od Zapolje, dok se ona vrati od brata, prejasnog nadvojvode austrijskoga.

— Pa zar od Hrvata nije nitko išao? — smrkne se knez Krsto.

— Ne! Ja i Brodarić smo bili tamo, a bilo je i drugih. — Ondje smo pregovarali s emisarima vojvodinim, ljubljanskim dekanom Jurjem Krajcerom i Erazmom Dornbergom.

— To mi je malo čudno! — zamišljeno odgovori knez Krsto. — Pozovu, a onda ipak odlaze sami.

— Pa mi nijesmo bili ni pozvani na dogovor k nadvojvodi, nego kraljici. I s njom se razgovarali, a onda smo pregovarali s izaslanicima nadvojvodinim, dok je svijetla kraljica išla sama k bratu nadvojvodi; da mu predoči naše želje i zahtjeve. — — Kako vidiš, nema tu ništa čudnoga! — završi biskup.

— To je vojvoda erdeljski bio drugi čovjek — odvrati Petar Perenj. — On je s nama osobno razgovarao i pregovarao.

— Pa i ja sam osobno razgovarao s nadvojvodom kao orator slavonskog plemstva i velikaša.

— To ne razumijem! — okrene se i knez Krsto biskupu u čudu.

— A opet posve jednostavno — odgovori biskup. — Nakon što smo se sporazumjeli s izaslanicima nadvojvode, ja sam dvadesetdrugoga, na izričiti njegov poziv otišao u Beč, i tamo smo se dogovarali i razgovarali — — —

— Kakav izgleda taj nadvojvoda? — okrene se Petar Erdedi na brata biskupa.

— Malen, mršav, uskog lica, s grbavim nosom i izbočenom bradom, ali živim i umnim očima, u kojima počiva jaka odlučnost i svijest!

— To znademo iz djela njegovih. On je sam predsjedao na sudu u Bečkom Novom Mjestu; osudio buntovne feudalce na smrt te ih odmah dao pogubiti, da ne bude vremena za pogadjanje i razmišljanje — — upane u riječ knez Petar Perenj.

— Očekivati se može od njega nešto takovoga, — odvrati zamišljeno biskup. — Jer lice mu je sama odlučnost, a orlovski nos i malene oči odaju i izvjesnu mjeru okrutnosti, premda je bio s nama jako ljubazan.

— Prijatelj plemićkih prava baš nije — dodade knez Krsto. — A odgojen je u rukama fratara u Španjolskoj, pa će biti i u lukavosti dobro školovan.

— Dobar diplomata mora biti, vidi se po svemu — dometne prepošt Albert Kožuh.

— Nije to jelo za hrvatske želuce — — vikne Petar Perenj. — Jer kod nas važi, što na umu, to na drumu!

— A to baš ne valja — — odvrati odlučno kanonik Goricaj. — Zato smo i bili uvijek samo igračka u rukama pametnijih i spretnijih od nas.

— Pa što ti je rekao? — svrati knez Krsto razgovor na prvašnji pravac.

— Mnogo i ništa — slegne ramenima biskup.

— Prvo nije htio ni čuti, da se dade izabrati za kralja. Donesao mi je nekakove ugovore i utanačenja s kraljem Vladislavom, a poziva se i na baštinsko pravo žene Ane.

— A bez izbora nema krune! — odlučno ga prekine knez Krsto.

— To sam mu i ja rekao čisto i bistro. Malo me je čudno pogledao, i nešto mu je neugodnog zabljesnulo u očima, kad sam mu odlučno rekao, da mi nijesmo baština, koja se dade oporukom prenijeti na nasljednika, niti roba, koja se može prodati ili pokloniti, a niti prćija, koja se kao miraz do-

biva po ženi, nego slobodna kraljevina, koja slobodnom voljom bira sebi kralja i poglavara!

— To si mu dobro kazao — vikne brat Petar Erdedi.

Svi su odmah odobrili glasnim mrmorom.

— A što ti je on na to rekao? — obrati se na biskupa knez Krsto.

— Najprije se nešto španjolski razgovarao sa svojim savjetnicima i živo gestikulirao. Dakako, da ga ja nijesam ništa razumio. Samo sam čuo, da mu je jedan nešto govorio o Češkoj. Poslije sam čuo, da nije ni tamo mogao proći bez izbora. Pa se onda pokorio. — —

— Voli on vladati, nego vlast dijeliti — mrko odgovori Petar Perenj.

— Samo nijesmo ni mi ovce, da nam on bude čobanin — upane u riječ kanonik Ivan Goricaj. — Mi imademo svoja prava i sloboštine, koje se trebaju i poštovati.

— Meni se čini, da on više treba nas, nego mi njega — odgovori knez Krsto.

— To se po svemu vidi — brzo nadoda biskup Šime. — Za našom krunom mnogo mu je stalo.

— Onda se treba pokoriti i za cijenu, koju mi od njega tražimo — — mirno odgovori prepošt Albert Kožuh.

— Još uvijek nijesam čuo, što je dalje bilo — prekine daljnji razgovor knez Krsto Frankopan.

— Svijao se i previjao kao zmija u procijepu ili jegulja u mreži, ali kad je vidio, da ne ide drugačije, onda je pristao, da se podvrgne izboru na osnovu svojih ugovora i umišljenih prava!

— Te papire slobodno neka spremi u arhiv! — odlučno reče knez Krsto. — Volja izbornog plemstva imade odlučnu riječ. Mi smo mu dali ženu, ali ne kraljevinu. Ona se mora zaslužiti! — —

— To je napokon uvidio i on. — Zato s obećanjima ne štedi. Meni je obećao ostrogonsku nadbiskupiju, a tebi banšku čast — — —

— A ljubimac kraljičin ban Baćan? — — upane u riječ knez Krsto.

— Ne pokazuje se na dvoru. Čuo sam, da je na svom imanju, i da traži stalno novaca — —

— Dakle ono, što Austrijanci najteže daju — — nasmije se knez Krsto. — Obećanja koliko hoćeš, ali novaca ne iščil

— Kraljica mu Marija daje od svoga. Negdje prije je posudila od požunskih gradjana pethiljada dukata i poslala mu — — odgovori biskup Šime.

— Dakle ga smatra i dalje banom, a meni se daje meka, da se lakše uhvatim na udicu — — — nasmije se gorko knez Krsto.

— Ne će biti tako — odlučno upane u riječ biskup Šime. — Koliko sam ja vidio, nadvojvoda je sit bana Baćana. Ne samo zbog vječnog traženja novaca, nego i radi po cijelom dvoru rasprostrtih glasina u njegovim odnosima s kraljicom Marijom, što nadvojvoda ne voli. — —

— Pa što je s izborom? — umiješa se sada i brat Petar Erdedi.

— Kako je doznao za sve, što se dogodilo u Tokaju, htio je i on, da palatin, onaj grbavi Stjepan Batori, sazove izborni sabor za isti dan u Komoran, ali se onda odlučio, da ga sazove za blagdan sv. Katarine na 25. studenoga. Batori je već poslao i pozive ali s datumom od devetog listopada.

— Dakle izborni sabor. — Samo ja ne idem birati kralja u Ugarsku! — odlučno se usprotivi knez Krsto.

— Hrvati su uvijek sami za sebe birali svoga kralja na svojim saborima, pa će i ovaj puta — — udari šakom po stolu Petar Perenj.

— Nemoj, da mi razbijaš stol, — pogleda ga ispod oka biskup Šime, — jer on ti nije ništa kriv — a i ja sam mu to sam rekao — mirno odgovori biskup.

— To si dobro učinio! — odobri mirno knez Krsto.

— Nego šta? — — uzbudi se biskup. — Jedan propust stvara precedens, dva propusta običaj. A to mi ne ćemo. U ostalom to su mu poručili i sa Cetina.

— Šta su i tamo već bili? — Pa mi o tome ne znamo ništa! — začudi se knez Krsto.

— Radi toga sam ja i došao glavom k vama — umiješa se sada u razgovor i Andrija Kukić. 18. listopada bio je hrvatski sabor u Cetinu, a tamo su bili kao oratori nadvojvode: Ivan Pihler kapetan Kranjske i Nikola Jurišić vrhovni zapovijednik nadvojvodine vojske u Hrvatskoj.

— Kako da ja to nijesam znao? — čudio se još uvijek knez Krsto, a čudili su se i drugi, jer ni oni nijesu znali. — Pripovijedaj sve — okrene se knez Andriji.

— Poslanici su najprije tražili, da se staleži poklone nadvojvodi na osnovu baštinskog prava, da se odreknu prava izbora. Al su stališi odlučno odbili, da prije izbora prime

bilo kakovih obaveza i preuzmu bilo kakove uvjete. — — Bila je žestoka borba. Ali su napokon morali popustiti. Samo su tražili nešto, što mi se ne svidja.

— Što? — zapita znatiželjno knez.

— Da se Hrvatska pripoji naslijednim zemljama nadvojvodinim.

— Grom ih ubio — ljutito skoči Petar Perenj. — Zar ne znaju, kako su prošli velikaši u naslijednim zemljama? Kmetove će svoje iz njih napraviti — — —

— Smiješna stvar — — čudio se i knez Krsto.

— Budale — ljutito dometne biskup.

— Onda su izabrali poslanstvo kraljici Mariji, da joj izjave saučešće i da odavle odu prejasnom nadvojvodi na pregovore .

— Tko je u poslanstvu?

— Ivan Karlović, Stjepan Blagajski, Vuk Frankopan Brinjski, Nikola Zrinski, Ivan Perušić i Gašpar Križanić.

— Oponašaju sabor u Koprivnici — dobaci Petar Erdedi.

— A gdje će birati kralja? — upane u riječ knez Krsto.

— Ugovoreno je samo toliko, da će se ponovno sastati sabor, da odluči o odgovoru nadvojvodinom i o izboru. Ovlaštenja im ne glase na nikakovo priznanje ili pristanak — završi Andrija Kukić.

— To su jedino pametno učinili.

— A šta je tebi kazao nadvojvoda, kad si rekao, da ne ćemo na izbor u Ugarsku? — obrati se knez Krsto, nakon kratkog razmišljanja, biskupu.

— Da dodjemo samo toliko, da smo tamo, a ne da utječemo na izbor, što ćemo učiniti sami na saboru slavonskome.

— Dakle neka budemo ukras, kad nećemo već da budemo ni roba, ni baština, ni prćija — nasmije se Petar Perenj.

— Doći će i Česi, da traže izbor za njihovog kralja Ferdinanda!

— Provodadžije! — nasmije se opet porugljivo Petar Perenj.

— Nije to ni tako smiješno. Jer je i vojvoda erdeljski prosio kraljicu Mariju za ženu! — ozbiljno rekne biskup.

— Šta kažeš? — upane brzo u riječ knez Krsto.

— Pa zar vi to nijeste znali? — začudi se biskup. — Pa to je već stara stvar!

— A kraljica?

— Odbila ga je, jer ne će da bude izdajicom svome bratu Ferdinandu.

— To je šteta — zamišljeno odvrati knez Krsto. — To je bila jedina mogućnost, da izbjegnemo domaćem gradjanskom ratu, koj je, kraj stalne turske opasnostii, najveća nesreća po ove kraljevine.

— A kad su Hrvati bili složni? — upane mu u riječ biskup. — Zar nijesmo mi ubijali kraljeve vlastite krvi samo zato, da možemo služiti tudjincu? — —

— Da nije onog dobrog Boga na nebesima, već bi nas davno vrag odnesao ovdje na zemlji! — —

— Ali je već i vrijeme, da iz pogrešaka prošlosti nešto naučimo za budućnost! — dodade ozbiljno prepošt Albert Kožuh.

— Konj bez hamova dobro trči, ali nikako ne vozi — zapamti, amice Kožuh! — naglasi svaku riječ biskup Šime. — Naša se vrijednost pokazuje samo u opasnostima i pod tudjom rukom. — Da kralj Tomislav nije imao željezne ruke, u kojoj je dobro znao držati uzde, on bi svršio kao i Zvonimir i Svačić. — Zar vi mislite, da su Srbi na Kosovu iz drugih razloga propali, nego mi pod Mohačem? — Ne! — Ubila ih nesloga i gramžljivost za vlašću i moći. Car Lazar je pao na Kosovu čekajući pomoć zavidnih velikaša, kao što je poginuo i kralj Ljudevit na Mohaču od iste kobi i bolesti. — Pokraj dva imena i dvije vjere mi imademo jednu bolesnu dušu. Sad im sjedi Turčin za vratom i sad služe hrabro i vjerno, pa čak dolaze i do časti velikih vezira velikog osmanlijskog carstva. Tako je i kod nas. Da je Slavenić ostao u Slavoniji, on ne bi dotjerao ni do banske časti. Kao pomagjareni vojvoda erdeljski slobodno posiže i za kraljevskom krunom. Sad se samo radi o tome, kod kojega će prevagnuti većina interesa, i taj će pobijediti. A ne treba ni dvojiti, da će biti dosta i takovih, koji će danas biti uz jednoga, a sutra uz drugoga. Jer lijepo kaže naš narod, da umiljato janje dvije matere sisa. — —

— Samo lakomom janjetu mlijeko izlazi na nos! — mrko odgovori kanonik Ivan Goricaj.

— To sve može biti — ali ono, koje ni jednu dobro ne posisa, ugine — — nasmije se prepošt Albert Kožuh.

— Onda Baćan nikad ne će uginuti! — upane Petar Perenj. — Taj se u taj zanat dobro razumije.

— Sve je to lijepo, ali kamo da se mi sada okrenemo? — upita Petar Erdedi. — Oni u Hrvatskoj su udarili već ne-

kakovom stazom. — A ako mi ovako ostanemo, proći će vrijeme pokraj nas, ali i za nas. Tko ne ide, taj stoji, a tko stoji, onoga i hromi i ćoravi pretječu.

— Ja mislim isto tako, da se treba odlučiti — ozbiljno odgovori biskup. — Ja sam bio, vidio i čuo. I da vam iskreno kažem, nadvojvoda austrijski me se vrlo dobro dojmio, a i za obranu od Turaka, uz zaledje svoga brata, ćesara njemačkog, pruža nam daleko veće jamstvo od vojvode erdeljskoga. — Ali mi smo se podvrgli vodstvu Krstinom i ja mislim, da je najbolje, da Krsto ode sâm onamo, pa da izvidi i kako se on odluči, tako da i mi učinimo.

— Tako valja! — odobre svi, pa i sâm Petar Perenj.

Krsto je još nešto razmišljao, kao da su mu se misli ukrštavale uzbudjenim mozgom i nije se za nijednu odlučiti mogao.

Onda istom progovori:

— Već potrebe jedinstva od uvijek svezanih kraljevina Hrvatske i Slavonije sile nas, da se odlučimo prije za Ferdinanda, nego za Zapolju, jer se sabor na Cetinu prenaglio i time nas stavio pred gotov čin. Ali treba stvar dobro izvidjeti, prije nego se čovjek odluči lijevo ili desno. Ne stoji nigdje, ako se sunovrate Hrvati u ponor, da moramo to učiniti i mi Slavonci, čiji su interesi daleko bliže vezani s Ugrima, nego onih iz Hrvatske. Ja ću dakle poći. I to odmah sutra. Ako vidim, da je dobro slijediti primjer braće na Cetinu, ja ću se pokloniti, vidim li, da to ne bi bilo dobro, ja ću učiniti, ne po svojem interesu, već prema interesima kraljevine.

— Vivat Christophorus! — vikne cijelo društvo.

U to unidje gospodja Barbara sa inošima, koji su unosili večeru. A kanonik Goricaj, koji je, uz lijepe i umne razgovore, volio i dobre zalogaje, videći pune zdjele, viknu oduševljeno:

— Vivat domina nostra Barbara Erdedi! — —

(Živjela naša gospodja Barbara Erdedi!)

I svi su bili veseli, odbacivši, barem na čas, teške brige, koje su, kao crni oblaci, pritisnule ugroženo obzorje jadne kraljevine.

— — — — — — — —

Već je davno prošla ponoć, kad su se preko Opatovine, Pisanog Mosta i strmom Skalinskom ulicom vraćali kući knez Krsto Frankopan, Petar Perenj i Andrija Kukić.

Knez Krsto se okrene Andriji:

— Ti ćeš, razumije se, samnom u Požun. — Jer ću povesti i moju četu s Bakićem.

— Kako vaša milost odredi! — pokloni se Andrija.

— Trebat ću pouzdane ljude oko sebe. — A od tebe pouzdanijeg nemam. Zato poruči u Dobru Kuću, kamo si otišao, a otac neka sa četom dodje za nama i čeka kod Požuna ili nas tamo potraži. Anica dotle neka se sprema za svatove —

Radostan posmijeh preleti preko lica Andrijina.

On je u duhu gledao ono lijepo lišce, koje se sto puta na dan naginje kroz okna kule, da vidi, da li se vraća njezin Andrija, a dočekat će glasnika, da je otišao u službi domovine. Ona će se malo rastužiti, to je istina, ali će se razveseliti, kad čuje poruku kneževu, da sprema svatove. I onda će opet da čeka, pa žene su i stvorene zato, da čeznu i čekaju. — —

IX.

Medjutim je život u Dobroj Kući od dolaska Andrijinog tekao svojim tokom.

Ljetina je bila spremljena, svršila se i berba, a novo vino već je vrilo u širokim kacama. Obrani kukuruz sušio se u kukuružnjacima, čekajući duge zimske večeri, da ih kmetovi orune.

Ooklne šume su opustile. Veseli stanovnici već su se odselili, da potraže toplije krajeve, gdje će dočekati dolazak proljeća. Ševe su cvrkutale po novo uzoranim brazdama, a jata prepelica i jarebica išla su od strništa do strništa.

Na dugačkim kolima i mršavim volovima dovozila se proljetos sasječena drva i slagala po prostranom dvorištu, a u pećima je pucketala vesela vatra, šireći ugodnu toplinu.

Gospodja Uršula i Anica žurile su sa opremom, jer su svatovi s Andrijom trebali da budu što prije svršeni. Čekalo se još samo na odluku kumova, pa u ime božje, da se i to svrši.

Kmetovske djevojke tkale su platno i ubruse, pa velike plahte i stolnjake, koje će mlada da ponese u novi dom.

Pjevale su se pjesme, orio se smijeh i hihot obijesnih djevojaka, da sve ušuti, kad se na vratima ukaže ozbiljno lice gospodje Uršule, da po stoti put dovikne:

— Manje vike, više posla! — —

Ali tko može zadržati potok, da ne poteče, a mladjahno djevojačko srce, da ne zapjeva?

Oprezno bi se ogledale ovamo i onamo, a onda bi se, kao sasma tiho, začuo koji glas:

Hej, gine, vene, srce u menika,
Što me moja ostavila dika!

A tek što bi počeo prvi glas, već bi ga prihvatila pratnja, da se pjesma nastavi u tri glasa.

Dok napokon ne bi i gospodja Uršula napustila to stalno opominjanje, pa bi samo uzdahnula:

— Blažena mladost, tko bi s njome! — i pustila ih na miru.

Stari Janković, koji je sada boravio najvećim dijelom u Dobroj Kući, sa starim Kukićem i Franjom, išao bi po danu u lov, ako nijesu išli kuda u posjete, a večeri bi probavljali do kasna u blagovaonici, raspredajući o političkom stanju u kraljevini, o komešanju plemstva i velikaša oko izbora kralja i čekali vijesti od Andrije.

Andrija je imao s Franjinim vojnicima oko tri stotine pedeset dobrih konjanika.

Od tih su dvije stotine Franjinih bili podijeljeni na Dobru Kuću, Konti i Podgorje pod zapovijedništvom starog Čabrajića, dok je Petreković sa sto pedeset graničara i Andrijinih ljudi otišao u Kraljevu Veliku, jer ju je već Andrija preuzeo, i ako ga Kaptol i veliki župani još nisu formalno inštalirali.

Sam stari Kukić s ocem Stjepanom Jankovićem češće je otišao u Kraljevu Veliku, gdje bi ostali po nekoliko dana, spremajući ljetinu, uzimajući udio od kmetova, uredjujući grad za stanovanje i savijajući toplo gnijezdo mladencima, koje su jako voljeli.

Jednog dana stari je Kukić otišao s pedeset konjanika na Vrhovce, da posjeti starog Petravića.

Veliko je bilo veselje starčevo, kad je ugledao starog prijatelja.

On je Vrhovce sa Sršem prekrasno uredio. Okolnu šumu je pročistio i u dokolici sa Sršem isjekao aleje i puteve, udesio klupe za sjedenje, a sam grad obijelio iznutra, i zubom vremena razgriženo popravio i učvrstio. Okolni opkop je iskopao i pročistio, a na samom gradu iskopao dobar zdenac, providjen djermom, u kojem je uvijek bilo dosta pitke vode i za ljude i za stoku.

Od kmetova ubrao je desetinu, grožđje spremio, hambare napunio, a hranu u dovoljnoj količini sakupio. A nakupilo se i birane krupne i sitne stoke te dobrih konja.

I brzo je izašao ovaj posjed Andrijin na glas, kao uzorno gospodarstvo.

Deževići, Seči, Berislavići, Bekići, Šulkovački, dolazili su rado u gostoljubivi dom na razgovor k starome Petraviću, pripovijedajući mnogo o mladom junaku Andriji, koji je slovio kao jedan od prvih kavalira i četovodja u kraljevini.

Kako stari Petravić nije imao dugo nikakove vijesti od Andrije, on je gutao svaku riječ, koju je o njemu čuo i veselo bi podvikivao:

— Tako mi Boga, to je on! — Takav samo on može da bude. — A velite, odlikovao se? —

— Odlikovao!? — usklikne Petar Markov od Požege. — Kao sunce je sjao nad svima i pred svima. — He! He! On, mladi plemić, bio je ravan starim velikašima Ivanu Baniću, Petru Erdediju, Petru Perenju i Ljudevitu Pekriju. Imao je veliku četu, kojoj je zapovijedao. I najteže zadaće, kamo knez sam nije dospio, prepuštao je samo njemu. — —

— To je on, moj Andrija! — razdragano bi rastao stari Petravić. — A junački se ponesao? Ha?

— Sokol je on, sokol! — oduševljavao se Petar Markov.

— He! He! — Kad je imao dvadeset godina, već su ga zvali »Vitezom smrti!« — govorio bi veselo stari Petravić.

— Krasno je to, da se tako mlad tako velikom slavom ovio — rekao bi na to župan Dežević. — Baš mi je drago, da smo tako uglednog susjeda dobili!

I starac bi donosio bukare s vinom i pilo se i nazdravljalo.

A starac je jedva čekao, da dodje Andrija, da ga vidi i da ga zagrli.

Jer otkad je izgubio kćerku, on se tako srasao s Andrijom, kao da mu je rodjeni sin, a ne samo nesudjeni zet.

I kad bi uvečer sjedio na terasi branić-kule i zagledao se u dolinu srebropjene Save, a iza nje u plavičastom maglom uvijenu Motajicu i bosanske planine, on bi često sa čežnjom uzdahnuo:

— Hej! Samo da se još i oženi, pa da njišem unuče na koljenima!

I tu bi se starcu suza strumila niz brazdama, brigom i tugom navorano lice, pa bi onda dodao, kao ispričavajući se:

— Tome bi se sigurno radovala i ona moja jadnica na onome svijetu! — — —

A jednoga predvečerja, dok je starac Petravić pasao staračke poglede na divnom pogledu požeške kotline, opazi,

kako se uz proplanak penje jedna poveća četa vojnika, kojima je na čelu jašio jedan snažan vitez.

Uzalud je starac napinjao oči, da vidi i raspozna došljake, nije mogao da ih prepozna, jer ih je i tama drveća i sjena šume zasjenjivala.

A već se i jasno razabiralo i dahtanje konja, a čula se i pjesma, tužna monotona, koju je netko pjevao:

— S one strane Save
Tri djevojke plave,
A Slavonac tjera čamac —
— Odoh, curo, u Šamac.

— Hej! Srše! — viknu starac Petravić. — Deder pogledaj, tko to tamo dolazi? U tebe su mladje oči i zdraviji vid! — —

A Srš brzo dodje, jer je starca jako volio i poštivao, i nagnu se na zidine i pogleda u daljinu, zasjenivši desnom rukom oči, da bolje vidi.

A onda mu se razvedri lice i on veselo viknu:

— Hej! Hej! Ono je, tako mi Boga, stari gospodin!

— Kakav stari gospodin? — začudi se Petravić.

— Ama! Zaboga, kako ne vidite! — Eno dolazi gospodina Andrije otac.

A već je bio i stari Petravić na nogama i viknu snažnim glasom:

— Otvarajte na gradu kapiju, mili nam gosti dolaze.

A taj poklik čuli su i oni dolje, jer su veselo počeli kliktati bacajući kape u zrak:

— Hura! — Hura!

Velika je bila radost obadvaju staraca, kad su si pali na grudi i grleći se ljubili, kao što ljubi brat davno nevidjenog brata.

— Kako si mi, starče? — veselo ga potapša po ramenu Andrija Kukić.

— Dobro, mladiću — obijesno se nasmije stari Petravić, a od ganuća mu je glas malo podrhtavao, dok su mu se oči zacaklile od radosti.

— Da nijesi podivljao ovdje u samoći?

— Ja, jok! — Ako nijeste vi prije od mene. Jer ja gostiju imadem svaki dan.

— To mi je drago! Samo kad si veseo.

— A gdje je Andrija? — ne uzmogne se suzdržati stari Petravić. — Zašto nije i on došao?

— On je opet kod kneza i dobro je. — Ima novosti, he! he! he! Ima novosti — i tu stari Kukić lukavo zaškilji lijevim okom.

— Ehe! — A kakovih? gorio je od znatiželje stari Petravić.

Stari Kukić metne prst na usta, kao da povjerava nekakovu osobitu tajnu, i šapne tihim glasom:

— On se ženi!

— Ehe! — Dakle se ipak odlučio? — veselo skoči Petravić.

— Bog se dobri ipak smilovao i njemu i nama! — radosno odgovori Kukić.

— A je li dobra?

— Divna, kao pokojna — — ali tu se stari Kukić ugrize za jezik, bojeći se, da nije pozlijedio stare rane Petravićeve.

No on je bio radostan i nije ni mislio na to, nego je veselo poigravao:

— Dakle ćemo njihati unučića! Hej, stari, što kažeš? — I on zapjeva staračkim glasom:

— Dvoje nas je otišlo
— Troje nas se vrati — —
Otišli smo sami
Sad nas andjel prati — — —

— Ako Bog dade! — ganuto je govorio stari Kukić.

— A čiju uzima? — obrati se opet Petravić na Kukića.

— Vlastelina Jankovića iz Podborja! — — Andjeo, pravi andjeo — oduševljavao se stari Kukić.

— Bog mu daj sreću, kad nije dao onoj mojoj jadnici — — i tu se suze spustiše, kao proljetna topla kiša, niz lice starog Petravića.

A starom Kukiću dade se na žao i grleći Petravića, tješio ga drhtavim glasom:

— Šta možemo mi protiv volje božje? — Tako je bilo napisano u knjizi nebeskoj. I pokojnica mu se javila u snu s majkom u Križevcima i naredila mu, da se ženi — —

— Kažeš, da mu se javila?

— Kao što je Bog živ, javila mu se s mojom pokojnom i zagrlili su Anicu i rekle mu: Uzmi je, jer je mi volimo i ona tebe i bit ćete sretni!

A stari Petravić je od ganuća glasno zaplakao:

— Dobri naš andjeo! To je njezino srce. Nije to bilo u snu, to je bila java.

— I on to kaže, ali ja mu nijesam vjerovao!

— Vjeruj mu! Ja znadem to. I ne misli, da plačem, što bi mi žao bilo, to otac plače za djetetom, a ne plače srce, koje i preko groba živo ljubi. Ja se radujem, jer i moja je želja bila, da se Andrija oženi što prije, da nam ne usahne koljeno. Mlado drvo plod donosi, a staro treba da uvene. Hej! Ala ćemo njihati i pjevati. — Je li, stari druže? — Do djavola i tuga i suze! Kad se oni na nebu vesele, ne smijemo ni mi na zemlji plakati. — — i kroz suze se smiješila ta dobra duša.

— Bog će nas oštetiti za svu tugu, jer Anica je andjeo.

— A kažeš, da se Anica zove?

— Anica!

— I dobra je?

— Kao andjeo!

— Bog neka je poživi i blagoslovi, što je usrećila našeg sokola! — uzdahne stari Petravić.

I dugo su u noć razgovarali, a stari Kukić je morao dvaput pripovijedati, kako su oslobodili Anicu i gospodju Uršulu od napadaja Ladislava More, i kako su se mladi zagledali, kako im je knez obećao kumstvo.

— A i knez se ženi? — čudio se Petravić.

— Dakako i on se ženi!

— Lijepe si mi novice donesao — radovao se stari Petravić. A za Andriju kažeš, da je dobro?

— Vrlo dobro. I on me poslao, da dodjem po tebe i da te dovedem u svatove — — —

— A kad su svatovi?

— O svetoj Katarini — —

— Eh, pa neka je sretno!

— S božjim blagoslovom, — odgovori stari Kukić.

I iskapiše pune pehare.

A vani je na nebu plovio veliki mjesec i šetao iznad kula, s kojih se odazivao tužan glas stražara:

— Oj! — Oooj! — Straža je budna! Oooj! —

VII.

Otkada su se vratili sa bojnog pohoda, nekako je nestala veselost Franje Sekeljija. Često je bio zadubljen u misli, a crne oči bludile su mu u daljinu prema istoku.

Gospodja Uršula je isprva mislila, da je to toga radi njihove neprilike i pokušavala ga tješiti.

A on bi samo odmahnuo turobno rukom i rekao zamišljeno:

— Pusti, majko, imam i ja svojih briga! — i dalje bi mislio i dalje snuždeno gledao.

A majka, kao majka spustila bi glavu, stegnula srce i zabrinuto pratila tugu svoga sina.

A u Franji budila se uspomena na jedan osamljen dvor, pod kojim je ugledao dragi lik sa dva plava krupna oka i s djeteščem na rukama, koje mu se milo nasmiješilo i pružilo mu svoje punahne ručice.

Sjećao se one slatke večeri, pune šale i smijeha, u troje s Andrijom, kao i one tamne, tugom udvostručene, smračene noći, kad je suzama polivenu glavu naslonio na jedne mekane i tople grudi, koje su ga tetošile, toplije i nježnije nego što najbolja majka najmilije dijete tetoši i miri.

I sada mu je palio krv onaj trenutak, kad su se gotovo besvijesno, dvije mekane ruke našle oko njegovog snažnog vrata i kad su se dvoja usta našla u jednom beskonačnom cijelovu.

Briga za majku i sestru otjerala ga je u noći dalje, a srce ga zove sada tim većom snagom natrag.

— Zar ne će ona misliti, da se on usudio iz obijesti poigrati njezinom dobrom dušom i sada je zaboraviti? — Zar da ga osudi onda, kad ga srce toliko vuče k njoj, njoj, koju nikada zaboraviti ne može, ali bez koje on ni mira imati ne će?

To su bile brige, to su bili jadi nekada tako veselog i obijesnog Franje Sekeljija.

A čudila se i Anica, da je on više ne bocka i da joj se ne izruguje. Čudila se, ali nije imala vremena, da na to misli.

Ali je to opazio i stari Janković, pa će jednog dana sestri:

— Nešto se čudnog izmijenilo u Franji od zadnjeg bojnog pohoda!

— Zar i ti to opažaš?

— Pa opaža svatko tko imade oči! — Zašto ga ne pitaš, šta mu je?

— Pitala sam ga, pa me je molio, da ga pustim na miru — tužno uzdahne gospodja Uršula.

— Hm! Hm! — nakašlje se Stjepan Janković. — Da nije bio na vojni, mislio bi, da se zaljubio, ovako ne znam, što da mislim. — —

— Zaljubio — kao razmišljajući opetuje Uršula Sekelji. — — Onda ne bi trebao da bude tužan, jer ja ću svaku prigrliti kao kćerku, doveo on koju mu drago.

— Tko da ga znade! — Ali nešto mora biti. Pokušat ću ja da to doznadem.

— Molim te, pokušaj, možda će tebi biti iskreniji! I kad su jednog dana išli u lov, dok su psi njuškali kroz šumu za tragom, okrene se Janković k Franji.

— Ti si, Franjo, nešto nezadovoljan, otkada si se vratio s vojne? Izgleda, da ti ne prija krv?

— Ah, ne, ujače! — To se tebi samo čini! — —

— Ja sam već davno prestao da gledam kroz maglu ili crveno staklo. Što vidim, vidim, a što ne vidim, ne vidim.

Franji se od neprilike zarumeni lice.

— Ja ne znam, što vi svi hoćete od mene? — Tako me i mama svaki dan pita.

— Jer majčino srce je kao pero na ptičjem krilu, svaki ga, i najmanji, dašak pokrene.

— Uostalom mi tebi ne želimo zla, nego samo dobro, pa, ako kome, onda bi nama trebao da kažeš istinu.

Franjo se zacrveni do ušiju, spusti glavu i ne odgovori ni riječi. Lagati još nije umio.

Stari ga je Janković pozorno ispod oka promatrao.

— Dakle ipak imade nešto. A što se rumeni, bit će iz okoline srca.

Onda rekne glasno:

— Meni se sve čini, da si ti negdje zagrizao u slatku udicu? — —

Franjo se trgnu i ne misleći ništa lupi:

— Da vam nije Andrija što rekao? — — ali se odmah ugrize za usnice videći, da se nehotice zarekao.

— Aha! Sad se znamo. — Dakle onaj Andrija znade i ode, da nikom ništa ne kaže. Hm! Hm. — —

— Dakle nije vam Andrija ništa kazao?

— A što treba da mi on kaže, kad mi ti odaješ sam? — Samo ja ne znam, čemu tu treba trgovati, kad ti ni majka ni nitko od nas ne će kratiti da uzmeš, ako hoćeš crnu ciganku. Glavno je, da se tebi svidja, a za nas je lako.

— To znadem, ali — —

— Kakav ali? — Ta nema nikakav ali — —

— Znadem, da nijesi loše izabrao, a ni ona se ne će trebati stidjeti roda Sekelja. — Nijesmo, istina, velikaši, ali rod

nam ne zaostaje ni za jednim velikaškim, ni po imenu, ni po bogatstvu.

— I to je, ujače, istina. Ali opet imadem jedan ali — —

— A taj je?

— Eh, baš me tjerate kao lisicu iz rupe! — —

— Nijesam li ti oduvijek bio kao otac i kao drug?

— To je istina!

— Zar je takovo nešto, čega bi se morao preda mnom stidjeti?

— Ne, ujače! — Bog mi je svjedok. Ona je divna i dobra ali ja ne znam ni gdje je ona sada. A srce me vuče k njoj. — Oh i te kako vuče!

I tu Franjo iskreno i otvoreno ispripovijedi sve, što je i kako je bilo u Selcima kod Jelene Brankovićeve, zatajujući dakako onaj nježni posljednji rastanak — —

— Pa tu se barem dade lako pomoći.

— Kako?

— Ili idi sâm ili joj piši!

Franjo je časak razmišljavao.

— Imadeš pravo, ujače! — Ići doduše ne mogu, jer je udovica i sama u kući, ali pisati mogu.

— Samo ako nije otišla k bratu Franji Frankopanu?

— Pa to će se vidjeti, kad ode glasnik!

— Samo tko će da odnese to pismo?

— Odnijet će ga naš Marko. Pouzdanijeg i boljeg ne trebaš.

— Hvala ti, ujače! — Baš si me utješio.

I još isti dan odjašio je inoš Marko sa četiri oboružana druga preko Virovitice i Valpova prema Selcima.

A kad se na večer sastao Stjepan Janković sa sestrom, on joj značajno namignu i šapne:

— Sve je u redu!

— A što je? — upita uzrujano majka.

— Zaljubljen!

— U koga?

— Sve je dobro i dalje ne pitaj! Pusti ga na miru. — —

Iste večeri dobila je Dobra Kuća iznenada goste. Došao je Petar Perenj, koji se vraćao iz Zagreba u Valpovo.

— Otkuda ti, magnifice? — veselo ga pozdravi Stjepan Janković.

— Ja ravno iz Zagreba od kneza Krste!

— A gdje je naš Andrija?

— Otišao je s knezom u Požun k nadvojvodi Ferdinandu! — —

Anica, koja je to čula, naglo digne glavu.

— A zar meni nije ništa poručio?

— A kako da nije? — nasmije se knez Petar Perenj. — I on i knez su vam poslali poruku.

Anica ga je s iščekivanjem gledala.

— Da spremite sve za svatove, o svetoj Kati nadaju se stići natrag, a onda će gajdaš da zaigra mladenačko kolo!

Anica se zarumeni, ali se jasno vidjelo, da je ta vijest veseli.

— Pa to će biti najbolje vrijeme — rekne Stjepan Janković. — A zašto su otišli u Požun?

— Da mlate praznu slamu! — razljuti se Petar Perenj. — Biskup Šime došao je iz Beča, pa napunio glavu knezu i on je otišao u Beč, da vidi tog nadvojvodu i čuje obećanja, koja nikada ne će ispuniti.

— Ti si kanda za Zapolju?

— Pa bogami i jesam. Bar je krv naše krvi, a ja Nijemcu ne vjerujem kao ni psu! — —

— Gori je poturica od Turčina! — —

— Kako to misliš?

— Zapolja je nekada bio Hrvat, sad je Magjar!

— Pa kakova je tu razlika?

— Samo u tome, da pile može otići koliko puta hoće u jastrebovo gnijezdo, ali ono mora i treba da ostane pile. Ja nemam ništa ni protiv Ferdinanda, kao ni protiv Zapolje, ali, ako hoćemo pravo govoriti, od obojice mi je miliji knez Krsto Frankopan!

— Tu sam odmah uz tebe — brzo upane u riječ Petar Perenj. — Ali kad on ne će?

— Onda ću slijediti njega uz onoga, uz koga on pristane. Koristi ni od jednog ne ćemo vidjeti, ali gdje bude Krsto, tamo će on biti ban, a ja znadem, da knez ne će nikada biti kao ban samo figura nego »prorex« (zamjenik kralja)! —

— To je dobro, što kažeš! — priznade opet Petar Perenj.

— A jer su to škakljive stvari, dobro je, da knez vidi, što misli vojvoda, a što nadvojvoda. Pa kad se treba izmedju dva zla birati, neka se bira manje — —

— Drugim riječima treba čekati — —

— I imati povjerenje u zaštitnika kraljevine, kojeg smo sami izabrali! — dovrši Stjepan Janković.

— Hej, da sam ja muško, ja bi samo za kneza glasala — ushićeno vikne Anica — —

— A pošto nijesi, ti se zadovolji s Andrijom — nasmiješi se tetka Uršula.

— Ja sam njega već i izabrala! — zacrveni se Anica.

— Onda ga i drži! — nasmije se i Franjo Sekelji.

— A ti samo spusti glavu i uzdiši kao i dosada — ljutito mu dobaci Anica. — Misliš li ti, da ja ne znam, zašto si uzdisao? — Ehe! — —

Sad je bio red na Franji, da se zacrveni.

A Perenj veselo pogleda Franju i upita:

— Hoćemo li i tvoje gospodstvo spremiti skoro pod papuču?

A Franjo, crven od neprilike, propenta:

— Još imade vremena! Nije meni tako žurno.

— Samo cijeli dan spuštas glavu i uzdišeš, da su se i prozori u zidu rasklimali.

— Ali, Anice! — ukori je nježno tetka.

— Aha! — Sada, ali Anice, kad se radi o mladom gospodinu, a kad je on meni zbog moga Andrije krv pio, onda nije nitko trebao, — ali Franjo. — Ja znadem, da je Franjo zaljubljen i punctum!

— Tandara, mandara — nasmije se otac.

— Ti misliš, ako si ti zaljubljena, da je cijeli svijet? — Šta ti znadeš?

— Eh, ja sve znadem, ali ne ću ništa kazati. — Samo kažem, da je Franjo zaljubljen i sad njega može uzeti za pojas, kao što je on rekao za mog Andriju — — Aha!

— No ti si njega već metnula i pod papuču — nasmije se razdragano otac. — Prije nijesi znala ni pet nabrojiti, a sad ti ide jezik kao namazan, pa ni kod hiljade da staneš — —

— Bolje je i to, tatice, nego kao Franjo, brojati milijune, a poslije zapeti i kod pet. — —

— Prokleti Andrija, taj joj je sigurno izlajao — zar svaki čovjek, kad se zaljubi, postaje baba? — ljutio se Franjo, ali — u sebi.

Medjutim su se gospoda zavezla u političke razgovore i zaboravila sestrinsku-bratsku svadju.

— A gdje je stari Kukić? — najednom se sjeti Petar Perenj.

— On je otišao na Andrijino imanje Vrhovce kod Požege, da posjeti starog Petravića i da ga dovede u svatove.

— A ja imadem nalog od kneza, da pošalje odmah četu u Požun k njemu.

— To ćemo lako mi izvršiti. Tu je Čabrajić, pa neka ide, a Petreković neka ostane kao posada u Kraljevoj Velikoj!

X.

Knez Petar Perenj je doduše priznao Stjepanu Jankoviću, da treba čekati na odluku Krstinu, ali dojmovi iz Tokaja bili su tako jaki, da nije mogao da se suzdrži, a da ne bude, možda i nehotice, kortešom erdeljskog vojvode.

Već u Virovitici smotao je Ivana Banića, koji je bio već po svome srodstvu naklonjen više Zapolji, nego Ferdinandu.

A kad je u Slatini zastao, da se odmori s konjima i da nešto pregrize, vrlo se začudi, kad je našao, da je krčma već po nekome zaposjednuta.

Ali još nije bio pravo ni sašao s konja, kad iza sebe začuje veseo povik:

— Ave! Ave! — Domine Perenj! — (Zdravo, zdravo, gospodine Perenj). — Otkuda dominatio tua — (tvoje gospodstvo. — Imadeš li kakove novice?

Petar Perenj brzo se okrene i odmah prepozna Ladislava More, gospodara Orahovičkog i svoga susjeda. A kako nije bio na bojnom pohodu, nije znao ni onog slučaja s Ladislavom More. Zato se nasmije i reče:

— Servus humillimus, excelentissime domine de Chula! — (najponizniji sluga, preuzvišeni gospodine od Kule). — Ja evo iz Tokaja!

— Eh! Baš mi je drago, da čujem novosti, kojih imadeš sigurno punu torbu. — Tako sam lijepo iskoristio ovaj odmor.

— Vrlo rado, domine Ladislave! — najponiznije se odazove Perenj.

Obadva znanca sjednu za dugi drveni stol i nakon što su se kucnuli, predje Ladislav More odmah na glavnu stvar.

— Ergo, kako je bilo u Tokaju?

— Sjajno. — To se ne dade opisati. — — Najbolje je opisao cijelu stvar przemislski biskup Andrija Krzicki, kad je kazao: Ni bogovi ne bi mogli Ugre nagovoriti, da sebi izaberu tudjinca za vladara. Sada su kao preporodjeni i vraćaju

se uz najveće veselje svojim kućama. — A to je, boga mi, živa istina.

— Da li ih je bilo mnogo u Tokaju?

— Velikaša nije, ali je bilo cijelo plemstvo. Kad je stari Verbeci, koji se nazvao »slugom Ugarske«, pročitao zakonski zaključak sabora od 1505., sve se počelo grliti i ljubiti, vičući: ne ćemo Ferdinanda, Vivat Ivannes rex! — (Živio kralj Ivan!)

— To je morala biti krasna slika?

— To je bio nezaboravan san, koji je bio zbilja i istina. Eto tako ti je to tamo bilo!

— A šta knez Krsto Frankopan kaže na to? — upita oprezno Ladislav More, sileći se svom snagom, da barem izvana sačuva mir i ravnodušnost, i ako je napeo svu pozornost, iščekivajući znatiželjno odgovor Perenjev.

A ovaj, ne znajući ništa, što je bilo, a u oduševljenju i ne misleći na ništa, ogorčeno odgovori:

— Ah, molim tvoje gospodstvo, zar to nije žalosno, da je otišao Ferdinandu u Požun i Beč? — —

Preko lica Ladislava More predje trzaj:

— Zar se odlučio za Ferdinanda?

— Ako još nije uistinu, ali se bojim, da srcem i razumom već jest. A ako nije, onda će sutra sigurno. Biskup Šime je već gotov za Austriju i on je nagovorio inače tako mudrog kneza, da ide k nadvojvodi na dogovor. A on je poslušao i — otišao. Sve je do sastanka s biskupom bježao od izbora kao što igra mačak oko vruće kaše, a onda s neba pa u rebra, odluči da ide. A ja se jako bojim! Jer svi Zrinski i Frankopani pa i knez Ivan Karlović danas su već otvoreno uz Ferdinanda. Onda će sigurno i on! — — —

— Pa šta on može protiv čitave Hrvatske? — lukavo zaškilji Ladislav More. — Ne može on da bude muha u zdjeli mlijeka. — Posessiones eiusdem — — (njegovi posjedi) — leže u Hrvatskoj a ne u Slavoniji. — A on je već i tako bio dugo u njemačkoj službi! — — —

— Šteta! Šteta! — tužno je klimao glavom Petar Perenj, dok su se Ladislavu More od veselja krijesile oči. — A kao što je Bog na nebu, oni će ga slatkoriječivi Nijemci navući na tanak led. Obećanja ne će štedjeti, već su mu preko biskupa Šime Erdedija nagoviještali banstvo — — —

— A on voli vladati! — namigne značajno Ladislav More. — Govore okolo, da je sam htio biti kraljem?

— Eh! To nije istina — — — odlučno vikne Petar Perenj. — To ja znadem najbolje. Jer i ja sam ga, a i mnogi drugi nagovarao, da primi kandidaturu, pa nije htio. Čekaj samo, što je ono onako lijepo kazao kao odgovor? — — Aha! — Sad se sjećam: da bi kraljevina onda kraj tolikih kandidata došla u položaj, kao Krist na Kalvariji, kad je kazao: — I razdijeliše odijelo moje a za haljine moje baciše kocke! — — Divnu glavu imade taj knez, i mi nikada boljeg kralja ne bi našli. Za njega bi glasao, ali za Ferdinanda nikada!

— U tom je on imao pravo — lukavo zažmiri gospodar Orahovički, — jer on imade puno neprijatelja, koji bi prije za vraga dali glas, nego za njega! — —

— To su budale! — ljutito udari šakom o stol Petar Perenj, da su čaše na njemu poskočile.

— Istina, istina! — brzo potvrdi Ladislav More. — A kako si ono, domine brate, izvoljeo kazati? — Svi su za Zapolju?

— Svi! — Očima sam svojima vidio i ušima čuo! — potvrdi Petar Perenj.

— A kad je izborni sabor za Zapolju?

— Desetoga studenoga u Stolnom Biogradu! — Hoćeš li doći?

— Pa zar to treba pitati? Zar se ne kaže, kud svi Turci, tu i ćelavi Mujo? — Jedna lasta ne čini proljeća, ali bratska sloga i bregove miče. Nikada se Ladislav More nije stranio od ostale plemenite braće. Dabome! Šta će nam tudjinac? — Vivat Zapolja!

— Vivat Zapolja! — odgovori Petar Perenj. I obadvojica iskapiše do dna velike pehare.

— Baš mi je žao, da ne mogu dulje da uživam u tvome ugodnom društvu, — dignu se Ladislav More, — jer me čeka žena kod kuće, a put mi je još dalek. — Ali u Stolnom Biogradu ćemo se sigurno vidjeti.

Malo poslije jašio je Ladislav More prema Orahovici i veseo mrmljao u bradu:

— Alaj će se veseliti moja Barbara, kad čuje, kako sam fino ispeljao — — Tko je bliže vatri, bolje se grije, — a tko prije po curu, onoga je i djevojka. — Dobro je bilo čekati, pa se ne prenagliti. — Jer to je jednoć bilo sigurno i jasno, da knez Krsto Frankopan i Ladislav More ne mogu iz jedne zdjele ni meda jesti. I on bi se u pelin pretvorio. — — Ha! — Ne će krune! Ne će kao ni lisica groždja, jer je kiselo! —

Ha! Ha! Ha! — Sjajna stvar. Gdje je Krsto, tamo će biti i dojučerašnji kmet onaj zeleni Kukić, a gdje je Kukić, tamo će biti i Sekelji, a onda u borbi za krunu bije se slobodno svaki protivnik. Ha! Ha! Ha! — Sad ćemo da izravnamo račune. Ha! Ha! Ha! — — —

— — — — — — — — —

I nije se gospodar Orahovički mogao suzdržati, da odmah, čim je došao kući, ne ispripovijedi gospodji Barbari sve što je čuo od Perenja.

Ona ga je ispitujućim pogledom gledala.

— To se razumije, da ćeš ti onda biti uz Zapolju?

— Zar još pitaš? — Bliže je košulja od kaputa!

— Onda trebaš ranije da odeš k Zapolji i da mu se pokloniš. Jer jedno je sigurno, ako bude Krsto Frankopan uz Ferdinanda, onda ne će biti Baćan, koji računa i te kako na bansko dostojanstvo. A onda gospodja Sekelj može prozore obložiti sa svojim tužbama, da ih ne zaboravi — — — nasmije se zlobno gospodja Barbara.

— I ja svakako tražim kao nagradu Dobru Kuću, Podborje i Konti! — dodade Ladislav More.

— Pa dakako. Svaki kralj mora prve vjerne dobro nagraditi. A nagrada je napokon plaća. A cijenu za robu ustanovljuje prodavač, a ne kupac — — —

— Onda neka im pomogne knez Krsto preko Ferdinanda — trljao je veselo ruke Ladislav More.

— A ja, samo, dok dobijem još jednoć u šake onu vješticu Uršulu, ne će je ni svi pilići skupiti, tako ću je razbiti! — bijesno škripnu zubima gospodja Barbara.

A gospodar Orahovičke bio je tako uvjeren, da je ona u stanju to učiniti, da se našao primoranim, da je upozori:

— I tu ćeš radost imati! — Ali se prije moraš strpiti. Ne prenagli se kao zadnji put! — —

— Onda sam zakasnila. — Nijesam smjela pustiti, da ih dočekaju žive! — —

— A moja glava? — trgnu se More.

— Ah, šta tvoja glava! — nemarno i zlovoljno mahne rukom gospodja Barbara. Glavno je da ona više ne živi! — A tebi bi digla spomenik, kakovog ni kralj nema! — — —

— Jako si ljubezna, golubice moja — kiselo procijedi kroz zube Ladislav More. — Samo ja volim živu glavu na ra-

menima, nego carsku krunu na mrtvoj glavi, a kamo li da ja dadem za jedan spomenik.

— Ah! Jedamput se svejedno mora umrijeti, a osveta se ne pruža svaki dan! — —

— Ti si, istinabog, navikla već pokapati muževe i uzimati druge, kao cipele i haljine — ironično dobaci Ladislav More — — ali bi se lako, uvjeravam te, i drugi snašli u položaju, da zakopaju i prvu ženu. — — —

— Čemu to bockanje? — ustane se gospodja Barbara. — I to da je za koga? Za jednu Uršulu Sekeljevu? — — Je si li živ?

— Hvala Bogu, koliko se sjećam, jesam!

— Pa šta hoćeš više?

— Dalje živjeti!

— A zašto da ne živiš?

— To bi ja trebao prije tebe da pitam! — — —

— Ne budi lud! — To je samo tako rečeno. — Ti znadeš, da te ljubim! — — —

— To svakako vidim, a čuo sam i sada! — —

— Svladat ću se, ne boj se! — Gusičića i onako nema. — A sama valjda ne ću ići u boj? — —

— Siromah Gusičić, taj je jadno svršio! — —

— Valjda ga nijesu ubili? — — prestrašeno skoči Barbara More.

— To nijesu, ali su ga objesili baš na onom mjestu, gdje je ugrabio Uršulu i njezinu nećakinju! — — Našli su mu samo oglodani kostur, sve su drugo pojele vrane i gavrani! —

— To je umorstvo! — —

— Svakako smrt! — Ali mi se nijesmo mogli žrtvovati za njega. Lakša je uvijek tudja smrt od vlastite. Bolje žaliti, nego biti žaljen!

— To je istina!

— Kaštelan se lakše nadje, nego glava!

— I to je istina!

— Ali ti ne odustani od Zapolje — osveta je slatka!

— Valjda nijesam lud. — Iz jedne zdjele Ladislav More i Krsto Frankopan ne mogu jesti. — —

Ali se najednom gospodja Barbara trgnu:

— A ako Krsto predje k Zapolji? — —

— To bi bilo kao i pile, da se vrati iz pandža jastrebovih! A nijedan jastreb ne drži tako čvrsto kao Nijemac. — Ne boj se! Obećanja su jako jeftina, a Frankopan doduše

mnogo govori o interesima kraljevine, ali će sve te interese prodati za jednu vlastitu korist! Ne! — odlučno zamahne glavom, — on se ne će vratiti!

— Onda vivat Ioannes rex!

— Vivat! — — —

I sloga je bila opet uspostavljena.

XI.

U to je vrijeme knez Krsto Frankopan, na čelu svoje čete s Andrijom Kukićem i Mirkom Bakićem, bio već u Požunu.

Veliki i dobro utvrdjeni kraljevski grad, na brežuljku lijeve obale Dunava sa svojom četverouglastom citadelom, jakim zidinama, s kulama u uglovima nepravilnog mnogokutnika, pružao je divnu sliku za vojnike.

Sam grad sa svojim neravnim ulicama bio je lijep i čist.

A po gradu su šetali razni plemići, velikaši i vlastelini i njihove pratnje, koje su došle, da se poklone kraljici udovici i da se dogovaraju i pregovaraju zbog izbora Ferdinanda za kralja.

Oni su se savjetovali i medjusobno, jer su već bile poznate odluke u Tokaju, i da je vojvoda erdeljski sa svojom sakupljenom, snažnom i čilom vojskom zauzeo Budim, Ostrogon i Stolni Biograd.

Nestalnost i neizvjesnost su ih priječili, da se odluče bilo lijevo bilo desno.

Nada u pobjedu dvorske stranke grbavog palatina počele su blijediti pred stvarnim uspjesima erdeljskog vojvode i pred oduševljenjem naroda za narodnog kralja.

I dok su se vanjštinom duboko klanjali pred Stjepanom Batorijem, dok su sve i sva obećavali vesprimskom biskupu Salkaju i krunskom rizničaru Aleksiji Turzo, dotle je već u mnogoj nutrini, pomno sakrivena čvrsta odluka, da će, makar samo iz znatiželje, na desetog studenoga biti u Stolnom Biogradu.

I ako je kraljica Marija s dvorskom strankom obilno častila došljake i poklonike, i ako je Aleksije Turzo dnevno priredjivao zabave, turnire i veselja, Požun se naglo praznio i sve više ugarskih vitezova, napuštalo ga je vraćajući se zabrinuta čela svojim kućama.

Medjutim je knez Krsto Frankopan danomice vijećao u dvoru s kraljicom i palatinom, u prisuću Ferdinandovog izaslanika Josipa Lamberga.

Mnogo je bilo stalo austrijskoj stranci, da predobije tog uplivnog i oholog muža.

Svi su oni i predobro znali, da Krsto uz Ferdinanda znači pobjedu austrijske stranke u čitavoj Hrvatskoj i Slavoniji, i u čitavoj zapadnoj Ugarskoj, naročito u županiji zaladskoj, baranjskoj i šimeškoj, gdje su prevladavali Hrvati, koji su se stavili pod zaštitu Frankopanovu.

Zato nijesu štedili s obećanjima.

Devetog studenog došao je napokon sam tridentski biskup i kancelar nadvojvode Ferdinanda Bernardin Kles s punomoćima, da utvrdi ugovor sa Krstom Frankopanom.

Sastanak je bio u dvoru, a prisustvovali su mu i kraljica Marija i palatin Batori.

— Njegovo Veličanstvo, kralj Češki i nadvojvoda austrijski, jako se je obradovao, kad je dobio obavijest, da se i vaša kneževska milost odlučila za njega raditi.

— Ja ću biti sretan, ako poslužim mojom osobom sreći kraljevine! — nakloni se knez Krsto.

— O tom može tvoja kneževska visost biti uvjerena, da će njezini interesi biti najbolje zaštićeni u ruci prejasnog nadvojvode i kralja Češkoga, — odgovori kancelar, — jer za njim stoji i njegov uzvišeni brat car njemački i njegove nasljednje zemlje, kao i kraljevina Češka.

— Uz mogućnost treba i volja!

— Zar nije prejasni vojvoda već prije, još za života svoga zeta podupirao vojskom, novcem i oružjem kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju?

— Svakako više od vlastitog kralja! — priznade Krsto Frankopan.

— Ako je dakle to činio prije, samo iz ljubavi prema zemljama, koje su po ugovoru o nasljedju, jednoć trebale pripasti njemu, koliko će više činiti, kada im bude zakonitim kraljem?

— Tvoja je prečasnost spomenula neke ugovore o nasljedju? — zapita Krsto.

— Pa to se barem znade, da je pokojni kralj, a već ranije i njegov svijetli otac sklopio ugovor o nasljedstvu!

— Ne sjećam se, da je ikoji sabor potvrdio taj ugovor? — namršti se knez.

— To je bio obiteljsi ugovor o nasljedju, koje bi dopalo kraljevu sestru Anu! — —

— Ugovori, koje ne odobri sabor, ne vrijede. A kralj ne

može ugovarati o kraljevini, čijom je glavom samo po njezinoj volji i dok ga ona hoće. Ona ga drži kao poglavara, a ne kao vlasnika. Možda je i najveća pogreška dosadanjeg neuspjeha prejasnog nadvojvode, što se više poziva na nepriznato pravo, nego na priznatu slobodnu volju stališa i redova, koja jedina odlučuje — mračno odgovori knez.

Ali se biskup nije dao zbuniti, nego lukavo zaškilji i brzo odgovori:

— Prejasni nadvojvoda i ne misli, da se ovo pravo obiteljsko dade ostvariti bez privole zakonitog sabora. Zato je i sazvao izborni sabor za blagdan svete Katarine u Komoran! — —

— Hrvati i Slavonci biraju kralja samo na svojim saborima — — odlučno odvrati knez Krsto.

— To prejasni nadvojvoda očekuje od vas, da vi izvršite! — nakloni se kancelar.

Knez ga je jedan časak mirno promatrao, kao da je htio proniknuti kancelaru u dno duše.

Napokon, kao začudjeno, odgovori:

— Ja? — Zašto baš ja? — —

— Nije li tvoja kneževska milost protector ac defensor regni Sclavoniae? — —

— A gdje je ban?

— Njegovo Veličanstvo kralj i nadvojvoda odlučili su šest dana poslije izbora za kralja da vas imenuju banom, jer niti boljeg vojskovodje ni snažnije ruke ne pozna od vaše!

— A što će Bačan na to? — —

Kancelar pogleda u kraljicu, našto mu ona neprimjetno namigne i odmah se ustane:

— Smrću kraljevom prestale su i časti, koje je on svojom kraljevskom vlasti podjeljivao, — rekne ona brzo.

— Zašto to ne vrijedi i za palatina? — upita knez.

— Jer palatina potvrdjuje i bira sabor i on je prorex! — upane u riječ palatin Stjepan Batori.

— To je i ban! — sumnjivo ih pogleda knez.

— Svakako, ali samo po punomoći kraljevoj, a ne po izboru sabora sa strane stališa i redova! — odvrati kraljica.

— To je istina! — priznade napokon poslije kratke stanke i knez Krsto.

— Ali prejasni nadvojvoda znade i vaše zasluge za kršćanstvo i nepravde, koje su učinjene vašem rodu i želi ih is-

praviti i vašu vjernost naročito nagraditi! — umiješa se opet kancelar.

— Kako to prejasni nadvojvoda misli?

— Odmah poslije izbora vratit će vam grad Senj, koji vam je nepravicom oduzet, a darovat će vam Otočac, Starigrad, Prozor, Stenjičnjak nedaleko Kupe, Jastrebarsko, Okić i Lipovac u Slavoniji, a Pazin, Postojnu i Prem u Istri. Osim toga, jer mu protiv Turaka treba iskusan i pouzdan vojskovodja, imenovat će vas doživotnim vrhovnim kapetanom sveukupne ugarske vojske s plaćom prema položaju i isplatiti zaostali dug od 2600 forinta.

Sve su oči bile s iščekivanjem uprte u kneza.

A on je stajao pognute glave, zadubljen u svoje misli, i teško je disao.

Trebalo se odlučiti. A kuda? — Nijesu li to samo pusta obećanja?

Napokon digne glavu.

— A tko mi jamči, da će to sve biti ispunjeno?

— Načinit ćemo ugovor na pismeno. Mi vam u ime nadvojvode i kralja Češkog jamčimo za obećano, a vi, da ćete raditi sa svojim prijateljima i privrženicima za izbor principa Ferdinanda za kralja ugarskoga, hrvatskoga i slavonskoga. — —

— Za svoju osobu pristajem, ali imadem još jedan uslov.

— A to bi bio? — ponove sva trojica u jedan glas.

— Da će zagrebački biskup Šime Erdedi dobiti ispražnjenu stolicu ostrogonskog nadbiskupa, a za zagrebačkog biskupa da će doći senjski biskup Franjo Jožefić! — —

— Preuzimam na sebe tu obvezu, tim lakše, što je sâm nadvojvoda već i onako to obećao prečasnom bratu biskupu Šimi Erdediju mesto ostrogonskog nadbiskupa! — odgovori kancelar.

— Onda se može napisati ugovor!

— Danas ćete ga još dobiti! — nakloni se kancelar.

U taj čas se otvore vrata dvorane i jedan zaprašeni plemić unidje u sobu.

Svi ga začudjeno pogledaše.

— Otkuda ti, Bornemisa? — upita brzo kraljica.

— Vaše Veličanstvo, jučer je erdeljski vojvoda zauzeo Komoran!

— Grom i pakao — lupi rukom po stolu palatin.

— To je zlo, jer tamo je zakazan izborni sabor! — uzdahne kraljica.

Svi su bili uzbudjeni.

Ali miran je ostao knez Krsto Frankopan.

— Vaše Veličanstvo i vaše gospodstvo neka mi dopuste priliku, da iskažem uslugu vjernosti prejasnom nadvojvodi! — nakloni se smiješeći se.

— Govorite, kneže! Ako Boga znadete! — brzo ga ponuka kraljica.

— Ja imadem kod sebe hiljadu mojih prokušanih konjanika, dajte mi vi vaše pješake, kojih imadete oko dvije hiljade i ja ću poći još danas u Gjur, da ga ondje zadržim!

— Ne će li to biti premalo? — plašljivo upita kancelar.

— I Turci su imali triput više od mene, kad sam išao pod Jajce i opet sam ja tukao njih, a ne oni mene! — ponosno osovi glavu knez Krsto Frankopan.

— Gospodine palatine, molim da odredite sve što je potrebno, a vi, kneže, podjite! Moj vam prejasni brat nikada toga zaboravit ne će!

— Ja ne služim nikada na polak — gordo se i samosvijesno uspravi knez — moja je stara lozinka: vjernost za vjernost! — —

— Bog vas pratio i pomogao, kneže — pobožno uzdigne oči k nebu kraljica! — —

— Hvala, svijetla kraljice! — nakloni im se knez Krsto, i okrenuvši se kancelaru još reče:

— A ugovor molim, da mi se pošalje za mnom u Gjur!

Kancelar se u znak pristanka samo pokloni.

Na to knez čvrstog koraka napusti dvoranu.

— — — — — — — —

Kad su se vrata za knezom zatvorila, pogleda kancelar značajno u kraljicu i palatina, kao da ih je htio zapitati, — no a što kažete na to?

Palatin spuštene glave promrmlja:

— Dobro je to, i veliku ćemo korist imati od toga, samo smo sada sigurno otjerali u Zapoljin tabor bana Franju Bačana i sve protivnike kneževe!

Kraljicu oblije na spomen banovog imena rumenilo. Uzdignute glave slušala je razgovor s kancelarom, koji je mirno i odsječeno odgovarao palatinu:

— Treba najprije ustanoviti, koji više može pomoći prejasnom nadvojvodi i kralju Češkom? Bačan ili Frankopan?

— a pogled mu je bio hladan i pronicav, pa je palatin pred njim poniknuo.

— To je teško kazati! — nakašlje se grbavi palatin. — Svakako u Slavoniji je Krsto Frankopan uplivniji, a imade za sobom i tri županije Ugarske, zaladsku, šimešku i baranjsku. U Hrvatskoj imade mnogo zavidnika i neprijatelja medju vlastitom rodbinom!

— To je dakle ono, što govori za kneza i protiv njega, a sad za Baćana?

Tu je palatin malo zašutio. Medjutim je kraljica upala mjesto njega:

— Imade više oslona u Ugarskoj a i u Hrvatskoj.

— Vrlo dobro, Vaše Veličanstvo, u Ugarskoj nema banske časti, ali neka bude banom u Hrvatskoj. Samo neka manje gotovih novaca traži nego do sada. Svijetli gospodin brat ne raspolaže s tolikom gotovinom u ovaj čas.

— A otkuda ću je ja smoći? — uzbudi se kraljica. — Ja sam sve svoje razdala, odrekla sam se bračne sreće i ponude vojvode erdeljskog, odrekla sam se vlastitih prava, koje mi daje ugarsko prijestolje, u korist moga prejasnog gospodina brata. Kožu svoju ne mogu dati!

— To nitko i ne traži. Ali svaki član prejasne kuće habsburške dužan je sve pridonijeti za povećanje njezine moći i sjaja. Tako misli i njegovo veličanstvo ćesar njemački.

— Ne činim li ja to svaki dan? Nijesam li se sva založila za to? — ljutito i uvrijedjeno ustane kraljica.

— Koliko sam samo pisama napisala? — Koliko ljudi poslala k prejasnom gospodinu bratu? Ako tamo ne znaju na pola predobivene ljude zadržati, onda nijesam kriva ja — —

— To nitko niti ne predbacuje Vašem Veličanstvu — hladno odgovori kancelar. — Samo obećanja ne stoje ništa. A gotov novac slabi financijisku snagu dvorske komore. Obećati se može daleko više, nego što se može i treba dati. To je vrlo dobro savjetovao Tomo Nadaždi i mi se toga držimo. Kad bude kruna ugarska sjedila čvrsto na glavi prejasnog nadvojvode, gospoda će biti mnogo jeftinija, da dobiju barem nešto. Mi moramo voditi svakako brigu o gospodinu palatinu, koji se najviše založio, pa o Turzu, Nadaždiju, Bornemisi itd. A s drugima ćemo lako. Gradove i imanja, koja nas ništa ne stoje, lako ćemo dijeliti. Tu se zadana riječ ne treba kršiti. Časti isto tako, jer je to već davno prokušana meka, na koju se ribice vrlo lako hvataju. A ako se nadare-

ni dobro pritegnu, oni će još više napuniti blagajne kraljevskog fiska. Ali s gotovinom se ne smije razbacivati. A gospodin ban jedino za tim ide. — —

— On traži samo dugovanje — prekine ga kraljica.

— Vaše Veličanstvo mnogo brani bana — — značajno je pogleda kancelar.

Kraljici jurnu krv u lice. Nije se u prvi mah dalo razumjeti, da li se radi o neprilici ili jarosti. Glas joj je podrhtavao kad je progovorila:

— Recite, da su vama poznate dvorske spletke, koje o meni neprijatelji šire! Zašto da ne kažete sve? — Recite, da mi je milosnikom! — Ja pljujem na te klevete! — Meni je savjest čista! Ali ako ja branim bana Baćana, ja ga branim samo kao prijatelja, koji mi je uvijek bio vjeran i odan! — —

— Samo tu svoju vjernost gospodin Baćan strašno skupo prodaje!

— Ne može se tražiti od nikoga, da za naše interese žrtvuje vlastita imanja! — —

— Ali on je ban!

— Koje je banstvo već drugom obećano! — —

— Možda Vaše Veličanstvo imade bolji savjet? — upita ironično kancelar.

Kraljica Marija se ugrize za usne.

Nastane duga stanka.

Vani je šumila ulica i čuo se topot konja i stupanje vojske, koja je odilazila.

Palatin se nadviri nad gotski prozor.

— Knez odlazi sa četama! — rekne zatim tiho.

— Eto, vidite Veličanstvo! — Prvi pristaša, koji na djelu potvrdjuje odanost prejasnom gospodinu bratu. — —

— I njega sam ja dovela! — —

— Zato će vam gospodin brat biti uvijek zahvalan.

— — — — — — — — — —

Medjutim je knez Krsto sa Andrijom Kukićem i Mirkom Bakićem, na čelu od hiljadu konjanika i dvije hiljade pješaka, išao prema Gjuru.

Knez je bio osobito dobre volje.

— Nadam se, da je jedinstvo Hrvata spašeno — govorio je knez Andriji i Mirku.

— Dakle je vaša milost uspjela kod kraljice i prejasnog nadvojvode? — zapita Andrija.

— Potpuno uspio, — dobro raspoložen odgovori knez.

— Dobio sam djedovski Senj natrag, a ujedno ću biti banom Hrvatske i Slavonije i vrhovnim kapetanom cijele Ugarske.

— To će biti vaša milost skoro kao kralj! — zadivljeno klikne Mirko Bakić.

— Svakako ću biti gospodar dalnjem prodiranju Turaka. A to je zasada za nas najvažnije — odgovori odlučno knez.

— Samo da to ne bude opet obećanje ludom radovanje! — uzdahne Andrija Kukić.

Knez podigne glavu.

— Ja sam unišao samo na pismeni ugovor. A to ne može se nikako poništiti. U ostalom, neka se samo usude sa mnom titrati. Ako jedan kralj kida zadanu riječ, ne može se ni od prevarenog tražiti, da je održi!

— Ja sam čuo, da je erdeljski vojvoda već na putu za Stolni Biograd, gdje će desetoga biti krunidbeni sabor i krunisanje — odgovori Kukić.

— Od koga si to čuo?

— Od plemstva i velikaša, od kojih je veći dio jutros napustio Požun i otišao u Stolni Biograd.

— A gdje su im kruna i insignia?

— Kažu, da je gospodin Petar Perenj otvoreno prešao na stranu erdeljskog vojvode i odnesao ih u Stolni Biograd, pa će zato postati erdeljskim vojvodom. S njim su otišli i Ivan Banić iz Virovitice i senjski biskup Franjo Jožefić.

Knez spusti glavu.

Velika tuga obuze njegovo srce. — Dakle se već ispunjavaju njegova strahovanja? — Kraljevstvo pocijepano, gradjanski rat neizbježiv, a lična gramzljivost nogama gazi interese kraljevine. — Da li je on pošao ispravnim putem?

— Nije li i njega povela lična korist njegova i njegove obitelji i častohleplje, ljubav za vlašću, na put, kojim je pošao?

Kao munja pred olujom križale su se misli njegovom glavom.

— Ne! On je tražio samo pravdu za sebe. A Jastrebarsko i ne treba za sebe, nego za Andriju kao i Okić-grad. Vrhovno kapetanstvo tražio je samo zato, da se više ne ponovi slučaj na Mohaču. Snaga zemlje, da donese koristi, mora biti usredotočena u jednoj ruci. Ta ruka mora biti i odlučna i vješta. A zar nije on kroz cijeli svoj život svojim radom dokazao, da posjeduje ovo oboje? — — Tko to još imade osim njega? — — Ivan Karlović je prestar. — Grbavi palatin nema popularnosti u narodu i nije vojnik. — A zar nijesu već pod Mohačem bile sve oči uprte baš u njega? — Tko je prvi priskočio kraljevini u pomoć, dok je svaki drugi mislio samo na svoj spas? — On! — Zar ujedinjene snage kraljevine u njegovoj ruci ne će biti jamstvom, da se ugarskom plemstvu ne će dogoditi ono, što se dogodilo onome iz nasljednih zemalja sa suda u Bečkom Novom Mjestu? — — Jer svaki kralj hoće da kraljuje. A svakom samodrštvu smetaju prava i otpor stališa i redova. — Samo slabići ne usudjuju se da ih lome i krše. A nadvojvodu je on poznaavo, da nije slabić i da imade ambicija, kojima se ne da dogledati kraj. Tko misli, da je on htio bez razloga na osnovu nasljednih prava, a bez izbora, zasjesti na ugarsko prijestolje, taj se vara. On je htio izjednačiti ugarsko pravo s nasljednim zemljama. A tamo se znade, što je načinio. Vlast imade Hofkammer (dvorska kancelarija) — a sabor i plemstvo imadu samo savjetujući glas. A čim je plemstvo slabije, tim je kraljevska vlast jača. Smije li se to dopustiti? — Ne bi li to značilo dobrovoljno podmetati vrat pod krvničku sjekiru? — Kako prostreš, onako ćeš i ležati! A kako se udesi prvo vrijeme vladavine kod nastupa dinastije, tako će i ostati. Ne! — On nije imao ništa, da sebi predbaci.

Četa je išla mirno i odmjereno. — Mirko Bakić i Andrija Kukić šutjeli su prepuštajući kneza svojim mislima.

Najednom knez odlučno podigne glavu.

— Ti ćeš, Bakiću, odmah u Stolni Biograd i dobro otvori oči, napni uši, da sve vidiš i čuješ, šta će tamo biti. Hoću sve da znadem. Andriju trebam kod vojske. Uzmi vojnika, koliko trebaš.

— Tamo će biti i moj otac, pa ću lakše sve doznati — veselo odgovori Mirko Bakić.

— Tim bolje. Tako barem ne ćeš upasti u oči. Ne govori pred drugima o mojoj odluci. Samo digni glavu, da sve vidiš. Posjeti biskupa Franju Jožefića i pozdravi ga u moje ime. On mi je iskreni prijatelj. Njemu kaži sve, a on će ti odgovoriti, što bude trebalo. Čim si dosta vidio, vrati se k meni u Gjur. —

— Razumijem, svijetli kneže! — pozdravi po vojnički Mirko Bakić.

Čas kasnije odvoji se dvadeset konjanika, koji brzim kasom pojašiše naprijed prema Stolnom Biogradu.

XII.

Medjutim su već počamši od petog novembra, sa svih strana, s većim i manjim pratnjama, dolazili velikaši, crkveni dostojanstvenici, plemići i zastupstva slobodnih kraljevskih gradova u Stolni Biograd.

Duge povorke, kao beskonačne zmije, vukle su se po neravnim i neuredjenim putevima i cestama. Da se pokaže dostojanstvo obitelji, razumije se samo po sebi, da se u svakoj pratnji nalazilo, pored mnogo dobro natovarenih kola, i što veći broj oboružanih i sjajno opremljenih sluga, hajduka i inoša na kolima i na konjima. Bogatiji su imali i zasebnog mačonošu, štitonošu, posebnog sokolara, a osobito su se ponosili, koji su imali i svoje ciganske bande, koje su im put, a naročito konačišta, zasladjivali tužnim i veselim melodijama sa gusala i cimbala.

Svileni čadori spadali su u osobito obvezatni dio prtljage. Po cijela kola bila su natovarena dijelovima čadora. Doticaji u ratovima s Turcima, približili su ih ukusu i sjaju orijentalnih mogućnika. Bilo je čadora iz teške svile, s teškim zavjesama, koje su služile mjesto vrata, a kod bogatijih i za dijeljenje čadora u više odjela. Dakako, da su i skupocijena krzna nošena i kao ležaji na sjaj i udobnost naučenih mogućnika, i kao sjedala za goste, koje su rado usput pozivali.

Ugarski želuci i sladokustvo bilo je u Evropi poznato, a naročito dobre kuhinje i bogat izbor jela. Pa se ugarski velikaš nije dizao na put, dok nije bio sa svime temeljito opskrbljen, ne samo za sebe, nego i za sjajne gozbe, koje je radije sam davao, nego primao. Osobito su bile glasovite zalihe ukusnog i jakog vina, a veza s Poljskom naučila ih i na dobru medovinu.

Zato nije smio manjkati niti domaći kuhar, koji se naročito školovao i odgajao, prilagodjujući svoju vještinu specijalnim zahtjevima, ukusu i prohtjevima razmaženih gospodara.

Odijela su bila sjajna. Svila, kadifa i čoha prevladjivala je, sve ukrašeno najskupljim krznima, od kunovine pa do astrahana i hermelina. A sve je bilo protkano srebrom i zlatom te urešeno draguljima, biserom i skupim kamenjem.

Na nijednoj velikaškoj kopči nije smio manjkati dragulj, briljant, rubin ili koji drugi krupni kamen. Oružje je bilo isto tako okovano zlatom, vezeno srebrom i ukrašeno dragim kamenjem. Sama sedla bila su vezena srmom, ispresplетena zlatom, kao i uzde, i posute kamenjem. Bogataši su se osobito ponosili, ako su im i uzendjije, a ne samo mamuze, mogle biti od suhog zlata, a žvale su već i tako redovno kovane od čistog srebra.

Krčme usput služile su više kao stanice, gdje treba noćiti, nego kao sama konačišta. Prljave, siromašne i neuredjene, nijesu ni mogle primati razmažene mogućnike i dati im potrebna ležišta. Tu su nicali čadori, a na njih se vješali sjajni grbovi, familijarne zastave, a pod njima držale gozbe i pijanke.

Na ovom putu nazdravljalo se, dakako, samo erdeljskom vojvodi, kojeg su čvrsto odlučili da izaberu na prazni prijesto, kao svoga kralja.

— Molim te, plemeniti brate, — čulo se govoriti, — jesi li čuo, da nas onaj krivonosi austrijski nadvojvoda hoće da preuzme kao naslijedje? Otkada se to čulo, da se slobodna i neodvisna kraljevina može naslijediti? — Zar smo mi stoka, imanje ili grad, kojeg kralj može za zasluge, ili po protekciji, darovati?

— Da Bog sačuva! — odgovarali bi drugi. — To mu je sigurno savjetovao onaj grbavi palatin! — Njega i njegovu dvorsku stranku slobodno može naslijediti, ali kraljevine nikada! — Pa i šta će nam on? — Ugarski ne zna, a ne zna niti svojeg materinskog jezika. Zar da doživimo i tu sramotu, pa, kad budemo išli svome kralju, da povedemo svaki i jednog Španjolca za tumača? — Fuj, do djavola! — Dosta smo razbijali glave, dok smo i latinski naučili. A to je barem jezik Ovidija i Cicerona, a španjolski? — Jezik cigana i fratara u sandalama i bez sandala.

— A čuli ste vajda, kako je pritisnuo svoje plemstvo u naslijednim zemljama? Kad su tražili pravo saborisanja, dao ih je kao buntovnike osuditi i poodsmicati im glave u Bečkom Novom mjestu. Naslijediti znači posjedovati, biti izabran znači biti trpljen. A to je razlika. — He! He!

— Šteta, što nijesu na Rakoškom polju zatukli onog grbavog Batorija! Taj će nam čovjek priskrbiti još puno gorkih dana. On je upropastio i pokojnog kralja, a sad će i kraljevinu!

— Eh! Valaj to ne će! — stali bi se drugi lupati snažno po sabljama. — Imademo mi i druga argumenta (dokaza) —

za takove želje i nakane. — I pri tome je sijevnulo mnogo oko pritajenom vatrom srdžbe i bijesa.

— Uostalom sabor od 1505. godine odlučno je kazao svoje. Tudjinac nam ne može biti kraljem i punctum! — A kad ćemo birati domaćeg čovjeka, od erdeljskog vojvode nema boljega! On se od plemića popeo do velikaša i uvijek je s plemićima držao. Naše su pravice uz njega najbolje osigurane. — Jer znadete, kako se kaže — (tu bi snizio glas) — od dva jaka biraj uvijek slabijeg, onda ćeš ti biti jači.

— To si dobro kazao, inače ti jači, da bude još jači, skine glavu kao Ferdinand svojima! — Ha! Ha! Ha!

— Do vraga i Ferdinand! Vivat Joannes! — zaorilo bi se okolo.

— Vina! — viknuo bi netko.

— Cigane! — dometnuo bi drugi.

I pjesma, pijanke, veselje nastavili bi zabavu, koja nije prestajala do zore.

A onda bi kretali dalje.

I kroz tu mješavinu razdraganog naroda kretao se Mirko Bakić i utonuo u njemu, kao što pas utone, kad dodje u vodu i samo mu glava viri napolju.

Svojim lijepim stasom, crnim licem i krupnim očima, te lijepom, mrkom pratnjom, pobudjivao je svuda pažnju i ako se nije mnogo miješao u društva i razgovore.

A kad su čuli, da je iz pratnje kneza Modruškoga udivljenje i pažnja je još i porasla, jer je knez Krsto uživao u cijeloj Ugarskoj veliki ugled, naročito, kad se rasprostro glas, da je potukao pozadinu turske vojske kod Budima.

I sad su mu se i oni protivnici uklanjali s puta, a veselje je i poraslo, jer su svi vjerovali, da je i knez pristao uz Zapolju, kad je i njegova pratnja ovdje.

Usput je dočuo, da mu je otac s majkom Teodorom i sestrama Andjelijom i Margaretom, te stričevima Komnenom i Mihajlom već u Stolnom Biogradu.

Zato se još više poradovao, jer ih odavno nije vidio, pa ih se jako zaželio.

Medjutim su u Stolnom Biogradu već na devetog studenog svečano sahranili, s kraljevskim počastima, na Mohaču poginulog kralja Ljudevita.

Sam Zapolja išao je pješice i otkrivene glave iza sarkofaga kraljevog.

Na izbor došlo je sedam biskupa, a tu je bio i senjski biskup Franjo Jožefić, te mnogo velikaša, sve plemstvo iz dvadesetsedam županija, predstavnici sedam slobodnih gradova, a bili su tu i Petar Perenj, Ladislav More, Ivan Banić, Franjo Bodo, Valentin Terek i Mirko Cibak.

Pozdravivši se s ocem i majkom, toplo se izgrlivši sa sestrama, Mirko podje na zborište sabora.

Velikaši sakupili su se u gradskoj crkvi, dok je plemstvo sa zastupnicima gradova vijećalo pod vedrim nebom, na otvorenom polju, pred gradom.

Osim najuže okoline, tako zvane dvorske stranke, od velikaša nije nitko manjkao, a od ugarskih biskupa jedino biskup Brodarić.

Izbivanje Hrvata nije se ni tumačilo zlo, jer se znalo, da će Hrvati birati kralja na svom posebnom saboru.

U grobnoj tišini, »sluga Ugarske« Stjepan Verbeci, najglasovitiji pravnik svoga vremena, otvara najprije velikaški sabor.

Sve su oči bile uprte u Ivana Zapolju, koji je blijed i uzrujan sjedio kod oltara.

Na upit Verbecijev, — koga hoćete za kralja? — Cijeli sabor gromoglasno odgovara:

— Ivana vojvodu erdeljskoga!

Sad se svi spremiše, da idu na polje medju plemstvo.

Okružen velikašima, duhovnim dostojanstvenicima i vojvodama, jašio je, burno pozdravljan, kroz gradske ulice Ivan Zapolja.

Zvona su na svima crkvama zvonila, sa gradskih su bedema gruvali topovi.

Kad se povorka pojavila na saborskom polju, jedno gromoglasno klicanje bio je pozdrav.

Na bijelom konju, u sjajnoj odori, sav u zlatu i dragom kamenju, sjedio je Ivan Zapolja, duboko potrešen i ganut.

Onda se načini prolaz i povorka dodje u sredinu.

Stjepan Verbeci podigne ruku u znak, da će govoriti, i digne se u stremenima svojega konja.

U cijelom saboru nastane gluha tišina. Sve su oči bile uprte u njega. Jer je Sjtepan Verbeci bio na glasu kao najbolji govornik svojega doba.

A govorio je narodnim jezikom, jer većina plemstva nije znala latinski.

— Stališi i redovi! — Teška je nesreća zadesila ovu lijepu i nama milu zemlju. Ne samo da ju je Turčin nemilosrdno

poharao i opustošio, ne samo da je strahoviti orkan ostavio toliko udovica i siročadi, ucvilio toliko majka, odveo toliko naroda u sužanjstvo, vi, gospodo, znadete, da je taj orkan obezglavio i samu kraljevinu, da nas je načinio sirotama, i da danas ova kraljevina pati od bezglavosti. Gdje se strvina osjeća, i gavranovi se kupe. I za prazni prijesto Ugarske imade dosta kandidata. U prvome redu, kako znadete, želi da dobije ugarsku krunu Ljudevita II. preuzvišeni gospodin nadvojvoda austrijski. Vi ste pozvani, da kažete svoje mnijenje. — Nitko nema prava protiv vaše volje zasjesti na prijesto vaše kraljevine. Vaše je najsvetije pravo, da na prazni prijesto birate za kralja, koga vi hoćete i u koga vi imadete povjerenje. Vi ste slobodni i slobodno treba da kažete vaše mišljenje i izrazite ovdje vašu volju. Recite dakle, hoćete li Ferdinanda austrijskog za vašeg kralja?

I nitko ne reče: Hoćemo.

Kao razbješnjeli vihor orio se po cijelom saboru gromoglasni poklik:

— Ne ćemo ni za čitavi svijet!

— Koga dakle hoćete?

— Vojvodu Ivana!

— Vivat Joannes rex!

Zastrašeno, ali ipak drsko, istupiše sada poslanici i oratori Ferdinandovi Marko Bek, Sigismund Wajkslberger i Filip Brajer.

Mrko su ih gledali sakupljeni plemići i glasan mrmor negodovanja brujao je poljem i saborom.

Čuli su se i pojedinačni povici:

— Šta hoće ovi još?

— Zar im nijesmo dosta jasno i glasno rekli, da nećemo njihovog gospodara?

— Ili nas hoće podsjetiti, da smo naslijedjena baština?

— Ili prćija njegove žene?

Stjepan Verbeci utiša jednim pokretom ruke mrmor.

I prvi je progovorio Marko Bek. Glasom je malo podrhtavao, kad je počeo, no što dulje, bivao je sve glasniji i jači, dok se napokon nije na koncu osjetila neka upornost i drskost.

— Gospodo Ugri! Ne prenaglite se sa odlukama svojima! — Audiatur et altera pars! — (neka se čuje i druga strana). — Prejasni nadvojvoda stekao je već svoja prava na ugarski prijesto. On i nije ispražnjen. Jer još živi sestra pokojnog kralja, koja je svijetla žena prejasnog nadvojvode austrijsokg i kralja češkoga — kraljica Ana. Ne prelazi li kruna s brata na sestru, ako umre bez djece? — A izmedju kralja Ljudevita i prejasnog njegovog šuraka bio je i naslijedni ugovor, da će kralja Ljudevita naslijediti nadvojvoda Ferdinand. Vi branite svoja prava, kako možete poricati drugome stečena prava? — Prejasni nadvojvoda mogao je, da je htio, jednostavno samo proglasiti svoje stupanje na prijestolje ugarsko na temelju stečenih svojih prava — — —

— Jesmo li mi njegove naslijedne zemlje? — začuje se ljutiti glas iz mnoštva.

— Pošto je imao ugovorom stečena prava, postali ste to — smjelo ustvrdi Sigismund Wajkslberger.

Ali to je bilo kao da si sasuo ulje u vatru.

Strohoviti urnebes ogorčenja odjeknu saborom.

— Šta to znači?

— Jesu li ovi pijani?

— Tko može odlučivati za nas a bez nas?

— Jesmo li mi stoka, koja se prodaje ili poklanja?

— Dolje! — —

— Bacimo ih van!

— Na sablje s njima!

Fini porugljivi smiješak titrao je oko usana vojvode Ivana.

Strašno blijedilo obuzme Ferdinandove oratore, tim više, što je već sijevnulo na suncu nekoliko bliještavih mačeva.

— Jesmo li mi medju vitezovima? — propenta zbunjeno Filip Brajer.

— To ste trebali prije misliti, nego što ste onako izazovno govorili! — slegne s ramenima Stjepan Verbeci i pogleda ih prezirnim okom.

I kao što oluja dolazi sve brže, a morski val se širi, što bliže dolazi kopnu, tako je nezadovoljstvo, ogorčenje i srdžba rasla medju plemstvom.

— Ovamo s njima, da im pokažemo njihova stečena prava!

— Mi ćemo im na ledjima ispisati odgovor za njihovog preuzetnog gospodara!

Opasnost je rasla svakog trenutka.

I onda se opet podigne Verbeci.

Nataknuvši na koplje saborski zaključak od 1505. godine, po kojem su tudjinci isključeni za uvijek s ugarskog prijestolja, dignu ruku u zrak, da hoće govoriti.

Polagano stišavala se vika i povici. Jedan je drugoga umirivao.

— Čekajte jedan časak!

— Tiho! Da čujemo Verbecija!

— Slušajmo Verbecija!

— Verbeci hoće da govori!

— Mir! Čujmo!

— Oj Ugri— vikao je Verbeci — vidite li ovdje zavjet velikaša i plemstva, da ne ćemo poslije smrti Ljudevitove birati tudjinca za kralja? — A koga ćemo? Vi ste sami rekli: vojvodu! — Onda birajmo odmah, jer nam je dušmanin stalno za vratom! — —

— Tako je!

— Ne ćemo Ferdinanda!

— Živio vojvoda Ivan!

Orilo se na sve strane.

Tada se u ime plemstva oglasi Franjo Bodo. Snažan i uspravan sjedio je na svome konju.

— Nema medju nama podijeljenosti ni razlike — vikne gromkim glasom. — Velikaši su već izabrali, a i čitavo plemstvo hoće jedino vojvodu Ivana za kralja!

— Živio kralj Ivan! — zaori jednodušno i gromko čitavim saborom.

I djavo nije dao mira Filipu Brajeru, već se okrene k Ivanu Zapolji i uzrujano poviknu:

— Vi ćete odgovarati za krv i nesreće, koje će se svaliti na ovu zemlju. Častohleplje vas je zavelo, ali svijetli nadvojvoda nije voljan, da se odrekne svojih prava. Ne ćete milom, uzet će silom. Odlučit će mač!

Ali već su prvi redovi prenašali dalje, što su poslanici rekli.

Zaprepaštenje zavlada u prvi čas nad tom drskošću.

A Ivan Zapolja hladno se nakloni.

— Pozdravite gospodina nadvojvodu, da ćemo ga i lijepo dočekati. Ni mi ne nosimo uzalud mačeve o boku. Sila se silom suzbija. Mi tudjega ne trebamo, ali ni svoga ne dajemo!

U to se približavao strašan mrmor, koji se za tili čas pretvori u užasnu grmljavinu, kroz koju biju munje i gromovi.

— Na mačeve s kukavicama!

— Zar u našoj kući da nam se prijete?

— Zar tako nadvojvoda misli postići krunu?

— Nitko nam se još nije silom nametnuo!

— Na sablje s njima!

— Ovamo, da im sudimo!

— Bježite, dok ste čitavi, — mrko reče Verbeci poslanicima Ferdinandovim. — Zar vas je djavo opsjeo ili vam je vrana mozak ispila, da ne znate, što smijete a što ne smijete govoriti? — Ako smjesta ne pobjegnete, mi vam ne jamčimo za vaše živote!

Napokon i sami poslanici uvidješe, da im je jedini spas u bijegu i brzo nestanu u metežu, koji je nastao.

Tako je jednoglasno izabran kraljem Ugarske Ivan Slavenić Zapolja, pomagjareni Hrvat!

— — — — — — — — —

Veliko je bilo veselje, kad su se, nakon tako dugog rastanka, opet sastali stari prijatelj Franjo Bodo, Valent Terek i Mirko Cibak s Mirkom Bakićem.

— Šta radi svijetli knez?

— Zašto nije došao i on, da vidi ovo oduševljenje naroda?

— Da li se knez već odlučio, na koju će stranu? — padali su upiti razdraganih drugova.

A Mirku je Bakiću bilo teško istinu reći, a da istinu kaže, nije bio ovlašten, a nije bilo ni mjesto ni vrijeme za to.

Zato je izbjegnuo odgovor govoreći:

— Svijetli knez je živ i zdrav. On je protector et defensor Slavoniae. Vrlo dobro izgleda i ženi se.

— To je sjajno!

— Bog mu dao sreću!

— On ju je i zaslužio! — odvraćali su tronuto prijatelji.

— A gdje je Andrija? — upita naglo Franjo Bodo.

— On je kod kneza! — odgovori Mirko Bakić.

— Je li se već oženio? — upita Mirko Cibak.

— Još nije, ali će sada, kad se vratimo!

— Jesi li vidio Ladislava More? — Taj sigurno nešto snuje, kad je došao ovamo! — rekne Valent Terek.

— Neka ga vrag znade — zamišljeno upane Mirko Cibak, — sigurno ništa dobrog ne misli!

— Znadeš i sam, da mu je od nevolje! — odgovori Mirko Bakić. — Na prvom saboru dolazi pod sud, pa se čovjek želi osigurati.

Franjo Bodo ih nerazumijevajući pogleda.

— O čemu se radi? — Ja vas ništa ne razumijem!

— Nije ni čudo, kad si tako davno otišao od nas — odgovori Valent Terek. — Andrija se vjerio i ženi se.

— Hvala Bogu, tome se samo radujem, da je našao utjehu ranjenom srcu!

— No — a Ladislav More mu je neprijatelj.

— Vrag ga odnesao, to se namjerila kosa na brus!

— Tako će nekako i biti — dometne Mirko Cibak. — Jer dok smo s knezom bili pod Ilokom, žena Ladislava More zarobila mu vjerenicu.

— Lopovi! — upane Franjo Bodo.

— To je i knez kazao. Ali je u rukama kneževim Ladislav More, pa ga je dobio Andrija kao zalog za vjerenicu. I tako smo došli u Orahovicu i uzeli vjerenicu, a sad Ladislav More dolazi propter raptum puellae — — (zbog otmice djevojke) — pred sud. A imade još sličnih stvari kod njega na računu!

— Dobrih on i onako nema. S njime kralj Ivan nije bog zna šta dobio! — mrko dobaci Franjo Bodo.

— Ali će sigurno More puno iskati. Ne spada on medju one, koji daju, nego koji uzimaju.

— To će ga i doći jednoć glave. Jednu parnicu, uz ostale, već imade, što je orobio pečujski kaptol za crkveno blago odmah iza Mohača! — odvrati Valent Terek.

— Na žalost nije on sam — gorko odgovori Franjo Bodo. — Ni onaj grbavi palatin Stjepan Batori nije bolji. I on je robio, kad je uzmicao. Ne samo kaptole, nego koga je uhvatio!

— Lijepi velikaši! — zgražali su se Mirko Cibak, Valent Terek i Mirko Bakić.

— Ne vrijedi jadikovati. U ovoj nesretnoj kraljevini imade više zla nego dobra. Nije dosta, što smo jedva pred mjesec dana prepatili od Turaka, a već su tu svi izgledi, da će doći do gradjanskog rata! A doći će, sigurno će doći! — tužno obori glavu Franjo Bodo.

— Možda se ne će usuditi? — pogleda ga ne vjerujući Valent Terek.

— Onda ne poznaš Ferdinanda ni Batorija! On ne će tako olako pustiti pticu, za koju je već mislio, da je imade u rukama. U ostalom, ne smije se smetnuti s uma, da su tim sigurnije naslijedne zemlje, čim budu njihove granice dalje od turskih granica!

— Drugim riječima, mi bi trebali podmetati i dalje naša pleća za njegovu korist? — začudi se Mirko Cibak.

— Valjda on ne će svoja za našu? — nasmije se Franjo Bodo.

— A čime će ratovati, kad nema ni pristaša ni vojske? — zapita Mirko Bakić.

— S ovima ovdje! — pokaže glavom Franjo Bodo na učesnike sabora.

— Pa oni su za Zapolju! — začudi se Valent Terek.

— Danas i sutra svakako. A da li će i prekosutra, to ne znam! Sigurno svi ne će. Misliš li, da ih je malo izmedju njih još juče bilo u Požunu, a danas su ovdje? — A kako im nije bilo teško otići, ne će im biti teško ni vratiti se. Već kada bude kralj Ivan dijelio prve kraljevske darove, jer sve nadariti ne može, izbit će nezadovoljstvo. A naši ljudi u zavisti ne poznaju granica i nije im ništa sveto. Onda će nastati šetanje izmedju Požuna i Budima i cijenkanje, tko dade više. — Nijesu još bili najteži dani, najteži istom dolaze. I Bog sam neka se smiluje jadnoj Ugarskoj! — teško uzdahne Franjo Bodo.

Jadnik nije ni slutio, koliko će se on još napatiti baš zbog ovoga, radi čega se žalio.

U to su se prijatelji primaknuli do šatora Valenta Tereka i skrenuše unutra, da nastave razgovor.

Sa gradske crkve zvonilo je podne.

Kako je bolno i tužno odjekivao glas zvona u njihovim rastuženim dušama! — —

— — — — — — — — —

Kad je Mirko Bakić došao u stan svoga oca, našao je ondje na okupu stričeve Komnena, Dimitrija i Mihajla, te srpske prebjege Marka Jakšića, Radića Božića i Petra Ovčarevića, koji su imali svoje posjede u županijama komoranskoj i Gjurskoj.

Ukusno pečeno janje pušilo se u velikim zemljanim zdjelama, a u omašnim bukarama čekalo je jako tokajsko vino.

Razgovor se vodio u velike i glasan žamor čuo se na sve strane.

Raspravljalo se o položaju nakon današnjeg izbora.

Mirko se učtivo i srdačno pozdravio s braćom, rodjacima i prijateljima, a onda sjedne na ugao stola, dok mu se malena sestra Margareta, njegovo ljubimče, odmah popela na krilo.

— Ja mislim, da smo mi dobro uradili, kako smo učinili, i da smo samo tako i smjeli i morali raditi — nastavi prekinuti razgovor Pavao Bakić, koji je sjedio, kao kućedomaćina, na čelu stola. — Jer za nas mora biti u glavnom mjerilo volja naroda i zemlje u kojoj smo našli drugu domovinu, a ne osobe.

— To je sve istina, što ti kažeš, — zamišljeno uzme riječ Marko Jakšić, — samo će to bezuvjetno dovesti do gradjanskog rata. A to će najbolje koristiti nekrstu. Eto, toga se ja bojim! — Ti znadeš, kako je bilo pod Mohačem. — Da je bilo iole sloge, mohačko polje bi bila grobnica Sulejmanova, a ne bi bila smrtna postelja kralja Ljudevita i tolikih junaka. i ti si ondje izgubio brata Manojla, a mi smo koga toga pustili za hranu vranama i gavranima. Mi smo svoju dužnost učinili, a što je radio erdeljski vojvoda? — S četrdeset hiljada čile i odmorne vojske, vezane jakom disciplinom, stajao je u Segedinu. — A da je on došao u pravo vrijeme, zar ne bi uspjeh bio sasma drugačiji na onom krvavom i tužnom razbojištu.

— Krivo činiš, brate Marko, svijetlom kralju — uzbudjeno ga prekine Radić Božić. — Zar nije on dobivao tako oprečne naloge, da nije znao, što treba da radi? — U cijelom kraljevom taboru nije bilo jedne glave, koja bi znala, šta hoće i šta može!

— Onda se stane i čeka s prekrštenim rukama! — gorko odgovori Marko Jakšić.

— Nema sumnje, da je bezglavosti bilo, a i zavisti u taboru — — mirno progovori Pavao Bakić.

— Najbolje se sjećamo, kad se radilo o vrhovnom vodstvu i čekanju kneza Krste, kakove smo odgovore dobili. — A da o ratovanju nemaju ni pojma, i to se dokazalo, kod postavljanja borbene linije. Nijesu me htjeli slušati, a opet se sve dogodilo onako, kako sam ja prorokovao. Ali je i kralj Ljudevit bio slabić, dijete bez volje, kojim su se igrali, kao mačka s mišem, nadbiskup Salkaji i njegovo društvo. Zapolja je ipak drugi čovjek!

— O tome nema sumnje, — prekine ga Marko Jakšić. — Ambicija je u njega veća. Ali zapamtite jedno, i dao Bog da se prevarim, da će on biti slabiji i od Ljudevita svoga predšasnika! Jer, ako ne bude ugadjao strastima i zahtijevima svojih pristalica, oni će bježati suparniku Ferdinandu. A još se nije rodio, tko bi svima ugodio, pa ne će ni Zapoja! — A

Ferdinand nije čovjek, koji bi odustao od onoga, što je jednom namislio. On imade i dobro zaledje, koje ga gura i podržava. Imade brata cesara. A čim se snaga podijeli, nesreća je gotova! Sjetite se naše nesretne Srbije. Kosovo se začelo pod bratskim rascjepom Uglješe i Gojka, a pod carem Lazarom samo se rodilo. A što je bratski jal u stanju učiniti, najbolji vam je primjer sramotni izdajnički čin Vuka Brankovića. A sve mi se čini, da je Zapolja igrao kod mohačke katastrofe ulogu Vuka Brankovića, a ne Miloša Obilića. A bojim se, da je oholost i čežnja za vlašću u tog čovjeka veća od svega, i da je u stanju dozvati u pomoć i Turke, samo da održi krunu na svojoj malenoj glavi.

A onda će proći kao i patareni u Bosni.

— Šta si lud? — graknuše svi okolo stola.

— Da bi Bog dao, da jesam! — očajnim glasom produži Marko Jakšić, a glas mu je primjetno zadrhtao. — Ali ja gledam odviše otvoreno u prošlost, a da ne bi vidio u sadašnjost i budućnost. Jer vremena se mijenjaju, život teče, ali ljudi ostaju isti. A nema te gadosti, koju nijesu ljudi u stanju da počine za svoju, makar i privremenu, korist! — —

Svi su spustili glave i nastane duboka šutnja. Bila je neka tajna žilica, koja im je sa strahom zaigrala u dubini duše.

— Zar su pobjegli iz jednog osinjaka, na kojeg je medvjed već spustio šapu, pa da dospiju u drugi, u kojem se same pčele i ose kolju, da tim bolje olakšaju medvjedov posao?

— Ja mislim, da ti previše crno gledaš! — prekine tišinu Petar Ovčarević.

— Opet vam kažem, Bože daj, da se varam! — muklo odgovori Marko Jakšić. — Ali ću vam samo jedno kazati: — Zar vi nijeste vidjeli, kako su nas raselili? — Nijedan nije dobio ni pedlja zemlje medju braćom našom Hrvatima? — Tu su nas naselili, daleko od njih, a zašto? Jer nemaju povjerenja ni u njih kao ni u nas! — A jeste li vidjeli kojeg jačeg Hrvata ovdje na saboru? — Nijeste! Petar Perenj je pohrvaćeni Magjar, kao što je i Zapolja pomagjareni Hrvat! A lakše se vraća u staro gnijezdo nego što se iz njega odlazi. Onda se javno govori, da će dobiti i erdeljsko vojvodstvo kao nagradu, što je došao ovamo. A što znači Ladislav More, koji nije ni Hrvat i Magjar? — Ništa! — On se krije od suda, kao zmija noge. On će tako lagano izmijeniti Zapolju za Ferdinanda, ako bude to našao za korisno, kao što drugi mijenja

kapute ili pantalone. Jedino za Banića i Jožefića ne znam, šta ovdje traže? — —

— Zar nije Jožefić najbolji prijatelj kneza Krste Frankopana? — zapita Komnen Bakić.

— To me baš i čudi, jer kneza nijesam ovdje vidio!

— On je u Gjuru, a jučer je bio u Požunu! — umiješa se sada u razgovor Mirko Bakić.

Svi ga začudjeno pogledaše.

— Evo ga! — vikne Marko Jakšić. — To znači, da je uz Ferdinanda!

— Je li to moguće? — upita otac Pavao Mirka.

A ovaj spusti lavu i dahne muklo:

— Tako je!

Veliko razočaranje obuze sve prisutne. Dakle ipak je Marko imao pravo!

— Pa šta radi u Gjuru? — zapita ponovno otac.

— Stoji na čelu svojih četa, da spriječi dalnje prodiranje Zapoljino prema Požunu!

— Evo, sada vidite! — odgovori Marko Jakšić. — A koji će od vas potegnuti mač na kneza? Ja sigurno nikada!

— Ni mi ni jedan!

— Pa kako se to dogodilo? — okrene se Pavao Bakić sinu.

— Otišao je u Požun na pregovore. Tamo su mu dali takove garancije, da je našao za shodno, da ih prihvati! — slegne s ramenima Mirko Bakić.

— A ti si ga napustio? — upita stric Mihajlo.

— Bože sačuvaj! — trgne se Mirko Bakić. — Knez mi je bio dobar kao otac, pa da ga ja sada napuštam? Nikada!

— Eto, ono što sam prorokovao, sad se ispunjuje. Otac u jednom, a sin u drugom, taboru! — bolno usklikne Marko Jakšić.

— Ja sam uvjeren, da ćete i vi uskoro slijediti kneza — mirno ali uvjereno odgovori Mirko. — Ja se u politiku ne razumijem. Ja sam vojnik u službi svijetlog kneza i mislim njegovom glavom. Jedno znadem, da knez ne će nikada uraditi ništa, što bi bilo protiv interesa kraljevine, i što bi bilo nepošteno. A on mi je miliji i od Zapolje i od Ferdinanda. — Ja znadem samo to, kad bi nam on bio kraljem, da bi svi mogli mirnije spavati! — —

— To je istina — potvrde svi.

— Ja doduše ne znam, što misli knez, a valjda ni on, kako će se dalje razvijati stvari, no u jednom sam siguran, da se ne će dati prevariti od austrijske stranke, pa ni od samog nadvojvode, makar kako oni bili brzi u obećavanju, a spori u davanju. Slabi su konji, koji žive od slame, a samo zob daje im poleta i krvi. — —

— To je istina, samo ni svaka zob nije izdašna — — značajno kimnu glavom Petar Ovčarević.

— Ali je i slabijom hranom natrpani želudac ugodniji od praznoga, jer gladan želudac je najgori bundžija — — odgovori Pavao Bakić.

— A prenasićeni oboli i povraća — — opet se javi Petar Ovčarević.

— Sve u svemu uzeto, najbolje je zlatna sredina — zaintači Marko Jakšić. — Niti je dobro previše se zagrijavati, niti unaprijed kuditi. Ide vrijeme, nosi breme. I svaki će, prije ili kasnije, pokazati pravu boju, a onda ćemo lako prosuditi, kome će da bude avlija, a kome kapija. Jedno je sigurno, da s knezom i Hrvatima ratovati nećemo, niti za volju Ivana, a ni Ferdinanda! A bolje je i kasnije poći pravim putem, nego unaprijed zabluditi. Zato je dobro za sada ovako, a za kasnije ćemo se prepustiti sudbini i volji božjoj.

— To si dobro kazao! — I tako neka bude — — napokon dokrajči Pavao Bakić. — Jedno je sigurno, da mi moramo ostati složni, jer smo upućeni sami na sebe, a niti Nijemci niti Ugri, bez izgleda na vlastitu korist, ne će nam biti prijatelji. Svaki pametan čovjek, sam sebi treba da je najbolji prijatelj! U to ime Bog nas poživio! — digne čašu Pavao Bakić i svi se kucnuše.

— Bog ti pomogao, brate Pavle, a s tobom i nama — odgovoriše ostali.

— — — — — — — — —

Biskup Franjo Jožefić odsjeo je u franjevačkom samostanu.

S gvardijanom on je bio stari drug iz mladosti i najradije se osjećao u njegovoj sredini. Tu je bilo barem iskrenosti i usrdnosti, koje inače nije mogao svagdje, u ono pokvareno vrijeme, očekivati.

Moglo je biti oko četiri sata poslije podne. Biskup je baš odmolio brevijar i naslonjen o prozor sa rešetkama, zamišljeno je gledao u veliki, pusti, samostanski vrt.

Netko pokuca na vrata njegove sobe.

Biskup se trgne.

Tko bi to mogao biti? — Možda kakav glasnik?

— Ave! — (Zdravo) — viknu jakim glasom.

U sobu unidje Mirko Bakić.

— Laudetur Jesus Christus! — pozdravi skromno biskupa.

— Na vijeke! — razvedri se biskupovo lice. — Nosiš li mi kakove dobre glasove od kneza Krste? — i pruži Mirku ruku s velikim pastirskim prstenom, koju Mirko iskreno poljubi.

— Svijetli knez mi je naredio, da vas potražim i da vas pozdravim!

— To me raduje. — Je li on što opravio u Požunu? — zapita značajno se smijući biskup.

Mirko Bakić je bio osupnut, videći, da je biskup znao, da je knez u Požunu. Zato ga je gledao začudjeno i iznenadjeno.

A biskup se slatko nasmije.

— Čudiš se, da ja znadem, da je knez zagrizao u austrijsku meku? — Neka te ništa ne čudi, jer ja znadem i više, nego što znade i sam knez!

— Više nego i knez? — otvorenim ustima propenta Mirko Bakić, sve više zadivljen i začudjen.

— Zar nije Kles obećao knezu povratak djedovskog Senja?

— To je istina!

— I bansko žezlo Hrvatske i Slavonije?

— I to je istina!

— I vrhovno kapetanstvo cijele Ugarske?

— Ama otkuda vi to znadete sve? — čudio se Mirko Bakić.

Biskup se igrao s velikim zlatnim križem, ukrašenim briljantima, koji mu je visio oko vrata na krupnom zlatnom lancu.

— Rekao sam ti, da znadem više nego i sam knez! — Jer što sam sada kazao, to znade i knez. A sada sjedni, pa ću ti kazati, što tvoj knez ne zna, — i pokaza mu lijevom rukom široki naslonjač.

Mirko Bakić, uzrujan i začudjen, sjedne. Biskup mu je dolazio kao neki čarobnjak.

A on je šetao krupnim koracima po velikoj sobi i oborene glave razmišljao.

Najednom zabaci glavu i kao za sebe reče:

— Bolje je, da sazna od mene, nego od drugoga! Ja mu se samo čudim, da je i toliko nasjeo dvorskoj kamarili, koliko je i nasjeo. — — Onda se okrene k Mirku Bakiću i rekne odlučnim glasom: — Od svih tih obećanja ne će biti ništa! — Hvala knezu, što je i na mene mislio, tražeći za mene zagrebačku biskupiju. — Vidi se, da je zadržao plemenito srce i dobro prijateljstvo prema meni. Ja ću mu dobro dobrim vratiti! — — —

— Vaša prečasnost kaže, da ne će biti ništa? — Pa pismeni ugovor je načinjen! — propenta Mirko Bakić.

— Da li ga je dobio u ruke? — zaustavi se biskup pred Mirkom.

— Obećano mu je, da će ga za njim poslati u Gjur. Dosada bi ga trebao već imati! — —

Biskup odlučno strese glavom.

— On ga nema ni danas. A ne će ga ni sutra imati, ni nikada! — Od svega toga ne će biti ništa! — Kralj Ivan je uhvatio pismo, koje je već jučer pisala kraljica Marija Baćanu, i u kome mu javlja, kako su obrlatili kneza, kako su mu obećali banstvo, ali iz toga ne će biti ništa. Zato neka stvar, kada o njoj čuje, smatra samo kao obećanje ludom radovanje. — —

— To je strašno — — zaprepašteno viknu Mirko.

— Nije to ništa strašno! — gorko se nasmije biskup. — Strašnije je, da se dao knez Krsto, jedna od najpametnijih glava kraljevine, ovako jadno prevariti. Ali jedan grijeh nije nikakav grijeh! — On ni Senja ne će dobiti! — —

— Nije moguće, da su tako pokvareni! — — zaprepasti se Mirko Bakić. — Pa knez nije makar tko, on je prvi gospodin u kraljevini!

— Ferdinand je već i ovakovima odsjekao glave na sudu u Bečkom Novom Mjestu. Čim je velikaš veći, tim je Ferdinandu i dvorskom vijeću opasniji i nepoćudniji. To zapamti! — Znadeš, da imadem rodjaka Jurja Kobasića u Senju. On mi je već javio, da senjski kapetan Kružić imade pismeno jamstvo od Ferdinanda i palatina, da Senja ne će nikada više nitko, a najmanje rod moćnih Frankopana, dobiti. Sve važnije gradove hoće Ferdinand za sebe. Dakle on kani još oduzeti, a ne darovati. A ako mletačka sinjorija nije trp-

jela u Senju uskoka, još će manje trpjeti u njemu kneza Frankopana, koji je Mlecima dosada već i previše jada zadavao. Već kaži knezu, da dobro otvori oči, neka im okrene ledja prije, nego se osramoti i onemogući kod kuće. Ni ostrogonske nadbiskupije ne će moći dobiti za biskupa Šimu, jer tu će već sutra dobiti jegarski biskup Pavao Vardaj. A mi smo svećenici neuklonjivi. Čim nas jedan zakoniti kralj imenuje, drugi nas za života ne može skidati. To ne bi dozvolio niti sveti Otac u Rimu, kod kojeg nadvojvoda austrijski, još od kambrejske lige, nema dobre kondicije (susretljivosti). — Još kaži i to knezu, neka ne propušta glasnike kroz svoje straže, a da ih ne pretraži, pa će i sam dobiti u ruke dokaze o onome, što sam mu kazao. — —

Nijem i kao okamenjen slušao je Mirko Bakić biskupa, ne vjerujući vlastitim ušima, da je to čuo. Samo je uzdisao:

— Bože! Bože! — kakova gnjusoba!

Biskup se dobroćudno nasmije:

— Tko s vragom tikve sadi, o glavi mu se razbijaju! To zapamti! A prije će održati riječ Sulejman, kojega zovu pravednim, nego Nijemac. A najmanje Ferdinand, koji teži za apsolutizmom i iz slobodnih kraljevina želi načiniti nasljedne zemlje. Ne dao Bog, da on ovdje ikada zavlada, ali ako mu, po nesreći i našoj neslozi, uspije, onda nas čeka isto ono, što su doživjeli velikaši u nasljednim zemljama, ako i ne još za vladanja Ferdinanda, ono sigurno za njegovog sina ili unuka! — A ako će mu itko smetati bit će to prvi rod Frankopana i Zrinskih. Naročito ovi poslijednji nemaju se ničemu dobrom nadati. Ja sa svećenik i vjerujem u božju providnost i sudbinu, koja je svakom čovjeku već kod rodjenja njegovog propisana u knjizi života. A ako makar koga mora stići kletva Petra Svačića, mora Zrinske, koji su potomci onih Šubića, koji su prvi dozvali Magjare protiv vlastitog kralja u svoju zemlju. Ako je kralj, kao božji pomazanik, zastupnik božji na zemlji, onda i za kraljevske ubojice važi ono, što su židovi vikali, kad su tražili raspinjanje Kristovo:

— Krv njegova na nas i na djecu našu!

Biskup zašuti i obori glavu. Teško su mu se, kao olovnim teretom pritisnute, nadimale grudi. Gorka bol se zrcalila na njegovom dobrom i svetačkom licu.

I Mirko Bakić je šutio. Svaka riječ biskupova udarala ga je, kao malj, po glavi, po slijepočicama, sjekla u mozgu, grizla za srce i razdirala grudi.

A vani se već spuštao mračak. Sive i nejasne sjene uvlačile su se u boltanu nisku sobu i stvarale neko sablasno i tajanstveno raspoloženje.

Vjetar je vani bolno šumio suhim i opalim lišćem, dok je negdje kukao noćni ćuk, kao da zove umirućeu dušu, da se vrati ocu nebeskome, iz kojega je i proizašla.

— — — — — — — — —

Drugi dan postavio je njitranski biskup Stjepan Podmanicki, uz asistenciju jegarskog biskupa Pavla Vardaja i vackog Ivana Orsaga, Ivanu Zapolji kraljevsku krunu na glavu.

Zvonila su zvona, pucali topovi, orilo se klicanje sakupljenog naroda i plemstva.

Kao pijani, grlili su se jedni s drugima, i poznati i nepoznati, plačući od ganuća:

— Hvala Bogu, imademo opet našeg kralja!

— Ne će više biti podmićivanja ni gospodskog roblјenja naroda i božjih crkava!

— Kralj Ivan i Verbeci su nam jamstvo, da će zavladati pravica i zakon!

— Živio kralj Ivan!

— Živile pravice!

Tako je klicao narod, tako se oduševljavalo plemstvo, tako je mislilo gradjanstvo.

A da li su tako mislili i velikaši?

Kad je biskup Podmanicki metao krunu Zapolji na glavu, bila je ona prevelika i pala mu do ušiju.

Ladislav More gurne laktom Petra Perenja i zlobno se nasmije:

— Ovaj barem može kazati zašto imade uši! — Jer da njih nije bilo, mjesto na glavi, nosio bi krunu na ramenima!

A Valent Terek se ljutito okrene Ladislavu Moreu i rekne:

— Vaša bi glava svakako bolje pristajala, jer u koliko ne bi njezin opseg dostajao, prazninu bi ispunio putar, koji imadete na njoj! — —

— A Ladislav More se učini, kao da ga nije čuo, i produži Perenju:

— I ovaj hoće biti kralj! — Gledaj samo, kako se drži!

— Lako se na dobro naviknuti! — slegne s ramenima Petar Perenj. — Lakše je metnuti i veću krunu na glavu nego i najmanju skidati!

— Mnogima drugi skidaju, da se sam ne muči! — zlobno se nasmije Ladislav More.

Medjutim je Ivan Zapolja glasno opetovao za biskupom Podmanickim starodrevnu zakletvu, zavjerujući se, da će poštivati pravice i bule, da će vršiti zaključke sabora i da će poštivati zakon i dijeliti pravdu.

Onda ga uzeše plemići na ruke, a crkvom se zaori gromoglasni poklik:

— Vivat Ioannes rex!

I prolamao se urnebes dalje na trg, na ulice, a narod ga nosio dalje na saborska polja, gdje je čekalo oko krunidbenog humka sakupljeno plemstvo i zastupstva gradova.

A kad su iznesli Zapolju iz crkve i kad je onako okrunjen, sa žezlom u ruci i zlatnom jabukom, sjedio na konju, dva velikaša povedoše vatrenog konja, koji je veselo hrzao i poskakivao.

Narod je padao ničice, veselo klicao kralju, dok su zvona zvonila i topovi sa gradskih zidina gruvali, raznoseći širom kraljevine vijest, da Ugarska opet imade slobodnom voljom stališa i redova izabranog zakonitog kralja i vladara.

A kad je u triumfu, kakovog se davno nije pamtilo, došao na krunidbeni humak, preda žezlo i zlatnu jabuku čuvaru kraljevskih znakova Petru Perenju, a sam potegne iza pojasa zlatan mač, i zamahnu s njime na sve četiri strane svijeta, zavjerujući se time, da će braniti kraljevinu od svakog neprijatelja, ma otkuda došao.

Ovdje je oduševljenje dosegnulo vrhunac.

Kao oluja orilo se klicanje, ljudi su plakali i od ganuća jecali. Majke su podizale djecu i pokazivale im kralja govoreći:

— Ne zaboravi ovo, što si vidio, i tako čini i ti! — Ono je kralj! Ono otac i majka!

Velikašice bacale su cvijeće, a plemići, s izvučenim sabljama, koje su se blijeskale na zimskom suncu vikali:

— Život naš i sve naše, kralju, za tebe!

A kralj Ivan sjedio je na svome konju, duboko potresen, ganut i zaplakan. Krupne suze su mu se cijedile niz bijelo lice i sakupljale se u gustoj plavoj bradi.

On ih se nije stidio i nije ih brisao.

Ta to je bio njegov narod, to je bila ljubav djece k roditelju, to su klicale nade milijuna, željne pravde, željne mira i pokoja.

I zaklinjao se kralj Ivan, da će tome narodu ispuniti nade, koje je u njega postavljao, da će mu biti i otac i majka.

Medjutim su se vika i oduševljenje utišavali.

Započeo je prvi sabor, kojemu je prvi puta predsjedavao Ivan Zapolja kao kralj.

Za obranu zemlje trebalo je u prvom redu novaca i vojnika. A vojnika opet nije moglo biti bez novaca.

Zato predloži Valentin Terek, da se sva baština palih crkvenih dostojanstvenika, kao i svi privremeni dohoci biskupija, upotrijebe na obranu domovine.

Sabor je oduševljeno odobravao prijedloge Terekove.

Ali se dignuo kralj Ivan i odlučno reče:

— Dajte Bogu, što je božje, a caru, što je carevo! — kaže sveto pismo. Ono što je Bogu posvećeno, ne smije se upotrijebiti za zemaljsku obranu. Ja ne ću ništa da oduzmem od božjih crkava, nego ću im još davati. A cijelo moje imanje, sve, što je moj svijetli otac sakupio, i sve, što sâm imadem, stavljam na raspoloženje domovine i za obranu kraljevine. Kralj treba služiti prvi primjerom požrtvovnosti prije nego što apeluje na požrtvovnost svojih podanika!

Vihor odobravanja razlijegne se cijelim saborom. Klicanju nije bilo ni konca ni kraja.

Stjepan Verbeci na to predloži, da sabor odredi dimnjicu i kunovinu — (porez) — koji se imade isplaliti do Gjurgjevog dana.

Sabor primi bez oklijevanja i najpripravnije sve, kako je bilo predloženo.

Onda Petar Perenj predloži:

— Da se pozovu palatin i ban Baćan, kao i svi odsutni velikaši i plemići, da se najkasnije za petnaest dana poklone kralju Ivanu i zakunu na vjernost, inače će se smatrati izdajicama domovine i izgubit će sva svoja imanja!

I to je sabor oduševljeno primio.

Kralj Ivan na to imenova Stjepana Verbecija kancelarom, Pavla Vardaja ostrogonskim nadbiskupom, Petra Perenja erdeljskim vojvodom, a Valenta Tereka temeškim županom.

I opet je narod oduševljeno klicao.

Ali tu su se već vidjela kisela lica razočaranih biskupa, neraspoloženje, i onako ne baš naročito oduševljenih velikaša, a Ladislav More promrmlja:

— Da im i vola imenuju palatinom i njega bi oduševljeno primili!

A Franjo Bodo, koji je to čuo, odgovori:

— To bi bilo i onda, kad bi vašu milost imenovao, ali za to nema za sada opasnosti! — —

Ladislav More krvavim očima omjeri Franju Bodoa, koji izdrža hladno taj mrki pogled, samo se malo bolje ispravio, podbočivši se desnicom za pojas, na kojem je visio teški dvosjekli mač.

— — — — — — — — —

Isti dan poslije podne priredjeno je narodno veselje.

Kako se silan narod slegnuo sa svih strana, po starom običaju, pečeni su volovi na ražnju i dijeljeni i bacani medju narod, koji se jagmio i otimao.

Na sve strane bile su postavljene bačve s vinom, koje se badava dijelilo. I pio je svatko, koliko je htio i mogao!

A vino je brzo učinilo i svoje, jer je raspoloženje sa svakom bačvom sve više raslo, a ponegdje i prešlo poželjne granice.

Razigran narod igrao je uz tarogata i ciganske muzike čardaš, a nije manjkao ni gajdaš, pa su se Hrvati uhvatili u kolo.

Stolni Biograd je po svojoj dužnosti priredio svečanu gozbu za kralja, njegovu pratnju, velikaše, crkvene dostojanstvenike i plemstvo.

A u večer su bile priredjene utrke i bojne viteške igre, na kojima je pobijedio Franjo Bodo i snagom i vještinom.

Ali svega toga nije više vidio Mirko Bakić.

Oprostivši se na kratko s ocem i majkom, stričevima i sestrama, on je na čelu svoga odreda, odmah iza sabora, krenuo prema Gjuru.

Zato su ga uzalud i tražili Mirko Cibak i Valent Terek.

XIII.

Krsto Frankopan sjedio je u Gjuru, pošto je zaposjeo s vojskom, koju je imao pod Andrijom Kukićem i koju je doveo Čabrajić iz Dobre Kuće, i koju mu je dao na raspolaganje palatin.

Sve ceste i prilaze, kao i klance i bogaze u Bakonjskoj šumi, dao je zaposjesti pješacima i konjanicima. Patrole su krstarile sve do Komorana, Pape i rijeke Vaga. Što no se kaže, ni ptica, koja imade krila, ne bi mogla se provući, a da ne bude zapažena.

Dok je Čabrajić, kao stepski vuk, obilazio predstraže,

Andrija je bio kod kneza i zapovijedao posadom grada Gjura. — —

Knez se jako čudio, kad je prošao jedan pa i drugi dan, a da pisanog ugovora nije dobio.

Zato je napisao pismo Josipu Lambergu, u kojem ga moli, da upozori biskupa Klesa, da iskupi zadanu riječ, jer on nije voljan, da svoj dosadanji ugled žrtvuje neozbiljnim titranjima.

— Savjetnici prejasnog nadvojvode treba da znadu, ako nadvojvoda želi polučiti svoj cilj, da se žrtava ne smije plašiti, a da ljudi nijesu djeca, koja se dadu ispraznim obećanjima varati.

— Ja ću našu vjernost potpuno založiti i ne ću žaliti truda ni borbe, da Njegovo Veličanstvo, kralj češki, bude izabran na zakonitom saboru, po starom običaju, po zastupnicima cijele kraljevine Ugarske, za kralja. Ali mi ne možemo dopustiti, da se s nama pravi cijenkanje i trgovina uz neiskrena obećanja. Ja sam kazao u Požunu, da ne znam služiti na polak, nego dajem vjernost za vjernost. Kako se s time slaže ovo držanje, da ja još ni danas nemam pismenog utanačenja, koje mi je bilo zajamčeno još za devetog studenoga?

Ali ni na ovo pismo nije knez dobio odgovora.

Stoga je već počeo biti nestrpljiv, sumnjičav i oprezan.

— Ovdje nešto nije u redu — govorio je sam sebi knez. — Samo se gospoda jako varaju, ako misle, da ću biti prevaren. — Ja za sebe ne trebam ništa, a što sam tražio, više je za sigurnost kraljevine nego za mene. Ali da ja budem vol, koji ću vući kola, u kojima će kočijašiti grbavi palatin i srebroljubivi Franjo Baćan, to se ljuto varaju! — Svakako su malo prerano pokazali karte.

I knez zovnu Andriju i reče mu:

Izmijeni još danas straže po putevima i mètni tamo tvoje najodanije vojnike. Nijedan glasnik, nijedan čovjek, ne smije proći, a da ne bude dobro pretražen. To vrijedi i za one iz dvora — —

Andrija ga začudjeno pogleda:

— Vi, kneže, sumnjate?

— Takova su vremena — gorko se nasmije knez. — Ja ne smijem dopustiti, da me izigravaju. A u Požunu — sve mi se tako čini — igra se odviše hazardno. A podmeću se i noge. Samo tko i kome, još ne znam. — To hoću da doznam

i zato tebe šaljem. — Opreznost je majka mudrosti to i sam znadeš! — Otvori dobro oči i uši.

Andrija je još stajao nepomičan. Knez opazi i začudi se.

— Imadeš li još što kazati?

— Svijetli kneže! — a glas je Andrijin tu bio mekan i moleći — ne uzmite za zlo, ako vam još nešto kažem. — Vi znadete, da sam naučio samo slušati i vršiti vaše naloge. Govoriti nijesam naučio i ne marim. To ostavljam učenijima od mene. — Ali vi ste čuli, kneže, da imade časova, kada čovjek jasno predosjeća zlo. Eto! Ja ne mogu drugačije! Ali otkada smo krenuli za Požun, pa odanle dovle, ja se osjećam tako neugodno i neka me tjeskoba podilazi. Ja slutim, da se sve to ne će dobro svršiti. Onaj grbavi palatin, čini mi se, kao jastreb, koji traži siguran plijen, neiskren je i lukav. — Onaj biskup Kles izgleda kao zmija, koja je sakrila noge, a samo joj iz usta izilazi opojna pjesma, himbena i lažna. Kraljica mi nalikuje na mačku, koja je pripravnija ogrebsti nego se maziti. Ona hvata i kada slatko prede. — Hajdemo, kneže, odavle, dok nas nijesu uhvatili u svoja kliješta! — Knez se rastuži.

— Zar i ova dobra duša osjeća ono, što i on sluti? Zar se on, inače tako oprezan i težak, dao tako lako obrlatiti od dvorske kamarile?

I neka sladogorka jeza predje mu cijelim tijelom. Osjećao se umoran, kao da ga je protresla neka potajna groznica, ili da mu kroz kosti plazi otrovna kostobolja.

Jedan časak vladala je tjeskobna tišina.

Knez je teško disao.

Onda se trgne. Pogleda, kao da se probudio iz dubokog sna. Tada opazi Andriju, koji je tužno stajao i molećim pogledom gledao u kneza.

I knez mu se tužno nasmiješi:

— Možda imadeš pravo, a možda i nemaš! Svakako treba biti na oprezu. Tko kroz šikare hodi, mora paziti, da ga ne ujede zmija ili ne ozlijedi trnje. Ali se ne smijemo ni prenagliti, da sami ne podsiječemo granu, na kojoj sjedimo. Važno je zato ono, što ti sada povjeravam. Od tebe će mnogo zavisiti. što ćemo uraditi. Zato otvori oči i pazi. Kad budemo imali dokaze, lako ćemo znati, gdje nam je mjesto.

Andrija se tiho nakloni i izadje.

— Gospode! Gospode! — Prosvijetli me, što da uradim, i kamo da se okrenem! Teško je breme, koje si mi metnuo na ledja i ja ne znam, kamo da odnesem svoj križ? — Zar da prodam moj narod za prazna obećanja? — Zar da mi zemlja izbaci kosti pod kletvama pokoljenja, koja će trpjeti od naše nesloge i bezglavosti? — Ja stojim danas na raskršću Biograda i Požuna. Kamo da se okrenem i gdje je spasenje i Kanaan? Teško si nas, o Bože, kušao radi grijeha naših! — Ali gdje je put popravka? — To, to mi pokaži! — Ja da smijem, ja znadem što bi uradio! Ali smijem li ja zabiti još jedan nož više u srce majke domovine, kad se već toliko trgaju za njezine haljine, kao što se psi trgaju za oglodanu kost? — Zar smo mi ljudi, koji hoće brata za brata — ili ludjaci, koji radje imadu tudjina za gospodara? — A smijemo li se podijeliti? — Zar nije već stari Rim osnivao snagu svojih uspjeha na onoj staroj poslovici: divide et impera? — (podijeli pa vladaj!) —? — i u ropstvu, ako smo skupa, lakše se nadati slobodi, ali ako ostanemo podijeljeni, tko će nas sakupiti, tko osloboditi? — —

Spuštene glave, smrknuta čela, zamišljenih očiju, hodao je dugim koracima po svojoj sobi.

Nije znao, kako je dugo hodao tako zadubljen sam u sebe, ali je već moglo biti i podne, kad netko zakuca na vratima.

Knez se trgnu.

Kucanje se ponovi.

— Naprijed! — snažnim glasom viknu knez.

Polagano su se otvarala vrata i na njima se napokon ukaza snuždeno i tužno lice Mirka Bakića.

Mladi junak se tako promijenio, da ga je jedva prepoznao.

Knez ga je u čudu gledao.

— Šta je tebi, Mirko? — upita ga iznenadjeno knez.

A Mirko bolno i tužno zakima glavom i reče:

— Tuga mi je tako obuzela dušu, da ne znam ni gdje da počnem, jer će vam sve donijeti samo tugu i žalost — —

— Ama, govori, čovječe! — Ne ubijaj i mene! — nestrpljivo udari nogom o pod knez. — Jesi li bio u Stolnom Biogradu?

— Jesam! — —

— Šta je bilo tamo?

— Zapolja je jednoglasno izabran i okrunjen za kralja Ugarske!

— Jesi li vidio senjskog biskupa?

— Eh! To je baš ono! — usklikne Bakić. — Vidio sam ga i govorio s njime!

— Što ti je rekao?

— On sve znade! I da ste bio u Požunu i šta su vam obećali i znade još i više nego vi!

Knez ga začudjeno pogleda. Na čas mu se činilo, kao da mladi čovjek nije pri čistoj pameti.

Onda sâm predje rukom preko čela, da se osvjedoči, da možda ne sanja. Opet pogleda Bakića, koji je tužno i slomljeno, spuštene glave, stajao na svome mjestu.

— Ja to sve ne razumijem! — rekne knez mirnijim glasom. — Govori jasnije!

— Jeste li dobili pismeni ugovor?

— Nijesam.

— Eto, to je znao gospodin biskup, i rekao je, da ga ne ćete ni dobiti.

— Otkuda je on to mogao znati?

— Zapolja je uhvatio glasnika kraljice Marije, koji je išao banu Baćanu. Ondje mu u pismu piše kraljica, da se vama samo obećavalo bansko dostojanstvo, ali koje nikada dobiti ne ćete. Zato, kad to čuje, neka hladno to primi. — A ni Senja ne ćete dobiti!

— Kako to ?

— Jer je Juraj Kobasić pisao biskupu, da je kapetan Kružić dobio od Ferdinanda pismeno jamstvo, da vi ne ćete Senja dobiti, jer toga ne bi ni mletačka sinjorija nikada trpjela.

Knez se gorko nasmije.

— Sigurno se nijesu nadali, da će im tako rano biti otkrivene karte. — Ali dobro je i to. Znao sam ja, da mi je gospodin biskup prijatelj, i prije, a sada me je spasio od sramote. Hvala mu i Bog mu platio.

— Gospodin biskup se pobrinuo, da vam dade i pismene dokaze te prevare. Izmolio je od kralja Ivana kraljičino pismo a priložio je i svoje, koje je dobio Kobasić i šalje vam ih po meni.

Mirko Bakić pruži knezu zamotak zapečaćenog papira.

Knez nijemo raskine pečat i pregleda pisma. Što je više čitao, lice mu se sve više mrštilo. — Napokon prasne u glasan smijeh. Ali je taj smijeh zvučio kao prijetnja, poruga i — srdžba.

— Dakle tako! Eh, pa lijepo! Vjernost za vjernost, kazao sam ja. Pa tako neka i bude. Kako tko prostre, onako će i ležati. A knez Krsto Frankopan malo je preopasna igračka. Ali pustimo to! — Kako je bilo u Stolnom Biogradu?

Lice Mirka Bakića se razvedri. Dušom su mu prohujale one lijepe slike bratstva, sloge i oduševljenja, koje je vidio i čuo.

I živim riječima, glasom, koji je drhtao od oduševljenja, on ispripovijedi sve, što je vidio i čuo. Nije zatajio, a nije niti ništa dodao.

A knez se zamišljeno šetao, slušao i kao razgovarao sam sa sobom.

Napokon se zaustavi pred Mirkom Bakićem.

Na licu mu je sjevala odlučnost i tvrda volja. Knez je bio na čistu.

Čelo mu je bilo mirno, a ponosno dostojanstvo, koje ga je uvijek resilo, tako je lijepo pristajalo orlovskom pogledu, gospodskom licu i punoj bradi.

— Alea jacta est — (kocka je pala) — rekao je Cezar, kad je prešao Rubikon. To kažem i ja. Varaju se bečka gospoda, ako misle, da smo mi Hrvati budale, kojima se može davati rog za svijeću. Mi smo dosada vodili kraljevinu, davali smo Ugarskoj kancelare, palatine i vojvode, a sad da budemo skutonoše kojekakovih Hofrata (dvorskih savjetnika), — da se od kočijaša dajemo prezati kao tegleća stoka, toga ne će oni doživjeti. Žao mi je krvi, koja će proteći, ali se zlo guši samo ognjem i mačem. Bog mi je svjedok, da sam ono, što sam učinio, radio jedino u vjeri, da pomognem kraljevini. Pa kada nije moguće, mi ćemo drugim putem. Nema više mosta, koji bi premostio provaliju, koja me dijeli od Beča i Njemačke. Hvala Bogu, da me je još za vremena osvijetlio i izveo na pravi put. — Sada znadem, gdje mi je mjesto i što treba dalje da radim. Ja volim brata za brata, nego tudjina za gospodara. Kralj Ivan je Hrvat, pa makar se i pomagjario. Krv nije voda i neda se zatajiti. A ja ću se prije pokloniti Sultanu, nego Ferdinandu.

Sakupi naše čete, mi ujutro krećemo kući. Ovdje više nemamo što tražiti!

Lice je knezu gorjelo, dok je to govorio. Neki tajni plamen izbijao je iz njega cijeloga. Oči su mu imale nekakav proročki sjaj, da ga je Mirko Bakić udivljeno gledao.

A kad je knez zašutio, tronuto se baci Mirko na koljena i zagrli noge kneževe i zajeca:

— Kneže moj! — Moj dobri kneže!

A knezu zadrhta ruka, glas mu se potrese i u očima mu nešto zakrijesi kao suza. I dižući Mirka govorio je tronuto:

— Ustani! — Ne bojim se nikoga, dok imadem ovakove vjerne i oduševljene, kao što si mi ti i Andrija. Idi, odmori se i spremi na put. Razašalji poruke, da se naše čete skupe.

— — — — — — — — — —

Bila je večer, kad se vratio Andrija Kukić. Konj mu je bio sav u pjeni, kada je uletio do stana kneževa.

— Je li knez kod kuće? — zapita stražu, koja je bila pred stanom postavljena.

— Nijesam vidio, da bi izlazio! — odgovori mirno vojnik.

Andrija brzo unidje u kuću.

Pred vratima nadje kneževog dvoranina Jerolima Zadranina.

— Gdje je knez? — zapita brzo i zasopljeno Andrija.

— Ti si se gadno žurio! — pogleda ga Jerolim Zadranin.

— Nije ništa! — Moram odmah govoriti s knezom!

— Eno ga u sobi! — pokaže rukom Jerolim Zadranin.

Andrija udje. Knez je sjedio kod prozora i udarao prstima po širokoj dasci naslona, gledajući zamišljeno na ulicu.

Kad je čuo korake, polagano dignu glavu i okrene se k vratima.

— A ti si Andrija? — razvedri se knezu lice.

— Ja kneže! — Donesao sam vam jedno važno pismo.

— Jako si se žurio!

— Nadam se, da sam još prepolagano išao, kad pročitate uhvaćeno pismo!

— Od koga je?

— Od bana Baćana!

Knez skoči.

— Daj ga ovamo!

Andrija mu pruži svitak. Knez ga je brzo pročitao:

Svijetla kraljice! Dobio sam pismo, koje mi je ulak donesao. Ja nikako ne mogu služiti pod istim krovom s ozaljskim knezom. Vaša Milost možda misli, da bansku čast zadrži za mene, ali da li će to moći učiniti i prejasni brat? Ne vjerujem! — Ja sam služio do sada bez plaće. Imanja sam

svoja zalagao, da naplatim potrebe vojske, koju sam kao ban uzdržavao. Sad mi je hvala, da me se kao beskućnika baca na ulicu, a onu ozaljsku oholicu uzvisuje nad mene i vama od uvijek vjerne i odane. Zapolja nagradjuje svoje vjerne častima i vojvodstvima, nadvojvoda poniženjima. Ja ću sam opredijeliti svoj put. Bliži mi je Budim od Požuna, to svatko znade, koji ide u Ugarsku i pozna daljinu mjesta. Barem ću sačuvati krov nad glavom. A vi ćete vidjeti, kako ste guju grijali na srcu, kad ste na grudi svoje privili kneza Krstu Frankopana. Samo pismeni ugovor, potpisan osobno po prejasnom gospodinu bratu i dužan novac isplaćen u gotovom, mogu promijeniti moju odluku.

Andrija je očekivao, da će knez planuti, ali se vrlo začudio, kad je mjesto gnjeva vidio kneza, kako se lako samo smije.

— Tres faciunt collegium — (trojica čine društvo) — nasmije se knez. — Uz ona dva pisma ovo je treće dobilo lijepo društvo. — Samo neka zadrže Baćana. On će ih lijepo operušati. Takovi i jesu za njih. — A ne pošteni ljudi. — Ništa se ne brini, Andrija! — Ja već poznajem sve intrige iz Požuna. I naredio sam, da se naše čete sakupe. Mi sutra rano krećemo kući.

— Hvala Bogu! — Veselo odahnu Andrija.

— I ja kažem. — Vrijeme je, da se ide ravnim i utrtim putevima. — Sutra ujutro krećemo! — Idi!

XIV.

Biskup Šime Erdedi je radio za vrijeme odsutnosti kneza Krste Frankopana, kako kod kaptola zagrebačkog, tako i kod čazmanskog, za Ferdinanda.

Njegov brat Petar, gospodar Moslavine, radio je medju plemstvom.

Medju prvima predobio je Ivana Kaštelanovića od sv. Duha, a braća Pekri i Alapići bili su i tako već od početka za nadvojvodu austrijskoga.

Da bi rad još bolje razvio, on, nakon što je odredio, da kaptol zagrebački zastupa na katarinskom saboru u Komoranu titularni biskup rosonenski i arhidjakon kalnički Andrija, sam krene prema Čazmi.

Tu je bio bliže plemstvu slavonskom i zagorskom, a mogao je lakše paralisati upliv Petra Perenja i Ivana Banića.

velikog župana virovitičkog, koji su otvoreno radili za Zapolju.

Jedne večeri sjedio je u biskupskom gradu s bratom Petrom i slavonskim banovcem Mirkom Bradačem, županom križevačkim.

Vani je bilo hladno i spremalo se na mećavu. Zato se vrlo ugodno dojimala toplina, koja je dolazila iz velikih mramorom obloženih kamina, gdje su tužno cvilile velike bukove cjepanice.

Tri ugledna velikaša živo su raspravljala o položaju u kraljevini, kao i o držanju plemstva.

Mirko Bradač bio je nevjerovani Tomo. Nikako mu nije išlo u glavu, da nešto dobra može reći iz Beča.

— Molim te, reverendissime, kako može od švabe da bude nešto dobra? Zar nijesu oni izumili i lutorane i skinuli svetu Bogorodicu s nebeske časti? — To ti je baš tako, kao da vuka čekaš, da ti čuva ovce!

— Slušaj, magnifice, ja sam bio sâm kod nadvojvode i vidio sam, da je to sasma pametan gospodin — odvrati biskup Šime.

— A to ti vjerujem! Za sebe je svakako pametan. Ali od njegove pameti ja ne očekujem, a i ne želim, za sebe ništa. I to ti je tako: ja tebe, amice Šimune, ne držim ništa manje pametnim od tog švapskog hercega, pa kao što se njemu ne čudim, da nam hoće biti gospodarom, toliko se tebi čudim, da mu ti to pravo želiš da priuštiš. — Ja ti nijesam učio nikakove velike škole, ali jedno i ja znadem, da još nijedan čovjek nije sâm sebe bio, što ga je vlastita čižma tištila, ali ako mu je drugi stao na kurje oko, on mu je razbio i glavu. A nas dosta tišti naša čižma, a mi, mjesto da je razgazimo, sami zovemo švabu, da nam on gazi i čižmu i kurje oko.

— Pa kakove tu imade logike? — u čudu ga pogleda biskup.

— Ja doduše te filozofije nijesam učio, ali ja to ovako mislim: nas tišti naša nesloga, ali to mi bratski uredimo, kad se malo izvičemo. Mi se pak razumijemo, bili mi kakvi mu drago. Ali sad u tu našu neslogu uvlačiti jednog lukavog švabu, da nas nesložne još bolje pocijepa, a onda, pocijepane, skuči i pomlati kao one svoje velikaše u Bečkom Novom Mjestu, to smatram za ludost. — — Zapolja je ipak naš čovjek! — —

— Ali mi imademo naše pravice u našim bulama i saborima! — usprotivi se biskup.

— Imali su i oni, ali ih je on poderao. Ništa nije lakše nego papir i magareće kože spaliti. Uostalom, što ti jedan kralj dade, drugi ti lako oduzme. A ti se žali gospodinu Bogu. Eto tako ti je to, reverendissime amice! (prečasni prijatelju).

— Ne će se on to usuditi! — odlučno strese glavom biskup Šime.

— Možda on još ne, ali njegov sin i unuk? — He! He! Ne vjeruj psu, dok god imade čitave zube! Onaj, koji je naučio sâm vladati, teško će se priviknuti, da vlast s drugima dijeli! — zavrti glavom Mirko Bradač.

— Ni meni se ne svidja taj grbonosi Ferdinand, umiješa se i Petar Erdedi. — On krije namjere kao hrčak zimske zalihe hrane. A sve bježi od izbora, kao vrag od tamjana. Ja mislim da on imade gotove račune, u kojima ćemo mi zlo proći.

— A što vam daje boljega erdeljski vojvoda? — ražesti se biskup. — Plemić kao i mi, pa sam da bude kralj! — A gdje mu je ugled?

— Pa nijedna dinastija nije od iskona bila vladarska, — već su je stališi na to uzvisili — — začudjeno pogleda brat Petar biskupa. — Uostalom Zapolja će nam biti svakako bliži i pristupačniji od Ferdinanda!— —

— To ne mora baš tako biti — kaže se, kad je ciganin postao knez, da je najprije svoga oca dao objesiti. — Kad se nadje dikla, na što nije vikla, — odmah preveć diže glavu! —

— Vidiš, biskupe, — sada upane u riječ Mirko Bradač, — kako si ti nelogičan! — Sam si nam spominjao tužnu ulogu Šubića i ostalih Hrvata, koji su radije stajali uz Kolomana Magjara, nego Svačića kao Hrvata i brata, pa smo zato izgubili svoje kraljevstvo. A sada ti zastupaš isto stanovište kao onda Šubići i drugi. Ja ću se pokloniti kralju, ako ga sabor izabere, makar to bio i moj inoš. Šta se on mene tiče? On kralj u budimskom dvoru, a ja gospodar na mome imanju, pa smo kvit. Ja njemu njegovo, a on meni moje, i opet mirna Bosna. Eto vidiš, takovu logiku imadem ja! — —

Biskup Šime zašuti.

— Nema li Mirko Bradač pravo? — — —

Iz misli ga trgnu jek trublje pred zidinama grada.

Svi podigoše glave.

— Tko bi to mogao biti? — promrmlja biskup.

— Dobivaš goste! — odgovori Mirko Bradač.

— Mora da je netko poznati, jer već spuštaju lančani most — odvrati Petar Erdedi.

— Možda knez Krsto?

— Bilo bi mi drago, jer će nam donijeti bar nešto vijesti iz Stolnog Biograda, — odgovori Mirko Bradač.

Ali nije bio knez Krsto! — Došao je gost, kojemu su se svi obradovali, a kojemu su se najmanje, od svakog drugog, nadali.

U sobu je stupio maleni senjski biskup Franjo Jožefić.

Svi se veselo dignuše sa svojih mjesta, a pred svima biskup Šime.

— Otkud tebe dobra sreća donosi, brate Franjo, pa još tako kasno? — i raširi obje ruke.

— He! Što ćeš, gost iznenada dvaputa gost, — kažu ljudi. — A ja odanle, kamo vaša gospodstva nijesu htjela, a ipak će doći, makar i malo kasnije!

— Ti uvijek u zagonetkama, domine episcope, — (gospodine biskupe) — nasmije se veselo Mirko Bradač.

— Kolumbovo jaje, brate Mirko, i ništa više! — Nijesu to nikakve zagonetke, samo ih treba razumjeti. Jer ja ravno iz Stolnog Biograda sa Zapoljinog krunisanja.

— Zar se Zapolja krunisao za kralja? — začudjeno pogleda Jožefića biskup Šime.

— I te kako sjajno, kao nijedan kralj od kralja Matije Korvina. — To je bilo slavlje, kakovo se ne pamti u analima kraljevine. Narod je plakao, plemići se grlili i cjelivali. — Ferdinandovi izaslanici jedva su živi pobjegli sa sabora. I sada — habemus regem! — (Imademo kralja) — veselo završi biskup Franjo.

— Samo to znači rat! — zamišljeno spusti glavu biskup Šime.

— Nego ćemo iz straha pred ratom prignuti šije pred onim austrijskim lašcem? — planu Jožefić. — Uostalom lijepo ste nasjeli i ti i knez Krsto. — —

— Ja te ne razumijem! — uplašeno ga pogleda biskup Šime.

— Govorit ću dakle otvoreno! — Naši smo! —odgovori biskup senjski, sjedajući u fotelj, koji mu je ponudio biskup Šime. — Prvo i prvo ostrogonskim nadbiskupom imenovan je Pavle Vardaj, jegarski biskup. — Dakle to tebi ne može više dati. Drugo — tu dignu Jožefić kažiprst lijeve ruke, —

Krsto Frankopan okrenuo je Ferdinandu ledja i vraća se bijesan kući.

— A zašto? — propenta blijed biskup Šime. — —

— Zato, jer se osvjedočio, da nadvojvoda obećaje, a obećanja ni ne misli ispuniti. Eto zato se vraća kući.

— Ha! Jesam li ti kazao? — viknu Mirko Bradač, okrenut biskupu Šimi.

Biskup Šimun stajao je blijed i namršten. Visoko i umno čelo prekrilo se borama. Na sljepočici mu je poigravala žilica, dok mu se vilica nervozno trzala.

Napokon tiho proizusti:

— Molim te, ispripovijedaj nam sve!

— Tu nema mnogo ni da se pripovijeda. Nadvojvoda je dao ugovoriti s knezom preko tridentskog biskupa i svog kancelara Bernarda Klesa, da ćeš ti postati ostrogonskim nadbiskupom, ja zagrebačkim, a knez banom i vrhovnim kapetanom cijele ugarske i hrvatske vojske. To je trebalo biti i pismeno uglavljeno. Ali je knez uzalud čekao pismeno, jer ga nije dočekao. Medjutim je kraljica Marija pisala banu Baćanu, da se ne boji ništa, jer su to samo obećanja, da se knez predobije, a Baćan će ostati i dalje banom. To pismo došlo je kralju Ivanu u ruke, a ja sam ga poslao knezu. — Isto tako je obećao knezu, da će mu povratiti pradjedovski Senj, a već prije je pisao vlastoručno kapetanu senjskom Kružiću, da ga ne će dati knezu, jer da su Mlečići protiv toga. To mi je pisao moj rodjak Jure Kobasić, a ja sam i to pismo poslao knezu. A knez, kao što ga je već Bog stvorio, skupio svoje čete, i ne rekavši Požunu ni zbogom, vraća se kući. — Eto, to ti je brate Šimune, ta vaša vjera u Beč i Nijemce. — Ne mogu tamo uspijevati pošteni ljudi, nego samo onakovo društvo, kao Stjepan Batori, Aleksije Turzo, Tomo Nadaždi, ban Franjo Baćan i njima slični. I znaj, što ću ti ja kazati: bolje ti je i najgori domaći čovjek od najboljeg tudjinca! Tvoj će te čovjek barem razumjeti! Ako te i ne će moći pomoći, bar će ti reći, koju lijepu riječ, a za stranca ti si samo stvar, mjerena uvijek prema koristi, koju on od tebe može izvući. — A kada te ne treba, odbacuje te kao ja ponošeno odijelo. —

Biskupu Šimunu ukazaše se ledene kapi znoja na čelu, znak, da se strašno u sebi ljutio.

A i jest ga obuzimala neizreciva jarost.

— To je lopovština! — viknu ljutito Petar Erdedi.

— Kazao sam vama i ja to unaprijed — odgovori Mirko Bradač.

Nakon stanke digne biskup Šime glavu:

— A gdje je knez?

— Čuo sam, da je na putu za Čurgo, gdje mu je imanje vjereničino.

— Onda ja idem sutra na put.

— Ne zaboravi, da je Stolni Biograd bliži od Požuna — ozbiljno odgovori biskup Jožefić.

— Pogriješiti se može, ali se ne smije u pogrešci svijesno ustrajati — — odvrati biskup Šime.

Mirko Bradač mirno napuni čaše i digne svoju, viknuvši gromko:

— Vivat Ioannes rex! — (živio kralj Ivan!)

I nitko se ne sustegnu, da ne prihvati tu zdravicu.

A vani se već digao jak vjetar. — Oblaci su se po nebu nagonili i spremalo se kao na snijeg. Vjetar je bolno zavijao kroz dimnjake i široke trijemove grada.

Biskup Jožefić se prekrsti.

— Dobro bi bilo, da metneš malo tamjana na vatru, ovo kao da mrtve duše plaču za spasenjem!

— Requiescant in pace! — (neka počivaju u miru) — uzdahne biskup.

Negdje u šumi tužno je zavijao gladan vuk, a u to su odmah zablejale zastrašene ovce.

XV.

Bilo je šesnaestog studenog, kad je Katica Dragićeva, na svome imanju Čurgo, zamišljeno sjedjela kod prozora svoga dvora.

Zimska magla na daleko je sakrila slobodan izgled u ravnicu kao i obronke okolnih brda.

Nad gradom su u ogromnim jatima, gagčući, letjele divlje patke i guske prema močvarama Drave, a po poljima se slegla bezbrojna jata crnih vrana i gavranova.

Mraz je otvrdnuo koru zemlje, a po mlakama uhvatio se kao staklo prozirni led.

Magla se dizala kao gusti dim, stvarajući mutne osjećaje u duši.

Po dvorištu su biroši na kolima, u koja su bili upregnuti veliki bijeli volovi s dugačkim rogovima, vozili duge cjepanice suhog gorivog drva.

Po pustim poljima lijeno su pabirčila krda dugorunih ovaca, stada goveda i ergele uzgojnih konja.

Ali Katici nije zapelo oko za sve to. Zamišljeno je gledalo njezino oko i gubilo se, ne u vanjštini svijeta, nego u dubini vlastite duše.

Udala se mlada za starijeg muža.

Nijesu je ni pitali, hoće li ili ne će. Roditelji izabrali, roditelji pristali, roditelji dali. A ona je u samostanu gradačkih Uršulinka naučila samo jedno — četvrtu zapovijed — —

— Poštuj oca i mater svoju, da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji!

Nije joj bilo loše. Pokojni muž bio joj je dobar, ali srca joj nije mogao zapaliti. Nikada nije on uspio, da užeže svijeću nježne ljubavi niti da prevuče ozbiljnom rukom preko slatkih zvukova poletne harfe djevojačkih sanja.

On to nije ni tražio. Možda nije za to imao ni smisla.

Obasipao ju je darovima. Imala je svega, što je samo poželjela i što nije poželjela. I on je time mislio, da je učinio sve, što je kao dobar muž učiniti trebao.

A ona mu je radjala djecu, čuvala svetinju bračne ložnice spremala udobni dom i on nije više ništa ni tražio.

Tako su prolazile godine, tako je došla i njegova smrt, koja ih je rastavila.

I onda je došao on, gord, slavan, ponosan, snažan i lijep.

Zadivljeno su ga gledale njezine oči.

Nije li on sakriveni san mladenačke njezine duše, san, kojega ona nije bila svijesna, ali koji je stalno tinjao, kao žeravica ispod pepela?

Knez Krsto Frankopan!

Tko ga nije poznavao u kraljevini? — Koje srce nije brže zakucalo, kad se spomenulo njegovo ime?

I tiho su brujale nedirnute strune na harfi njezine duše, izvijale su se slatke sanje i maštanja.

Katica Dragić kao da se budila iz dubokog sna na novi život. Ona je mislila, da je za nju već sve prošlo, a sad je vidjela, osjećala svom dušom, da još ništa ni bilo nije i da za nju nešto lijepo i uzvišeno, nešto čarobnoga, istom počinje. — —

Ona je pomno sakrivala ove porive nove mladosti, a samo ih je povjeravala tihim noćima, toplom pokrivaču i svilenim jastucima, koje je zadahnjivala uzdasima i natapala suzama.

A pjesma je bivala sve glasnija, sanje su tražile izlaza iz duše kroz crne i vatrene oči.

I dok se ona nadala, da tu slatku tajnu, osim nje, nitko ne poznaje, jednoga dana uplašeno je vidjela, da je već svi poznaju.

I onda je došao on u Gradecu i kazao joj je isto, što je ona samo sanjati smjela.

Sad su bili svoji. Još ne pred ljudima, ali po srcu i dušama.

Danas će on doći. Tako joj je jučer javio.

I velika je radost obuzela njezinu dušu. Ali zašto srce tako strepi?

Da li od sreće ili straha?

Zar su se već dignule grabilice, da im razderu goluba sreće i blaženstva?

Da li će dobri Bog to dopustiti?

Zato je bila Katica Dragićeva tako zamišljena, zato nije vidjela nikoga oko sebe i nije ništa čula ni osjećala, osim svoje duše, s kojom je razgovarala.

I zato ona nije ni opazila, kako je jedan maleni angjelak, njezina kćerka Uršula, tiho i na prstima unišla u sobu.

Nasmijano i veselo dječje lice dugo je gledalo šuteći u majčicu.

Onda se okrene, da će izaći, ali u to škripnu drveni pod i Katica se trgnu.

Ugledavši ljubljeno dijete, smiješak joj ožari lijepo lice.

— Ti si drago dijete? — nježno rekne majka.

Malu Uršulu prodju trnci od sreće. Veselo kriknuvši, poleti raširenim rukama majci u zagrljaj.

— Mila moja majko!

— Dobro moje dijete! — I možda nikada nije osjećala jaču potrebu, da nekoga čvršće zagrli nego sada, da mu dade osjetiti čežnju, koja joj je poput plamena izgarala nutrinu.

A devetgodišnja djevojčica nije znala druge ljubavi do majčine i bila je uvjerena, da taj pritisak pripada njoj i malenim ručicama milovala je jedro majčino lice i tepala:

— Ja sam mislila, da si ti žalosna, majčice, i bilo mi je tako teško!

— Nijesam, Uršulo, bila žalosna! Samo sam se malo zamislila.

— Jesi li mislila na novog taticu? — Kad će tata naš doći?

— Danas će doći, Uršulo, danas!

— On je majčice, tako dobar. I Franjo se veseli, da novi tatica dodje. Franjo kaže, da će i on biti veliki junak kao tata Krsto!

— Tatica će ga učiti, kako treba da se junak bori!

— Ah, mamice, Franjo se znade već dobro tući. Jutros je izbio kudrova, da je samo zavijao!

— To je ružno, i to on ne smije činiti. Nije junaštvo mučiti životinje!

— A on misli, da je junački! — uzdahne sažalno mala Uršula.

— Kad to bude tata Krsto čuo, ne će više Franju voljeti. Plemeniti čovjek mora plemenštinu nositi u srcu, jer jedino je dobrota srca pravi dokaz plemstva. A tko muči životinje, on nije ni dobar ni plemenit.

— Ja ću mu to kazati, mamice, i on to više ne će raditi, samo ti nemoj kazati tati Krsti, jer kad ga tata Krsto ne bi volio, Franjo bi bio nesretan. Što ćeš, mamice, mi smo još maleni, pa nas ti trebaš da naučiš, što valja, a što ne valja da činimo — —

Katica joj nježno pogladi pametnu glavicu i poljubi razdragano u čelo.

U to se začuje u dvorištu štropot kočije.

Mala Uršula veselo krikne:

— Evo, tatica dolazi! Evo tatica dolazi! — i ne čekajući dalje izleti na vrata.

Katica brzo pridje k prozoru.

Pred trijemom stajala je četveroprežna kočija, a oko nje pedeset husara na brzim konjima.

— Tko bi to mogao biti? — pogleda začudjeno Katica kroz prozor.

Kroz otvorena vrata kočije izvlačio se biskup Šime Erdedi.

— Gle! Biskup! Sigurno je došao pred Krstu.

— — — — — — —

Kao što je odlučio, tako je knez Krsto izjutra za rana, krenuo iz Gjura kući.

Da je htio, on je mogao mirne duše predati Gjur Zapolji i tako se sjajnije preporučiti od svih onih, koji su mu se laskanjem u Stolnom Biogradu dodvoravali.

Ali je knez Krsto bio nesravnjivi vitez starog kova, pot-

puni Rimljanin, koji je čast i ime cijenio dale o više od života i svih svojih osobnih probitaka.

A šta bi Evropa kazala, da je jedan knez Krsto Frankopan, na čuvanje i vjeru mu predani grad pronevjerio i predao protivniku?

Zar ne bi nadvojvoda uspio da to razglasi na svim dvorovima kao rijetkost barbarskog pojimanja viteštva, koje je moguće kod ljudi bez ugleda, ali ne kod Frankopana, koji su se ženili i sa kraljevskim porodicama.

Ne može se zatajiti, da vrag nije pokušao u obliku osvete, da mu prišapne i tu namisao, ali on ju je s ogavnošću odmah odbacio.

Sabravši dakle tijekom noći svoje konjanike, on preda Ferdinandove pješake Jerolimu Zadraninu, za kojega je već od prije znao, da pripada austrijskoj stranci, jer mu je brat bio u Ferdinandovoj službi, i reče mu:

— Znadem, da te brat i vlastita korist vežu uz Ferdinanda. Ja ti ne mogu, a i ne ću, da priječim ambicije. Odgojio sam te kao vlastito dijete. A sad si čovjek, koji umije da misli vlastitom glavom. Mi se danas rastajemo, da li za na uvijek ili samo za neko vrijeme, to će dragi Bog znati.

Svakako mene dužnost zove kući. Ja sam do danas čekao Ferdinanda i ako ga nijesam trebao, a on sada neka čeka mene, i kad me bude trebao. — Predajem ti njegovu vojsku, da mu je vratiš ili dalje ostaneš. Ja s mojima idem. Reci kraljici samo toliko: — Hrvati znadu biti dobre sluge, ali nikada budale. Za nos ih se ne može vući, ali prevariti, nikada! — A sada zbogom!

Gorke su suze tekle Jerolimu, kad je to čuo. Duboko se prignu i poljubi kneževu ruku.

— Bog vam platio za dobro, koje ste mi učinili, ja ću mu se uvijek moliti, da nas opet svede zajedno.

Knez ga tronuto pogleda.

— Da je Bog htio da ostanemo zajedno, on nas ne bi rastavljao. I on će pokazati, koji je pošao dobrim putem. I knez krenu na put.

Bilo je lijepo jutro, malo maglovito i hladno. Kad su krenuli, činilo se, kao da jašu kroz dim, a sa brijega gledane doline, izgledale su kao razlivena morska pučina.

Uplašeni gavranovi graktali su kriještavim glasovima.

Konji su hrzali i frktali.

A to su vojnici tumačili kao dobar znak, pa su vikali:

— Na zdravlje vama i nama. — —

Na čelu odreda jašio je knez, Andrija i Mirko Bakić.

Čabrajić je vodio treću četu, Mirko Bakić drugu, a Andrija prvu, svoje junačke graničare.

Dobro raspoloženi vojnici su pjevali:

»Mila moja mati,
Nemoj tugovati,
Kad na vojsku podjem,
A natrag ne dodjem.«

Knez je jašio šuteći, izbjegavajući svaki dodir sa četama kralja Ivana.

Zato nije ni pošao preko Stolnog Biograda, nego dužim putem preko Šimega i zapadne strane Blatnog jezera, preko Velike Kaniže, gdje se htio sastati s vjerenicom Katicom Dragić, kamo je i poslao glasnika unaprijed.

— — — — — — — — — —

Katica Dragićeva vrlo je gostoljubivo primila gospodina biskupa Zagrebačkoga i u ugodnom razgovoru proveli su vrijeme do dolaska Krstinog.

Moglo je biti oko tri sata poslije podne, kad su se iz daleka oglasile vojničke trublje.

U taj čas mali Franjo uleti sav zadihan.

— Mamice, vojska dolazi, sami konjanici — — —

Katica se nježno nasmije.

— Eto, prečasni gospodine biskupe, tako vam to dijete cijeli dan sanja samo o vojsci i ratu.

— Neka ga, Katice! Kukavica imademo i bez njega dosta, a junake trebamo kao ozebli sunca — nasmije se biskup.

— Ja hoću da budem slavan kao i moj tata Krsto! — ponosno odgovori Franjo.

— Dobar si uzor uzeo i dao ti Bog, da ga i dostigneš — dobrodušno se nasmije biskup.

I opet su se oglasile trublje, ali sada mnogo bliže.

Biskup i Katica s malim Franjom izadju na balkon, a odmah za njima potrči i mala Uršula.

— Tata ide — šapne značajno i radosno.

Cestom od Velike Kaniže, prema kmetskim naseljima, spuštala se niz obronak, u slikovitom redu, konjica kneza Krste Frankopana.

Sam knez bio je u srebrom okovanom oklopu, koji ga je cijelog obuhvatio, da mu se samo vidjela duga crna brada. Samo mjesto kacige nosio je široki španjolski šešir. O pojasu visio mu je teški krstaški mač, a pod njim bijesno poigravao bijeli vatreni konj.

Uz kneza, s lijeve strane, jašio je Andrija Kukić na bijesnom arapskom crnom ždrijepcu. Mašući malenom, pametnom glavom, neprestano je poigravao, a iz usta mu izlazila gusta pjena, koja ga je, kao sapunica u komadima, polijevala i bojadisala. Andrija nije nosio od oklopa ništa drugo do oklopne košulje, koja je bila ispod modre dolame. U žutim čizmama od pravog safijana, sa zlatnim ostrugama, utaknute su bile, kao skrlet crvene, hlače. Na sebi je imao otvoren kontuš, opšiven hermelinom, a podstavljen kunovinom, dok je na glavi nosio narodni crveni kalpak od samurovine s dugačkim perom od čaplje. O pojasu mu je bila sablja krivošija, u koricama obloženim baršunom, a iskićena dragim kamenjem i briljantima. Kako se magla već davno dignula, na zalazećem suncu se ovo kamenje, kao prave zvijezde, zabliskivalo. U ruci je držao pozlaćeni zapovjednički buzdovan.

Za njim su jašili njegovih tri stotine i pedeset graničara, kao tri stotine pedeset mrkih vukova. Dugi im se brci ljutito objesili, a ispod kalpaka vire namrštene obrve. Svi u crvenim dolamama s plavim pantalonama, a na svima crvene kabanice s uglastim kukuljicama, da ih zaštite od kiše i od zime. Davali su jednu oku vrlo ugodnu sliku. Oboružani na turski način, za širokim pojasom nosili su široke handžare, a o bedru zavinute sablje. Svaki je na sedlu nosio, pored teške, metalne, topuzine s kratkim držalom, i tešku, široku sjekiru, kojoj nijedan oklop nije mogao da odoli. Neki su od Tatara naučili baratati s konopcima, koje su onda nosili pored okruglih štitova, koji im je visio o lijevoj strani sedla na izbočenoj kuki.

Svi su jašili, onako snažni i kršni, na malenim, ali snažnim i ustrajnim posavskim konjima.

Za odredom Andrije Kukića vodio je Mirko Bakić tešku oklopljenu konjicu kneza Krste. Svaki konj imao je na čelu i na prsima jake ploče od čelika, a svaki konjanik bio je u oklopu s jakim kacigama na glavi. Oboružani teškim sabljama, nosio je svaki i jako dugačko koplje na dršku od željeza, a na vrhu je lepršala malena zastavica s grbom knezova

Frankopana ozaljskih. O sedlu je bio obješen još i teški buzdovan s malenim štitom.

Laganu konjicu predvodio je Čabrajić. Na malenim, ali čvrstim i brzim konjima, sjedjeli su konjanici obučeni u narodna odijela, a na glavi su imali samo kalpake od janjeće kože. Na ledjima svakom je poigravao tobolac pun strjelica, a preko ramena prebačen tatarski luk. O pojasu visila je svakome sablja, a za pojasom handžar, dok je o sedlu nosio sjekiru i okrugli štit. Pod dolamom svaki je nosio čeličnu košulju.

Išli su kao dugačka zmija, koja se vijugala prilagodjujući se krivudastom putu.

Nad odredom Mirka Bakića stršila je šuma od kopalja, a na njima šuštile zastavice, kao kad veliko jato golubova lepršа krilima.

Već se jasno čulo frktanje i hrzanje konja i lagani mrmor konjanika.

Iz daleka je vidio knez Katicu i prepoznao biskupa, pa je htio, da im pokaže, što njegovi konjanici znadu i umiju.

Zato, kad je sišao u ravnicu pred dvorom, kratko naredi:

— Skokom! — U bojnu liniju! — Napadaj na dvor! —

I sad se ukaza divna slika, koju je rijetko koji gledalac ikada mogao vidjeti u svome životu.

Kao kad vihor iznenada zatalasa more, pa se digne val i onako ustobočen juri sve dalje, a što brže ide u daljinu, tim se više širi, tako se kao jedan propeše konji i jurnuše iz kolone u otvorenu liniju. Ali svaki odred za sebe.

Andrija Kukić uzagrapce pojuri lijevo, i odmah uzme oblik luka, čije se desno krilo savijalo prema teškom konjaništvu Mirka Bakića, koje se razvijalo na mjestu usporujući brzinu na običan kas.

Čabrajić pak poleti na desno krilo i razvijajući se u luku zavine ga prema sredini, tako, da je cio odred izgledao kao mladi polumjesec, čiju su tešku sredinu zaštićivala, kao ruke spremne na zagrljaj, obadva lagana krila.

I odmah pojure skokom, povećavajući sve više brzinu, što su brže dolazili k cilju.

Naprijed je jašio knez, a pred svakim odredom zapovjednik, a za njim podzapovjednici i podoficiri.

Svi su se polegli po vratovima konja, čiji su se trbusi skoro doticali zemlje. Dok su oklopnici imali izmedju konjskih

ušiju uperena koplja, lagana konjica jurila je s izvučenim mačevima, slična ježu, koji je naperio svoje bodljike.

A kad su bili na stotinu koračaja od gradskog zida, zaori iz hiljadu grla gromoglasni poklik:

— Bij! Udri! — —

Onda, na znak knežev, počeše usporavati brzinu, da neposredno pred gradom zastanu onako u poluluku, slični polukružnici, u čijoj je sredini stajao knez okružen svojim zapovjednicima.

Zadivljeni i ugodno iznenadjeni ne mogoše se uzdržati ni biskup, koji je bio stari ratnik, a ni Katica, u čijim je žilama tekla stara viteška krv, da burnim pljeskom ne povlade ovoj skladnoj i junačkoj slici.

I razdragan viknu biskup:

— Ovo je nešto. Puška ih ubila, kada su to naučili, pa kao jedan. — To su djavoli, a ne ljudi! — —

A radovala su se i djeca i Franjo viknu pun ponosa:

— Ovako samo moj tatica Krsto znade i nitko drugi!

A Katica ga zarumenjeno pogleda i odgovori:

— A šta se ti razumiješ? — Ti imadeš da šutiš!

— A zar ja ne ću i sam ovako voditi vojsku?

— Ehe! — Mene će tata to sve naučiti! — —

Dalnji razgovor prekine gromki poklik:

— Živio knez Krsto, živjela knjeginja! — —

I poletješe kape u zrak — — —

U to knez s Andrijom i Mirkom podje u dvor, dok se Čabrajić zadržavao, da uredi noćište, da odredi straže i izdade potrebne naloge podzapovjednicima i podčasnicima.

I ako nije bio plemić, ni vlastelin, knez ga je, kao dobrog oficira i četovodju, mnogo cijenio, i nikada mu nije dao da osjeti, da nije plemić, niti ga zapostavljao pred drugim oficirima plemićima.

— — — — — — — — —

Večer se spuštala sve brže. Dosadna zimska večer.

Dok je Katica Dragićeva nadgledala večeru, a Andrija i Mirko igrali s djecom, Krsto i biskup Šime povukli su se u jednu pokrajnu odaju i raspravljali.

Duboka ozbiljnost i namršteno čelo bili su dokazom, da se tu raspravljalo o vrlo teškim stvarima.

— Nije naše mjesto tamo, gdje laž i himba, kao maske, sakrivaju ljudska lica, a lijepe riječi zaklanjaju pokvarene duše — govorio je prigušenim glasom Krsto Frankopan.

— Tko bi to mislio? — potištenim glasom govorio je biskup. — Sami nas zvali, sami obećavali, sami nudili, i sami prevarili!

— Samo živ čovjek može da pogriješi! — mirno odgovori Krsto. — Mi smo trebali biti mamci, da se naši prijatelji odluče onamo, koji će biti jeftiniji od nas. Znadeš, kako se medvjedi truju. Najprije dadeš zdravo meso, kad se navikne na isto mjesto, pojest će i otrovano, ne samo on, nego i cijela obitelj. Tako se trebalo namečiti preko nas jeftinije ljude, da nam se onda potkopa ugled i da nas se, kao pomošene čizme jednoć odbaci. Nijemac je strpljiv i na dugo vrijeme pravi planove. — —

— A što sad? — digne glavu biskup i upre pogled u kneza.

Knez slegne ramenima i poćuta, kao da sabire misli.

— Ima samo dva puta — progovori nakon kratke stanke. — Jedan, da se povučemo i da čekamo. To je put umirućeg od žedje, koji kod vrela čeka, da se odmori i ohladi, pa da onda umre prije nego se napio. Drugi je, da idemo u Stolni Biograd, dok nijesmo izmedju dva stolca ostali na zemlji. Ostrogonsku nadbiskupiju nijesi dobio, ali je jegarska prazna, pa bi mogao uz nju zadržati i zagrebačku. Jožefić i onako ne treba nijedne, jer je otišao u Rim, Veneciju i Francusku, da najavi izbor i krunisanje kralja Ivana. — On će valjda biti i kancelar.

— A ti bi mogao biti ban i dobiti ne samo ono, što ti je Ferdinand obećavao, nego i više!

— Za mene je lako — odmahne rukom knez Krsto. — Napokon ja ne trebam ništa. Za mene i moga oca imade dosta, a i s Katicom ću dobiti takodjer dosta. Tu je evo Čurgo, pa Medjurić, Stenjičnjak, Šimeg — — A ako mene treba kralj Ivan, on će znati i sam, šta će uraditi. — —

— Ali nije svejedno za kraljevinu, da li ćeš se ti povući ili raditi i na kojem položaju. Uostalom Slavonija i onako cijela gleda u tebe. Pekri i Kastelanović ne znače ništa. — To će znati prosuditi i Zapolja — odgovori biskup.

— Ako budem pitan, onda ću stavljati i moje uvjete. Lutka više ne ću biti nikada. To je jedamput sigurno — — — hladno, ali odlučno izjavi knez.

— Dakle uz tursku opasnost i gradjanski rat! — uzdahne biskup Šime. — Bože! Bože! Kad će prestati bijeda ove kraljevine?

Kukolj se mora iščupati, da se dodje do čiste pšenice. A ako pri tome i koji klas žita postrada, šta je to prema koristi, koja se time dobiva? — smrkne se knez Krsto. — Bolje je pobiti trutove, nego pustiti, da od gladi izumru pčelice i — ostaneš bez meda. Ja se volim pokloniti i Turčinu, nego držati stremen, u koji će se penjati španjolska čizma austrijskog nadvojvode. To je eto moje mišljenje.

— To je sve istina! — uzdahne biskup. — I ja ne tvrdim, da tako ne mora biti, ali mi je kao kršćanskom natpastiru teško, kad pomislim, koliko će se kršćanske i bratske krvi proliti od kršćanske ruke, a sve badava. Jer da taj rasko! ne će pustiti neiskorišćen azijski osvajač, to je više nego sigurno. I dosada je on gazio preko nas, a za njim se orio plač i lelek, a pusta garišta vapila k nebesima za osvetu. A odsada će i ono, što bude od Turčina još preostalo, uništiti bratska ruka u borbi za tudju korist. Bit ćemo, kao dva pijetla, koji se krvavo biju na bunjištu, i ne vide jastreba, koji nad njima krili, dok se nenadano ne spusti i obadva ponese za plijen sebi i svojim mladima — — —

— Dade li se to izbjeći? — pogleda knez biskupa.

— Nažalost — ne! — biskup Šime spusti glavu na prsa.

— Onda, kad se stoji pred nečim neizbježivim, pametan čovjek gleda, da to što brže svrši. — Eto tako ja mislim. I zato treba da idemo u Stolni Biograd.

— Ja sam radi toga i došao — odgovori još uvijek tiho biskup.

— Državne brige i burno vrijeme me neprestano priječe, pa ne dospijevam na to. A tko znade, kako će se i dalje razvijati stvari. Stoga sam odlučio, da se sutra ujutro vjenčam s Katicom. Dotle će se odmoriti i čete. Prekosutra možemo onda krenuti — —

— To si dobro zamislio. A kuda ćeš sa četama?

— Oklopnike ću uzeti sa sobom, a ostale će Kukić povesti sa sobom i do dalnje zapovijedi čekati u Kraljevoj Velikoj. On se i onako kani ženiti, pa neka bude kod vjerenice.

Drugi dan se u svoj tišini vjenčao knez Krsto, a slijedećeg dana otputovao je knez u Stolni Biograd, a Andrija prema Koprivnici.

XVI.

Dok su biskup Šime i knez Krsto, radosno dočekani i primljeni onom pažnjom, koju ovako ugledni dostojanstvenici i po svom položaju i po svom imenu zaslužuju, pregovarali s kraljem Ivanom i Stjepanom Verbecijem u Stolnom Biogradu, dotle se je Andrija Kukić odmarao s kneževim i svojim četama u Kraljevoj Velikoj.

Bilo mu je nada sve drago, što je ondje našao uz svoga oca i starog Petravića.

Kad je stari Petravić ugledao Andriju, on je od radosti zajecao i zagrlio ga drhtavim rukama.

Andrija je mnogo morao pripovijedati, što je sve radio i gdje je bio i kako mu je bilo, a starci su uživali i veselili se.

Zanimali su se za sve, pa i za sitnice, koje su za druge ljude bile neznatne.

I tako su proveli večer.

Drugi dan započelo se s radom. Dok su Andrija i stari Petravić odjašili u Dobru Kuću, da se vide s Anicom, dotle je stari Kukić počeo da uredjuje Kraljevu Veliku za budući dom mladih golubova, da ne moraju istom savijati svoje gnijezdo, kad budu trebali da uživaju svoju ljubav.

Ali ni Petreković nije mirovao.

Stari Andrija je iskusnim okom predvidjao, da takmičenje dvaju kraljeva ne može ostati bez žestoke borbe. A mladi plemić, koji, kao s luka spuštena strijela, mora da teži sve na više, ne smije biti zadnji i najnedostojniji u toj borbi.

Jer tu je sada bio umiješan i onaj knez, kojemu imadu sve da zahvale, što su do sada stekli, a lukavi starac dobro je osjećao, da ih ni u buduće ne će zaboraviti.

Dugotrajne borbe, cijeli život na bojnim poljanama, nije ostao bez koristi ni za Kukića ni za Andriju. Kese pune zlatnih dukata, kako turskih tako i mletačkih, koji je dosada sakrivao kojekuda, a kod preuzimanja Vrhovaca ostavio kod Petravića, bile su u lijepom broju poredane u gvozdenim sanducima novog dvora pod sigurnim ključem. Već za njih mogla se opremiti jedna lijepa mala vojska, a još bi ostalo dosta, da se kupi i nekoliko ovakovih gradova kao što je bila Kraljeva Velika. — A ni ostavština Alipašina u gotovom suhom zlatu nije bila malena i nije ni najmanje zaostajala za onim sandukom blaga, stečenog kao ratni plijen.

A kraj svega toga bilo je tu i nekoliko kožnatih kesa napunjenih biserom, rubinima i alemkamenima, pa krupnim i sitnim briljantima, koje su poskidali s bogatih odijela pobijenih i uglednih neprijatelja.

A ni stari Petravić nije bio siromašan, koji je svu svoju imovinu i tako već namijenio Andriji.

Odmah pošalje stari Kukić Petrekovića, da kupi tri stotine snažnih i čvrstih posavskih konja, koje je trebao za konjicu čete, koju je naumio sastaviti.

Sam je dotle izbirao iz redova Andrijinih kmetova najpristalije mladiće u četu, dok je Čabrajić odjašio s odredom od pedeset konjanika na granicu, gdje je nekada bilo njihovo staro selo, da skuplja dobrovoljce u Andrijinu četu.

Preko trgovaca naručio je čohe i oružja, pa i kože za čizme novim vojnicima.

Nekoliko se kesa ispraznilo kod toga posla, ali stari Kukić ih nije žalio. Dobro je on proračunao, da će mu se to povratiti s dvostrukim kamatama. A i bez toga je on bio zadovoljan, da se digne sjaj i ugled njegovog jedinca, jer će malo koji velikaš moći dovesti ovako jaku vlatitu četu, kakovu će imati obični plemić, ali priznati junak, njegov sin Andrija.

A kad su se vratili Petreković i Čabrajić, tri stotine pedeset novih konjanika vježbalo je pod iskusnom rukom, a po uputstvima staroga Kukića oko Kraljeve Velike.

Kmetovi su pak krojili i šili odijela i kabanice, čizmari pravili čizme, a zidari redili grad.

Svuda se vidio sad, veseo ali marljiv i ustrajan rad.

— — — — — — — — —

Veliko je veselje bilo u Dobroj Kući, kada su onamo došli Andrija i stari Petravić.

Poznavajući bolnu prošlost sijedog starca, koji je našao jedinu utjehu u nesudjenom zetu Andriji, razumijevali su i osjećaj, kojega je on sigurno krio u duši, kad je dolazio s tim istim nesudjenim zetom, da vidi onu, kojoj je Bog dao onu sreću, što ju je uskratio njegovom rodjenom djetetu, a koja imade uskoro da postane ženom Andrije Kukića.

Gospodja Uršula, Stjepan Janković, a pred svima sama Anica, iskazali su Petraviću toliko nježnosti i pažnje i ljubavi, da je starac padao iz jednog ganuća u drugo. I sreća i bol, kao vatra i snijeg, lomili su se njegovom dušom, a suze radosnice zamjenjivale su suze tuge i bola.

On je bogato nadario Anicu. Sve svoje stare obiteljske dragulje i nakite donesao je u jednom kovčežiću i darovao Anici.

— Ti mi je trebaš zamijeniti, ona te je sama izabrala

svojom nasljednicom i ja ti ovo, što je bilo njezino, dajem, da ti bude na sreću i blagoslov — — —

Duboko tronuta kleknula je pred njim Anica i s nježnim poštovanjem poljubila drhtavu starčevu ruku.

— Bog mi je svjedok, mili oče, da ću vas iskreno voljeti, kao što rodjeno dijete ljubi dobrog oca. A vi mi oprostite, ako ne budem baš onako pogodila, kako vi budete željeli! —

— Malo ja imadem želja, milo moje dijete — odgovori Petravić. — — Malo mira i počinka, malo suhog kruha i čašicu vina i starcu je dosta. Ti samo njega učini sretnim, a mi ćemo u vašoj sreći uživati. Je li tako, prijatelji? — — okrene se gospodji Uršuli i Stjepanu Jankoviću.

— Tako je! Tako je! — potvrde svi.

— A, to hoću — odmah pripravno odgovori Anica. — Nema meni bez njega života ni veselja! — — i pogleda Andriju tako milo, da su se svima raznježila srca.

A Andrija se razdraga i bude mu milo, kao da ga sunce ogrijalo, pa progovori oduševljeno:

— Hej! Dat će Bog! — Pa će i otac Petravić biti sretan, a mi ćemo se već truditi, da budemo dobri! — —

— Mi vama možemo dati samo naš blagoslov i dobre želje, a da li ćete ih vi poslušati, to je vaša stvar. Znadete, kako se ono kaže: kako tko prostre, onako će i ležati — — odvrati stari Petravić. — Andriju poznajem dosada kao dobro dijete, ako se ne pokvari, kao mlado vino kod pretakanja, a nekako osjećam, da si i ti dobro dijete i zaslužuješ punu sreću. — Ne zaboravite Boga, koji vam i u dušu vidi, ni roditelja, koji su vas u znoju i brigama postavili na noge, pa vam nikada ne će uzmanjkati ni blagoslova božjega!

Andrija nježno pogleda u Petravića:

— Ja se nadam, oče, da se nijeste dosada mogli požaliti na vašega Andriju! — —

A starac se odmah udobrovolji i razdragano odgovori:

— No, da, dosada nijesam, ali to još ne znači, da odsada ne ću. — He! Vidi ga! — Kako brzo računa — — udobrovolji se starac.

A Stjepan Janković iskoristi priliku i pozove starog Petravića u gostinjsku sobu, da se kucnu u zdravlje mladenaca.

A kako stari Petravić nije običavao prezirati dobre kapljice, a još manje povrijediti gostoprimstvo, on rado prihvati taj poziv.

Gospodja Uršula nadje posla u kuhinji i oko gospodarstva, pa tako ostadoše mladi sami.

Lijepi vijenac pošumljenih brda, koji je, kao lišće na kiti cvijeća, obuhvatalo ružu — grad Dobru Kuću, — lijepo se isticao u svježem i vedrom zimskom danu.

Potok Toplica mirno je tekao niz brdo, a vesele ševe dizale su se u zrak i pjevale svoje biserne pjesme.

— Sve mi se čini, kao da ja to sanjam, i da nikada naša ljubav ne će biti stvarnost — — dahne nježno Anica, kao što guče grlica.

— A zašto, najmilija moja? — pogleda je milo Andrija. — Knez će se vratiti. I doći će u Medjurić. A onda će me uvesti u posjed i mi ćemo se vjenčati. — Čega se dakle bojiš?

— Ne znam, mili moj, — čini mi se, da se plašim vlastite sreće. To mi izgleda, kao umirući od žedje kada ugleda zdenac, i čim mu se više približava, sve jače strepi, da će biti prazan, jer mu se, od čežnje za napitkom, nevjerojatnim čini, da bi mogao biti kraj žedji.

— Ali je zato tim sretniji, kad ju je utažio. — Samo kažu božji ugodnici, da nikada ne valja misliti na zlo, jer se onda gospodin Bog razljuti i dopusti, da zlo dodje. — Ne smije čovjek sam dozivati uroke — odgovori Andrija.

— To i ja sama sebi dnevno govorim. — Ali šta ću, kad je srce ludo. Tebe dužnost vodi daleko, ideš kroz opasnosti, a ja ovdje sama, prepuštena sebi i mojim mislima. Oh, kako bi rado, da se to sve jedamput svrši — uzdahne Anica.

I kao što vjetrić zamreška glatku površinu mora, tako je i taj svileni dašak ustalasao Andrijinu dušu. I on se raznježi:

— Baš te misli tvoje čine, da naše duše nikad rastavljene nijesu. Za dušu nema zapreka, ni prostora, ni vremena, kao što imade za tijelo. I ta tvoja dobra duša lebdi nada mnom u svim časovima opasnosti, kao andjeo čuvar i čuva me od svakog zla. — Ali sada će i tome biti kraj. Još koja nedjelja, i onda je svršeno. Knez se vjenčao — —

— Vjenčao? — usklikne radosno Anica.

— Zar ti nijesam to rekao? — ali tu se odmah sjeti Andrija, da još nije ništa kazao, i zato joj brzo ispripovijedi, kako se knez u Čurgu nenadano vjenčao.

— Ali naša svadba ne će biti tako tiha i skoro tajna? — pogleda ga Anica molećim pogledom.

A od toga pogleda topilo se Andrijino srce, kao što se topi gruda snijega na toplom proljetnom suncu.

I on zagrlivši Anicu, veselo klikne:

— Dabome da ne će! — Cijeli svijet treba da znade, kad će ovo dvoje golubova da saviju svoje gnijezdo. — — Franjo će biti djever. — —

Tu se Andrija sjeti, da cijelo vrijeme nije još vidio Franje, pa se začudi i upita:

— A što je s Franjom? — Nigdje ga ne vidjam!

Anica načini važno lice i, kao da bi htjela nešto u povjerenju da kaže, dahne tiho:

— On je zaljubljen!

— To sam se i sâm nadao!

— On je otišao u prošnju!

— U Selce?

— Ne, već u Slunj, tamo je ona kod rodjaka Frankopana.

— Već dugo?

— Ima nedjelja dana.

— Hajde! Hajde! — nasmije se Andrija. — Sada te sigurno pušta na miru?

— Ali zato ja njemu vraćam ono, što je on u mene zajedao prije.

— To nije lijepo! — nježno je ukori Andrija, — kod nas je ljubav odmah bila nagradjena, a on će se za svoju morati boriti. Stajati će na raskršću izmedju ljubavi i dužnosti!

— Zašto?

— Jer je ona rodjakinja onih Frankopana, koji su uz austrijskog nadvojvodu, a mi smo uz kneza Krstu, koji je uz Zapolju.

— Pa šta tu imade žena da odlučuje?

— Samo u toliko, što oni ne će dati svoje sestre za Zapoljinog pristašu, a ako se on za volju svoje ljubavi odrekne Zapolje, to će doći najstrašnije, da će morati oružjem u ruci stajati protiv svoje najbliže rodbine pa i protiv mene.

— To Franjo ne će učiniti! — odlučno i uvjereno ustvrdi Anica.

— To se ne zna. Ljubav je čudna biljka, nitko joj ne zna korijena ni sadržine. Lijepa vanjštinom u nutrinji može da donese raj i život, a može i najcrniji otrov. Srce ne pita ni za što, kad se radi o njegovim pravima! — tužno skloni glavu Andrija. — I ja se sve bojim, da će srce prevladati razum i dužnost.

— Bog nas oslobodi te napasti! — zaprepašteno se prekrsti Anica.

I oboje su stajali tužni i snuždeni, a večernji mračak spuštao se i sakrivao u svome sivom velu i život, i tajne, i namjere, pa čak i misli, koje bi se mogle odraziti na licu.

XVII.

Medjutim su se dogadjaji u kraljevini odvijali strijelovitom brzinom.

Samo krunisanje Ivana Zapolje djelovalo je porazno na austrijsku stranku, koja je i tako bila nesložna i pocijepana.

Austrijski savjetnici Ferdinandovi nijesu htjeli ni čuti, da se na sazvanom saboru Ferdinand bira, nego su tražili, da se na osnovu ugovora, jednostavno prizna i proglasi za kralja.

— Ako mi to dopustimo — govorili su oni, — onda priznajemo i slobodnu volju, da Ugri izaberu i drugog kralja, a ne Ferdinanda, a time proglašujemo i sam izbor i krunisanje Zapoljino u Stolnom Biogradu kao pravovaljano i šta onda imademo tražiti još u Požunu?

Ali su i ugarski pristaše znali opravdati svoje stanovište.

— Ne podvrći se izboru znači odreći se krune! Nikada Ugri ne će priznati za kralja, tko nije po ustavu propisno izabran. A jer je Zapolja izabran, oni će se okupiti oko njega. Isto takov ugovor imao je princip i u Češkoj, pa se svejedno morao dati izabrati. Kako bi to izgledalo, da se odrekne Ugarskoj ono pravo, koje se Češkoj priznalo? — Napokon će se naći puta, da se izbor Zapoljin proglasi ništetnim. Jedan je razlog već tu. Izborni sabor može sazivati jedino palatin, a jer onoga u Stolnom Biogradu nije sazvao palatin, on ne vrijedi. Naprotiv požunski sabor sazvao je palatin i na njemu obavljeni izbor bit će pravovaljan!

Ali se austrijski saveznici nijesu dali pokolebati.

I tako je sabor bio sazvan, a da se izbor nije ni spominjao. Reklo se samo:

— da se dogovorimo o turskoj opasnosti i ostalim pitanjima, koja su medjutim uskrsnula.

Ali je bilo još i drugih pitanja, koja su razmirice povećavala.

U Hajnburgu Ferdinand nije htio primiti drugih velikaša osim Salohazija i Turza, a Bornemisa, bolestan, nije mogao doći.

A ta neopreznost Ferdinandova dirnula je gospodu na najosjetljivije mjesto — u ponos.

I zato su mnogi izravno prešli k Zapolji, a drugi se uvrijedjeni povukli na svoja imanja.

Uzalud se naprezala kraljica Marija, da nesuglasice izgladi, da stare privržene zadrži i nove pridobije.

Napokon se doznao i uzrok, zašto ih je knez Krsto Frankopan napustio i otišao u Stolni Biograd k Zapolji.

Ugarski velikaši, koji su i tako imali imanja na području, koje je potpadalo pod vlast Zapoljinu, nijesu imali od čega da žive. A od Ferdinanda jedva su dobivali i mrvice, osim ispraznih i zvučnih obećanja. — A sada su izgubili i one dobotke, koje su dobivali sa svojih posjeda u Slavoniji, koja je bila u rukama kneza Krste.

A to je najviše zapeklo samog palatina, koji je dobio gotovo sva imanja i posjede pokoinog vojvode Ivana Korvina.

Kako se dobar glas daleko čuje, a zao još dalje, i u Požunu očekujući palatin s grozom je doznao, da je kralj Ivan poklonio sve Batorijeve posjede, a tih je bilo mnogo, knezu Krsti i njegovim prijateljima. A nije se trebao bojati, da ih knez ne će odmah i zauzeti, jer je imao vlast i vojsku u svojim rukama, a palatina nije ni prije, a sada još manje begenisao.

I zato je kraljica morala progutati mnogu gorku pilulu i zasluženo predbacivanje. A privatno se odlučno prigovaralo:

— Dabome, mi treba da plaćamo kraljičinog ljubavnika! Za nas to ona ne bi htjela učiniti!

A i taj ljubavnik se čudno ponašao. Zazirao je od Požuna, kao lisica od postavljenih gvoždja.

A kad je biskup Kles dočuo za odlazak knežev i razloge, koji su ga do toga doveli, rekao je kraljici u lice:

— Koliko znadem, Vaše Veličanstvo nije bilo ovlašteno na ovakove korake. — A da govorimo iskreno, ovime nijeste pomogli Baćanu ništa, ali ste zato jako odmogli svijetlom nadvojvodi. — Za Zapolju dosta agituju kod kuće, nije bilo potrebno, da se to čini i iz Požuna.

— Ja nijesam mogla ni slutiti, da će to pismo dospjeti u nepozvane ruke!

— Ali ste trebali na to misliti. — I da nijeste pisali, ne bi ni slutnje, ni brige bile potrebne.

I rasrdili su se i nadvojvoda i njegovi savjetnici, a ljuta je bila i kraljica Marija, a na obadvoje su se ljutili ugarski pristaše Ferdinandovi.

Jer oni i onako nijesu išli za Ferdinandom zato, što im se on svidjao, nego što su zavidjeli Zapolji, da se on od velikaša popne na prijesto i da im bude odsada gospodarom.

I tako su se i ono par ljudi u Požunu razilazili u osjećajima i slozi kao rakova djeca.

Medjutim se katarinski sabor primicao, a na sabor nije nitko dolazio.

Sam Zapolja poslao je svoje glasnike i poslanike svima susjednim vladarima, da im javi svoj izbor i svoje krunisanje.

Tako je Stjepan Homonaji otišao u Poljsku, Jožefić Franjo, senjski biskup u Veneciju, k papi u Rim, k francuskom kralju Franji, pa i u Englesku, sve neprijateljima kuće habsburške.

A da bude jad savršeniji, poslao je poslanstvo samome sultanu Sulejmanu i samom nadvojvodi Ferdinandu.

Najgore su prošli poslanici u Beču, jer ih je Ferdinand dao zatvoriti, a kada ih je pustio, onda je bio s njima grub i naprasit.

Kad su počeli govoriti, presjekao ih je:

— Ako ste došli kao poslanici vojvode erdeljskog, onda vas rado vidim, a inače vam ne ću ni ruke pružiti!

Začudjeni poslanici zinuli su od iznenadjenja.

A kad su počeli govoriti magjarski, on ih uputi, da govore latinski ili njemački.

— Ali mi znademo samo madjarski! — uzviknuli su poslanici.

— A ja ne trebam da znadem toga barbarskog jezika! — odgovorio im je ljutito Ferdinand. — Ako dakle ne znate jezika, koji znadem ja, onda, ako ipak želite sa mnom govoriti, uzmite si tumača i dajte mi vaše predloge napismeno.

Težak dojam učinilo je to na one, koji su to doznali.

Uzalud je sedamnaestog decembra ublažio ton, onog teškog dojma više nije mogao izbrisati.

I već je prijetila opasnost, da se sve razidje i da do izbornog sabora i ne dodje.

Da ih barem nekako umiri i zadrži, morao je tridesetog novembra izdati obveznicu, kojom je osiguravao Tomi Salahaziju vesprimskom i Stjepanu Brodariću srijemskom biskupu, palatinu Stjepanu Batoriju, banu Franji Bačanu krunskom blagajniku Eleku Turzi, vranskom prioru Ivanu Tahiju, Gašparu Horvatu, komorniku, Ladislavu Macedoncu pečuhskom

prepoštu, kraljevski tajnicima Tomi Nadaždiju i Nikoli Olahu itd., da ne će u svojim službama i imanjima trpjeti šteta, i ako se to dogodi, da će im za dvije godine Ferdinand iste natrag pribaviti ili u vlastitim zemljama nadoknaditi, a dotle se o svom trošku za njih brinuti. Osim toga se obvezao, da će u prvom redu na njih misliti, kad bude dijelio službe, časti i imanja.

Napokon morao je izdati još jednu zavjernicu, u kojoj je Ferdinand uvjeravao narod, da će i u tom slučaju, ako se bude popeo na prijestolje samo silom oružja, zadržati sve sloboštine kraljevine, kao da je bio jednoglasno izabran, i da ne će poklanjati ni svećeničkih zvanja ni dobara tudjincima.

I opet mu sve to nije koristilo. Jer kad se trebao slijedeći dan, na prvog prosinca, otvoriti požunski sabor, nije skoro nitko došao.

Pa čak ni Bačani, ni Tahi, a niti grof Sentgjerji, premda je imao svoje imanje u neposrednoj blizini Požuna.

— — — — — — — — —

Hrvatsko poslanstvo pod vodstvom kneza Ivana Karlovića došlo je u Požun baš u ono vrijeme, kad je knez Krsto Frankopan Beču i Požunu za svagda okrenuo ledja.

S knezom Karlovićem došli su samo Gašpar Križanić i Ivan Perušić.

Podučeni iskustvom s knezom Krstom, ljudi iz kamarile, primili su poslanstvo s najvećom ljubaznošću i susretljivošću.

Oni nijesu mogli ništa zaželjeti, što im ne bi odmah najspremnije i — obećali.

Pomoć protiv Turaka obećana je u takovom opsegu, da bi bila dosta i za oslobodjenje Bosne, a ne samo za zaštitu ugroženih i još nezaposjednutih granica.

K tome su izaslanici bili gošćeni upravo kraljevski. Dakako samo se od sebe razumije, da je na tim gozbama govoreno jedino o velikodušnosti, moći, snazi i bogatstvu prejasnog nadvojvode i kralja Češkoga.

Govorilo se toliko, a skoro uvijek jedno te isto, da su napokon poslanici naučili sve na izust.

— Ako bude samo i polovica ovako, kako govore, — rekne jednom zgodom Gašpar Križanić, — onda je našim mukama kraj. I ja se samo čudim knezu Krsti, da je napustio Ferdinanda, a prešao k Zapolji.

A knez Ivan Karlović, koji je bio stariji i iskusniji, a po tome i hladniji, pogleda ga mirnije i pronicavo, pa odgovori:

— Kad bi ja znao razloge, koji su kneza Krstu otjerali, možda ne bi ni ja bio ovdje. — On je nasilan i ohol gospodin, ali nepošten nije. Ovako nam ne preostaje drugo, nego vjerovati i šutjeti. Ali zato dobro držati otvorenima i oči i uši.

Napokon se kurirska služba izmedju Požuna i Beča svršila i na dvadesetpetog studenog, providjeni preporučenim pismima ljubljanskog biskupa Kristofora Raubera te velikaša Jurja Herbersteina, Erazma Dornberga i Stjepana Pemflingera, krenuše hrvatska gospoda u Beč.

U preporučnom pismu naročito je istaknuto:

— — da su Hrvati vazda bili zaslužni za slavnu kuću austrijsku i kršćanstvo, boreći se protiv žestokih navala turskih velikom hrabrošću za domovinu, a sada se tako ponižene, da ih tim radije preporučamo Vašemu Veličanstvu, pa zato molimo Vaše Veličanstvo, da ih podupre i milostivo sasluša — —

Teško je bilo u srcu poštenog starine Ivana Karlovića, kad je nosio ovo pismo za Beč.

On, potomak roda, čiji se imetak nekada slobodno mogao takmiti s imetkom samog nadvojvode, danas je morao sagibati glavu pred ljudima, koji bi mogli biti sretni, da smiju u njegovoj službi vršiti dužnost kapetana ili kastelana. I danas je on morao nositi od njih preporuke, umjesto da im je on sam preporuke davao.

Pognute glave, šutljiv i zamišljen, išao je taj, nekada ponosni i oholi boljar, na poklon u Beč, ne kao Krsto Frankopan, da postavlja uvjete, nego da moli i traži, jer knez Ivan Karlović nije više imao ni pedlja mjesta, kamo bi sklonio glavu starice majke. Sve je drugo bilo u vlasti Turčina.

Ferdinand ih je lijepo primio i dao ih častiti o svome trošku, koji je plaćala dvorska blagajna.

Samo i tu je sve ostalo kod obećanja.

Jedino je knezu Ivanu Karloviću dao Medvedgrad i Rakovec za četiri hiljade zlatnih forinti.

Tako su se nagodili, da će Ferdinand držati u Hrvatskoj stalnu vojsku od hiljadu konjanika, od kojih će dvije stotine i pedeset dobiti sam knez Karlović.

Vojnike će uzeti hrvatska gospoda, a trošak uzdržavanja od mjesečnih tri zlatna forinta, plaćat će nadvojvoda Ferdinand. Hrvatska gospoda dužna su starati se za konje, konjanike i oružje, a Ferdinand će plaćati u gotovom trošak uzdržavanja.

Pregovori i razgovori otezali su se kao ciganska godina.

Ali su se odmah razišli, čim je Ferdinand zahtijevao, da hrvatski poslanici prisustvuju požunskom saboru u ime Hrvatske.

— Mi nemamo nikakove punomoći za djela, koja se kose s našim priznatim pravicama, — odgovorio je odlučno knez Ivan Karlović.

Ferdinandu se čelo smrknu i nabra. Grbavi nos izgledao mu je veći, nego inače.

— Ja ne znam, u koliko se to kosi s vašim pravima? — Nijeste li poslani, da sa mnom pregovarate?

— Drugo je pregovarati, a drugo priznavati! — odlučno ustvrdi knez. — Izbor i priznanje prava su sabora, a ne delegata. A mi nijesmo sabor, nego samo mandatori sabora sa ograničenim punomoćima.

Ferdinand, koji je i inače zazirao od plemićkih prava, smatrajući ih kao uzroke smutnja i nereda, i ograničavanje pravilnog razvoja državnog života, odvrati muklim glasom:

— Ako su meni uvijek mili i dragi Hrvati voljni, da me priznadu za svoga kralja i gospodara, onda ovo izmicanje nema smisla. Čemu na dva puta svršavati jednu te istu stvar?

— To je isto, kao što čovjek jede u podne i u večer a ipak ne jede na jedamput obadva obroka, — nakloni se Ivan Perušić. — Hrvatska i Ugarska su dvije posestrime i svaka imade svoja prava i svoju kompetenciju. A za svaku kompetenciju imade poseban sabor. Kada bude na obadva izabran, onda se izabranik kruni za obadvije kraljevine jednom te istom krunom i jednom te istom krunidbenom zavjernicom.

— Moglo bi se kao ovo drugo i ono prvo ujediniti! — mrzovoljno odgovori Ferdinand. — Za jedan posao dvije priprave.

— Komu se to ne svidja, može se jedne krune odreći, — oštrim glasom upane Gašpar Križanić. — Pristati na predlog Vašeg Veličanstva značilo bi odreći se vlastite suverenosti i od samostalne kraljevine postati provincijom ugarske države. A od toga brašna ne može biti pogače!

Ferdinand zažmiri, kao što je to uvijek običavao, kad se jarost u duši njegovoj borila sa zdravim razborom. Ali je i kroz ovako stisnute očnice zapiljio oštar pogled u Gašpara Križanića i gledao ga tako nekoliko trenutaka, kao što mačka gleda miša, koji se bezbrižno igra oko kućne metle.

Ali je Gašpar junački izdržao taj pogled.

A kad je polagano prešao svojim pogledom preko lica ostalih delegata, on je i tu vidio istu odlučnost i čitao im s lica istu misao.

Sjećajući se razdora u Požunu, koji nije trebao biti izazvan, jasno je uvidio, da bi tu mogao naići na daleko tvrđi orah, na kojemu bi lako mogao polomiti i zube, što nije imao u proračunu. Zato se svlada i čak i nasmije:

— Čini mi se, — rekne polagano, — da se mi ne razumijemo dobro. Ono što sam ja tvrdio, bilo je u želji, da se sve brže i jednostavnije svrši, a nikako u namjeri, da krnjim vaše prerogative (prava). — Mi smo se i onako već sporazumjeli, da se u Cetinu održi posebni hrvatski izborni sabor, na koji ću poslati moje oratore. A što sam vas pozivao u Požun, to ja nijesam mislio, da vi tamo glasate, nego da svojom prisutnošću uveličate, kao što će to učiniti i delegati moje kraljevine Češke, moj izbor za kralja ugarskog!

Ivan Karlović, koji je odmah opazio, što se kuha u nutrini Ferdinadovoj, a jer nije smatrao zgodnim, da odmah u početku dodje do razmirica, brzo prihvati riječ:

— Mi bi vrlo rado ugodili želji Vašeg Veličanstva i smatrali bi se čak i počašćenima, da možemo sačinjavati svitu Vašeg Veličanstva, kad bi izbor na Cetinu već bio prošao. Ovako bi to značilo istrčavati pred rudo, a to bi samo moglo škoditi interesima Vašeg Veličanstva. Jer ne treba smetnuti s uma osjetljivost naših ljudi, odlučnost i snagu kneza Krste Frankopana, koji ne će mirovati, kad se povrati kući. A sipati ulje na vatru nije nikako preporučiva stvar.

Ferdinand se ugrize za usne:

— Ja vas razumijem i ne ću vašim vjernostima praviti nikakovih poteškoća. Vi sazovite dakle izborni sabor za 21. prosinca, a ja ću poslati kao moje oratore Pavla Oberštajna, prepozita bečkog kaptola, i moje kapetane Nikolu Jurišića i Ivana Kacijanera te mehovskog prefekta Ivana Pilnera.

Poslanici se povuku.

I dok su oni medju sobom tumačili ovo držanje Ferdinadovo, ovaj je u sebi bijesno mrmljao:

— Konja, koji još nije bio pod sedlom, ne smije se plašiti vikom i bičem, ali kad me pustite jedamput u sedlo, bolje ću vas smekšati od onih mojih u Bečkom Novom Mjestu. Onda ćete i sami uvidjeti, da je bolja zob od biča.

A eto to je bilo ono, što je Krsto Frankopan predvidio i zbog čega je otišao iz Požuna u Stolni Biograd.

Jer gospodin Bog je nekima dao pamet u glavu i to se naziva razumom, a nekima u šaku, a to su ljudi prozvali — junaštvom. —

XVIII.

Knez Krsto i biskup Šime Erdedi vraćali su se vrlo dobre volje iz Stolnog Biograda.

Kralj Ivan Zapolja dočekao ih je raširenim rukama, kao što otac dočekuje djecu, koja se vraćaju s dalekog puta.

Iskrenost i srdačnost izbijala mu iz očiju, sijala iz lica, kao što mjesečina rasiplje svoje trakove kroz spuštene zavjese u zimskoj vedroj noći.

A što je glavno, tu nije bilo obećanja, već djela.

Odmah drugi dan ispostavio je povelju, kojom je imenovao kneza Krstu Frankopana banom Hrvatske i Slavonije, što je bilo učinjeno prvi puta nakon dugih godina. Postavio ga je i vrhovnim kapetanom zapadne Ugarske, izmedju Dunava i Drave, dakle u krajevima, koji su se odmah poslije mohačke katastrofe sami stavili pod kneževu zaštitu.

A što je najvažnije, te mu je časti podijelio doživotno — cum iure successionis — (s pravom nasljedstva) — dakle postao je maleni vladar.

Drugom poveljom vratio mu je pradjedovski grad Senj, kojeg je još kralj Matija oteo rodu Frankopana, a darovao mu je i Stenjičnjak, Medjurić i druge nekadanje Frankopanske posjede, a i posjede Ladislava Kanižaja s ovu stranu Drave.

U gotovom dao mu je dvadeset hiljada dukata, da sabere i uzdržava, pored svojih dvije hiljade, još pet hiljada konjanika za obranu kraljevine i svoje banovine.

Na koncu nije zaboravio ni svojih prijatelja i pomagača, koji su mu vjerno služili ili s njime prijateljevali.

Tako je izradio plemićki list Čabrajiću, Sršu i Petrekoviću, Andrijinim kapetanima.

Kralj je darovao, kao nagradu za stečene zasluge, Andriji Kukiću gradove Okić i Kamengrad kod Požege, a kao zalog za uzdržavanje vojske od hiljadu konjanika, s kojima je morao on i njegovi nasljednici služiti pod banskom zastavom i držati ih stalno na okupu, dobio je od Franje Baćana oduzeti Grebengrad sa svima posjedima, pa Labor i Jastrebarsko, da bude bliže posjedima Kneza Krste.

Tako je Andrija postao jedan od najbogatijih i najmoćnijih plemića kraljevine.

Mirko Bakić dobio je Križovljan na štajerskoj medji, pa Gising (Sombatelj) i Kisek.

Urbanu Baćanu, koji se nije slagao s bratom banom Franjom, vraćeni su Novi Dvori, koje mu je brat nepravedno oteo.

Biskup Šimun Erdedi dobio je jegarsku biskupiju s pravom, da sam imenuje svoga nasljednika za Zagreb, kada on to nadje za potrebno, što je značilo isto kao i zadržati obadvije biskupije za sebe.

I zato se knez Krsto vraćao veseo kući, a biskup Šime nije imao uzroka, da ne bude isto tako zadovoljan.

Iz Čazme sazove knez Krsto, kao novi ban, za osamnaestog prosinca instalacioni sabor u Križevac s pozivom, da velikaši i plemići budu u Križevcu već u nedjelju šesnaestog radi važnih dogovora.

Sam se sa ženom Katicom zaputi u Medjurić, posjed Katičinog oca, kojega je sada dobio knez kao kraljevski dar.

— — — — — — — — —

Odmah početkom prosinca, kada se knez Krsto nastanio u Medjuriću, počeli su sa svih strana Slavonije dolaziti plemići i velikaši, da se s njime porazgovore i sporazumiju.

Tako je došao župan županije požeške Ivan Dežević, vlasnik Brestovaca i Dolca, pa župan virovitički Ivan Banić, gospodar Virovitice, Stupčanice, Drenovca itd., podban i župan križevački Mirko Bradač, zastupnici kaptola čazmanskog, a u ime zagrebačkog kanonik Ivan Goricaj, da se dogovore o samoj instalaciji kneza Krste kao i o radu medju plemićima i staležima i redovima u korist kralja Ivana Zapolje.

Katica Drągićeva neumorno se brinula, kao domaćica, da dostojno imenu i položaju kneza Krste, goste dočeka i ugosti.

A išlo se iz gozbe u gozbu.

Tek što su otišli veliki župani, zvani komeši, nakon što su se dogovorili o samom načinu i rasporedu svečanosti instalacije i o predmetima saborisanja, već je došao Petar Perenj, sada vojvoda erdeljski, da se dogovori, u ime kralja Ivana, o ratnom planu protiv pristaša nadvojvode Ferdinanda. Za ovoga su se iz Slavonije već javno opredijelili Petar Keglević, vlasnik Bijele stijene, bivši prior vranski, Ivan Tah, pa Ivan Kaštelanović, gospodar sv. Duha, Sirača, Glogovnice i grada Bisaga, braća Ljudevit i Nikola Pekri, Ivan Alapić, vlasnik Velikog Kalnika i Ivan Ernušt de Kampo, vlasnik Koprivnice, Virja, sv. Gjurgja itd.

Pošto je knez odredio, da se vjenčanje Andrije Kukića obavi slijedeće nedjelje, kad bude instalacija, riješio ga je drugih vojničkih dužnosti. Ali su zato imali tim više posla Petreković, Čabrajić, stari Kukić i Mirko Bakić. Dok su jedni kupovali konje, drugi su sabirali najamne vojnike, za onu četu od pet hiljada konjanika, za koju je kralj Ivan dao dvadeset hiljada dukata knezu, a Petar Perenj donesao još deset hiljada. Martin Hotković otišao je u Zagreb na Grič, da nabavi odijela, oružja i oklope za te vojnike.

A stari Kukić s Petravićem brinuo se, da nadopuni dosada formiranu četu Andrijinu na darovnicom odredjeni broj od hiljadu konjanika.

U tu četu imao je stupiti i Franjo Sekelj kao kapetan.

A trebalo se pobrinuti i za dobre kaštelane za dobivene gredove i za one, koje je već imao.

U kneževu službu stupio je plemić Ivan Crnić, zvan Fekete i Matija Brodarić, bratić kancelara biskupa Stjepana Brodarića, ljudi iskusni u borbi i četovanju, a naročito u borbi s Turcima.

Kako je koji odred najamnika stigao, odmah se uvrštavao u čete i vježba je odmah započela. Radilo se od jutra do kasne noći.

Šarolik se život razvio.

Dok su se jedni vojnici, osobito mladji, vježbali u bojnim vještinama i baratanju oružjem, drugi su vježbali konje, ujašivali ih i podučavali na borbu i zveku oružja te pucnjavu mužara i topova.

Kneževi vojnici, skupa s oklopnicima Mirka Bakića, stajali su u željeznom Medjuriću, a Andrijini u Kraljevoj Velikoj.

A plemići su dolazili i odlazili, i život je tekao brzo i nepovratno.

— — — — — — — — — —

Medjutim se u Dobroj Kući spremalo na svadbu.

Gospodja Uršula je htjela, da dostojno priredi svadbu, kakova se samo rijetko može vidjeti, jer je Anicu kao rodjenu kćerku ljubila, a i Andriju je zavolila iskreno i nježno.

Zato se u Dobroj Kući opažala užurbanost od rane zore do kasne večeri.

A Anica je plivala od sreće i blaženstva. Ne zato, što je Andrija stekao toliko ugleda, časti i bogatstva, nego što ga

je duboko ljubila, kao što bršljan ljubi stablo oko kojeg se ovija i od njegova soka živi.

Nikada nije ni sanjala, da bi ona mogla biti toliko nespretna, kao što je tih dana bila. Samo se smijala, drhtala i sanjarila, a onda nije bilo čudo, što je radila sve naopako, ako je ono, što je trebala odnijeti u sobu, odnijela u kuhinju, ili ispuštala iz ruke na pod, što je trebalo doći na stol.

Napokon joj više nijesu dali da radi, nego su je otpremile u sobu, zbog čega se ona nije ni najmanje srdila, jer se barem sada mogla prepustiti nesmetano svojim sanjama i maštanjima.

I tako je došla subota u oči vjenčanja. Ivan Banić sa ženom Margaretom bio je stari svat, a Krsto Frankopan s Katicom Dragićevom kumovi. Mirko Bakić, jer Andrija nije imao rodjenog brata, bio je djever.

Već u rano jutro sâm knez Krsto, kao bán i kao opunomoćenik kraljev, s kanonicima kaptola čazmanskog svečano je uveo Andriju Kukića u Kraljevsku Veliku i predao mu je u vlasništvo.

Tu su došli kao prvi susjedi Petar Erdedi, brat biskupa, sa ženom Barbarom, vlasnik Kutine i Moslavine, Nikola Svetački, vlasnik Stare Subocke i Zenišća, a došli su i drugi manji plemići.

Ban Krsto Frankopan pročita darovnicu kralja Ljudevita, koju je ponovno potvrdio kralj Ivan, kojom se plemenitom i opće poštovanom gospodinu Andriji Kukiću, na vječna vremena predaje, njemu i njegovom potomstvu, Kraljeva Velika kao — donatio regis — (kraljev dar).

Oko plemića bile su poredane čete Andrijine pod vodstvom Petrekovića, Franje Sekelja i Čabrajića.

Izmedju poredane vojske slegli su se kmetovi, koji su došli na poklon novome gospodaru.

Kad je darovnica predana Andriji Kukiću, opali jedna lumbarda sa zidina gradskih, našto se širom otvore gradska vrata, a Andriju Kukića povedoše knez Krsto i prepošt čazmanskog kaptola, držeći ga svaki za jednu ruku u grad.

Za njima su stupali stari Kukić i Petravić.

Stupivši na prag grada, prepošt kaptola uzme grudu zemlje i predade je knezu, koji ju predade Andriji. Andrija poljubi tu grudu zemlje i metne je u njedra, kao znak, da se od danas s njome srasao i da će s njome živjeti i umrijeti.

Sad mu prepošt i knez puste ruke. Andrija se najprije

prekrsti u znak, da zaziva pomoć Božju, da mu pomogne održati i očuvati povjerenu tekovinu i poljubi po prepoštu pruženi križ, kao zavjet, da će uvijek ostati vjeran svetoj vjeri Kristovoj.

On trgne mač iz korice, okrene se prema vratima, stupi na lančani most i zamahne na četiri strane svijeta, kao znak, da će braniti stečeno pravo od svakog neprijatelja, pa došao on otkud mu goder drago.

Na to vojnici povuku mačeve, dignu ih u vis kličući gromoglasno:

— Hura! Hura! —

I opet grunu sa grada lumbarda, javljajući susjedima i cijelom svijetu, da od danas Kraljeva Velika imade opet zakonitog gospodara.

Sada unidju redom čete Andrijine i zaposjednu gradske kule i zidine.

Za vojskom unidju kmetovi cjelivajući Andriji ruku u znak vječne pokornosti i poslušnosti. A Andrija bi svakom položio ruku na glavu u znak, da će ih čuvati i braniti i da ih prima u svoje vlasništvo.

Na to se narod razidje po dvorištu, gdje su se za njega pekli janjci, prasci i volovi i točilo vino i rakija po starodrevnom običaju.

Sada Andrija podje naprijed do trijema stanbenog dvora i kao domaćina pozove goste na gozbu, pružajući svakome na srebrenom pladnju sol i hljeb.

I po treći put zagrmi lumbarda sa gradskih zidina u znak, da je novi vlasnik preuzeo svoj posjed.

Gosti sjednu za bogato postavljene stolove, na kojima se sve sijalo od zlata i srebra. Stari Kukić je htio da pokaže svoje stečeno bogatstvo, da ne bi tko mislio, da snaga Kukića počimlje kod ove darovnice.

Jer samo zlato i srebro te čaše iz venecijanskog kristala vrijedile su toliko, koliko cijela Kraljeva Velika.

Ali i ako je već došla noć nije se nitko dizao sa svoga mjesta.

Od ovih gostiju stvorili su se uzvanici za Andrijine svatove.

Katica Dragićeva preuzela je ulogu Andrijine majke i ona će sutra dočekati mladu.

Već je bila noć dobrano zaogrnula zemlju u velo svoje

tame, kao što bula zamata sebe u feredžu, kad se pred gradskim vratima oglasio trubač.

Knez Krsto, kao kum, sidje s djeverima Mirkom Bakićem i Franjom Sekeljem do pred gradski most, gdje su svečano primili sa solju i hljebom staroga svata Ivana Banića, koji je došao sa sjajnom pratnjom po mladoženjine svatove.

Istom što je ponoć prošla okite mladoženju i djevera maramama, izvezenima Aničinom rukom, a koje je donesao stari svat.

Petreković uzme svatovski barjak, na čijem se vrhu nalazila velika jabuka, ovijena ružmarinom.

Kad su izašli na dvorište, čekala ih spremna četa Čabrajićeva od dvije stotine konjanika, sve zakićenih ružmarinom i zimskim cvijećem.

Sluge su držale bijesnog Andrijinog Arapina, koji je poigravao, kao da je osjećao, kamo se sprema.

Medju vojnicima stajala je sjajna kočija odredjena za mladu, u koju je sjela gospodja Barbara Erdedi kao pratilica mlade nevjeste.

Izišavši na dvorište prostru krasne ćilime, na koje Andrija klekne, gdje ga otac i stari Petravić, jecajući od ganuća, blagoslove.

Ali već zapjeva djever:

— Na noge se kićeni svatovi
Daleko su još pred nama puti — — —

I nastade veselo podcikivanje i ujuškanje. Konji su zarzali, što se smatralo kao dobar znak.

Andrija skoči na svog arapina, a knez Krsto i Banić zasjedoše na svoje konje, uzevši u sredinu Andriju. To učine i ostali svatovi. Sa grada zatutnje mužari, naviještavajući, da su svatovi krenuli po mladu.

Tamna je još bila noć. Ali na hladnom noćnom nebu svijetlio je pun mjesec, šećući mirno medju zvijezdama, kao ponosan pijetao kad se koči medju svojim kokicama.

Odmah iza mosta krenuše brzim kasom. Pod kočijom bila su upregnuta četiri mlada bijela konja, koji su izgledali kao četiri bijela labuda.

I već se zaorila vesela svatovska pjesma, koju su pjevali vojnici:

S puta, s puta, crni gavrane,
Danas za žalbu nema vremena,
Čeka me moma, da je k sebi dovedem,
Da bude mi ljuba i vjerna žena — — —

Bilo je oko devet sati izjutra, kad su lumbarde s bedema Dobre Kuće pozdravile Andrijine svatove.

Sa najviše kule, uz zastavu s grbom Sekelja, vijala se i zastava s grbom Jankovića.

Na čelu povorke jašili su, svaki sa jedne strane svatovskog barjaka, Mirko Bakić i Franjo Sekelji.

I njegovo inače tužno i zamišljeno lice, danas je bilo vedrije i veselije. Možda se nadao, da će i njega ovako pratiti — samo kada? — —

Jer Franjo nije htio za volju svoje ljubavi žrtvovati svoje časti, ni ponosa, ni svoje rodbine, koju je ljubio i poštovao.

Anica je spremna čekala obučena u nevjestino svečano odijelo s koprenom nježnom kao fina maglica na glavi i mirtovim vijencem ovjenčana, na svoga dragoga vojna.

Kad svatovi udjoše u dvorište, a ono se uhvatilo kolo djevojaka i pjeva:

Crljeno cvijeće i modro,
Birala ga Anka djevojka
Za onom gorom visokom;
Meće ga ocu na krilce,
Otac ga s krilca na zemlju:
— Ni Anka moja, ni cvjeće,
Anka je tudja za mene.

Crljeno cvjeće i modro,
Brala ga Anka djevojka
Za onom gorom visokom:
Meće ga majci na krilce,
Majka ga s krilca na zemlju:
— Ni cvjeće moje, ni Anka,
Anka je tudja za mene —

Crljeno cvjeće i modro,
Brala ga Anka djevojka
Za onom gorom visokom:
Meće ga dragom na krilce,
Dragi ga k sebi privija:
— I cvjeće moje i Anka
Anku sam ja zavolio !—

Pred dvorom dočekaše goste Stjepan Janković, gospodja Uršula i Margareta Banićeva.

— Dobro mi došli kićeni svatovi! — viknu tronutim glasom Stjepan Janković. — Udjite u kuću i uzmite u znak mira, ljubavi i sloge sol i hljeb.

Knez Krsto uzme komadić kruha, zamoči ga u sol, prekrsti se i odgovori:

— Tko prevjeri u ljubavi, ne dao mu Bog hljeba mira ni na ovom ni na drugom svijetu!

— Amen! — odgovoriše svi gosti.

Franjo Sekelj i Mirko Banić unidjoše u odaje Aničine.

Ah, kako je bila divna onako zastidjena i zarumenjena, a srce joj je tuklo kao u plahe grlice.

Ostali svatovi sjedoše u blagovaonu za bogato prostrte stolove.

Ali tek što su se malo porazgovorili, već poviknu kum knez Krsto Frankopan.

— Dugi danci, a kratki konaci, —
Ne dodjosmo na pir i veselje,
Već da mladu vodimo djevojku. —

— Ako je s božjom voljom i ako djevojka nije protiv, neka bude tako! — odgovori stari Janković. — A ti, stari svate, pitaj djevojku.

Za kratko vrijeme vrati se Ivan Banić, a za njim je stupala izmedju dva djevera Anica.

U Andrije protrnu srce, kad ju je vidio. Ali i ostali svatovi ostadoše zadivljeni gledajući u Anicu.

Petar Erdedi šapne Nikoli Svetačkom:

— Ovo je andjeo, a ne žena!

A Svetački potvrdi glavom:

— Bog im dao toliko sreće, koliko im je dao ljepote i dobrote, pa će imati raj već na ovom svijetu!

Medjutim knez Krsto natoči čašu vina, digne je i progovori ozbiljnim i tronutim glasom:

— Lako ti je saviti gnijezdo, lako se dovede i golubica, ali treba to u božjem redu i blagoslovu i zadržati. — Bog vas je doveo nenadano zajedno i vi ste zaslužili jedno drugo. — Ali ne zaboravite nikada, da muž drži jedan, a žena tri ugla kuće. Nije dosta mužu dati jelo i zagrijati ložnicu, već mu treba dati i cijelu dušu, a s dušom i toplinu. Ako se brigama nabere muževo čelo, nevjesta, ne zaboravi, da ih jedan smiješak vjerne ljube briše, kao što tračak sunca razgoni na-

tmurene oblake s nebeskih visina. Ti si, Andrija, bio dobar vojnik. Ali dosada si sâm išao, kuda si htio, a kao dobrom vojniku malo ti je trebalo. Sad si dobrovoljno razdijelio sebe. Anica ostavlja oca i očinski krov, da joj ti budeš i otac i majka. A majka imade samo ljubav, nikada mržnje! Ružna riječ je kao grom, koji razara i najčvršće kule i zidine. Ogorče li te izvan kuće, ti kod vrata ostavi tu gorčinu vani, a u kuću donesi ljubav i zaborav. Zasuzi li joj oko, briši ga mekanom rukom! Ako joj od sraha i bola zatrepta srce, ti ga zagrij ljubavlju. I onda će uvijek biti nad vama sreća i božji blagoslov.

Krsto okusi iz čaše malo vina, a onda je preda mladoženji, koji isto tako malo okusi, pa je predade Anici, Anica djeverima, djeveri ocu i tetki Uršuli, a ona ostalim gostima.

Kad su čašu povratili u ruke Krstine, bilo je u njoj još za dva prsta vina. A knez je dignu i svečanim glasom povikne:

— Ovako bilo kao sada i na sve vijekove! Amen! — i iskapi čašu.

Sada Anica i Andrija stupe pred Stjepana Jankovića i kleknu, da ih blagoslovi. A on je bio tako uzbudjen, u grlu ga je nešto tako stegnulo, da je samo jecao:

— Djeco moja! — Ah, da vas vidi pokojna! —

A Anica isto zaplače, a i tetka Uršula nije dugo zaostala za njima.

I ona jedva promuca:

— Bog vas — bla-go-slo-vio — Bog — —

Obred vjenčanja obavio je dvorski kapelan.

A onda se gosti vratiše u blagovaonu.

Sa grada grmjali su topovi, a u dvorištu izmiješao se narod, s vojnicima se izmiješale kmetovske djevojke, pa udarile u pjesmu i igru.

Gajdaši su svirali, djevojke su pjevale, a vojnici igrali

Na ražnjevima pekli se janjci i odojci, a iz buradi točilo se vino i rakija.

I u dvorani se razvilo veselje, a napokon se čula i pjesma. —

Anica i Andrija nijesu govorili. Ali su za to govorile njihove duše, govorila srca, govorile oči.

Beskrajna sreća i radost obuzela ih je, jer ono je danas bilo tu, za čim su još jučer teško čeznuli, oni su danas pred Bogom i pred ljudima bili svoji.

I dizale su se zdravice i redali govori, točilo vino i orilo veselje.

Ali najednom se začuje vani pjesma:

— Oj ti kume, dragi kume, diži svatove! —
Sunce nisko, blato klisko, naš dom daleko. —

A Mirko Bakić prihvati zvonkim glasom:

— Zbogom ostaj djevojačka majko!
Mi odosmo, kćerku odvedosmo. —

A vani prihvati opet kolo:

— Oj ti, Anko, drugo naša, šetnjo gizdava,
Ti ne žali ćake svoga, od kojeg ćeš ići,
U Andrije bolji ćako, kojemu ćeš doći — —

I dignuše se svatovi.

Teško je bilo Anici pri duši. Tu se dijelila mladost od žene, tu ostajale uspomene pred vratima nepoznate budućnosti. Do ovog časa ovo je bio njezin dom, od ovog časa ona se može još da vraća samo kao gost.

Ljubav se borila sa kidanom mladošću, srce se trzalo, razapeto izmedju ljubavi i uspomena.

Oj, kako joj je bolno zvonio u ušima jecaj dobre tetke Uršule, koja se nije mogla svladati, da glasno ne zajeca. A i Stjepanu Jankoviću gusto su se ronile suze niz obraze.

I onda su djevojke donesle toplu bundicu od hermelina, a na glavu joj metnuše šubu od krzna.

I Stjepan Janković se spremio s tetkom Uršulom, da ide s mladima.

Kad su prolazili kroz dvorište, zajecale su seljanke za dragom gospojicom, koja im je bila tako dobra.

Ljubile su joj skute i ruke

A kmetovi su sa skinutim šeširima u rukama tronuto ponavljali:

— Bog vam dao sreću, dobra gospojice!

A sa bedema gruvali su topovi, kao da neprijatelj navaljuje na grad.

Anica sjedne u kočiju s Barbarom Erdedi, s Margaretom Banićevom i tetkom Uršulom, dok su ostali s ocem Jankovićem sjeli na konje.

A oko kočije postave se obadva djevera.

I kad je krenula kočija, kad su se pomaknuli svatovi, zapjeva jedno mlado grlo:

—Oj, dižite se, gospodin starešina,
I za njima cijela kumpanija ;
Pa idimo, kud smo nakanili.
Zahvalimo Aničinoj majci,
Koja nam je kćerku othranila,
I nije je povenuti dala.
Prosil bi ju, al ju majka ne da,
Ukro bi ju, ali ju straža čuva.
Pod prozorom jablanovo drvo,
Pod njim straža stoji oružana
I katani s golemim sabljami.
Kričao bi kao lastavica,
Možda bi se smilovala majka,
Pa bi meni svoju kćerku dala — —

A odmah prihvate drugi uz pratnju gajdaša:

— Zbogom oče, zbogom majko,
Zbogom moji mladenački dani,
Došlo vrijeme, da se rastajemo,
Rastajemo, a ne sastajemo. —
Mladost pusta u san se pretvara,
Nova zbilja nove dane stvara...
Moj me vojno dvoru vodi svome.
Svom do juče, od danas i mome.
Došlo vrijeme da se sastajemo,
Sastajemo, a ne rastajemo! — —

Zimski dan, osvijetljen slabim sunčanim tracima, pratio je Andrijine svatove.

Iz Dobre Kuće morali su u Podborje, gdje je družina starog Jankovića dočekala svatove. Kmetovi se slegli oko imanja, kao mravci oko jesenske hrane.

Seljanke su glasno jecale, a kmetovi brisali su suze širokim rukavima.

Tako su oni voljeli Anicu i tako im je bilo žao, što gube svoju utjehu u žalosti, zagovornicu u krivnji, liječnicu u bolesti, pomoć u nevolji.

Svatovi se zaustave pred dvorom.

Trebalo se oprostiti od očinskog krova, trebalo kleknuti i na majčin grob, oprostiti se od one, koje je duh sigurno toga trenutka lebdio nad njima.

A kako je stari Janković Podborje prodao prema ranijem dogovoru, Franji Sekelju, trebalo je uzeti i namještaj,

Aničinu spremu, a i onu poslugu, koju je Anica odlučila povesti sa sobom i na koju se naučila.

I svi su se smatrali sretnima, na koje je izbor pao, kako ženske, tako i muški.

Na bezbroj kola natovarene stvari stajale su pred dvorom, okružene sa stotinu Franjinih konjanika, koje je dao za pratnju.

Na čelu je jašio i naš Mirko, novi kastelan Kraljeve Velike. Tako je željela Anica, a zar je mogao Andrija, da joj išta odbije?

I dok su ostali svatovi sjedjeli u toploj gostinjskoj sobi, Andrija, Stjepan Janković i tetka Uršula otidju u kućnu kapelu, gdje je pod kamenim podom, s mramornom pločom pokrivena, ležala Aničina majka.

Suze su padale niz obraze sviju, suze ganuća i tihe tuge, ali tuge, koja kroz suze stvara dúgu i naviješta lijepo vrijeme.

Polagano se smirivala nutrinja ovih dobrih duša, kao da je neka nevidljiva ruka stišavala talase bola i unašala im u duše beskrajni, sveti mir.

Sunčani traci padali su kroz malene gotske prozore i obavijali ih svojim zlatnim tracima.

I ovdje, nad ovim svetim grobom, zavjetovali su se ponovno, i Anica i Andrija, da će do groba živjeti u slozi i ljubavi, da zasluže sreću i blagoslov, koje im je nebo davalo, a čiji su učinak tako jasno osjećali u svojim poletnim dušama.

Još jedan pogled, još jedan uzdah, još jedan šapat i još jedan križ, i trebalo se odijeliti od tih slatkih uspomena, u kojima se krstila, gdje je učila prvu molitvu, gdje je na majčinom krilu slušala službu božju, od grada, u kojem je ugledala svijetlo svijeta, proživjela mladost i djevojaštvo.

I onda je pošla za svojom zvijezdom, novom zvijezdom, novom putanjom novoga života.

A pred dvorom već su stajali poredani svatovi.

Na čelu barjaktar Petreković s velikom svatovskom zastavom, koja se njihala na hladnom zimskom vjetru, kao krila andjela čuvara.

Oko zastave okupili su se kum i stari svat, pa Stjepan Janković i mladoženja Andrija, te plemići uzvanici.

Čabrajić, kao zapovjednik, obilazio je oko zaštitne čete, davao poduke i upute narednicima i četnicima, jer su prolazili posjedima Pekrija, Ivana Taha i Petra Kegljevića, koji su bili pristaše austrijskog nadvojvode. A jer se lakše predvidi

namjera i namisao divljeg vuka, nego i najpitomijeg čovjeka, to je valjalo biti na oprezu i spreman na sve.

A svatovi su imali dvije stotine Andrijinih prokušanih vojnika, a neoboružanih kmetova, koji su se usudili zagledati u oči i samom turskom sultanu, a nekmo li oboružanim kmetovima i banderijalcima. A osim tih vojnika bila je ovdje i četa Franje Sekelja, od stotinu konjanika, i pratnja Ivana Banića od pedeset dobro naoružanih i u borbama očeličenih hajduka.

Za kočijama Anice i pratnje (uzeli su sa sobom i veliku porodičnu kočiju iz Podborja) — slijedio je dugi red natovarenih stvari, koje je čuvao novi kastelan Marko.

Išlo se brzim korakom i laganim kasom, širokim drumom preko Dežanovca i Uljanika, na Željezni Medjurić.

Ali je i stari Kukić mislio na sve mogućnosti i slučajnosti, pa su ih već od Uljanika, u svima klancima, čekali odredi i straže konjanika, koje je on izaslao, a koji su propatrolirali okolne šume, da se osvjedoče o sigurnosti puta

No samo kneževo ime imalo je toliku moć, da se nije nitko usudio ni pomisliti, a kamo li odlučiti, a još manje pokušati ma kakovo zlobno djelo.

Moguće, da im je ulijevala i preveć počitanja sakupljena kneževa vojska u Medjuriću i Kraljevoj Velikoj, kojoj nijesu bili dorasli svi zajedno, a znali su i sami, da samo ludjak, a ne iskusan lovac, navaljuje na cijeli čopor gladnih vukova, koji će ga požderati i rastrgati, prije nego tri vuka ubije.

U Medjurić su došli, kad se već spustio zimski mrak.

Cijeli Medjurić plivao je u krijesovima, koje su palile ondje sabrane kneževe čete.

Svatovi su prolazili kroz dugi špalir konjanika, koji su razdragano klicali mladencima i svatovima.

Sa grada su gruvali topovi, javljajući u tihoj noći Kraljevoj Velikoj, da su dragi gosti prošli Željezni Medjurić.

Već se približavala i ponoć, kad su došli pred Kraljevu Veliku.

Divan se pružio vidik gostima.

Kraljeva Velika sva je bila u moru svijetla, pa je izgledala u tamnoj noći kao vodopad, koji mjesto vode, sipa kapljice žive vatre.

Na svima okolnim brežuljcima gorjele su vatre, kao ivanjdanski krijesovi, a gorjele su i po ravnicama, dokle god je dopiralo ljudsko oko.

Sa grada gruvale su lumbarde, a u okolici dugačke puške.

Vojnici i kmetovi držali su u rukama zapaljene luči i snopiće slame, a cio je narod veselo klicao:

— Živjela naša gospodarica!
— Živio mladi gospodar!
— Živjeli svatovi!
— Dobro nam došli!

I povorka je svakog koraka sve više rasla, orila se sve gromoglasnija pjesma i orio cilik gusala, zvon tambure, pjesma gajdaša i zvuk trubalja.

Tako je ulazila mlada Anica u svoj novi dom.

Pred zgradom u dvorištu grada savilo se djevojačko kolo i pjevalo:

— Čija žurba u ovom dvoru, čije veselje?
— Ćako ženi sinka svoga tes se veseli,
I sav mu se rod veseli, ćako najbolje.
Evo nam jezde svatovi, peljaju snašu djeveri.
Svi svatovi, draga braćo! Jeste l' mi zdravo?
Idete li svi u skupi gorom zelenom?
Vije li se kita smilja konjem za grivom?
Igra li vam vran zelenko pod gjuvegijom?
Pružila se zlatna žica od vedra neba;
To ne bi bila zlatna žica od vedra neba,
Već to bila lijepa Anka od mile majke —
Pružila se svom Andriji okolo šešira.
Oj ti, kume, dragi kume, ajde u kolo!
I povedi sve svatove rukom za sobom,
I tu snašu, dragu snašu, što ste doveli.
Oj ti, kume, dragi kume, daruj nam kolo!
Il s jabukom il s jaglukom ili s drugom ružom.
Stari svate, dragi brate, daruj nam kolo!
Oj djevere, mlad djevere, daruj nam kolo!
Oj ti, ćajo, dragi ćajo, daruj nam kolo!
Kočijaši, tamburaši, darujte kolo! —

Djevojačko kolo zatvorilo je tako prilaz, da ni Andrija Kukić, koji je na ulazu stajao uz gospodju Katicu sa starim Petravićem, a ni svatovi nijesu mogli jedni k drugima prići.

Knez Krsto pridje k Aničinoj kočiji, uzme je za ruku i odvede u kolo. To učini i Andrija i svi gosti

Okrenuvši se jednom u kolu, knez baci u sredinu kola kesu punu dukata, a za njim počeše bacati zlatan novac i

stari svat i ostali svatovi. Andrija baci isto punu kesu, a darivao je kolo i stari Kukić i Petravić.

Na to se razdvoji kolo, a djevojke bace na zemlju ubruse, pregače i vezene marame, preko kojih kum i stari svat, u pratnji djeverova, povedu Anicu do kućnog praga.

Anica je išla tiho i oborene glave. Svi ovi narodni običaji, u kojima je ona odrasla i s njima se uživila, duboko su je potresli.

A onda su je čekali novi otac, nova kuća, novo gnijezdo, u koje sada prvi puta njezina noga zalazi.

Osjećaji nada, očekivanja, čežnje i straha lomile su se njezinom čistom dušom.

Na samom pragu dvora bio je razastrt prekrasan sag, na koji su klekli Andrija i Anica.

Potresan čas!

Jecajući šire ruke stari Kukić i Petravić i grle Anicu.

— Bog te blagoslovio! — Oboje vas blagoslovio i cvijećem posuo puteve života — —

Katica Dragićeva zagrli Anicu i pripaše joj kecelju, znak domaćice.

A dok su se Stjepan Janković i Uršula Sekeljeva grlili na ulazu, Katica Dragićeva i Barbara Erdedijeva vode je s djeverima u kuhinju dvora.

Na putu joj dadu u ruku malenog dječaćića, kojeg Anica uzima u naručaj, poljubi i dariva zlatnim cekinom.

U kuhinji uzima drvo i meće u peć, a onda sa zlatnom žlicom promiješa jelo u loncu.

A vani su na zidinama grmjele lumbarde, pucali topovi, u dvorištu i pred gradom, uz bezbroj vatara, častio se narod i vojska, igralo kolo, pjevale pjesme, svirali gajdaši, udarale tambure, cvilile gusle, ječale trube, bubnji i talambasi.

U velikoj blagovaoni poredali se gosti i započela gozba, srdačna, vesela i razdragana.

I tako se obavila svečana svadba Andrije Kukića i Anice Jankovićeve u predvečerje sudbonosnih dogadjaja, koji će već za koji dan baciti tamne sjene nad starodrevnom kraljevinom.

— — — — — — — — —

Kad su napokon minule svečanosti i kad su se razdragani gosti razišli, održalo se nakon nekoliko dana obiteljsko vijeće.

Velika imanja, koja je Andrija dobio, a u mutnim vreme-

nima, koja su svi predosjećali, trebalo je zaštititi i pobrinuti se za njihovu sigurnost i upravu.

Kako je predaja Podborja bila već svršena stvar, to je Stjepan Janković i sâm preselio k djeci u Kraljevu Veliku.

Srš je već bio na Vrhovcima i bilo je odlučeno, da se obrana grada i uprava tim posjedom prepusti njemu i dalje

Kako je stari Petravić trebao mira, jer je bio najstariji, on se sam izjavi, da će ići u tvrdi Kamengrad, jer je ondje već stekao poznanstava, a i sam je zavolio ubavu požešku kotlinu i onaj dobri i pitomi narod.

Odredilo mu se iz Andrijine čete pedeset starijih i najiskusnijih vojnika s jednim četnikom, a uzeo je tri hiljade dukata, da uredi gospodarstvo i oboruža kmetove za obranu nove donacije i providi je topovima, lumbardama i puškama.

Najizloženiji je bio svakako posjed Okića i Jastrebarskog, jer je bio najbliži pristalicama nadvojvode Ferdinanda.

Onamo se dobrovoljno prijavi stari Kukić, koji je znao, kako se vojuje, a imao i srca, da se suprotstavi i najvećoj vojsci.

Po samoj želji kneza Krste on je uzeo stotinu konjanika, a stotinu pješaka trebao je naoružati i uvježbati izmedju onamošnjih kmetova.

Stjepan Janković ostao je s kaštelanom Markom u Kraljevoj Velikoj, gdje će biti bliže i gospodji Uršuli, a gdje će biti i glavno sjedište mladog para.

A jer se stari Čabrajić već dosta potucao po bojištima, a koža mu imala više zakrpa od prosjačkog kaputa, odredjeno je, da on ide na Grebengrad s pedeset konjanika, a Petreković na grad Lobor s pedeset, sa zadaćom, da se medjusobno podupiru.

— Pazi, ne će te Baćan tako lako pustiti u grad — našali se stari Kukić.

A Čabrajiću se zabijele zubi, kao u starog vuka i samo protisne:

— Onda ću ga već ja iseliti! — —

Stjepanu Jankoviću povjeri knez i obranu Željeznog Medjurića i pasku nad onim krajem. U tu mu svrhu ostavi pet stotina konjanika, a Andrija za obranu Kraljeve Velike stotinu i pedeset, dok mu je pješake izvježbao otac.

Ostatak Kukićevih šest stotina konjanika i stotinu svojih preuze Franjo Sekelji, kao Andrijin kapetan, jer je Andrija preuzeo zapovjedništvo nad svim četama kneza Krste.

A knez je imao sada lijepu vojsku. Dvije hiljade teških oklopnika pod Mirkom Bakićem, dvije hiljade lakih Tatara pod Matijom Brodarićem, dvije hiljade lakih kopljanika pod Ivanom Crnićem i hiljadu strašnih Andrijinih Graničara pod Franjom Sekeljem, koji su se znali privući kao stepski vuci, zgrabiti neočekivano, rastrgati i nestati, kao što nestaje divlji mačak u gustiku stare šume.

I s tom vojskom stajao je novi ban Hrvatske i Slavonije nasuprot raštrkanih pristalica nadvojvode austrijskog, koji nijesu imali ni toliko vojnika, da pošteno zaposjednu i obrane vlastite gradove.

XIX.

Stari Kukić, Petravić, Čabrajić i Petreković odoše oko desetog prosinca, nježno se oprostivši od mladoga para.

Andrija i Mirko Bakić ostali su s knezom, da vježbaju čete, kod čega je naročitu ulogu igralo prokušano konjaništvo Andrijino.

Vježbe su se vodile u šumama i u ravnici izmedju Željeznog Medjurića i Kraljeve Velike.

Mirko Bakić je preuzeo Andrijine konjanike, jer je i Franjo Sekelji trebao još vježbe, i on se onda prikradao kneževim četama, napadao ih, zbunjivao, skrivao se i dao se tražiti.

Bilo je medju najamnicima i starih vojnika, koji su već dosta bitaka preturili preko ledja, ali su zadivljeno gledali u tu vještinu i spremu hrabrih graničara.

I oni su učili rado, odano se predali vodstvu mladoga sokola Andrije i polako se pretvarali u jedan aparat, kojeg je jednim pokretom lagano rukovodila jedna ruka, kao što vješt kočijaš upravlja najbjesnijim pretpregom.

Knez je svaki dan pribivao vježbama i veselio se dušom prokušanog ratnika i iskusnog voskovodje, svakom napretku svojih četa.

A kad se jednog dana vratio u Medjurić, on nije vjerovao svojim ušima, kad je čuo, da su mu u posjete došli Ivan Tah i Petar Keglević.

— Šta hoće ovi od mene? — pitao se začudjeno.

Napokon odlučno podigne glavu i čvrstog koraka unidje u prostranu dvoranu, na čijim su zidinama bili poredani stari štitovi i sakupljeno ukrasno oružje.

Ivan Tah i Petar Kegljević, koji su sjedjeli s Katicom

Dragićevom, na dolazak knežev, dignu se i upere u njega oči.

A knez je išao dostojanstven, miran i staložen, kao pravi vladar, kao čovjek, koji znade što hoće i šta može, ali i koji je imao mirnu savjest, znajući, da je dobro učinio ono, što je učinio i da je tako trebao i morao učiniti.

Pozdravivši se s gostima i suprugom, knez ih zamoli, da sjednu i čekao je njihovo razjašnjenje, zašto su došli.

— Čudiš se kneže, da nas vidiš ovdje! — prvi prihvati riječ Ivan Tah.

— Ne tajim, jer sam mislio, da ste u Beču ili barem u Požunu na saboru! — odgovori mirno knez.

— Nemoj misliti, da nas je vlastita korist dovela ovamo. — Ali ti kažem, da su nas isti uzroci doveli ovamo, koji su tebe odveli iz Požuna u Stolni Biograd! — umiješa se Petar Kegljević.

— Tako je — odlučno dometne Tah. — Ona su gospoda mislila, da imadu posla s pokvarenjacima, pa su pred nama igrala s otvorenim kartama. A kad smo vidjeli, da igraju s lažnim adutima, okrenuli smo im ledja i evo nas kod tebe, jer i mi smo za kralja Ivana! — Eto tako je!

Knezu se razvedri lice. Bila su to obadva priznata junaka, od čijeg pristupa stvar kralj Ivana može samo da dobije i da imade koristi.

— Evo ti dakle naših desnica, ako misliš, da ih možeš trebati, — pruži mu ruku Petar Kegljević, što odmah učini i Ivan Tah.

A knez veselo prihvati ponudjene desnice i stisnuvši ih čvrsto, oduševljeno klikne:

— Ja sam znao, da vi ondje ne ćete dugo izdržati i zato sam radostan, da se taj preokret dogodio prije nego sam i mislio. — Ipak bi me zanimalo, kada bi mi ispripovjedili glavni povod, koji vas je na ovaj korak naveo!

— To je vrlo jednostavno! — slegne ramenima Ivan Tah. — Po preporuci bana Franje Baćana oni su nas smatrali potpuno svojim ljudima, pa zato pred nama nijesu imali tajna. Tako su nam dvorski savjetnici u Beču sasma otvoreno priznali, da su oni odlučno protivni svakom izboru i da Ugarska i Hrvatska imadu postati jednako naslijedne zemlje kao i one u Austriji.

Knezu se smrkne čelo:

— Tu će se prevariti, — dahnu muklo

— A što je nadvojvoda pristao na izbor, to je samo da se djetetu dade igračka, da ne plače. Jer nadvojvoda je odlučio, bez obzira na uspjeh izbornog sabora, oružjem u ruci da zauzme Ugarsku i Hrvatsku. A u koliko dobrovoljno pristane, u toliko bolje, jer će trebati manje vojske, a time i manje troška.

Knezu su se nadimala prsa od ljutine, ali ne progovori ništa.

Na to preuzme riječ Petar Keglević:

— I ovo bi imao biti posljednji izborni sabor. — Nadvojvoda je već uredio dvorski savjet, koji je vrhovna upravna vlast. Sada se doduše vlast Dvorskog vijeća proteže samo na naslijedne zemlje, ali odmah, kad zaposjedne kraljevine, on će protegnuti njegov djelokrug na cijelu državu, dakle i na nas.

— Samo, koji će to sabor prihvatiti? — prekine ga knez.

— Sabori neće imati odlučujuću riječ, nedo samo savjetujući glas — — odgovori Ivan Tah.

— Pa to je izdaja! — grmnu knez i podigne glavu.

— To smo i mi kazali — mirno slegnu ramenima Petar Keglević. — Ali oni imadu još drugi plan. — Dvorsko vijeće pretvorit će se u vrhovni sud, kojem će predsjedavati sâm kralj ili kancelar — —

— A banski i palatinski sud?

— O njima se ne govori, pa će valjda i prestati!

— Lijepa jabuka! — Nema prigovora!

— Za vrhovnu policijsku vlast spremaju »tajno vijeće«, tzv. Geheimerrat. — —

— Pa to je kao u Veneciji! — usklikne knez Krsto.

— Ili kod svete inkvizicije u Španiji, gdje je nadvojvoda odgojen — — dometne Petar Kegljević.

— Samo smo mi tako tvrdi orah, na kojemu će cijela ova mafija da polomi zube — — ljutito se okosi knez.

— Ali se oni već i zato brinu! — nasmije se Ivan Tah.

— To me zanima! — promrmlja knez.

— Slavonija se imade definitivno odijeliti od Hrvatske i dobiti posebnog bana i poseban sabor.

— Dakle: »d i v i d e e t i m p e r a« — (razdijeli pa vladaj!) — upane knez.

— A da administracija bolje radi, oni će uvesti dvorsku kancelariju, kao izvršni ured, za provedbu zaključaka tajnog vijeća i kraljevih odluka.

— A ban? — Čemu im ban? — začudi se knez Krsto.

— Da se zadovolje ambicije buntovnih i častohlepnih ljudi! — opet se nasmije Ivan Tah. — Jer će i vrhovno zapovjedništvo četa dobiti kranjski kapetan, a ne ban.

— Naše plemstvo dužno je služiti samo pod banskom zastavom!

— Koja će biti sastavni dio kraljevih četa pod austrijskim kapetanom. — A nad svima će biti dvorski ratni savjet — (Hofkriegsrat).

— Dakako Nijemci? — gorko se nasmije knez.

— Valjda ne će nepouzdani Ugri i Hrvati? — A kruna će svemu biti dvorska komora, koja će upravljati cijelom financijskom snagom države! — završi Ivan Tah.

— A mi ćemo imati jedino pravo, da umiremo za austrijskog vlastodršca i da mu punimo kasu zlatom i novcem! — nasmije se knez. — Samo gospoda prave ražanj, a zec je još u šumi. — Tu se onda lako dogodi, da ražanj ostane bez zeca, a gospoda bez pečenke! — Ja se samo čudim, kad to netko vidi, pa da još ostane uz njih!

— To su ljudi, koji više ljube sebe od svoje časti i domovine! — odlučno ustvrdi Tah.

— To su izdajice, koje treba izručiti krvniku! — ljutito udari šakom o stol knez Krsto. — Ali još nije ono, što ta gamad hoće. Ja sam ban, ja sam vrhovni kapetan zapadne Ugarske i u mojim rukama danas imade sedam hiljada najboljih sabalja na odmorenim konjima. I tako mi svetog Križa i spasenja duše moje, ognjem i mačem iščistit ću tu gubu s našega tijela. Jedan crv, ako ga se mirno pusti, za kratko vrijeme podgrize i najčvršći stogodišnji dub. Rak rana na malenom prstu izjeda i najsnažniji život. Crv se čisti dimom, a rana, koja se gnoji, ili se ispali ili izreže nožem. Oj, a ja ću ih očisti i jednim i drugim. Jer radije ću poljubiti čizmu cara prorokovog, pa ću kao vezir da gospodujem, nego da se ponizim do sluge austrijskih tajnih savjetnika, kancelara i kapetana. Jedan Kacijaner trebao bi da bude sretan, kad bi mogao biti kaštelanom Frankopanskog grada trećeg reda, a on da meni bude zapovjednikom? Ha! Ha! — Smijte se bogovi, jer su nam vrane ispie mozak. — A u kneževom smijehu zvučilo je nešto kobnoga, kao kad gladan vuk reži pred punim oborom sitih i ugojenih ovaca.

I Tah i Keglević udivljeno su gledali u kneza a zazebio ih je u dno srca, jer su bili uvjereni, da će on i više provesti

nego što je kazao, i da je to čovjek, koji ne poznaje milosti.

Nastade kratka šutnja.

Napokon je prekine knez.

— A u Požunu nijeste bili?

— Kako da nijesmo? — usklikne Ivan Tah. — Tamo je istom zbrka, u kojoj se nitko ne razaznaje, da li je muško ili žensko. Jedan izigrava drugoga. Nadaždi radi kod nadvojvode i on tamo imade glavnu riječ, Stjepan Batori i Franjo Baćan opet ulaguju se kraljici Mariji i izigravaju Nadaždija. Bečki dvor, dakako, iskorišćuje te zakulisne igre i izigrava obadvije strane, dajući mnogo obećanja, a nikakovih djela i čina! — —

— Ne vjerujem, da bi se Baćan dao izigrati — — nasmiješi se knez.

— Tu imadeš potpuno pravo. On ih zavidnom vještinom izigrava i guli kao što pametan pastir striže zlatorunu ovcu. Na obećanja ne daje ništa. Iz Németujvara se ne miče, a neprestano traži zvečeće zlato Ako mu se ne da, prijeti, da će preći kralju Ivanu, kad dobije, knjiži ih na račun dugovine iz ranijih godina i traži nove pare. A u tom je takov majstor, da ga ni jedan židov ne bi mogao dostići. Dosada je dobio tri hiljade dukata, a još uvijek traži pet hiljada za čete, koje ne uzdržava on, a od kojih polovicu ni nema. Ja sam bio kod njega u Nemetujvaru i zgadio sam se nad pokvarenošću ovoga čovjeka. U Požun na sabor neće ići, jer još ne zna, tko je jači. Ferdinand ili Zapolja. Namiguje jednome, pumpa drugoga, a sam sjedi kod kuće. Jedini čovjek, koji se vrlo dobro snašao u ovoj situaciji. — —

— Takovi i trebaju bečkom društvu! — Mi nijesmo za njih! Jer i ako smo mi na oko jeftiniji, obranom naših pravica mi smo daleko skuplji, jer Nijemac rado ulaže kapital i za daleku budućnost, ako će u tome naći računa, a drugi prospe sve za sadašnjost, da se utopi u budućnosti, — smrknuto odgovori knez.

— Zato smo mi i prekinuli s njima i došli smo k tebi, kao zakonitom svome banu, da ti izjavimo, da smo uz kralja Ivana i da s austrijskim dvorom nemamo više ništa! — odlučno završi Ivan Tah.

— Ja se veselim vašoj odluci i jer vas poznajem, znadem vašu vrijednost i cijeniti, — pruži im obadvije ruke knez Krsto. — A da tebi, brate Ivane, dokažem, da je od mene daleko svaka sebičnost, premda sam od svijetlog kralja

Ivana dobio upravu vranskog priorata, ja ga se odričem i vraćam ti ga natrag, jer je tvoj i dosada bio.

Tah ganuto stisne kneževu ruku.

— Hvala ti i ako na to nijesam mislio! —

Knez se udobrovoljeno nasmije.

— Da si ti mislio, ne bi se ja sjetio! Onda ćemo se vidjeti u Križevcu?

— Svakako! — odgovore obadvojica u jedan glas.

Katica Dragićeva, koja je medjutim, da ne smeta ozbiljnom razgovoru gospode, gotovo nečujno izašla iz sobe, sad se vratila.

— Gospodo, ako ste svršili službene razgovore, večera bi bila na stolu!

— Izvrsno, dobra moja Katice! — Na ove oracije (razgovore) dobro će doći i tečan zalogaj i dobra čašica. — Izvolite, gospodo, počastite moj skromni stol.

A jer se već i večer spustila, hladna i zimska večer, u kojoj su zavijali gladni vuci pod samim zidinama Željeznog Medjurića, a ljuti vjetar bolno zviždao kroz prostrane dimnjake, obadva gosta rado su prihvatila gostoljubivi poziv prijaznog domaćine, pa se veseo razgovor protegnuo do u kasnu noć.

XX.

Gospodja Barbara More sjedila je uvaljena u duboki naslonjač kraj kamina, koji je veselo pucketao, šireći udobnu toplinu, dok je vani zavijao studeni vjetar i pršio lagani snijeg.

Ona je maštala. Maštala o budućnosti, o veličini njezinog muža i o osveti. Jer ona se baš u tome odlikovala od prave žene, što je bila žena samo tijelom, a sotonskom zlobom natkriljivala je i svoga muža Ladislava, koji je slovio kao najopakiji i najnesavjesniji velikaš, ne samo kraljevine Slavonije, nego i Ugarske.

A jer nije bilo teško natjerati žabu u vodu, to je ona, duhom daleko jača, s udruženim tjelesnim dražima, lako tresla voljom gospodina Ladislava Morea.

Ali zar nije bio Lovro Iločki daleko jači i umom i posjedom i ugledom i voljom od Ladislava More, pa zar ona nije i njega natjerala na daleko vratolomnije čine od onih, koje je stvarao Ladislav More?

I ona se zagleda u svoju prošlost i u svoje čine, i ona

je bila zadovoljna sa svojim djelima, i ako nije bila zadovoljna s uspjehom svojeg osvetničkog rada protiv Uršule Sekeljeve.

Još i danas, kad se sjetila onog poniženja, kad je Ladislav More došao kao taoc u vlastiti grad, u njoj se ledenila krv od bijesa.

I nije bila na čistom, što ju je više tjeralo na bijes, da li drzovitost Andrijina ili kukavičluk njezinog muža.

— Oh, mladi čovječe, ti ćeš mi to dvostruko platiti, siktala je kao zmija u procjepu.

Ali je Andrija nije čuo i za prijetnje nije mario.

A to ju je još više nagonilo na bijes.

— Ti si stao zmiji na rep, ali joj još nijesi iščupao zube. A ona je sakupila još više otrova, da te otruje. — bijesnila je sama sa sobom. — I onda taj muž? — Zar je to muž? — Zar se za ponos ne daje i život? — A on se dao svezati kao janje, kada ga vode na zaklanje. — I imao je obraza, da onako razoružan stupi pred mene? — Šta ja mogu još da cijenim u njemu? — Muškost? — To imade svaki kmet! — Ali ponosa? — Ne! — Toga on nema niti će ga kada imati! Hej! Što nijesam muško, pa da ih naučim, kako se igra na užetu! — —

Iz misli je trgnuše koraci na trijemu.

— Tko bi to mogao biti? — podigne glavu.

Koraci su se približavali. Vrata se otvore, a na njima se ukaza nepoznato lice.

Gospodja Barbara se začudjeno podigne. Vitez se učtivo pokloni:

— Ja sam Mirko plemeniti Vojković, izaslanik gospodina bana.

Barbara ga još začudjenije pogleda:

— Pa moj muž nije uz nadvojvodu austrijskog, što nam onda imade da poručuje ban Franjo Baćan?

— Franjo Baćan nije više banom Hrvatske i Slavonije. Svijetli kralj Ivan postavio je banom kneza Krstu Frankopana! — nakloni se Vojković.

Da je grom udario iz vedrog neba, ne bi više zaprepastio Barbaru More, kao ova vijest. Ni Lotova žena, kad se pretvorila u stup soli, nije izgledala bolje okamenjena od gospodje Barbare.

Glas joj je zapeo u grlu. Oči su joj bile razrogačene, kao da vidi duha, usta su joj se micala, ali nijesu proizustila ni-

jednog glasa. U ušima joj je šumilo, kao da milijuni gavranova trepeću krilima, dok joj je bilo udaralo, kao da bačvari nabijaju na njenu glavu obruče.

I dok je mladi vitez začudjeno gledao u te promjene, koje su se zbivale kod te inače ugledne velikašice, misli su se križale u Barbarinoj glavi, kao što se unakrštavaju munje kod srpanjske oluje.

— Je li to zbilja ili sanja? — Čuje li ona dobro ili se netko s njome zlobno šali? — Knez Frankopan ban? — Onaj Frankopan, ispred kojeg su oni pobjegli u tabor Zapoljin? — Onaj isti, koji je s velikašem Ladislavom More postupao kao s kakovim kmetom? — Ne! To nije moguće!

I ona se obrati k vitezu:

— Gost u kuću, Bog u kuću. — Sjednite, gospodine viteže! — Moga muža nema ovaj čas kod kuće, ali će se skoro povratiti iz lova. — —

Vojković sjedne na ponudjeno mjesto:

— Da vam ne kvarim sna — na čas ću sjesti, ali me dužnost zove dalje. —

— Mi nijesmo čuli, da je kralj Ivan postavio bana i zato nas to čudi! — odgovori, sabirući se, gospodja Barbara.

A Vojković, koji nije poznavao prilika, a bio je knezu iskreno odan, odmah se oduševi:

— Ne samo, da ga je imenovao banom, nego ga je postavio i vrhovnim kapetanom zapadne Ugarske i dao mu novaca, da skupi pet hiljada konjanika za predstojeće borbe s neprijateljima svijetloga kralja i izdajicama domovine. Knez je već to svršio i sada imade, bez insurekcije (ustanka) sedam hiljada izvrsno oboružanih konjanika!

— To mi je drago — kiselo promuca gospodja Barbara. — A rekoste, da ste izaslanik gospodina bana?

— Došao sam, da velemožnoga i plemenitog gospodina Ladislava More de Kula pozovem na instalacioni sabor u Križevac, koji će biti osamnaestog prosinca, — jer je gospodin More poznat kao dobar privrženik svijetlog kralja Ivana!

— A to i jest! — brzo dodade gospodja Brabara s lukavim posmjehom, jer se već svladala i dodade: — Mnogi dobivaju bogate nagrade i služe za plaću, ali moj suprug čini sve iz uvjerenja!

— Svako dobro djelo mora biti nagradjeno! — nakloni se Vojković.

— Za nagrade neka služi, komu ih treba, mi imademo dosta i bez toga — ponosno digne glavu gospodja Barbara.

— Nijesam vas mislio uvrijediti — trgne se Vojković.

— I nijesam to ni uzela kao namjeru, — slatko se nasmiješi Barbara. — Jer imade ljudi, koji u ovim važnim danima po kraljevinu, idu najprije u Požun, pa se cijenkaju, a onda se vraćaju u Budim, da se odluče onamo, gdje je cijena veća. — A toga moj muž ne će, i zato ga mrze i toliki mu zavide.

Vojković nije znao, što da odgovori na to i zato pomisli, da će biti najbolji čas, ako ode. Stoga se digne:

— Vaša milost bi učinila meni veliku dobrotu, kada bi predala ovu poruku svijetlom gospodinu de Kula, jer mene dužnost zove dalje. Rado bi još danas dospio do Voćina, a dan je kratak.

— Vrlo rado! — A što je i gospodin Urban Baćan uz kralja Ivana?

— Dakako! Od prvog časa. On se ne slaže s prevrtljivošću svoga brata. I svijetli kralj mu je već popravio počinjenu nepravdu od brata Franje, te mu vratio Nove Dvore, o čemu mu nosim darovnicu.

— Eh, onda vas ne smijem zadržavati! — nakloni se gospodja Barbara. — Sretno pošli mladi viteže!

— Najponizniji sluga vaše dostojnosti! — nakloni se Mirko Vojković, da su mu oštro zazvonile zlatne ostruge na žutim čizmama.

Vojković čvrstim korakom napusti dvoranu, a malo kasnije čuo se topot konjskih kopita Vojvovićeve pratnje, koja je nestala u pravcu Voćina.

Gospodja Barbara je sjela natrag u naslonjač i zaronila u misli. Glava joj se spustila na punahnu ruku, a oči se zapiljile u malene plamečke, koji su veselo poskakivali po bukovoj cjepanici u kaminu.

— Što se to sve s njome dogadja? — Da li se to nebo ili pakao urotio protiv nje? — Čega se god lati, sve se okrene protiv njih? — Najbolje zamisli, a najgore se svrši! — Zar nije Frankopan bio uz Ferdinanda i s vojskom stajao protiv Zapolje, kad se Ladislav Moré već izjavio za kralja Ivana? I dok je Moré prisustvovao krunisanju Zapoljinom u Stolnom Biogradu, zar nije knez Krsto sa svojim četama u Gjuru čuvao kraljicu Mariju i pristaše Ferdinanda? — I gle! Sada je on banom toga istoga kralja, protiv kojeg je nedavno još sta-

jao s oružjem u ruci! — — Da li taj knez imade kakove coprije ili uroke, pa da se njemu na dobro okrene i ono, što bi drugome sigurno slomilo vrat? — Ne! Nema sumnje, nekakova vještica mora da mu pomaže. — Nije li to možda Uršula Sekeljeva? Zar ona nije slična pravoj vještici? — —

Tako je mislila i tako razbijala glavu Barbara Moré-ova, a da nije ni opazila, kako se vani spušta mračak, kako tamne sjene polagano, ali sve jače, u svoje sivo tkivo zamataju prirodu, zemlju, grad Orahovicu i u njemu i nju samu. Ona nije čula, kako negdje u blizini bolno zavija gladan vuk, i kako múču krave i bleje ovce u torovima iz straha.

Ona nije ništa vidjela ni čula.

Pa ni to nije opazila, kako je u sobu unišao nasmijan i dobro raspoložen, Ladislav Moré.

Tek na njegovo pitanje:

— Što je tebi, Barbara? — trgnula se i pogledala ga, kao čovjek, koji se nenadano probudio iz dubokog sna, pa još ne zna razlikovati sna od jave.

Napokon se sabere. Lijepo joj se lice sabere u zloban i zagrižljiv posmjeh:

— Ah, ti si Ladislave? — Dobro mi došao! — Sigurno si se dobro zabavio u lovu?

On je značajno pogleda:

— Ja jesam! — Ali ti — — —

Ona se ružno nasmije:

— Ja? — Ništa! — Ništa! — Imadem za tebe jedno maleno iznenadjenje! — Samo maleno, jako maleno! — — —

Ladislav Moré napne uši, predje rukom preko čela, kao čovjek, koji ništa ne razumije, i koji misli, da sanja:

— Iznenadjenje? — Kakovo iznenadjenje?

— Maleno, slatki mužiću, vrlo maleno. — Pozdravio te tvoj kralj Ivan. Ha! Ha! Ha!

— Moj kralj Ivan? — Kako moj? — Pa valjda je i tvoj?

— Pa ja ga nisam birala, jer nemam prava glasa! Ti si ga birao, a on ti se gospodski odužio! — Poslao ti je lijepo iznenadjenje.

— Iznenadjenje?

— Da! — Ja ti zaista čestitam!

Ladislav Moré nije ništa razumio. Nada i strah prolazili su mu tijelom kao kostobolja kada bolesnika naizmjence dariva znojem i jezom.

— Dakle govori!

— Dobio si bana! Ha! Ha! Ha!

— Pa što se mene tiče ban? — Ja sam svoj ban u mojoj Orahovici! — slegne ramenima Ladislav Moré, kao što čini pametan čovjek, kad vidi, da imade posla s budalom.

— I pozvao te na instalaciju!

— Pa ćemo ići! — mirno odgovori Moré, skidajući sa sebe kontuš, i mećući na stol široki mač i sjekiru.

— Ja mislim, da ćeš se tamo dobro zabaviti!

— A zašto da se ne zabavim?

— Jer će te novi ban, knez Krsto Frankopan, lijepo počastiti! — Ha! Ha! Ha! — smijala se histerički gospodja Barbara.

Na ovo ime učinilo se Ladislavu Moré, da ga je netko nekakovim maljem udario po glavi. Činilo mu se, kao čovjeku, kojeg su iznenada bacili u duboku vodu, pa kad je izašao na površinu, nije od vode ni vidio ni čuo ništa, nego mu je još uvijek zvučio u ušima onaj odvratni pljusak. Kontuš mu je ispao iz ruku, koje su nemoćno klonule niz tijelo, a usta je ostavio otvorena, kao da mu je ponestajalo zraka.

— Kako vidim, to te je jako razveselilo! — rugala se dalje gospodja Barbara. — Pa kako i ne bi? — Tvoj najbolji prijatelj postao banom! — Ha! Ha! Ha!

Napokon se i Ladislav Moré domogne glasa i još uvijek u nedvoumici, da li je pravo čuo, zapita:

— Jesam li pravo čuo? — Frankopan ban?

— Da! Dragi mužu! — Postao ban! I pozvao te porukom, da dodješ na njegov instalacioni sabor u Križevce na osamnaestoga prosinca!

Sada obuze strahovita jarost gospodina Ladislava i on rukne:

— Neka mu ide sotona na instalaciju, a ne ja! — Neka mu ide ona budala, što je postao kraljem, da ni sam ne zna kako, a ja ne ću! — Gadovi! — Nitkovi! Ludjaci!

I gospodin se Ladislav velikim koracima ušetao po dugačkoj sobi, živo mašući rukama, kao da se brani od roja gladnih komaraca.

— To je baš, kao kad čovjek bježi od svoje sjene. Pobjegne u hlad i vjeruje, da sjene više nema, a čim na sunce, sjena je ovdje! — ljutio se gospodin orahovički. — Šta sam ja tome čovjeku dužan? — I jesam li se ja s njime vjenčao, da me svuda prati kao djavo griješnu dušu? Vrag odnesao i njega i njegovu dušu i sve te kraljeve, koji rado primaju

krune, a ne vode računa, kad je jednom dobiju, o onima, koji su im je dali! Šta su se samo zaljubili u tog oholog kneza? — I onaj ludi austrijski nadvojvoda, pa i taj slavonski šljivar. Meću ga u njedra i hrane vlastitom krvlju, a ne vide, da u njedrima nose otrovnu guju, koja će ih za srce ugristi, kad se budu najmanje nadali. — To je strašno! — On bježi k Ferdinandu, ja odem k Zapolji, premda me se ne tiče nijedan. A on, kao zao duh, za mnom! — To je da čovjek poludi! — —

Gospodja Barbara ga je gledala porugljivim okom. Napokon nadje za shodno da i ona progovori:

— Sada je to svršena stvar! — Nego što ćeš ti? Ti si rekao, da iz jedne zdjele ne ćete vas dvojica nikada kusati.

— Pa i ne ćemo! — vikne bijesno Ladislav Moré. — Neka vrag s njime kusa! — A ja ću ostati kod kuće! — — Eto, tako je!

— A on će ti jednog dana, sa sedam hiljada konjanika, s pješacima i topovima zakucati na zidine Orahovice! — Dakako, to je tebi svejedno! — U tom te već poznam!

— Kakovih sedam hiljada konjanika? — zaustavi se neposredno pred ženom gospodar orahovički. — Valjda sanjaš?

— Ja ne! — Ali možda tvoja milost. No ne brini se, ban će te brzo probuditi. Za koji dan čekaj pozive pred banski sud. — Jer mu je kralj Ivan dao novaca, pa je sakupio, uz svoje, još pet hiljada vlastitih konjanika!

— Otkuda ti to znadeš?

— Rekao mi je glasnik Mirko Vojković! — A još veselije je to, da je i Urban Baćan uz Zapolju, pa Banić i Perenj i sva požeška gospoda. Ako sada samo pisneš, bit ćeš kao miš u mišolovci.

Ladislav Moré se smrkne. Dah mu je bio težak i olovan. Grudi su mu se nadimale kao kovački mijeh.

Zaista, on se našao kao guja u procjepu. Teško je ne doći, a teško i ići.

I on se okrene k ženi:

— Pa što da radim?

— Ići ćeš i načiniti ćeš lijepo lice a misliti možeš šta hoćeš. Ali misli ne otkrivaj pred nikim. Ako budeš tamo, ne će se usuditi, da poteže parnice, jer mora računati sa svakim pristašom. Ako ne odeš, navalit će na tebe i kao na protivnika kralja Ivana i kao osudjenika po saboru. Mi moramo dobiti vremena. Vrijeme gradi, ali vrijeme i razgradjuje. — Osamljen isto je što i izgubljen. Ali što bude dalje odmicalo vrijeme,

bit će sve više ogorčenih i razočaranih, a onda ćeš moći i ti izbijeliti zube, bez straha, da ti ih izbiju. Dotle će osjačati i Ferdinand, a jedan Ladislav Moré nije za odbaciti. Zato eto treba da uvučeš dušu u sebe i da ideš. Tako ja mislim.

— Nemaš možda ni krivo! — promrmlja stišavajući se Ladislav Moré.

— Ako ti imadeš bolji izlazak, a ti uradi kako znadeš. —

— Ha! Nema druge, ići ću! Ali dao mu Bog ono, što mu ja želim — — —

A vani je hukao zimski vjetar, zavijali vuci, lajale lisice i padale srebrene zvijezdice snijega, kao da se zle duše roče na sastanak u tvrdu Orahovicu Ladislava Moré de Kula.

XXI.

Napokon se približio i dan instalacionog sabora.

Sa svih strana kretale su se povorke plemića, velikaša i duhovne gospode prema starodrevnom kraljevskom gradu Križevcu.

Na čelu plemstva požeške županije išao je Ivan Dežević, veliki župan, a s njime je išao i stari obožavatelj kneza Krste Petar Markov, vlasnik Gorjana i Pleternice, pa Bekići Iločki, Berislavići Grabarski, Hedervari, Seči, Pakši, a kod Podvršk pridružio im se i Petar Keglević, pa napokon u Pakracu i Ivan Tah.

Od Virovitice dolazio je Ladislav Moré, a za njim je išao Ivan Banić i Urban Baćan, brat Franje Baćana, prijašnjeg bana. U njihovom društvu nalazio se i Petar Perenj s bratom Mirkom i nekim manjim plemićima. Iz Moslavine išao je Petar Erdedi, brat biskupa Šimuna, a po svima drumovima vrvjeli su plemići i zastupnici gradova i kaptola.

Knez uzme sa sobom samo pet stotina oklopnika pod Mirkom Bakićem i pet stotina Andrijinih graničara, kao pratnju, ostale ostavi radi lakše ishrane a i daljnje vježbe u Željeznom Medjuriću i Kraljevoj Velikoj pod nadzorom Stjepana Jankovića.

Bilo je četrnaestog prosinca izjutra, kad je Anica ustala tužna i nevesela.

— Što ti je, najmilija moja? — zagrli je Andrija nježno.

— Žao mi je, što se već moramo rastajati! — mazno odgovori Anica.

— Dužnost i ljubav ne smiju se isključivati! — mirno odgovori Andrija. — Zar ne moramo gospodinu Bogu biti za-

hvalni za sreću, koju nam je dao? Nemojmo ga nezahvalnošću vrijedjati odmah na početku, pa da nam oduzme svoj blagoslov za budućnost? — Odmah se bij u grudi, da ti Isus oprosti taj grijeh!

A Anica se uplaši, kao grlica od sjene, i počne se biti u grudi govoreći:

— Oprosti mi, dragi Isuse, jer ja to nijesam rekla zato, što ne bi htjela, da moj Andrija ide po dužnosti, već što bi uvijek željela s njime biti! — —

A Stjepan Janković, koji je gotovo nečujno unišao u sobu, glasno se nasmije, da se Anica uplašeno trgnula.

— Dabome — Neka te metne za pojas mjesto sablje, pa ćeš uvijek biti s njime!

— Ali oče! — zacrveni se Anica.

— Nema tu oče! — Umjesto da se ponosiš, što imadeš muža junaka, ti bi mu htjela, mjesto sablje, utisnuti u ruku kuhaču, a mjesto buzdovana, preslicu. — —

— Bože me sačuvaj! — uplašeno ispruži ruke Anica.

— Onda više to nemoj ni govoriti. Žena plemića ispraćuje muža i na vojnu sa smiješkom, a ne s uzdasima.

— Ne ću više nikada, tatice! — Obećajem ti!

— No dobro! Dobro! — udobrovoljeno se nasmije Stjepan Janković. — No a kada se kreće? — okrene se k Andriji.

— Danas u podne, da dodjemo na konak u Kutinu, a sutra ćemo u Čazmu po biskupa, koji će sprovesti instalaciju, a onda do Gradeca, gdje će knez odsjesti!

— To je lijepo, a hoće li i banica s vama?

— Ne! Ona ostaje u Željeznom Medjuriću do izbornog sabora, a onda u Zagreb s knezom.

— No onda ne ćeš, Anice, biti sama. — Pa kad si mogla tolike godine biti sa ocem, možeš i ovo nekoliko nedjelja.

— Ali, oče, ja sam rado s tobom!

— To sam vidio malo prije!

I zaista oko podne krenuo je knez Krsto na čelu svoje konjice, srdačno ispraćen po ženi Katici i Anici i starom Jankoviću, širokim drumom prema Kutini.

— — — — — — — — — —

Već šesnaestog i sedamnaestog prosinca slegnuo se silan narod u Križevac. Plemići i velikaši, sa svih strana Slavonije, nagrnuli su u svojim slikovitim nošnjama, s brojnim pratnjama i slugama te prtljažnom kolijom, da je cijela okolica Križevca bila slična jednom utvrdjenom vojničkom logoru.

Tu je bio biskup Šime Erdedi s bratom Petrom, pa Ladislav More, Ivan Banić, Petar Perenj s bratom Mirkom, Urban Bačan i Ivan Tah.

Od istaknutijih plemića bili su Pavao Krečin, Baltazar Hobetić, Ladislav Ratkaj, vlasnik Velikog Tabora, Gašpar Kečer, Ivan Turoc, Ivan Fanči, Petar Račić, nosioc banskog žezla, Andrija Drežnički, Ivan Deževič, župan požeški, Petar Markov, Mijo Kešeri od Giborca, Andrija Budor iz Budrovca, Franjo i Nikola od Zekčeva i Franjo Bodo, gospodar Zeline i drugi.

Osamnaestog ujutro došao je i Petar Keglević, vlasnik Bijele Stijene, braća Deržići Središki, pa Bekići i Berislavići.

Mnogi su došli, naročito oni iz blizine s kćerima i ženama.

Osamnaestog prosinca ujutro u osam sati, već je nagrnuo silan svijet i napunio sve ulice križevačke. Naročito su se isticali kalnički plemići, nazvani šijivari, iz kojih je sastavio podban Mirko Bradač plemićki banderij županije križevačke, koji će uz biskupove banderijalce iz Tkaleca, poći pred novoga bana.

Seljaci su se isticali u svojoj bjelini, zaogrnuti u janjeće kožuhe. Seljanke u vezenim narodnim haljinama stajale su sa zobuncima na grudima, zamotane u tople marame od vune.

Prolazeće plemiće i velikaše narod je burno pozdravljao.

Točno u devet sati krenule su povorke pred novoga bana.

Biskup Šime Erdedi sjedio je u četveropregu, a s njime su sjedjeli prepošt kaptola čazmanskog i prepošt kaptola zagrebačkog Adalbert Kožuh i posvećeni biskup, dekan kalnički Andrija.

Pod pozlaćenu kočiju bila su upregnuta četiri arapska zelenka, kao četiri žive slike. Na plemenitim konjima podrhtavale su nabreknute žilice, a crvenkaste nozdrve plaho su se širile i stezale.

Na visokom sjedištu kočije sjedjela su dva u modre dolame obučena hajduka s izvučenim sabljama.

Oko kočije poredao se banderij od stotinu konjanika iz Tkalca, Glogovnice i Gradeca, sastavjen iz samih biskupovih slobodnjaka i vazala. Banderij je vodio biskupov upravitelj Lacko Fodor.

Banderij županije požeške vodio je župan Ivan Deževič, onaj virovitičke Ivan Banić, a križevačke podban i župan

Mirko Bradač, koji je nosio i bansku zastavu, a pokraj njega je jašio s lijeve strane Petar Račić, u ruci s banskim žezlom.

I odlazio je banderij za banderijom, odred za odredom, četa za četom u susret novom banu.

A kako je bio hladan zimski dan, na onom oskudnom suncu drhtao je i strpljivo čekao narod, čekale kod otvorenih prozora velikaške i plemićke obitelji i gradjani kraljevskog i slobodnog grada gornjeg i donjeg Križevca.

Medjutim je knez Krsto Frankopan već rano izjutra krenuo iz biskupskog Graca s odredom svoje konjice, kojemu je na čelu jezdio Andrija Kukić.

U Tkalecu sastali su se velikaši i banderiji s kneževom pratnjom.

Silno i urnebesno oduševljenje prodrlo je iz svih grla:

— Vivat Cristophorus, banus et dux! —

(Živio Krsto, ban i vojvoda!)

Bana je pozdravio, u ime plemstva i velikaša, Petar Perenj latinskim jezikom, a Ivan Tah narodnim hrvatskim.

Knez se zahvalio hrvatski, što je osobito kod nižeg plemstva, proizvelo ogromno oduševljenje.

Na to se formirala povorka, koja je krenula dalje.

Oko jedanaest sati zagruvale su lumbarde sa gradskih bedema i zazvonila zvona sa svih gradskih crkava.

— Idu! — Idu! — ustalasalo se cijelo mnoštvo.

Domala zaorio je iz gornjeg Križevca urnebesni povik:

— Živio ban! — Živio Frankopan!

I kao što oluja prolama granjem kroz stoljetnu brestovu šumu, tako se ustalasalo mnoštvo, tako je grmjelo ulicama od klicanja razdraganog naroda.

Na ulazu u grad dočekao je povorku križevački načelnik Mirko Vuščić s gradskim vijećem.

Na svilenom jastuku ležali su gradski ključevi, koje je predao lijepim govorom, kojeg je sastavio gradski župnik, novome banu.

Onda je krenula povorka dalje prema crkvi svetog Križa.

Na čelu povorke jašio je banderij plemića, predvodjen od Petra Erdedija, odjevenih u krasne narodne odore.

Za plemićkim banderijem jašio je banderij županije požeške i virovitičke, a za njima banderij zagrebačkog biskupa, za kojim se vozio u svome sjajnom četveropregu biskup Šime Erdedi.

Za banderijem biskupovim slijedio je graničarski odred

Andrije Kukića, a njemu je na čelu jašio sam Andrija Kukić, obučen u odijelu izvezenom zlatom i srebrom.

Sada je dolazio banovac Mirko Bradač s velikom banskom zastavom, na kojoj je bio grb kraljevine sa u plavom i crvenom polju naznačene dvije rijeke — Drava i Sava, — a medju njima u bijelom polju, zlatnom krunom. Nad trobojnim poljem sjala se zlatna zvijezda.

Pored Mirka Bradača jašio je plemić Petar Račić i nosio bansko žezlo.

Iza ovih jašio je, okružen velikašima, knez Krsto Frankopan, u svečanoj narodnoj odori, s crvenim kontušem, u crvenoj kapi, obrubljenoj kunovinom, a na kojoj je treperilo veliko čapljino pero, pričvršćeno velikom dijamantnom kopčom.

Iza kneza jašio je banderij plemstva županije križevačke, da cijelu povorku zatvore oklopnici pod Mirkom Bakićem.

Ali ove je jedva tko i gledao. Jer kad se ukazala ozbiljna i lijepa pojava kneževa, oduševljenje je dosegnulo vrhunac.

Gospodje i gradjanke bacale su na kneza cvijeće, majke su dizale djecu i pokazivale ga, narod je bacao kape u zrak, nepoznati su se grlili i cjelivali, suze radosnice su tekle iz očiju, a nad svima se orio oduševljeni poklik:

— Živio ban Krsto Frankopan!

A on je bio miran, lice mu se sjalo kao u nekog nadzemaljskog bića, crne su mu oči umiljato gledale, a ruka prijazno, ali i dostojanstveno odzdravljala na sve strane.

— To je ban! — To je naša krv! — Ovakovog još nijesmo imali! — razdragano je vikao jedan gradjanin seljacima.

— Gledajte ga! On je oslobodio Jajce, on je potukao sultana na budimskom mostu, kad su se svi drugi od straha zavukli u šume i gradove! — vikao je drugi.

— On je naša majka, naš branitelj — naša nada! — tiho su odgovarali seljaci.

A medjutim je knez došao pred historijsku crkvu svetog Križa, onu crkvu, u kojoj je na izdaju sasječen ban Lacković, a u koju je sada uvedena nada cijele kraljevine i svih onih, u kojih je još bilo hrvatskoga ponosa i vjere u sebe i u snagu naroda.

Sjašivši pred crkvom, knez čvrstog koraka unidje u crkvu i sjedne u počasnu klupu.

Odmah za tim zazvoni zvonce i iz sakristije izadje u svečanom biskupskom ornatu biskup Šime Erdedi, sa zlatnom

mitrom na glavi, a pratila su ga dva opata u mitrama, posvećeni biskup Andrija, dva kanonika i više svećenika.

I zapjeva čvrstim glasom biskup Šime:

— Veni Sancte Spiritus! —

(Dodji duše presveti!)

I pjevali su ga svi velikaši, svi svećenici, svi plemići, pjevao ga je knez Krsto, pjevao narod pred crkvom i svi vojnici i banderijalci.

Kad je utihnula pjesma, okrene se biskup Šime od oltara, uzme kraljevu povelju i pročita imenovanje kneza Krste Krankopana banom Hrvatske i Slavonije.

A kao odgovor zagrmi gromoglasni poklik :

— Živio ban knez Krsto Frankopan!

I knez Krsto stupi k oltaru. Uzme u lijevu ruku bansku zastavu a u desnu bansko žezlo i ponovi za biskupom svečanu zakletvu:

— Tako mi Bog pomogao i prečista i presveta vazda Djevica Marija, Majka Božja, da ću kao ban kraljevina Hrvatske i Slavonije svome kralju i kraljevinama vazda vjeran i odan biti, da ću vazda i proti svakomu čuvati kraljevskim bulama, ugovorima i poveljama, zajamčena prava kraljevina, da ću braniti cijelim životom i imanjem svojim granice kraljevine od svakog neprijatelja, i da ću suditi uvijek i svakomu po zakonima ovih kraljevina ne gledajući na rod i ime, a po svome najboljem uvjerenju i vjeri. Tako mi Bog pomogao kod spasenja duše moje, kako ću ostati vjeran ovoj zakletvi. Amen!

Knez klekne na to na prvu stepenicu žrtvenika, a biskup Šime pruži zlatnu monstrancu, koju pobožno poljubi knez Krsto, a na to zapjeva čvrstim glasom:

— Genitori genitoque — —

— (Roditelju i rodjenome — —)

i pjevala je cijela crkva, narod, vojska i banderiji, a pjevao je i sam knez Krsto Frankopan.

Na to biskup Šime odloži svečane crkvene haljine, a knez Krsto otvori kao ban sazvani sabor.

Podban Mirko Bradač iznese pismo bivšeg bana Frauje Baćana i počne ga čitati.

U čitavoj crkvi se oglasi mrmor nezadovoljstva:

— Šta ovaj hoće?

— Tko je njega postavio za bana?

— Kojim pravom on nama daje lekcije?

Knez Krsto digne ruku. Sve se oči uperiše na bana.

— Pismo je upućeno saboru i na saboru se mora pročitati. Molim stališe i redove, da mirno saslušaju podbana.

A Mirko Bradač je čitao:

— Ja Franjo Baćan, ban Dalmacije, Hrvatske i Slavonije — —

Doznao sam, da se danas u Križevcu sastaje nekoliko gospode na sabor. Pošto ja toga sabora nijesam sazvao, proglašujem ga nezakonitim, a njegove eventualne zaključke nevaljanim.

Javljeno mi je, da je erdeljski nadvojvoda Ivan de Zapolja, koji se nepravom naziva kraljem ugarskim, postavio u Hrvatskoj novoga bana, i to grofa Frankopana. Nadam se, da će staleži hrvatski uvidjeti, da to imenovanje ne vrijedi ništa. Krsto Frankopan nije zakonito imenovan banom hrvatskim, pa dosljedno tome ne može vršiti niti banske časti. Opominjem hrvatske staleže, neka se ne dadu zavesti te pokušati kneza Krstu Frankopana uvesti u bansku čast. Ja nikako nijesam voljan, da se odreknem banske časti i službe, i naskoro ću doći u Hrvatsku. Tko dakle prizna Krstu Frankopana hrvatskim banom, taj će ljuto povrijediti mene, pa ću biti prisiljen, da dotičnika privedem zasluženoj kazni!

Kao roj pčela, kad se uskomeša u košnici, tako je negodovanje žujalo po cijeloj crkvi, kad se pročitalo ovo pismo.

Prvi se dignu Petar Erdedi:

— Plemenita, prečasna i prepoštovana gospodo, stališi i redovi! — Vi ste iz pročitanog pisma vidjeli drzovitost čovjeka, koji se smatra banom protiv naše volje i protiv volje zakonito krunjenog kralja ugarskog, dakle i hrvatskog. — Ovaj gospodin, koji jedva da i znade, gdje mu je banovina ležala, kad je bio banom, usudjuje se prijetiti nama, slobodnim stališima i redovima i proglašavati naš sabor nevaljanim, jer ga on nije sazvao. — Quo iure (kojim pravom), pitam ja vas?

— Dolje Baćan! — Ne ćemo Baćana za bana! — orilo se na sve strane.

Tada se digne Urban Baćan, brat bivšeg bana. Bio je blijed, kao seljačko platno, kad je uzlazio na govornicu.

— Stid me je, da nosim ime čovjeka, koji se naziva mojim bratom, i da nam u žilama teče ista krv, a da se toliko zaboravio, da uvrijedi onu majku, koja mu je dala kruha i zaklona. Izjavljujem pred poštovanim i prečasnim stališima i redovima, da s tim čovjekom nemam nikakove veze i da ga

se odričem za svagda, i ja, bivši njegov brat, predlažem, da se stavi izvan zakona, liši svih dobara i osudi — in contumatiam — u odsustvu).

— Prima se!

— Prima se!

— Živio Urban Baćan! — orilo se na sve strane.

A knez Krsto se nasmiješi i reče:

— I meni je pisao, da se okanim banstva, a ne budem li ga poslušao, neka znadem, da ne ćemo jedan drugoga dobrim očima pogledati, kad se nadjemo zajedno!

— Sramota!

— Kukavica! — viknu Ivan Tah i Petar Keglević.

— Ja želim, da se sastanemo! — odlučno povikne knez. — Jer mi imademo štošta da si kažemo, a i ja da ga pitam, što imade jedan izdajica da traži u redovima poštenog plemstva? — —

I sada se digne Ivan Tah i ispripovijedi sve ružne čine i namjere Franje Baćana. I sav se sabor gnjušao od djela čovjeka, čija lakomost nije prezala pred ničim.

Napokon predloži knez Krsto, da se za petog siječnja sazove izborni sabor u Dubravi, gdje će stališi hrvatski i redovi birati po starodrevnom običaju i svojim pravicama svojega kralja.

Sabor jednoglasno prihvati ovaj zaključak.

Na to biskup Šime pridje k oltaru, rašir ruke i zapjeva zvonkim glasom:

— Te Deum laudamus!

— (Tebe Boga hvalimo!)

I pjevao je čitavi sabor, pjevao cijeli narod, dok su sa gradskih bedema gruvali topovi i lumbarde, naviještajući širom kraljevine, da je knez Krsto Frankopan danas svečano ustoličen za bana Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

XXII.

Čim se svršio križevački sabor, ban Krsto Frankopan pregnu uz posao.

On je dobro znao, da su isti dan, kad se obavljala instalacija njegova u Križevcu, Ferdinandove pristaše, braća Pekri od Petrovine i Gušćerovca, te Ivan Kaštelanović od Svetog Duha, Ivan Alapić, vlasnik Velikog Kalnika i Ivan Ernušt, gospodar Koprivnice i sv. Gjurgja, održali u Koprivnici sastanak s poslanicima nadvojvode Ferdinanda, koji su se na-

lazili na prolazu za cetinski sabor, a to su bili prepozit bečkog kaptola Pavao Oberštajn te kapetan Ivan Kacijaner i mehovski prefekt Ivan Pihler.

On je znao o čemu su razgovarali, a znao je i to, da mu je kao banu dužnost, da svima sredstvima uzdrži mir i red u zemlji, i da stane za vrat bijesnoj hidri bratskog razdora i gradjanskog rata, prije nego što je počela haračiti i razarati djelo mira i sloge.

Stoga je trebalo raspodijeliti vojsku tako, da cijelu banovinu imade pod okom i u rukama.

Zato prema prethodnom dogovoru naredi, da pet stotina lakih konjanika odmah krene u Kamengrad i Vrhovac kod Požege, a kao kapetana im odredi starog Srša. Ova je četa bila na raspolaganju požeškog župana Ivana Deževića.

Pet stotina oklopnika odvoji odmah i predade ih županu virovitičkom Ivanu Baniću, time, da stotinu drži u Valpovu na imanju Petra Perenja.

Kako je bio kapetanom zapadne Ugarske, odredi Mirka Bakića, da s hiljadu oklopnika podje na svoje novo imanje Sombathelj i drži na uzdi cijeli onaj kraj.

Posjedi Kaštelanovića i Pekrija bili su baš oko Medjurića i Kraljeve Velike, pa zato ostavi u Kraljevoj Velikoj pet stotina konjanika pod Stjepanom Jankovićem, a pet stotina pod Franjom Sekeljem uputi u Dobru Kuću.

Kako se trebalo bojati iznenadjenja sa strane velikaša, sakupljenih na saboru u Cetinu, a i od turskih navala sa strane Une, pošalje pod Ivanom Crnićem pet stotina lakih konjanika svome ocu Bernardinu na Ozalj.

Hiljadu Andrijinih graničara uputi na Okić i u Jastrebarsko, da budu rezerva, raspoloživa, kako ocu Bernardinu, tako i njemu, a stavio ih je pod zapovjedništvo starog Kukića, koji je i onako tamo bio.

Pet stotina lakih konjanika odredi kao posadu i spremu u biskupovim gradovima Čazmi i Dubravi, a za zapovjednike im dade hrabrog Matiju Brodarića.

Dvije stotine konjanika pošalje Petrekoviću na Lobor, a tri stotine Čabrajiću na Grebengrad, da brane Slavoniju od Kranjske i budu na pomoć Ratkaju i ostalim pristašama kralja Ivana, a istodobno drže na uzdi Alapića i Pekrija, kao i Kaštelanovića, koji je imao ondje svoj grad Bisag.

Pet stotina ostavi na raspolaganje podbanu Mirku Bradaču u Križevcu, Gradecu i Vrbovcu, da drži na uzdi Pekrija

i Alapića s druge strane, kao i da čuva od iznenadjenja sa strane mladog Ivana Ernušta iz Koprivnice.

S pet stotina lakih konjanika i pet stotina oklopnika uputi se sam u Zagreb, jer mu je kralj Ivan stavio na raspolaganje kraljevski dvorac na brdu Griču. S njim je pošao i Andrija Kukić, a onamo je pozvao i ženu Katicu kao i Anicu.

S razdiobom vojske u Medjuriću i Kraljevoj Velikoj opunomoćio je Mirka Bakića.

Velika je potištenost zavladala u redovima austrijskih pristaša, kad su vidjeli ovaj razmještaj Krstinih četa, raspletenih kao paukova mreža, kroz koju se nije dalo proći, a da se u nju ne uhvate.

Ali su zato tim lakše odahnuli pristaše kralja Ivana, jer kamogod su se okrenuli, svuda su imali pomoć odmah pri ruci.

A kako su to bila sve mjesta najbogatijih kraljevih nadarenika, samo uzdržavanje četa nije stajalo ništa.

Ban je radio neumorno. Pisao je pisma, davao upute i opominjao one, koji su kolebali.

Otpremivši naredbe velikim županima, da pozovu velikaše i plemiće na izborni sabor u Dubravu, on se obratio i knezu Ivanu Karloviću, skrećući mu pažnju na opasnost puta, kojim je pošao, na strahote gradjanskog rata, koje su neizbježive, ako ustraje kod svoje odluke, kao i na nedogledne posljedice, koje će nastati, ako se starodrevno hrvatsko kraljevstvo razdijeli i tako razdijeljeno i oslabljeno prepusti nezaštićeno divljoj najezdi Turaka i sebičnosti nezasitnog i besavjesnog austrijskog nadvojvode i njegovih savjetnika.

— Sjeti se, kako smo se nekada rame uz rame borili protiv nekrsta i pobjedjivali! — Sjeti se onih suza, koje smo zajedno isplakali zbog nesreća kraljevine, koja nas je rodila i othranila, sjeti se pogibelji, koje nam prijete. I ako se svega toga sjetiš, zar da i tebe smatram nepoštenim i izdajnikom, kojemu treba iskopati oči, kao što se treba onima, kojima nije ništa sveto izvan vlastite koristi? — —

Ovako je pisao ban Krsto Frankopan, ali je sve to već bilo prekasno. Kola su tako bila na nizbrdici, da ih ni čudo više nije moglo zaustaviti.

Pusta obećanja i pohlepa za dobitkom, a i želja za obranom od Turaka, koji su nemilosrdno harali i osvajali grad za gradom, zaslijepila su srca hrvatskih velikaša, da nijesu vi-

djeli opasnosti, u koju su jurili sami i sa sobom vukli nesretna kola izmoždene kraljevine.

Istina, da su čete, koje je poslao knez Krsto na Ozalj, a koje su onamo stigle još prije badnjaka, polučile svoj učinak. Jer mnogi, koji su kanili ići na sabor, nijesu otišli, a dvadeset i četvrtog prosinca, kad su stigli Ferdinandovi poslanici na Cetin, nijesu ondje našli nikoga osim domaćine kuće, s kojim su zajedno, potišteni i nezadovoljni, proveli božićne praznike.

— — — — — — — — —

Medjutim su Katica Dragićeva i Anica došle u Zagreb i odsjele na Griču. S njima je došao i Petar Erdedi sa ženom i djecom i odsjeo kod brata biskupa u biskupskom gradu.

Badnji dan osvanuo je mutan i naoblačen. Sivo, olovno, nebo spustilo se nisko i svojom masnom težinom skoro dosizalo kule na brdu Griču i visoke tornjeve na crkvi sv. Stjepana kralja na Kaptolu.

Vjetar je duvao od ranog jutra i zrak je mirisao na skori snijeg.

Vrapci su prelijetali praznu poljanu od vrela Manduševca pa se gubili u hambarima kmetskih selišta u Trnju i Černomercu.

Drščući golubovi poredali su se kao šareni vijenci oko drvenog tornja na crkvi sv. Martina u Podgradju, na stolnoj crkvi na Kaptolu, po obrubima tornja sv. Katarine kod dominikanskog samostana u gornjem gradu, na kapelama bl. Dj. Marije, uz Popov toranj i sv. Uršule u Kamenitoj ulici, a bilo ih je i kod Cistercita na Opatovini i na župnoj crkvi sv. Marka, kao i na franjevačkom samostanu na Kaptolu.

A kad bi zazvonila zvona, oni bi prestrašeno poletjeli u jatima, dva puta zaokružili oko tornjeva i vraćali se natrag na svoja mjesta. A toga dana zvonilo se u svima crkvama jako mnogo.

Marne domaćice spremale su obilne posne večere, na kojima nikako nije smjelo manjkati ribe, bilo slane, bilo svježe.

Zagrebački purgari strogo su se držali narodnih običaja, a to su poprimili sve po malo i strani Nijemci u Šoštarskoj vesi i doseljenici u Vlaškoj ulici.

Postilo se strogo, da se očisti duša i da dostojno bude dočekan Maleni Isus.

Da djeca održe post, obećavalo im se, da će ono dijete, koje cijeli dan ništa ne okusi, vidjeti zlatne janjce, kako lete

po zidovima soba, kad se prije svečane večere zapali u mračnoj sobi svijetlo.

I djeca su u toj nadi izdržala junački sve neugodne proteste praznih želudaca.

Kućegospodari pravili su podnoške za božićna drvca, izabirali slamu, koja će se unijeti u kuću, natakali kante s vinom i pregledali boce, natočene medenom rakijom.

Svi su bili nekako radosno uzbudjeni, čak po malo i nestrpljivi, jer se dan otezao kao gladna godina.

I u crkvama se radilo, marno i neumorno, praveći betlehemske štalice i božićno drvce, u čemu su se osobito odlikovali oci Franjevci na Kaptolu i dominikanci na starodrevnom Griču.

Knez Krsto Frankopan sjedio je s Andrijom i starim Kukićem, koji je došao u Zagreb, da sa sinom provede Božić u velikoj dvorani kraljevskog dvorca pokraj Dveraca, odakle je pucao pogled na prostranu savsku dolinu i gubio se daleko po bijeloj poljani, posutoj snijegom, a s kojim se obijesno igrao oštri vjetar. Negdje daleko zavijali su vuci, a u zraku čula su se jata divljih gusaka i pataka, pa i po koje jato ždralova, koji su letjeli pravcem Drave i Blatnog jezera.

— Nikakovih vijesti iz Požuna! — zamišljeno rekne ban.

— Nije ni čudo! — odgovori stari Kukić. — Istom šesnaestog decembra se održao, a što se teško radja, kao što se taj izbor Ferdinandov radjao, rijetko da ne donese kržljavo mlado.

— Kamo sreće, da bude mrtvorodjenče! — uzdahne ban. — Jer nitko nezna, koliko će se zbog njega proliti suza, koliko proteći krvi, koliko zaplakati majka i udovica, i koliko opustjeti kuća i gradova! — —

U to se jedna sitna ruka spusti na kneževu tužnu glavu:

— Nije dobro, na današnji blagi dan mira i ljubavi, mračnim mislima kvariti svečano raspoloženje — ozva se glas Katice Dragićeve.

Knez je pogleda milo i nježno:

— Dobri moj andjele, a zar je lijepo, da moja braća i stričevi izabraše baš ovaj blagi dan Kristovog rodjenja, da unesu razdor u hrvatske redove i da siju klicu krvavih ratova i bratskog prolijevanja krvi? — tužno se nasmiješi knez. — Zar nema dosta onaj, koji želi krvi, na Uni i Savi da njome omasti ruke? — Čemu još više pustošiti ove jadne zemlje

i gradjanskim ratom, borbom brata s bratom, za volju tudjinca, kojem smo mi strani?

— Moj bane, — rekne Katica, — ti ne ćeš oplemeniti ljudske duše, ni dati pameti onima, koji je nemaju. Komad kruha to se može još dati, ali pameti se ne usadjuje! — —

— Na žalost, tako je! — živo upane u riječ stari Kukić. — A osobito kod nas Hrvata nije je nikada ni bilo. Jer nam je uvijek bio ljepši tudji dronjak od vlastite haljine iz baršuna. Gospodin biskup kaže, da je to kletva Zvonimirova, kojeg su Hrvati ubili! — —

— I Petra Svačića, i Petra Svačića! — bolno dometne ban. — A kod tog ubijstva imali su glavnu ulogu Šubići, od kojih jedan dio danas nosi ime Zrinskih. Oni su na naš narodni prijesto doveli Madjara Kolomana, a danas dovode Nijemca Ferdinanda. Madjari su bili malen i osamljen narod, zato smo mogli sačuvati bar kakove takove pravice, i povlastice, pa obnašati i visoke časti u upravi kraljevine, ali za austrijskim nadvojvodom stoji njemačko carstvo, koje će tražiti, da im mi budemo most na Istok, za kojim teže. Nijesmo mi cilj, nego sredstvo, a cilj se zadržava, kad se poluči, dok se sredstvo odbacuje, kada ga više ne treba. — Zato lijepo kaže stara riječ: koga Bog hoće da kazni, on mu oduzme pamet. —

Glas bana zvučio je nekuda svečano i svi su osjetili neku potištenost, kao da im se mora spustila na grudi.

I nastade šutnja, koju je prekidalo samo pucketanje vatre u velikim kaminima i zavijanje vjetra kroz dimnjake, dok je vani počeo gusto padati snijeg.

— To neke griješne duše jauču, da se za njih molimo — šapne Katica i pobožno se prekrsti.

— Ili djavoli traže novih grijeha — mrko odgovori knez.

U to se otvore vrata i u sobu stupi visok, snažan plemić. Misleći, da to sluge unose posudje, da prostru stol, Katica se okrene. U isti čas odjeknu dvoranom veseo vrisak.

— Lacika, ti? — —

Knez se brzo digne. To je bio Ladislav Dragić, brat Katarinin.

— Oho, zdravo Lacika! — veselo ga pogleda knez Krsto.

Dragić se nasmije krupnim smijehom, koji je naličio na hrzanje konja, i viknu glasno:

— Evo mene ravno iz Budima, da posjetim sestru i zeta,

pa da zajedno provedemo božićne svece. — Ako vam je to pravo? — —

— Hej, Lacika, Lacika, ti ćeš uvijek ostati stari Lacika! — nasmije se ban. — Ta tko se ne bi veselio, kad mu tako mili rod dodje? — Skidaj kontuš, da te ne uguši toplina! — —

— Dosta me je provjetrio vjetar, pa ne će biti tako opasno, — opet se nasmije Dragić grleći se sa sestrom.

— Jesi li gladan? — upita ga sestra brže dodavši, — odmah će biti večera!

— Za jelo mi nije stalo, ali dobra rakija i kuhano vino ne bi škodilo, da istjeraju zimu, koja se duboko zavukla u kosti. A ova toplina izvana lako bi je mogla zatjerati još dublje, umjesto, da je izvuče van.

Katica odmah podje po rakiju, a dotle se Dragić upozna s Kukićevima i Anicom.

Sluge unesoše svijetlo, a inoš pehar tople rakije, zasladjene medom.

Dragić ga podigne i viknu:

— Eh, pa sretan nam bio Bog i Božić i Kristovo porodjenje! — —

— Mir božji bio s nama sada i na vijeke Amen! — svečanim glasom dodade knez Krsto.

Dragić je mirno naslonio pehar na usta i lagodno ga praznio, da je krkljalo u grlu, kao kad se natače na lijevak prazna boca.

Napokon ga odloži, obriše rukom usta i žmignu očima:

— Dobra rakija! — rekne zadovoljnim glasom.

— A ti još uvijek možeš? — nasmija se ban. — A kad ćeš se ženiti?

— To ja prepuštam tebi i sličnima. Za nekog je Bog dao ženu, za nekog dobru volju. Obadvoje ne ide skupa! — odgovori Dragić.

Anica od čuda rastvori širom velike crne oči.

— Pa zašto ne bi mogao imati oženjen čovjek dobru volju?

— Zato, što je jaram jaram, pa makar bio iz svile, kao i onaj iz željeza. Lakše se čovjek protuče sam nego s teretom, a da mi oprosti vaša milost, sve je teret, što je na čovjeku, izim njega samoga.

— To ja ne razumijem, — zacrveni se Anica.

— Što vi to ne razumijete, ja se i ne čudim, jer ste se istom udali! Što nije moja sestra protiv, i to razumijem, jer

je uvijek ljepše pod krovom nego pod vedrim nebom, ali što to ne razumije moj zet Krsto, to ni ja ne razumijem. Jer on se ovdje na svijetu bori s Turcima, a na onom će sam biti Turčin!

— Vi govorite u zagonetkama — opet ga u čudu pogleda Anica.

— To nijesu nikakove zagonetke. Jer će i ona prva tražiti svoje pravo, kad tamo dodje, a koliko poznajem moju sestru, ni ona ga se ne će odreći. — Pa će tako imati dvije žene! —

— A kumin prvi muž? — upane Anica.

— On će se pretvarati, da je ne pozna, jer će se valjda dotle i on gore oženiti. — A tko znade, da li je s ovom dolje bio i zadovoljan! — —

— Pregrizo jezik, da bog da! — smijala se Katica.

— Vi ste pravi lutoran, kad tako govorite, — namrgodi se dražesno Anica.

— A ne! — šaljivo se usprotivi Dragić. — Ja se molim presvetoj Bogorodici, samo ne ću za sebe nikakovu rodicu. Taj luksus prepuštam drugima — —

U taj čas grune lumbarda sa gradskih zidina i odmah se odazvaše zvona sa svih crkava pozivajući vjerne na večeru.

Sluge odmah unesu slamu, koju prostru po podu, a knez vlastitom rukom, od najdužih vlati, načini križ na stolu, na koju metnuše čisti bijeli stolnjak od lanenog platna.

Zapališe i božićno drvce, našto ulete u sobu, s velikom vikom, Katičina djeca Franjo i Uršula.

Ali čim su vidjeli ujaka, polete mu u naručaj.

— Ujak Laci je došao! Ujak Laci! — —

A on, koliko se i činio lakouman, grlio je, duboko potresen i raznježen, svakom rukom po jedno i mrmljao:

— Došao! — — Da vas vidi, slatki moji! — — Dakako!

— Hoćeš li s nama na polnoćku?

— Dakako! Svuda, kamo god hoćete! — —

Medjutim su sluge unesle u velikim zdjelama vinsku juhu, a na pladnjevima ribu, a ugodan miris privuče prazne želuce k punom stolu, pa se i zabava povede u drugom pravcu i veselijem raspoloženju.

Napokon knez zapjeva zvonkim glasom:

— Narodi nam se kralj nebeski! — —

A svi prihvate s njime, miješajući zvonke ženske glasove s krupnim muškima i nježnim djetinjim glasićima.

Večera je prošla u dobrom raspoloženju, u pjesmi i šali.

A kad su inoši iznesli ostatke jela i prazne zdjele i pladnjeve, okrene se knez k Laciki Dragiću.

— A nijesi li donesao kakove nove vijesti, recimo nešto s požunskog sabora? — —

Lacika ga ugursuski pogleda.

— Kakovog sabora, ono je bio vašar, a ne sabor!

— Kako to?

— Prvo nije skoro nitko ni došao. Ono malo plemića iz okolice Požuna, koje su silom dovukli, ne mogu se smatrati kao nešto. A od velikaša bio je jedino Stjepan Batori, Stjepan Brodarić, Aleksije Turzo, Tomo Prodanić (Nadaždi) i stari Bornemisa.

— A Baćan Franjo?

— Ostao je lijepo u Nemetujvaru!

— Pa što će na to kraljica Marija?

— Već će se oni pomiriti, kada bude trebalo. On je tražio novaca, nijesu mu dali, ergo (dakle) nije otišao. Za njega je sve trgovački posao! — —

— Pa što je onda bilo?

— A što bi bilo? — Ništa nije bilo! — Sakupili su onu šačicu prodanih duša u franjevačkoj crkvi i tu je Batori otvorio sabor. Došli su nekakovi češki zastupnici i zamolili ovaj tobožnji sabor, da priznadu njihovog kralja za kralja Ugarskog. — Pazi dobro, da priznadu, a ne da izaberu.

Onda se onaj grbavi Bator ukočio, kao puran, kad čuje fućkanje i rastumačio nevoljno stanje države, upozorio na tursku opasnost, rastrovanost u zemlji i pozvao, da biraju takovog kralja, koji će moći i znati, da obrani kraljevinu od svih zala i nesreća.

— Zaista prava smjelost, da se o tome usudjuje da govori jedan Batori, kojemu je vlastita korist bila uvijek više od kraljevine! — ljutito upane ban Krsto.

— To je još najmanje! — mahne rukom Ladislav Dragić. Ali je bezobrazan bio biskup Kristofor Rauber, koji je počeo opet da svira u stare austrijske naslijednje diple.

— Naš gospodar branit će Ugarsku, ne samo svojom snagom, nego i silama, koje će mu car njemački, knezovi i ostali rodjaci njegovi dati, on je gotov, da za vaš spas žrtvuje svoje imanje, svoju osobu, svoj život i krv. — Kao zeta kralja Vladislava i na osnovu ugovora, sklopljenih od njegovog pradjeda Fridrika, djeda Maksimilijana, imao bi doduše pravo, da traži krunu ugarsku, i da podigne oružje na vojvodu, koji si ju prisvaja; ali on ne će prolijevati kršćanske krvi, a najmanje krv Ugra, koji se već odavna hrabro bore za vjeru. Stoga nije nikada ni pomišljao, da na njih zaratuje, već iščekuje njihovu privolu i izbor — —

— Laže, tako mi boga! — muklo protisne knez.

— Glasi, što ih njegovi prijatelji raširuju, nijesu istiniti! Kralj Ferdinand obriče, da će zakone i privilegije uzdržati, pomnožati i proširiti, stranaca ne će primati u državno vijeće, niti će im podjeljivati ugarska posjedovanja, službe, ni duhovne časti; on će naprotiv ustanoviti i nastojati, da sve to ostane onima, koji potječu od ugarske krvi. Brinut će se, da se mržnja izmedju Ugra i Nijemaca, koje su zlobni ljudi raspirili, prometne u medjusobnu bratinsku ljubav, — — —

— Judinski cijelov, — opet šapnu knez.

— On obećaje, da će tako vladati i državom upravljati, da vam ne će uzmanjkati njegove milosti, blagosti, darežljivosti i dobročinstva. — —

— Pa to izgleda, kao da on Ugrima čini milost, što im dozvoljava, da ga mogu birati! — usklikne knez. — A što oni na to?

— Primljen je po ženskom nasljedstvu za kralja! — nasmije se Lacko Dragić.

— A gdje mu je kraljevina?

— Od Požuna do Gjura! — —

— Pa to nije ni cijela županija!

— Ali je titula ovdje. A da šala bude veća, na predlog palatinskog protonotara Franje Revaja, proglašen je izbor Ivana Zapolje nevaljanim, jer izborni sabor u Stolnom Biogradu nije sazvao palatin, kako to zakon izrijekom naredjuje! — —

— Što se babi htilo, to se babi snilo! — nasmije se ban Krsto. — Kad nemaju izbornika, onda nek im pomognu paragrafi. — A što kaže zakon od 1505. godine? — To nije za njih zakon, jer im ne pogoduje. Sabor zakone stvara, a sabor ih i dokida. Pa i palatin je sluga sabora, a nije narod sluga palatinov!

— Molim te, mani ih! — odmahne rukom Dragić. — Kad nije bilo kličanja naroda, zvonila su zvona i pucali topovi,

da barem tako oglase, da je i Ferdinand, makar samo i kralj naslovni. — Kažem ti, komedija i pravi vašar! — —

— Gadaluk je to! — Pravo izdajstvo! — vikne knez. — Ali ja sam im već poslao djeverove i svatove.

— Susreo sam mladog Bakića s oklopnicima. To si dobro učinio, jer to je najbolji argumenat, a i taj manjka Ferdinandu i njegovim vjernima. — —

— Bakić znade što i kako treba, a branit će i vlastite posjede. Dobio je Kisek i Sombathelj. — —

— To je lijepa donacija!

— Dobar je i on vojnik i četnik! — —

Tako se raspredao dalje razgovor, a vrijeme je teklo uz zavijanje vjetra, uz lepršanje snijega i toplo strujanje ugodne topline iz kamina.

XXIII.

I ako je cetinski sabor bio sazvan za dvadeset i prvog prosinca, na dvadeset četvrtoga, na badnji dan, nije još nitko došao.

Bilo je mnogo plemića, koji te borbe nijesu razumijevali. Ta kralj im je, dosada barem, u njihovoj nevolji i borbi s Turcima, vrlo malo ili nikako išao na ruku.

Ako su nešto pomoći, osim vlastite, i dobili gdje drugdje, ta nije dolazila iz Budima, nego od nadvojvode austrijskoga.

Ali je nadvojvoda austrijski i sam imao koristi od toga, što je čuvao granice Hrvatske, jer, kad su Turci provalili te granice, svakiput su stradale i njegove naslijedne zemlje. Zašto da oni plaćaju njegovu korist svojom krunom?

A mnogi su se bojali cijepanja kraljevina Hrvatske i Slavonije pod dva razna vladara, jer su skupa predstavljali snagu, a razdvojeni ropstvo. I nijesu htjeli preuzimati na sebe odgovornost za ovakove poslijedice, pa nijesu htjeli da idu.

Drugi su se bojali gradjanskog rata, koji je u takovim prilikama bio neizbježiv, pa se nijesu htjeli zalagati ni na jednu, niti na drugu stranu, da ne bi, medju dva žrvnja, prošli kao u mlinu žitno zrno.

— Zašto da se gospoda biju medju sobom preko naših ledja? — govorili su manji plemići.

— Oni će imati koristi, a mi ćemo, uz Turčina, dobiti na vrat i kneza Krstu Frankopana. A za koje babe zdravlje? — odgovarali bi drugi.

— Zrinski su doveli Kolomana, sada dovode Ferdinanda, a što se nas tiče i jedan i drugi?

— Kod pune zdjele već će se oni izmiriti, a mi ćemo se otimati kao psi za gladnu kost — dodavali bi treći.

I tako nije nitko htio da ide.

Zato je bio vrlo tužan i beznadan Božić Ferdinandovim izaslanicima, Pavlu Oberštajnu, Nikoli Jurišiću, Ivanu Kacijaneru i Ivanu Puhleru.

Sve im je to nekako mirisalo po neuspjehu požunskog sabora.

Uzalud se trsio gospodar cetinski i slunjski Juraj Frankopan, da povrati dobro raspoloženje u svoje goste, nije ipak uspijevao. Njima se često pričinjalo, kao da su zagrizli u nezrelu jabuku srčiku, pa ne znaju, da li im trnu zubi ili ih trese groznica.

A baš na sam Badnjak dobio je Franjevački samostan sv. Marije u Cetinu nenadanog gosta.

Došao je jedan mladi Franjevac, s gusto zaraslom bradom, s krupnim očima, a na nogama je nosio teške čizme.

Pozvonivši na vratima on se bratu Marijanu predstavio kao otac Luka iz Jastrebarskog, koji putuje u Senj, a usput mora govoriti s ocem provincijalom.

Brat Marijan pokloni se pred ocem uvede ga u samostan, i odvede do oca provincijala, koji je baš molio krunicu u svojoj ćeliji.

Otac Luka baci se pred provincijalom na koljena, poljubi prah na podu i rekne pobožnim glasom:

— Benedicite! — (Blagoslovite!).

Učinivši znak križa nad došljakom, dok se brat Marijan povlačio iz sobe, upita provincijal brata Luku:

— Čujem, da si, brate, iz samostana u Jastrebarskom?

Otac Luka se oprezno ogleda na sve strane, a kad se osvjedočio, da je sâm, pristupi bliže do provincijala i rekne mu tiho:

— Brat Franjo Frankopan poslao me k tebi.

Lice provincijalovo se razvedri.

— Dobro mi došao uvijek izaslanik i drug našeg časnog brata i dobrotvora! — Čime mogu služiti bratu Franji?

— Mislim, oče, da ćeš sve vidjeti iz ovoga pisma, koje je odredio za tebe.

Pri tome otac Luka izvuče iz širokog rukama jedan svitak pergamene, koji predade provincijalu.

Čitajući pismo lice se provincijalovo sve više ozarivalo veselim smiješkom. A kad ga je svršio, onda se okrene ocu Luki.

— Ti ćeš svakako ostati ovdje. Kako je ovdje sjedište kustodije, ne će biti nikome napadno, što si ti, kao stranac, ovdje. — Iza večere ćemo se moći podulje razgovoriti s braćom, koja svakako stoje uz brata Franju.

Otac Luka se nakloni i izadje.

Provincijal pristupi k malenom prozoru svoje ćelije i zagleda se u daljinu.

Nebotične gore, obrasle hrastovima, bukvama i crnogoricom, okružavale su Cetin grad. U ponorima muklo su stenjali gorski potoci, i lomeći se preko kamenja i izbočenih stijena i klisura, kao što se lomi želja s nadom i potrebom, žurili se prema Glini i Korani.

Pod gradom u trgovištu, stanovao je miran gradjanin i obrtnik. Okolo po potleušicama i drvenjarama kmet, rob, raja, sirotinja.

A ovdje u gradu svemoćan knez, gospodar, vlasnik zemlje, duše i tijela.

Svi su oni govorili jednim jezikom, sve je rodila na isti način majka — žena u bolima, i jednako za njih drhtala, bila ona u svili i kadifi, ili u zobuncu i lanenim skutima. Ali već u majčinoj utrobi razdijelila ih sudbina na plemenite po poveljama, pisanim na magarećim kožama, po privilegijama, danim od ljudi s krunom i bez krune, po ropstvu majke zemlje, koja ih je čvršće vezala od ma kojega lanca i okova. Sve su to bili Hrvati, jednog jezika i jedne vjere, svi su oni morali umirati za ovu kamenitu grudu zemlje, ali jedni samo zato, da produže svoju slobodu i svoje povlastice, a drugi da zadrže jednog, a ne prime drugog gospodara.

Pa ipak je bilo nešto, što ih je tjeralo, da se bore protiv jednog tiranina, da zadrže drugog.

Pogled starcu provincijalu pane na drvo križa, na kojem je mirno vjesio Spasitelj svijeta, koji je umro za sve ljude, dobre i zle.

Nijesu se ti ljudi borili za Frankopana, ni za Ljudevita, jer su, od jednog kao i od drugog primali samo nove dužnosti, nove terete, a nikakovog prava. Nijedan ni drugi nije ih razlikovao od tegleće stoke, kojom su obradjivali onu crnu grudu zemlje, i koji su ih mogli po volji prodavati, kao što obrtnik prodaje svojim rukama načinjenu robu, ili knez

svoje konje i stoku. Ne! Oni su se borili za svetu vjeru ovog nazarenskog učitelja, koji je prvi postavio dosada nenatkriljivu nauku:

— Ljubi Boga nada sve, a bližnjega svoga kao samoga sebe! — —

— Blaženi oni, koji trpe i pate, jer je njihovo kraljevstvo nebesko! — —

I ovi, takozvani, kršćanski vitezovi, koji kažu na svojim skupovima, da se bore za toga i ovakovog Krista, ne će da priznaju ove najnosnovnije nauke njegove, da su svi ljudi braća, stvorena jednako na sliku i priliku božju.

U čemu se sastoji onda njihovo kršćanstvo? — Zar u krvavom maču za Onoga, koji je kazao: Ne ubij!

— Ako te tko udari kamenom, ti njega natrag kruhom, a ako te udari po lijevom, a ti mu pruži i desni obraz.

— Ljubite i neprijatelje svoje! — ? —

Treba li Isusu njihova snaga? — Ili zar se On ne može obraniti sam, bez čije volje ne pane ni vlas s ničije glave? — Ne! — Oni u ime Krista, Boga, brane sebe, svoja privilegija, sebe same, da se što duže održe u moći i gospodstvu!

Duboke brazde ukopale se oko tužnih usana sijedog redovnika.

On je bio pučanin, kmetovski sin, na grbači čijeg oca, djeda i pradjeda nijesu dospjele da zarastu brazgotine gospodskog biča.

I on je, kao dijete, izgonio onu slabašnu, mršavu stoku na pašu i veselio se cvrkutu ptica u gaju, slušao šuštanje zelenog i suhog lista, sa zebnjom pratio zavijanje gladnog vuka i mrmljanje mrkog medvjeda.

I Bog ga je pozvao, da zamijeni zobunac s grubom haljinom redovnika asiškog prosjaka sv. Franje.

Nikada on nije vjerovao, da će okrenuti ledenom korom obložena srca moćnih gospodara. Pojedince da, kao što mu je uspjelo, da posljednjeg odvjetka cetinskih Frankopana Ivana, a sada brata Franju, uvede u skromne zidine prosjačkog samostana. Ali one, za koje je već sam Isus kazao, da će prije proći deva kroz ušicu igle, nego bogataš u kraljevstvo nebesko, ne! — Nije on to ni pokušavao, osim da bude — glas vapijućega u pustinji! — On je svu dušu svoju obratio uvrijedjenim i poniženima, da ne zdvoje, i gubeći prolazno tijelo, da ne izgube i besmrtnu dušu. — On je bio otac nevoljnih, tješitelj bijednih i potlačenih, majka siročadi i udovica.

I opet je pogledao starac u svoju dušu, ispitivao svoju savjest i nije našao ništa, što bi si mogao predbaciti.

I pogled mu zape na pergameni brata Franje Frankopana.

U očima mu zakrijesiše suze.

Danas se slavi veliki dan Kristovog rodjenja.

Noćas će u svima crkvama zapjevati:

— Svim na zemlji mir veselje,
Budi polag božje volje! — —

A zar se ne će, baš pod krovom ovoga samostana, zasijati na ovaj blagi dan klica novih bijeda, neutoljive mržnje, neutažive osvete?

— A za koga?

Za tudjinca. Za tudjinca, koji je u zajednici sa svojim bratom, njemačkim ćesarom Karlom, dignuo ruku i na samoga svetog Oca Papu?

Zašto to čine?

Zar da brane svetu vjeru i kršćanstvo?

Tko je branio kršćanstvo protiv ogromnog rimskog carstva? Zar mač i sila? Zar mržnja? — Ne! Obranili su je milijuni mučenika, koji su u areni mirno pružali glave u ralje divljih zvijeri, koji su gorjeli kao življe baklje u Neronovim baštama, koji su služili kao nišani za strijelce i koplje poganskih vojnika.

I nenaoružani milijuni bijednih i poniženih, koji su i u času smrti molili:

— Oprosti im, oče, jer ne znaju što čine — pobijedili su. —

Krist je iskupio svoju riječ, kad je rekao:

— I sagradit ću crkvu svoju i vrata paklena ne će je nadvladati. — —

I nijesu je nadvladala.

Došao je zlatni križ na nebeskim oblacima i kazao caru Konstantinu:

— U ovom ćeš znaku pobijediti! — —

U znaku vjere, ufanja i ljubavi — tu je samo pobjeda! Druge nema!

A što donosi Ferdinand?

Judine srebrnjake, da pocijepa starodrevne kraljevine, da uz turske nesreće, kojih je i tako bilo već previše, turi u ruke jadnome kmetu krvavi mač i ubojno koplje, da ih zabada u grudi svoga rodjenoga brata iz Slavonije, pa da ginu i

jedan i drugi za dobro velikaša i plemića, koji će dobiti nove privilegije, nove donacije, na štetu tog istog jadnog kmeta, koji će kao janje, vodjeno na zaklanje, ginuti za njihovu korist.

I krupna suza spusti se iz oka sijedoga fratra, suza bola, beznadja i tuge.

A vani je zazvonilo samostansko zvonce, zovući braću u blagovaonicu na večeru.

I odmah zatim čuo se skladan zbor sakupljene braće, gdje mole psalam:

— Smiluj mi se, Gospodine, po velikom Milosrdju Tvojemu — —

— Jer ti si Bog, Bog moj, i nema iznad Tebe boga drugoga — —

Sablasno su odjekivali ovi duboki glasovi u tamnim hodnicima samostana.

Provincijal se trgne.

On nije ni opazio, kako je već odavno zimska noć u svoja tamna krila zavila i samostan i okolicu, kao što dobra majka zavija u pelene nemoćno dijete.

Začudjeno podigne glavu, kao čovjek, koji se budi iz duboka sna, prekrsti se i prošapće:

— Pomoć naša u imenu Gospodinovu, — i podje laganim korakom u refektorij.

Mirnog i čvrstog koraka unišao je medju braću.

Redovnici, u dugačkim, žutim haljinama, iz grubog sukna, stojali su s obje strane stola, čekajući svoga poglavicu, da započnu molitvu.

I opet je odjeknuo kor franjevaca, a jeka se odbijala o čvrste zidine, s velikim boltama, kao što se odbija i vanjska krijesnica o biljke i stabla u svibanjskim večerima.

A kad su sjeli za večeru, naredi najmladjem kleriku, da čita evandjelje apostola Luke, glava IX. poglavlje 41.

— A kad je Isus došao do grada — (Jeruzalema) — i kada ga je vidio, zaplače radi njega i reče:

— Kad bi ti uvidio, i to danas, što je za tvoj mir, a sad je skriveno ispred očiju tvojih!

Jer će doći na tebe dani, kada će te opkoliti neprijatelji tvoji i sa svih strana opsjedati, i sa svih strana ugrožavati.

I sravnit će te sa zemljom, tebe i djecu tvoju, koja budu u tebi i ne će ostaviti kamena na kamenu, zato, što nijesi upoznao dana tvojega, u kojemu si bio posjećen.

A kad je naišao u hram, poče izgoniti trgovce i mjenjače iz njega, govoreći im:

Pisano je: da je dom moj, dom molitve! A vi ste iz njega načinili špilju razbojničku.

— — — — — — — —

Tiho, niskim glasom, u dubokom miru, čitao je klerik dalnje evandjelje, a franjevci su ga slušali oborene glave, nad svojim tanjirima, iz kojih su jeli siromašnu, posnu, večeru.

Napokon se oglasi provincijalov glas:

— Sufficit — (Dosta je!).

Klerik pobožno poljubi sveto evandjelje i sjedne na svoje mjesto.

I nitko ne progovori ni jedne riječi, jer se nije pristojalo, da prije provincijala bilo tko prekine tišinu. A on je i dalje šutio i nije progovorio ni jedne riječi sve do konca večere.

A kad se večera dovršila, ustane provincijal i kratko izmoli završnu molitvu.

— Zahvaljujemo ti, svemogući Bože, za sva dobročinstva Tvoja — koji živiš i kraljuješ Bog po sve vijeke vijekova. Amen. — —

I prvi puta sada se oglasi glas provincijalov, kad je svršio s molitvom:

— Iza večernje molitve molim časne oce, da se povrate u refektoriju s našim gostom fra Lukom iz samostana Jastrebarskog.

— — — — — — — — — —

Franjevci su ulazili, tihi i mirni, u refektoriju i stojeći očekivali dolazak provincijala i brata gosta.

Napokon dodjoše i njih dvojica.

Ulazeći otac provincijal reče braći:

— Molim vas, časna braćo, da sjednete na okup kod moga stola, i da ono, što budete čuli, držite kao ispovijednu tajnu.

Svi redovnici posjedaše, upirući poglede u provincijala.

A on ih je jedan časak mirno posmatrao, kao što dobar pastir promatra ljubljeno svoje stado, a onda progovori:

— Dobili smo pismo od brata Franje, rodjenog Frankopana!

I sva se isposnička lica razvedriše, kad su to čuli, jer su brata Franju svi iskreno voljeli još iz dobe novicijata, (iskušenja) — a i kasnije kao druga i brata.

Otac provincijal uzme smotanu pergamenu, koju je sa sobom donesao i počne mirnim, tihim glasom čitati:

»Svoj mojoj časnoj braći u Kristu pozdrav, a od Boga blagoslov!

»Ja, brat Franjo, najnedostojniji i najnevrijedniji učenik našeg svetog bogougodnog utemeljitelja, molim svu braću, da porade na bratskoj slozi i zapriječe bratoubilački rat, koji će neminovno buknuti.

»Već Učitelj naš, Gospodin Isus Krist, kazao je sv. Petru: Tko se mača laća, od mača će poginuti! — A sv. Pavao apostol je kazao: — Tko ne posluša crkvu, neka je kao poganin i neznabožac!

»Mi smo redovnici crkve Kristove i djeca naroda Isusovog. Ali u našim žilama teče hrvatska krv, i nas uzdržava ispaćeni, priprosti narod. Ja sam svukao sa sebe plemenštine, koje daju okrunjeni ljudi, mijenjajući božanski lik čovjeka u roba čovječanske sile, i podredio sam se službi bijednih i poniženih, onih, koji pate, i koji stradavaju, žedni pravde i blagoslova božjega.

»A približuju se teška vremena, kao u knjizi Otkrivenja Ivana Apostola!

»Brat će dići ruku na brata svojega, da bude onako, kao što je rečeno za Otkupitelja našega: I razdijeliše haljine moje, a za plašt moj baciše kocku!

»Onaj, koji se nije bojao strijele nebeske, kad se s mačem u ruci dignuo na svetog Oca Papu, ovih će dana tražiti, da ga priznadete za svoga kralja.

»Valjda ste čuli, da su Ugri jednoglasno izabrali za kralja Ivana Slavenića od Zapolje, Hrvata i vojvodu erdeljskog, a naš brat u Kristu, senjski biskup Franjo Jožefić, otišao je u ime njegovo, da se pokloni sv. Ocu, čija smo, po odredbi utemeljitelja našeg reda, mi vojska. Sv. Otac priznao je Zapolju za kralja.

»Moj rodjak Krsto knez Frankopan, stao je uz Zapolju i instalovao se za bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u Križevcima.

»I cijela Slavonija stoji danas uz njega. A i moćni naš stric, knez Modruški, Bernardin, izjavio se za kralja Ivana.

»Ali, draga moja braća i stričevi, mrzeći i zavideći slavu kneza Krste, nasijedaju ispraznim obećanjima nadvojvode austrijskog, i sastat će se, u nekada moga oca gradu Cetinu i

održat će izborni sabor, da odijele Hrvatsku od Slavonije i da izaberu Ferdinanda za kralja.

»Nad glavama domovine, majke naše, vrebaju gladni vuci, da je razderu, kao što lovci opsijedaju guštaru, u kojoj se sakriva sigurna divljač.

»Mač istočnog osvajača, koji je obeščastio grob Gospodina našega Isusa Krista, jedva čeka, da se rasplamsa bratoubilački rat, od kojeg će jedino on imati koristi. A čim se odijelimo jedni od drugih, moloh smrti i gradjanskog rata početak će gutati svoje žrtve, kao što je bog Bal žderao žene, djecu i zarobljenike kod poganskih naroda.

»Molim vas i zaklinjem, da vi, koji ste se zakleli služiti Bogu i pravdi, miru i ljubavi, poduzmete sve, da do cijepanja kraljevine ne dodje, a ako i dodje po nezasitljivoj pohlepi zemaljskih vlastodržaca, da njima prepustite odgovornost za to pred Gospodinom Bogom, a vi moću, danom vam od Svete Crkve, djelujte u narodu, da ne diže ruke na brata svojega, da ih ne prokune Bog sa nebesa.

»Ostalo će vam reći brat Luka, kojega preporučujem milosti Svemogućeg Boga i dobroti srdaca vaših.

Brat Franjo, nekada knez Ivan Frankopan.«

Kad je provincijal završio čitanje pisma oca Franje, zamoli brata Luku, da on rastumači braći, što se od njih misli i želi.

A otac Luka bio je izvrstan govornik i učena glava.

Ukratko ocrta stanje i položaj u zemlji, raspoloženje u Slavoniji, namjere kralja Ivana, kao i namjere nadvojvode Ferdinanda. Opisao je stanovište svete Stolice u Rimu u ovoj borbi za krunu i opasnosti, pred kojima stoji kršćanski svijet ako se budu rodjena braća, pred očima najvećeg neprijatelja kršćanstva, krvili medju sobom, a za tudje interese, koji ne treba Hrvate, nema za njih smisla i osjećaja, nego treba besplatnu vojsku, predzidje za obranu svojih naslijednih zemalja.

Zamolio ih je, da otidju u narod, da mu otvore oči, upozore na opasnost, a naročito da utječu na niže plemstvo, da se ne zauzmu za tu vlastohlepnu otimačinu uvijek tudjega dobra željnih velikaša i gospode.

— Jer ako se rasplamsa krvavi gradjanski rat, gospoda će se zatvoriti u svoje utvrdjene gradove, a bijedni narod ostat će goloruk i nezaštićen, prepušten ubojnom maču jačega, kao što su prepušteni sitni pilići bez kvočke plijenu gladnog jastreba.

On je govorio tako uvjerljivo, da su svi fratri, pod teretom njegovih riječi, duboko spustili glave.

Sve su to bili pučani, i u njihovim srcima ključala je iskrena ljubav za onu grudu zemlje, iz koje su niknuli, za koju su vezani, bez obzira na opasnosti i nesreće, koje ih mogu da stignu.

I započe vijećanje.

Otac Luka doznao je za raspoloženje nižeg plemstva, koje nije ni najmanje oduševljeno za austrijskog nadvojvodu, ali je bilo vezano vazalstvom za velikaše, koji su im i tako htjeli oduzeti njihove slobode i sravniti ih sa svojim kmetovima.

Od Turaka su se mogli braniti samo pod protekcijom tih magnata, pa će se zato morati, makar i protiv svoje volje, prikloniti njihovoj volji.

Doznao je, da je najgorljiviji austrofil Nikola Zrinski, a onda knez Juraj Frankopan, sadanji vlasnik Cetina i Slunja, pa knezovi Frankopani Blagajski, onda Tržački, koji zavide knezu Bernardinu Frankopanu modruškom, ocu bana Krste, i Ivan Karlović, koji nema kuda da zakloni glave, jer su mu Turci sve već oduzeli.

Uz njih se pricvrljio, kao krpelj uz ovcu, biskup Kninski i opat topuski Andrija Tuškanić, koji je, padom Knina u turske ruke, izgubio svoju biskupiju i sada većinom živi u Topuskom, a smjera na biskupski položaj Šime Erdedia u Zagrebu.

Frankopani Brinjski, Vuk i Krsto, idu samo za volju blagajskih rodjaka, a Krsto Šubić od Perne za volju Frankopana i Zrinskih.

Doznao je s bolju, da ova gospoda traže od Ferdinanda, da ih prisajedini svojim naslijednim zemljama, i da im osigura posjede u Kranjskoj, da nadju zakloništa, ako im Turci osvoje imanja ovdje.

Dakle ih je samo vlastita korist vodila, da izdaju majku domovinu, da prepuštaju na milost i nemilost bijedni narod, za kojega nitko ne pita, ni šta hoće, ni što će s njime sutra biti.

Ta korist i ti stavljeni izgledi učinili su, da su pustili s vida poduke prošlosti i što će slijediti, ako se starodrevne kraljevine podijele na dva vladara i narodna otporna snaga oslabi. — —

Ali zavist je kod njih već izbijala, jer su odlučili zatražiti, da im banom bude stari austrijski službenik Nikola Juri-

šić, Ferdinandov kapetan, a vrhovnim zapovjednikom Ivan Kacijaner, Slovenac.

Doznao je, da će iznajmiti svoje gradove Ferdinandu, da u njih stavi svoju posadu uz odštetu u novcu.

I teška se bol slegla na srcu bijednog fratra, koji je ljubio grudu zemlje, na kojoj je niknuo, i na kojoj je živio onaj bijedni narod, za kojeg vlastita gospoda nijesu imala ni srca ni osjećaja.

Doznao je, da do danas nije još nitko došao na sabor, a velikaši su se povratili svojim kućama, da proslave u krugu svojih obitelji praznik Kristovog rodjenja.

Sami odaslanici Ferdinandovi su nezadovoljni i nestrpljivi.

Ali je Juraj Frankopan već poslao skoroteče na sve strane, pozivajući gospodu, da se odmah po Božiću nadju na Cetinu, i da narede svojim vazalima, da i oni bezuvjetno dodju.

Napokon fratri razdijeliše uloge, i kuda će koji otići, šta će raditi, s kim će i što govoriti, a naročito, da će svi držati otvorene oči i uši, pa sve dojaviti ocu Luki, koji će dotle ostati u samostanu.

U razgovoru i brizi vrijeme je brzo odmicalo i nitko ne bi bio ni primijetio, da se već i ponoć približila, da nije sa samostanskog tornja zazvonilo zvono, zovući vjerne i pobožne na polnoćku.

A vani ,negdje pod gradom, zavijali su gladni vuci na ciočoj zimi, s razjapljenim raljama i iščekujući željni plijen, dok se sa gradskih zidina javljao noćni stražar, trubeći u tamnu noć, u znak, da je straža budna i spremna da dočeka neprijatelja.

XXIV.

U gradu kneza Jurja Frankopana Slunjskog, koji je preuzeo grad i dobro Cetin, pošto je zadnji odvjetak cetinskih stupio u red sv. Franje, bilo je živo.

U velikoj blagovaonici, koja je bila ukrašena slikama Frankopanskih predja, i najrazličitijim oružjem, naslijedjenim od djedova ili zarobljenim u bezbroj ratova, sjedili su oko velikog hrastovog stola knez Juraj Frankopan, gospodar grada, njegov sin Franjo, te izaslanici nadvojvode austrijskog i kralja češkoga, kapetan Nikola Jurišić, prepošt stolne crkve u Beču Pavao Oberštajn, kapetan kranjskih četa Ivan Kacijaner, i prefekt tvrdjave u Mehovu Ivan Puhler.

U dragocijenom posudju ležala je na ulju priredjena posna riba, a bio je priredjen i ukusan bakalar, koji na stolu Frankopana, kao došljaka s mora, nije smio manjkati, dok se u kristalnim čašama iskrilo staro vino.

Juraj Frankopan podigne divan venecijanski pehar i kliknu gromko:

— U zdravlje našeg budućeg, premilostivog gospodara i kralja Ferdinanda, kojega neka nam svemogući Bog poživi na mnogaja!

— Vivat! Vivat! — odazovu se gosti okolo stola, kucajući se s domaćinom.

— Uvjeravam vas, da ćete odmah mirnije spavati, čim njegovo veličanstvo zakonitim putem zasjedne na hrvatski prijesto! — rekne Pavao Oberštajn.

— O tom smo svi uvjereni, — odgovori knez Juraj. — Zato smo se i obratili njegovom veličanstvu, koji nas može i hoće zaštititi.

— Pa što će nam onaj goljo iz Erdelja — viknu Nikola Jurišić. — Kad su Turci iza Mohača išli na Budim, nije umio ni sâm sebe obraniti, a kamo li da obrani i druge. Zar je i jednom navalio na sultana, kad se preko njegove zemlje, robeći i paleći, vraćao kući?

— Mi smo i dosada imali jedino pomoći od svijetlog nadvojvode, dok još i nije bio naš kralj, a sada, kada bude, s pravom možemo očekivati i više.

— Sad će obranbena snaga Kranjske i Hrvatske sačinjavati jednu cjelinu — — samodopadno ubaci Ivan Kacijaner. I neka samo pokušaju begovi i age iz Krajine još jedamput preći preko Une!

— Ako i ne predju — mi ćemo ih tamo potražiti — oholo se nadme Ivan Puhler, prefekt mehovski.

— To je istina, i to vam mogu reći — sub rosa — (kao tajnu) — da njegovo veličanstvo kani udariti na Bosnu, osloboditi je i pridružiti kraljevini Hrvatskoj — — značajno, sniženim glasom, proizusti Pavao Oberštajn.

— Hej! Samo neka počne, sve će hrvatske mačeve imati uza se, — razdragano usklikne knez Juraj. — A naši mačevi nijesu baš najlošiji. — —

— Ha! To nitko ne kaže — značajno kimnu glavom Pavao Oberštajn, — jer vas uzalud ne zovu — antemurale Christianitatis — (predzidje kršćanstva).

— A to smo bili, dok smo bili upućeni samo na sebe —

uzbudi se knez Juraj — ali kad jednom dobijemo i sa strane pomoći, onda ćemo biti i navalnici i oslobodioci kršćanstva.

— To svaki dan kaže svijetli kralj — opet značajno pogleda Oberštajn u Ivana Kacijanera: — — da su mi sve zemlje kao Hrvati, ja bi i iz Carigrada istjerao sultana, a ne samo da ne bi dopustio, da hara moje zemlje.

— To je kazao? — razdragao se knez Juraj. — Bog mu platio za dobru riječ! I ne će se u nama prevariti.

— Samo je jako žao svijetlom kralju, što je knez Krsto Frankopan otišao k Zapolji i pocijepao junački ovaj narod! —

— Naprzica! — ljutito povikne knez Juraj. — Nezasitna gramžljivost i častohleplje tjera ga na zlo, pa i na izdaju. Nas samo boli, da nosi isto ime kao i mi, i da je s nama u rodu. Ali mi se ne gledamo dobro ni s njim ni s njegovim ocem Bernardinom. Kad se dijelila djedovina, sve su sebi bolje gradove pridržali. A sada ugrožavaju i opstanak i jedinstvo i same kraljevine, samo da sebi što više prigrabe, pa makar cijele zemlje propale. Oh! Znam ih ja dobro.

Oko usana Pavla Oberštajna zatitra jedva vidljivi smiješak.

— Zato svijetli kralj i kaže, da će odmah, čim obračuna sa Zapoljom, krenuti sa cijelom vojskom na nazovi bana kneza Krstu Frankopana, i da će mu, kao izdajici, oduzeti sva imanja i predati ih zakonitim baštinicam, ostalim, njemu vjernim, Frankopanima! — —

— Zašto ćemo se znati pokazati zahvalnima njegovom veličanstvu — — zadovoljno odgovori knez Juraj, — a na licu mu se ukaza pohlepa i gramžljivost, izmiješana sa jalom i zavišću.

A Ivan Kacianer, koji je dobro razumio poglede Pavla Oberštajna, i spazio i onaj prikriveni smiješak oko njegovih usana, nadoda:

— A osvete se ne trebate bojati s nikoje strane, jer ćemo dovesti ovamo dosta vojske. Gradove ćemo popraviti i u njih metnuti dovoljno posade.

Nikola Jurišić, koji je bio Hrvat, a bolila ga prepredenost ostalih govornika nadvojvode Ferdinanda, ugrize se za usne, i jedva promrmlja:

— Glavno je obrana od Turaka. A tu ćemo se brzo moći svi da odhrvamo toj sili.

Ivan Puhler, koji je dosada sve mirno samo slušao, napokon se umiješa:

— Mnogo će uspjeh te obrane ovisiti o susretljivosti same hrvatske gospode, da li će imati povjerenja u njegovo veličanstvo?

— Pa da nemamo povjerenja, ne bi ga ni birali — začudjeno ga pogleda knez Juraj.

— Znam — znam! — kimne glavom Ivan Puhler. — Ali i to pouzdanje mora biti djelotvorno. A to ćete pokazati time, ako obranu pograničnih gradova prepustite njegovoj kraljevskoj jasnosti!

Knez Juraj ga sumnjivo pogleda.

— To znači jednom riječju, da se odreknemo naših pradjedovskih gradova i da ih vratimo prejasnom kralju?

— To baš ne! — smjelo i hladno ustvrdi Ivan Puhler. — Može se načiniti ugovor o najmu, zamjeni ili otkupu. Dakako bez posjeda. Samo bi se radilo o utvrdjenim gradovima, u koje bi kralj metnuo svoju posadu.

— A tko je do sada branio te gradove?

— Vi! I to vam svatko mora priznati, — umiješa se sada i Ivan Kacijaner, — da ste ih dobro branili. Ali bi jače posade bolje zaštićivale cijelu granicu, a ne samo pojedine gradove. A do toga je premilostivom kralju najviše stalo. Cijela granica imade biti neprobojni lanac, da i vi iza nje, a i njegove naslijednje zemlje možete mirnije spavati. Vi ste se do sada branili samo ustankom i neredovitim četama vaših kmetova, a sam ćete, kao iskusan vojnik, dozvoliti, da je redovita vojska sasma nešto drugo, osobito, kad se obrana udesi po naročitom planu, a sav obranbeni rad usredotoči u jednoj ruci.

— O toj stvari ne ćete smjeti još da govorite na saboru, jer bi to uplivisalo loše na sakupljenu gospodu, koja su, uslijed turskih osvajanja, već i do sada ,i preveć izgubili — mrko odgovori knez Juraj.

— Mi to i nijesmo htjeli pred drugima govoriti, nego samo pred vama, kojega smatramo najodličnijim stupom prejasnog našeg gospodara u ovim stranama, da uvidite, kako kralj ozbiljno misli na obranu vaših krajeva — lukavo se umiješa Pavao Obrštajn. — Njegovo veličanstvo već i sada misli, da vas za tu vjernost nagradi posjedima u Istri i Kranjskoj, da budete odštećeni za gubitke u ovim stranama.

Lice Jurja Frankopana se razvedri, kad je čuo to obećanje i udobrovoljen, odvrati:

— Ja sam zahvalan na dobroj volji njegove jasnosti, i nijesam ono prije ni kazao iz drugog razloga, nego da ne uzdr-

ma ovakova misao one slabiće, koji još kolebaju izmedju Beča i Budima.

— Zar ih ima i takovih? — upane Ivan Kacijaner.

— Ne treba zaboraviti, da je knez modruški moćan i da mnogi plemići o njemu ovise. A i ime kneza Krste od velikog je upliva. A medju prostacima slavno ime mnogo vrijedi. Ali će se to sve slegnuti, čim prodje sabor i ljudi se uvjere, da njegovo veličanstvo ne obećaje samo, već obećanja odmah i u djelo sprovodi.

— Zato valjda tako teško dolaze? — oprezno upita Pavao Oberštajn.

— Ne tajim, da baš rado ne dolaze, jer nekoji misle, da je izborni sabor još prerano održavati. A kako je turska opasnost bliza i kao Damoklov mač neprestano visi nad našim glavama, boje se gradjanskog rata.

— Bez borbe nema ni uspjeha — umiješa se Ivan Puhler, prefekt mehovski.

— Operacija dobro izvedena vodi do zdravlja, prenagla i neoprezna do krvarenja i smrti — odvrati knez Juraj.

— S te strane, svijetli kneže, možete biti mirni, — — blagim glasom, koji je naličio na sičanje zmije, odgovori Pavao Oberštajn, — da je dobrota i milosrdje svijetlog kralja beskrajno, i da se ne će lačati mača ni oštrih mjera, dok i najmanji tračak nade bude postojao, da će se zasijane glave same vratiti na pravi put. — Glavno je da sabor sretno i dobro prodje.

— A zašto da ne prodje? — zapita knez Juraj. — Ja bi htio vidjeti, zašto da ne prodje? — Mi ćemo doći, plemići moraju doći, vi ćete dati jamstva za ispunjenje naših zahtjeva, a mi ćemo kralja češkoga priznati za našeg kralja!

— Samo da krunisanje u Stolnom Biogradu ne pobuni Hrvate? — oprezno ubaci prepošt stolne crkve u Beču.

— A što se nas tiču Ugri? — Nijesu oni nama nikada bili a i ne će biti gospodari. Hrvate još nitko nije silom zadobio, pa i ne će. Slobodnom voljom izabrali smo Kolomana, ne za kralja ugarskoga, nego za kralja Hrvatskoga. Sad ćemo izabrati prejasnog nadvojvodu, i nikoga ne ćemo pitati. Mi smo poseban narod i sami upravljamo svojom sudbinom. A silu suzbijamo silom. Eto tako je!

I Juraj Frankopan tako se zagrijao od ljutine, da nije ni opazio, kako su oratori medju sobom izmjenili značajne

poglede, i kako je zakonetan smiješak zatitrao oko usana prepošta Pavla Oberštajna.

U taj čas zazvoniše sva zvona na nedalekoj franjevačkoj crkvi, znak ,da će odmah započeti polnoćka.

Pavle Oberštajn se digne i pružajući ruku knezu Jurju reče:

Na tom mladom ljetu veselimo se.

— Sretan nam bio Božić i Kristovo porodjenje.

— Hvala!

Klanjali su se jedni drugima na sve strane.

A pod gradom je, negdje u šumi, zavijao gladan vuk, kao da je htio i on da čestita ovakav božić uz ovako iskrenu ljubav.

XXV.

Već na prvi dan Božića jurili su glasnici na sve strane pozivajući velikaše i plemiće na sabor u Cetin za dvadesetdevetoga prosinca, jer da su oratori prejasnog nadvojvode već stigli.

Ali su se već u ranu zoru razišli u duhovnom pastvu i svi svećenici franjevačkog samostana, a svaki je, prije svoga odlaska, dobio od oca provincijala posebnu poruku i poduku.

I dok su glasnici kneza Jurja Frankopana jurili na bijesnim i brzim hatovima, skromni franjevci jašili su na malenim, ali čvrstim, brdskim konjićima, pomno se uklanjajući kopitima konjanika, kao što se i zmija skromno zavlači sa široke ceste u pokrajno grmlje, šaš i travu.

A drugi dan Božića odjašio je i otac Luka, skoro isto tako nečujno, kao što je došao, — prema Ogulinu.

U to se vrijeme, kao što vihor raznosi suho jesensko lišće, raznosile vijesti po cijeloj kraljevini, o dogadjajima, kako u Budimu, tako u Požunu i Beču.

Kako u ono vrijeme nije bilo ni pošta, ni telegrafa, a ni novina, glasine su se nosile od usta do usta ili slale u pismima prijateljima preko posebnih glasnika.

A kao što se jabuka ne može kotrljati preko kamenja, da se ne nalupi i povrijedi, tako su i vijesti, ovako prenošene, često izmijenile i sadržaj, a to već nije bilo ni moguće, da netko nešto ne nadoda ili oduzme, svakako vijest iskvari.

Tako nije nitko znao što je pravo, a opet je svatko pametniji drhtao i zebao od opasnosti gradjanskog rata.

A i vanjske vlasti, napose susjedne države, pazile su i

pratile budnim okom sve što se u Hrvatskoj i Ugarskoj događalo.

A tu je naročitu ulogu igrala lukava Venecija, koja je istodobno očijukala s Ferdinandom, dok je Zapolju uvjeravala o iskrenom prijateljstvu i pomoći. A Hrvati, koji su sinjoriju mletačkog lava sv. Marka i predobro poznavali, bojali su ih se najviše onda, kad su bili najsladji, kud i kamo više nego kad je prijeteći dizala ruke, jer su znali, da je mačka najopasnija, kad stisnutim očima prede pred mišjom rupom.

Senjski biskup Franjo Jožefić neumorno je vršio svoje poslanstvo, kako u Mlecima, tako u Rimu kod sv. Oca, kao i na francuskom dvoru kod kralja Franje, nepomirljivog neprijatelja kuće habsburške.

Svakako je Zapolja pretekao Ferdinanda svojim jednoglasnim izborom za kralja i krunisanjem u Stolnom Biogradu.

On je već bio kralj, zakoniti i priznati, dok je Ferdinand imao samo formalan naslov, dan mu od nekoliko nezadovoljnih velikaša, za kojima nije nitko stajao.

Ali svi su vidjeli, tko se u bojno umijeće malo razumio, da je kralj Ivan jako pogriješio, što nije sa sakupljenom vojskom, koju je imao na okupu, odmah navalio na Požun i predro dalje prema Beču, pa oružjem u rukama prisilio Ferdinanda, da se odrekne svojih čežnja za krunom ugarskom, a ne pustio ga, da se on sprema, pa, možda u najnezgodnijem času, na njega da navali.

Umjesto toga kralj Ivan poslao je k Ferdinandu svoje poslanike, da mu najavi svoj izbor i krunisanje, kao kad bi ovca, nasićena sočnom travom, otišla da se pokaže vuku, kako je sita i debela.

A Ferdinand ih je i primio, kao što prima vuk ovcu.

Ali je bilo i dobrih glasova, koji su se brzo raširili.

Tako se sve glasnije govorilo, da su Papa, Venecija, Engleska i Francuska već priznale kralja Ivana zakonitim kraljem Ugarske, čak da je francuski kralj poslao i svog diplomatskog predstavnika na dvor kraljev u osobi nekog Antuna Rinkona. A to je bio velik napredak.

Govorilo se i to, da mu je francuski kralj ponudio i princesu iz svoje obitelji za ženu.

Sve je to mnogo smetalo nadvojvodi Ferdinadu, koji je, kao član habsburške kuće, polovicu Evrope imao za svoje neprijatelje. Pa je samo tako i bilo moguće, da se mnoge odu-

ševljene pristaše nijesu usudile javno takovima priznavati, a neodlučni su čekali, dok vide, kamo će sreća prevagnuti.

Nije bila nikakova tajna, da je kralj Ivan dao banu Krsti Frankopanu dosta novaca, da sabere dobru redovitu vojsku, koju je ovaj već, ne samo sakupio, nego i tako porazdijelio, da je čitavu Slavoniju držao u ruci, kao što mišolovka drži uhvaćenog miša, a i na vrata Hrvatske metnuo je jake i dobro naoružane konjanike.

A nikoga nije bilo u Hrvatskoj, tko ne bi znao, da plemstvo Hrvatske nije raspolagalo ni sa toliko pješaka i topova, da brani već u raspadanju se nalazeće vlastite gradove, a vojničku službu vršili su neiskusni i nezadovoljni kmetovi.

A dobra vojska to je bio tako ugledan adut u ruci svakog protivnika, da su padale i najsigurnije partije.

A k tome je dolazilo i popularno i svuda poznato ime strašnog i iskusnog kneza Krste Frankopana, koji je znao biti i otac, ali i takav sudac, kod kojeg je pečena glava dobrog janjeta više vrijedila od žive glave ma kojeg nedostojnog i neposlušnog velikaša ili plemića.

A nijedan od hrvatskih velikaša nije se mogao takmičiti s tim strašnim knezom, ni kao s vojskovodjom, ni s njegovim ugledom i popularnošću.

Taj, eto strani, knez stajao je uz Zapolju, stajao je s izvučenim mačem na pragu Hrvatske, čekajući samo odluku cetinskog sabora, pa da, kao što vihor pometa prašinu sa puteva i drumova, pročisti i pristaše Ferdinandove u Hrvatskoj.

Kninskog biskupa Tuškanića isprašio je već iz opatije u Topuskom, da nije imao ni toliko vremena da uzme sa sobom bilo šta drugoga, do li gole mantije i stare bunde. I sada živi od milosti kneza Nikole Zrinskoga u gradu Zrinu, gdje božićuje i knez Ivan Karlović, čekajući, da mu Ferdinand dade Medvedgrad i Rakovac, kao što mu je u Beču obećao.

Kao zlokobne vrane, što grakću, tako su se širile te vijesti od usta do usta, i najedamput našlo se više bolesnika u postelji bez vrućice, nego zdravih kod božićnog stola.

I nitko nije ni naslutio, da je dobar dio tih vijesti išao iz cetinskog samostana sv. Marije, sve u povjerenju, i da se ne kaže nikome dalje.

A ciklon ne juri tako brzo, niti se kuga tako naglo širi, kao što jure i kao što se prenose vijesti, kazane u četiri oka,

u pouzdanju i pod diskrecijom, kako to i sam život i svakidanje iskustvo dokazuje.

Jer tko hoće, da se nešto brzo i svagdje sazna, sasma je dosta, da to kaže u povjerenju dvojici ljudi u četiri oka.

I dok su se ovako širile ove vijesti, na treći dan božića sjedili su u Ogulinu, u dvoru kneza Bernardina Frankopana, Krstinog oca, za velikim stolom, knez Bernardin, otac fra Luka, Grgur Štefković, Bernardinov zet i muž Krstine sestre Veronike, Lovro Kantović kapetan Krstine lake konjice, mladi vlastelin Andrija Kukić, vlasnik Jastrebarskog i Okića, Kraljeve Velike i drugih gradova i Martin Hotković, Krstin dvorjanin i pouzdanik.

Snažna pojava Bernardina Frankopana, kneza modruškoga i krčkoga, sa bijelom bradom djelovala je dostojanstveno.

Prvi govornik svoga doba, izvrstan ratnik, u kog se posve umetnuo i njegov sin Krsto, najbogatiji velikaš kraljevine, ulijevao je počitanja i svojim protivnicima.

A knez Bernardin nije poznavao šale ni vrdanja. Započetim putem išao je naprijed, ne bojeći se zapreka i ne klanjajući se nikome.

Poznavajući i predobro Habsburgovce on je od prvog časa dušom i tijelom prionuo uz Zapolju i ostao mu vjeran.

Sjedeći i sada, onako visok i krupan, na čelu stola, nemirne i svijetle oči obraćao je na svoje goste, prodirući im bistrim pogledom u dubinu srca.

— Ti si, oče, bio u Cetingradu, — obrati se svojim dubokim glasom na fra Luku.

— Jesam, vaša milosti!

— Kakovo je tamo raspoloženje i kako se drže moji plemeniti fratri?

— Narod nerado pristaje uz Ferdinanda. Franjevci su mu već i zato protivni, što je s bratom ratovao protiv pape, a i ne gledeći na to, da su naša srca uz našeg brata Franju Frankopana. Ja sam ocu provincijalu odnesao poruku brata Franje i on je odmah porazdijelio braću u razne krajeve, da u mutnome još jače zamute. Kakovo je raspoloženje medju nižim plemstvom najbolje dokazuje činjenica, da do danas nitko nije došao u Cetingrad. Oratori Ferdinandovi su jako nezadovoljni a i knez Juraj je na sto muka. Poslao je mnoge glasnike, da pozovu plemstvo i velikaše za dvadeset i devetog, da se sigurno sastanu.

— Dakle, ti misliš, oče, da se ne trebamo bojati otpora, ako naši zastupnici podju?

— Ako pametno istupe može se očekivati, da će pokolebati i one, koji još nešto vjeruju u austrijance!

— Kako stoje sa četama? — upita Andrija Kukić.

— Vrlo slabo. A kad su čuli, s kakovom vojskom raspolaže knez Krsto, već ih unaprijed hvata groznica.

— Onda bi mi mogli zaigrati kolo — nasmije se Andrija Kukić, a kod toga mu se zabijeliše zubi i bljesnuše oči od puste želje za bojem.

— Kakovu pratnju imadu oratori? — zapita knez Bernardin.

— Skoro nikakovu. Nešto konjanika, koji su sličniji osušenom kolju, nego junacima.

— A kada se kane vratiti?

— Odmah poslije sabora. Čini se, da se žure kući. Ili se oni ne osjećaju sigurnima ovdje, ili ih gospodar nestrpljivo čeka, da barem čime ispravi žalosni uspjeh u Požunu.

— Potruditi ćemo se, da uspjeh doznade što kasnije — više kao za sebe promrmlja sijedi knez. A onda se okrene k Andriji.

— A tvoji su konjanici pouzdani?

— Kao i ja sàm. To su sve moji stari graničari! — mirno i samopouzdano odgovori Andrija.

— Koliko ih imadeš?

— Pet stotina! Sve izabrani veterani.

— To si dobro učinio.

Jedan časak je vladala tišina, kao omara prije kolovoške oluje. Knez je nijemo zurio preda se i razmišljao. Visoko i umno čelo nabiralo se u bore, kao što se polje rasipa u brazde, kada ga ispresiječe oštar lemeš.

Nitko se nije usudio ni da kašljem prekine nijemu tišinu, koja je vladala u prostranoj sobi. Samo je vani urlala bura i zasipavala snijegom okolna brda i novi ogulinski grad.

— Tako je, i nije drugačije — napokon progovori tiho knez. — Ti ćeć, Grgure, otići s Hotkovićem i Kantovićem u Cetin, kao moji izaslanici, — glavno je, da unesete što više zabune u sabor i da zastrašite plemstvo. Da uskolebate velikaše, ne će vam uspjeti, jer njih od interesa kraljevine daleko više vežu izgledi na osobnu korist. Ti ćeš, Andrija, zaposjesti s tvojim vojnicima klanac Kamenicu ispod Tounja, klanac nad razvodjem Mrežnice i Rudnice, klance nad Velju-

nom, klanac kod Blagavice, iznad Krnjaka, koranski brijeg kod Tušilovića, Medvedik i klance oko Sjeničaka. Tako se nadam, da ćemo dobiti u šake tu gospodu komesare i oratore, što u mutnome ribu love. Ja ću manje prelaze zaposjesti s mojim kmetovima, a Krstu ćemo još danas obavijestiti, da drži na oku Jasku, Vukšin Šipak i Dubovac. Skrajnje je vrijeme, da se ovome razornom mešetarenju učini kraj i konac. Da Ferdinand imade istinske volje, da nas pomogne u našoj borbi protiv Turaka, ja bi bio prvi položio za njega ruku u vatru. Ali to njemu nije ni kraj pameti. On želi, da mi budemo samo predstraže njegovim naslijednim zemljama, koji ćemo krvariti i propadati samo zato, da on može nositi na glavi našu, dosada nikada silom otetu, krunu.

A uši ćemo trijebiti ognjem i mačem prije, nego što nas izjedu. Eto tako ja mislim.

— Svi mi tako mislimo — mrko odgovori Andrija Kukić. — Otimamo se za oglodane kosti, čije će meso drugi jesti.

— Žalosno, da se kršćanska krv mora prolijevati — uzdahne fra Luka.

— Možda ti znadeš bolji način? — digne glavu knez Bernardin i sjekne živim okom fra Luku. — Zar nijesu i Kristove haljine podijelili na brdu Kalvariji? — Zar najkršćanskiji vladari ne ubijaju u ime onog Isusa, koji je kazao — ne ubij!—? — A zar ne bi bio smiješan onaj, u čiju kuću upadaju razbojnici, a on, umjesto da se brani, prekrstio bi ruke u ime Krista ljubavi? — I najmirniji pas grize, kad ga tuku, i konj bije kopitama, kad ga draže.

— Žalosna istina!

— I ja se molim Bogu, i ja čitam sveto pismo. — Ali su mi i ruke ostarile, i sjedine su me pokrile, ali mača iz ruku ne puštam. — Zar imade dana, kada mi Turci imanja ne robe i ne pale? — Pa kraj tih nevolja, gdje nam ispaćeni kmetovi napuštaju imanja i danomice bježe čak medju Turke, da spasu gole živote, zar smijemo pustiti, da se guba razdora medju nama nesmetano širi, samo zato, da knezovi Slunjski, Blagajski, Mutnički, Zrinski i Tržački napune duboke džepove, prodavajući rodjenu zemlju i slobodu, kao što je Juda Iškariot prodao siromašnog Isusa za samih trideset srebrnjaka? — I kao i onda ,da se i mi objesimo od kajanja, kada bude prekasno? Ne! Radje nek se objesi sada prije izdaje svaki izdajnik, pa ako njega nestane, neka barem bude zemlja spašena! — Eto, to je moje evandjelje. U njemu sam ostario, u njemu ću i da umrem.

— Živio knez Bernardin! — oduševljeno kliknuše svi časnici.

A vani je vijala bura, lepršao snijeg, zavijali vuci, gladni i prozebli.

I tekla je mračna noć u susret zori mutnoga dana. — —

Aa kad je rana zora u jutarnjem mračku pokucala na vrata zaspalom danu, napustili su grad Ogulin Grgur Štefković, zet knežev, Martin Hotković i Lovro Kantović, a s njima su išli konjanici Andrije Kukića.

Išli su zajedno do Skradnika, nakon što je Andrija ostavio kod Oštarija prvu kneževu stražu od dvadeset momaka. Kod Tounja krenuše izaslanici kneževi u pratnji s pedeset konjanika prema Cetinu, dok je Andrija postavljao zasjede, kao što mu je knez Bernardin naredio.

A postavljao ih je, kao što se vuk postavlja, kada čeka na tragu zvijerku, kojim ona prije ili kasnije mora proći.

A on ih je tako sakrivao, da ih nitko nije mogao naći, a oni su mogli svakoga vidjeti, jer je u tome imao veliko iskustvo.

I sàm se veselio svome radu, pa je često objašio cijeli kraj, da vidi najbolje mjesto, i da pregleda, da li nema gdjegod u blizini koji sakriveni prolaz, kroz koji bi se mogli provući nepozvani gosti, koje je samo zato mrzio, što ih i njegov dobri knez mrzi, kao što i vjeran pas reži na svagog onoga, na koda ga njegov gospodar nahucka.

A jer je imao vremena, on je išao polako, izbjegavajući i zaokružujući sva napučena mjesta, sela i zaseoke, a naročito plemićke dvorove i gradove, kao što i pametna divljač oprezno zameće vlastiti trag.

A na rastanku svakom časniku i podčasniku dao je i pravac i mjesto, gdje će se on i sam nalaziti i gdje će se sakupiti poslije svršenog posla.

I tako je razvrstavao svoje straže, kao što brižan ribar baca i raširuje mrežu, kad se nada dobroj lovini.

A zima je bila ljuta i oštra. Vuci su se vukli po cijeloj okolici, gladni napadajući i na sama sela i zaselke, ali nijesu napadali na Andrijine vojnike, koji su stajali isto tako na vrebanju.

XXVI.

Dok su se glasnici kneza Bernardina razilazili, da upozore kaštelane Ozlja, Zvečaja, Ribnika, Dubovca, Severina, Modruša, Skrada, Novigrada na Dobri, Brlogu, Belaja i Lipe, da zaposjednu sve klance i prolaze i nastoje da uhvate oratore austrijskog nadvojvode Ferdinanda, kada se budu vraćali iz Cetina sa sabora, dotle su sami ili s pratnjama polagano dolazili velikaši i vlastela na zakazani sabor cetinjski.

Prvi od velikaša došao je knez Ivan Karlović, gospodar Mutnika, Krupe, Todorova, Ostrožca, Vranograča i Podvizda nekada najveći poštovalac i bojni drug Bernardina i Krste Frankopana. S njim je došao knez Nikola Zrinski, vlasnik Zrina i šurjak kneza Karlovića. Gotovo u isti čas došao je i Stjepan Babonić, knez Blagajski, vlasnik Blagaja, Bijele Stijene, Buševića, Otoka itd, stari neprijatelj modruških Frankopana. Nijesu dali na sebe dugo čekati ni tržački knezovi, Krsto i Vuk Frankopani, gospodari Brinja, Drežnika, Bosiljeva i Turjana, jer su se svi bojali, da ih prije nadošli u pogodbama ne izigraju. A do Ferdinanda manje ih je vodilo oduševljenje od lične koristi, kao što ni Ferdinanda nije nikakova ljubav, ni kršćanska, ni čovječanska, tjerala medju Hrvate, nego čista prevara igra glavnu ulogu, pa i ovdje su nastojali svaki za sebe da dodje do svoga računa.

Uskoro došao je i protjerani biskup kninski Andrija Tuškanić, koji je nakon zauzeća Knina po Turcima, živio najvećim dijelom u Cazinu ili na opatiji Topuskoj, čijim je opatom bio. A imao je i on želju, koju baš nije javno naglašavao, ali zato u srcu tim više na nju mislio, — da naslijedi biskupa Šimuna Erdeda na zagrebačkoj stolici, jer mu je, posve po kršćanskom načinu, mnogo dobra želio, možda manje zato, što je onaj bio pristaša Zapoljin, koliko zbog velikih imanja njegove biskupije.

Dakako, da ga nije ni malo smetalo, da sam sebe uvjeri, kako je on jedini pravi učenik Isusa Krista, jer on nije imao kamo da zakloni glave, otkada su mu biskupiju odnesli Turci, koji ne trebaju katoličkih biskupa.

Požurio se i Krsto Šubić od Perne, jer je imao po neku parnicu, i to baš sa biskupom Tuškanićem, kojemu je dao nekoliko puta poharati opatiju, pa ne bi htio, da ga vjerna i odana braća izigraju.

Manji plemići već su se teže odlučivali na put i nije im se žurilo. Mnogi nijesu ni dolazili, jer im se htjelo ići, nego

što su kao vazali velikaša morali doći. Tu je bio u prvom redu Mihajlo Cipčić iz Novigrada (Todorova), pa Antun Otmić, vazali kneza Ivana Karlovića, Ivan Novaković iz Zlata, vazal kneza Šubića Peranskoga, Pavao Izačić, vazal kneza Krste Frankopana Tržačkoga, Ivan Kobasić od Brekovice i Pavao Janković od Petrovljana na Uni, vazali kneza Ivana Karlovića, a Mihajlo Skoblić i Nikola Babonozić bili su vazali knezova Brinjskih, dok je Gašpar Križanić došao samo zato, što je neprestano bio u parnici s knezom Bernardinom, a Grgur Otmić, sudac zagrebačke županije, za volju brata Antuna, koji je bio vazal Karlovićev. Gašpar Gusić i Stjepan Zimić bili su vazali kneza Jurja Slunjskoga, a ni druga sirotinja nije dolazila iz drugih uzroka.

Jer se nije dalo tajiti, da su franjevci, koji su jedini imali veze sa braćom svojom, koja su ostala pod Turcima, na sva usta širili glasine, kako se tri bosanske paše spremaju, da navale na gradove na Uni, za koje su svi i predobro znali, da nemaju dovoljno posade, a i ona, koja postoji, nije odavna već plaćena, pa je zbog toga nezadovoljna i nepouzdana, a nema ni praha, ni olova.

Osim toga Andrija Kukić nije išao tajno, već se javno pokazivao, a od njega je bio daleko brži glas, koji je već u sve zakutke pronesao vijest, da je Zapoljin ban, knez Krsto Frankopan došao s vojskom u ove krajeve, da ognjem i mačem čisti gubu nadvojvode Ferdinanda. A uz neprestanu opasnost tursku, naći se kao guja u procijepu, ili buha medju noktima dvaju palaca, nije se nikome dalo. Jer napokon, što se njih tiče Ferdinand kao i Zapolja? A ako se odijele od prekosavske braće, tko će ih pomagati dalje u njihovoj nevolji?

Već i sada muku muče, otkad je ban Krsto Frankopan zatvorio sve prelaze na Savi, da im ne može stići nikakova hrana, a loša zemlja, i koliko bi rodila, uslijed neprestanog haranja turskoga, ostala je pusta i neobradjena. Pa se tako već počela javljati i glad, jer su Mlečići zatvorili svojim ladjama dovoz s mora, a knez Bernardin preko Novoga, Bribira i Bakra i sve prilaze od mora.

A što će još biti?

Šaptalo se, da je i sam Sultan uz Zapolju, pa tako ne će napadati Slavonije, koja je priznavala kralja Ivana, nego će se oboriti na nikako nezaštićenu Hrvtsku, koja pristaje uz Ferdinanda.

A onda će biti kao miševi u mišolovci ili ribe u mreži, koja se već zatvara.

I kose su se dizale jadnim plemićima od straha pred nejasnom budućnošću, a kud su god došli na noćište, nije ih dočekivao nijedan ugodan i utješljiv glas, nego samo crne prijetnje, kao graktaj gladnih vrana i gavranova, koji traže lješine i strvine.

— Sve će se to srušiti na nas, a da nijesmo ni luka jeli ni luka mirisali — govorio je jedan siromašan plemić.

— A gospoda se otimaju za prazna obećanja, kao psi za oglodanu kost — dodao je drugi, kad su sjedjeli u jednoj gostioni u Cetinu.

— Kažu, da su ovdje već i uhode bana Krste Frankopana koji će nas sve popisati, koji smo ovamo došli, a onda jao nama! — umiješa se sada plemić Ivan Mogorović iz Like.

— Nema fajde! Lijepo nam počinje nova godina — smrkne se Žitomirski, — vlastelin ispod Kladuše. — Već od Turčina nas samo Bog spasiti može, ali od kneza Bernardina i Krste mogli smo se i sami. Koji nam je vrag trebao još i taj bijes, da se miješamo u gospodska posla. Mi im moramo vaditi kestenje iz vatre. Eto to je naša zadaća!

— A ako ne ćeš? — Oduzet će ti krov nad glavom. Šuti i trpi — tu drugog izlaza nema — viknu jedan vazal kneza Blagajskoga, po imenu Bartol Drušković.

— Tako i psi moraju da rade, ili dobiju jesti ili batina, svakako šutjeti moraju — promrmlja u bradu Ivan Perušić.

Napokon 31. prosinca, na staru godinu, otvore sabor u franjevačkom samostanu Djevice Marije.

Dan je bio mutan i hladan. Nekako sve je nagoviještalo nešto zloga, neugodnoga i tjeskobnoga.

Kad su oratori nadvojvode Ferdinanda unišli u dvoranu, praćeni knezom Jurjem Frankopanom i Ivanom Karlovićem, nije bilo nikakovog ushita, ni oduševljenja, ni poklika. Bernardo Tumpić je doduše poviknuo — vivat — ali se nije znalo da li oratorima ili svome lenskom gospodaru knezu Karloviću.

Pa i taj se poklik izgubio u mrmoru plemića, koji su više radoznalo, nego oduševljeno ili iščekivajući gledali u oratore.

Prvi je progovorio Pavao Oberštajn, prepošt stolne crkve u Beču. Kako nije znao hrvatski, govorio je latinski, što je osobito zlo djelovalo, jer većina nižih plemića nije poznavalo jezika Cicerona, Ovidija i Katona. Pa su mnogi zijevali, što nije oduševilo izaslanike Ferdinandove.

A Oberštajn se, po običaju, pozivao na baštinsko pravo kraljice Ane i na nasljedne ugovore Ferdinandove, tražeći, da se stališi poklone na osnovu tih ugovora Ferdinandu kao svome zakonitom kralju, a to je bilo baš tako, kao kad bi netko na živu ranu, umjesto ljekovite trave, metnuo koprivu.

Sabor je sve glasnije rogoborio, jer su oni, koji su znali latinski, prevodili onima, koji nijesu znali.

Napokon se Petar Križanić nije mogao uzdržati, a da ne dobaci:

— A kakove ste vi nama donesli odgovore na one naše želje i uvjete, koje smo mi svijetlom nadvojvodi poslali u Beč? O tome vi nama govorite! — —

— Tako je! Tako! — počnu svi vikati. A poslanicima je bilo, kao da ih je netko, usred zime, vrelom vodom polio, jer Pavlu Oberštajnu zapne riječ u grlu.

Nikola Jurišić se zacrveni, kao da ga je vrućica stresla.

Nastane tajac.

I da barem donekle popravi teški dojam, Nikola Jurišić progovori :

— Mi mislimo, da bi u čitavu raspravu trebalo unesti nekakav red, kojeg ćemo se držati. Najprije treba ustanoviti prava kralja češkoga i ugarskoga na hrvatsku krunu, pa ako ih priznadete, onda možemo preći na uslove.

— A što se nas tiče kraljevstvo češko i ugarsko? — ubaci Grgur Štefković. — Nas se tiče kruna hrvatska, po koju ste došli, kako mi se čini.

— Tako je! — odobravali su plemići. — Govorimo mi o ovome.

Knez Ivan Karlović, kao i Juraj Frankopan, koji su dobro poznavali Grgura Štefkovića i znali su svrhu njegovog dolaska, pobojaše se, da se čitavi sabor ne pokvari i zato knez Karlović uzme riječ.

— Ja mislim, da je o uvjetima suvišno govoriti, dok ne ispitamo prava, da li za nas vrijede. Što da pregovaramo s onim, kojega možda ne ćemo moći ni priznati, ni izabrati.

— To ste vi već vidjeli u Beču, kad ste bili u gostima kod nadvojvode Ferdinanda! — porugljivo dobaci Grgur Štefković.

Krv udari u lice knezu Karloviću. Ovakove uvrede još

mu nije nitko ovako javno dobacio. I on pokaže na svoje sjedine.

— Od mladosti svoje do ovih sjedina stajao sam na braniku ovih kraljevina i nikad ih nijesam prodavao a i ne ću prodati za zdjelu leće — — —

— A što je s Medvedgradom i Rakovcem? — vikne Martin Hotković

Suze se zacakliše u očima sijedog velikaša. On je spustio tužno glavu i ćutao.

Ali je već skočio knez Stjepan Blagajski vičući gromkim glasom:

— Tko želi ovdje izazivati razmirice i vrijedjati, taj može van prije nego što je osjetio oštrice naših mačeva — —

Ali se Grgur Štefković ispravi i pogleda oštro u Stjepana Babonića Blagajskoga.

— Da li je ovo sabor Hrvatske ili trgovina nekoliko velikaša? — O tome se radi. — Ako je sabor onda ćemo raščistiti sva pitanja, ako je trgovina, onda ćemo naći druga sredstva, da se ne damo prodati — —

Blijedilo i rumenilo mijenjalo se na licu kneza Blagajskoga, jer je već i sabor počeo mrmljati.

— Šta je ovo?

— Zar se ovako govori s poslanicima?

— Svatko imade pravo da govori! — —

— Nasilja ne ćemo trpjeti.

Juraj Frankopan slunjski uvidi, da bi se sabor mogao razići, prije nego što je išta obavio, a za tim su, kako se vidjelo, izaslanici kneza Modruškoga i išli, i brzo uzme riječ:

— Zastupnik kneza Modruškoga imade pravo! Ovo je sabor, na njemu imade svatko pravo da govori. Sablja i prijetnje nemaju ovdje mjesta. To neka gospoda obave kasnije! Ali bi ja predložio, a u tome se slažem s knezom Karlovićem, da prije pregledamo isprave nadvojvode austrijskoga, a dotle da nas poslanici i oratori puste na samo. Mi ćemo im onda javiti naše odluke. — Da li se to prima?

— Prima se — glasio je odgovor.

Blijedi i crveni, ali unatoč zime, koja je oštro brijala, predadu oratori donešene dokumente i onda napuste dvoranu.

Sabor ostane sâm.

Izlazeći iz samostana dobaci Ivan Puhler njemački:

Knez modruški oštro navaljuje.

— Čini mi se, da nam nijesu baš prijateljski naklonjeni ni drugi — odvrati Ivan Kacijaner.

— Bez muke nema uspjeha — — ta njima je svejedno, tko će biti kralj, glavno je, tko će više dati. — Zato su i počeli s uvjetima i željama, a dokumenti su im sporedne, — odgovori Pavao Oberštajn.

— Samo hladnu krv! — mirno rekne Nikola Jurišić. — Vi još ne poznajete mojih sunarodnjaka. Sad će se sami medju sobom izvikati, a na veče će već ići sve glatko kao po ledu. Tko kupuje, mora štošta progutati od prodavača! —

— — — — — — — — — —

Sabor je ostao sâm, ali u rasprsljivom raspoloženju. Sve su oči bile uprte u Grgura Štefkovića i njegove drugove.

Ne, sada već nije bilo sumnje! Ovdje su delegati kneza Modruškoga Bernardina, a tko služi ocu, ne će biti nevjeran ni sinu. Vojska kneza Krste je već opkolila ove — reliquiae reliquiarum, olim regni Croatiae (ostanke ostanaka nekadanjeg kraljevstva hrvatskoga) — i sad samo čeka uspjeh ovoga sabora na Cetinu, pa da zaigra krvavo kolo iza njihovih leđa, kao što Turčin ne propušta ni jednoga dana, da im ne posvijetli sprijeda.

Zato, ako i nije bilo oduševljenja na saboru, bilo je tim više zaprepaštenih blijedih lica, a duše im se tresle kao lišće topole ili trstike u šašu, kojom se poigrava obijesni povjetarac.

A Grgur Štefković je sa svojim drugovima sjedio mirno, kao čovjek, koji je već dobro izračunao žetvu i čeka spreman, da pobere plod. Očima, u kojima se zrcalila poruga, kao što se u dobrom vinu motaju vinske mušice, mjerio je velikaše, koji su bili uzrujani, kao nemiran pas pred zasluženim batinama.

Martin Hotković smijao se porugljivo. Inače tih i miran, bio je danas pun kao srpanjska zmija kamenjarka otrova.

I tako se počelo vijećanje u nekakvoj sparnoj i zagušljivoj atmosferi. Osobito se nelagodno osjećao knez Ivan Karlović. Pekao ga, ah i te kako ga pekao, onaj poklik Martina Hotkovića o kupu Medvedgrada i Rakovca. Martin Hotković se usudio glasno reći, što su drugi u ogromnom broju u sebi mislili, ili tek na uho šaptali. Tko će mu vjerovati, da ovo što sada čini, čini iz ljubavi za kraljevinu, a ne za dobitak i naknadu gradova, koje su mu Turci oteli?

Pod oklopom i u sedlu bojnog konja on je posijedio. Mač

mu se nije nikada osušio od neprijateljske i poganske krvi. Slovio je kao hrabar i predan vitez svete Bogorcdice i kršćanske vjere.

A sada?

Dä! To sada peklo ga je kao žeravica na golim prsima.

Ono sada, kazao je Martin Hotković. Ovako će ga valjda opisati i historija nejgovog naroda. Prodao je slavu, ime, čast za zdjelu leće kao Juda gospodina Isusa Krista za trideset srebrnjaka!

Tako će misliti i tako će govoriti, jer su ljudi uvijek spremniji, da o nekome zlo misle, nego da dobro govore.

A zar je on izdao? — Zašto da izda? Zar za Medvedgrad i Rakovac, za koje će morati Ferdinandu još da plati četiri hiljade dukata?

Tu će profitirati Ferdinand, koji će za ono, što nije njegovo, dobiti novaca od njega, koji već nema ništa.

A tko će mu to vjerovati?

Šta će njemu gradovi, koji je već s jednom nogom u grobu, koji će se uskoro zadovoljiti s nekoliko lopata zemlje i jednim drvenim križem nad glavom?

A ipak on treba gradove, on treba posjede, on se odaleČuje od onog Krste Frankopana, kojega je prvi molio, on starac, na koljenima, da primi protektorstvo domovine i onda mu prisegao vjernost.

A sada ga je napustio. Razišli su im se putevi, baš kako je govoreno na instalacionom ručku kod Krste Frankopana u Koprivnici.

Hej! Kako ga je zapeklo ono nedavno Krstino pismo!

Ali zar se može povratiti klupko, koje je padalo niz brdo ili kola, koja su polazila niz brijeg?

Da! On je bio u Beču, on je bio gostom nadvojvode Ferdinanda, i on je za njega, velikaša, plaćao jelo i vino. Nije ga častio kod svoga stola, kao što se časti gost, nego je za njega plaćao u gostioni, kao što se plaća za slugu, dok čeka na gospodara.

Debele kaplje znoja pokazale su se na čelu nesretnog kneza. —

Misli su mu brzo radile, a savjest se javljala kao kukavica, koja kuka u nedaleko gori. Po čelu mu se činilo, da bačvari nabijaju obruče na bure, a to je bure njegova glava. Ruka mu je zadrhtala, kad ju je dignuo, da obriše znoj sa čela, kao što zadršće vrbova šiba na vodi brzici.

I kao što vuk zavija u gori, tako mu je u ušima zavijao i parao mozak Hotkovićev glas: Medvedgrad i Rakovac.

Medjutim je u dvorani nastala velika vika.

On se ugleda kao čovjek, koji se probudio iz duboke nesvijesti, pa ne razumijevajući bulji oko sebe.

Grgur Štefković se dohvatio s Vukom Frankopanom.

— Boli vas napredak vašeg roda — grmio je Štefković, — kao što je bolila Kaina dobrota i plemenitost brata Abela. I on ga je ubio. I vi ćete dignuti bratsku kainsku ruku na strica Bernardina i brata bana Krstu.

— On nije ban! Tko ga je imenovao? — bijesno zaškrine zubima Vuk Frankopan.

— Zakonito izabrani i okrunjeni kralj — svečanim glasom uzvikne Grgur Štefković.

— A vi? — Iz bratskog jala prigrliste tudjina i hoćete, da mu prodate majku domovinu, kao što je Juda prodao Isusa Krista — —

— Pazite, gospodine Grgure, — bijesno skoči Juraj Frankopan — šta govorite. Mogao bi se zaboraviti, da imadem pred sobom rodjaka. —

— Jadni crve — porugljivo i prezirno odvrati Grgur Štefković, i naglašujući svaku riječ, nastavi: — Buni ti se savjest, kad čuješ istinu. Tko je od vas pitao ove sluge austrijskog nadvojvode, koji traži od vas, da mu se poklonite kao zakonitom kralju, quo iure (kojim pravom?) on to traži? — kao gladni psi na komad mesa zinuli ste odmah za odgovor, da li prima vaše uvjete? — Mjesto da birate kralja vi sklapate trgovinu, ali ne prodajete svoje, jer savjesti nemate, da nju prodadete, već majku, koja vas je othranila na prsima svojima, kao ptica pelikan, koja krvlju svojom hrani svoje mlade. — Meni se prijetiš? — Zakoniti gospodar Cetina je uz kralja Ivana, a ti si dignuo hajku na njega, da se ne smije svratiti ni u grad oca svojega. — Evo ti grudi — i tu Grgur razgali prsi — zarini mač svoj, — kojeg ne dižeš na Turčina, ako si junak — u grudi rodjaka svojega. Neka bude jedan zločin više na crnoj ti duši. — Udri! — Udri! Kukavica si, ako ne udariš! — I gledao je tako krvavim očima u kneza Slunjskoga, da je ovaj poniknuo nikom.

A biskup Tuškanić ustane i htjede da umiri, pa reče:

— Ali, gospodo, umirite se! Ta vi ste plemići. Vi ste kršćanski vitezovi! — —

Martin Hotković se glasno nasmije.

— A ti si kršćanski biskup, koji ližeš pete austrijskom nadvojvodi, da otmeš mitru s glave svome bratu u Kristu Šimi Erdediju. Ti imadeš da šutiš. — Zakleo si se da služiš Boga, a služiš vraga gramžljivosti.

Biskupu Tuškaniću udari krv u lice. Pobožno prekrsti ruke preko prsiju, oči podigne prema nebu, kao da je htio kazati:

— Vidiš, o Gospode, kako nepravedno trpim!

Al ne reče ništa, bojeći se, da što još gorega ne čuje.

A Grgur Štefković nastavljao je dalje:

— Svi ste poniknuli nikom. A gospodar Zrina i gospodari Perne šute mramorkom. Zašto ne otvore svoja rodoljubna usta? Zašto ne kažu, šta njih vodi u austrijsko kolo? — Zar se ne sjećaju svojih predja, koji su doveli Ugra Kolomana, jer su zavidjeli kraljevsku krunu na glavi Hrvata Petra Svačića? Oni su vodili svoje čete u redovima tudjinaca, da u Petrovoj gori, podno koje se diže Zrin, omasti mučeničkom krvlju rodjenu grudu zemlje zadnji hrvatski kralj Petar Svačić! Zašto se ne sjete plača, kojima su im Ugri platili za to bratoubilačko djelo? Bili su nasljedni banovi u Dalmaciji, suvereni u Bosni, a onda im je ugarski kralj, uz pomoć Barbonića, oduzeo sve, da ih ponizi do knezova Zrinskih i Šubića peranskih! — — Juda se objesio iza izdaje Spasiteljeve, a Zrinski i peranski Šubići živu, kao glas savjesti, kako prolaze izdajnici. Hej! Zrinski! Sjeti se, što su židovi vikali, kad su tražili, da se razapne Isus Krist? — Krv njegova na nas i na djecu našu! — A ja vam danas dovikujem, svima vama Frankopani Slunjski, Tržački i Brinjski, svima vama Peranskima i Zrinskima, krv naše braće, koja će se u ovom bratoubilačkom ratu proliti, suze naroda, koje će u austrijskom sužanjstvu proliti, na vas i na djecu vašu! Sjekira, koju ste donijeli na glave braće vaše, odsjeći će vama glave. I kao što je Isus kazao za hram jeruzalemski, a ja kažem vama, — ni kamen ne će ostati na kamenu. — Gramžljivost vaša je tako velika, da ste se ponizili do toga, da prevozite Turke preko Une, koji nas robe i uništavaju, samo da vas poštede. I znajte, zaista vam kažem, ugušit će vas vlastita pohlepa, potopit će vas vlastita pohlepa, potopit će vas narodne suze, zagušiti narodne kletve. Sjekira je već položena na korijen drveta. Vi ćete, a ne mi, zapaliti zublju gradjansog rata.

Glas Grgura Štefkovića zvonio je tako svečano i tako zlokobno, da su svi nijemo spustili glave.

Nikola Zrinsi, otac kasnijeg sigetskog junaka, stajao je nijem i blijed. Grudi su mu se teško dizale. Na čelu su mu nabreknule žile. Ruka mu se grčevito stezala oko balčaka svog mača.

I glasom, koji je naličio na režanje psa na lancu, sa stisnutim zubima prostenje:

— Mnogo štekćeš, mnogo ujedaš, ali se bijesnom psu izbijaju zubi. Nijesam ja nikada tražio ni savjeta ni pomoći od tvoga tasta ni šurjaka. On se isto klanjao Ferdinandu, dok se nadao nešto dobiti, a kad se razočarao, poklonio se vojvodi erdeljskom. Mi ga nijesmo pitali, zašto je tako radio. Svatko neka obračuna sam sa svojom savješću. I on će tako, ali neka pusti i nas, da i mi obračunavamo sami. Ni ti, ni on nijeste popovi, da nam držite korizmene propovijedi. Lamentacije Jeremijine čuti ćete na veliki petak, kad budemo obračunavali s onima, koji ujedaju druge i nabacuju se na njih svojim blatom. To je moja poruka i tvome tastu i tvome šurjaku.

— Alea jacta est, (kocka je pala) — muklo protisne Juraj Frankopan Slunjski. — Nama preostaje još jedino, da se posvetimo našem radu, da ispitamo dokumenta, koja su donijeli oratori i da nastavimo rad, zbog kojeg smo se ovdje sastali! — —

Ovo natezanje i borba potrajala je do kasne večeri.

Unatoč svih prijetnja i dobacivanja, nijesu se Grgur Štefković i njegovi drugovi dali uskolebati u opoziciji, koju su kod svakog pitanja najoštrije i najneobuzdanije vodili.

Napokon, kad se već duboki mrak spustio nad okolicom, gladni i na tašte, na prijedlog Nikole Zrinskoga, odaslaše iz sabora deputaciju komisarima, koja im je imala izjaviti da su stališi pronašli:

— da Ferdinand i žena mu Ana odista imadu potrebno pravo na krunu Ugarske.

— Pa to je već kazao požunski sabor, to ne trebate vi da kažete — porugljivo se nasmije Martin Hotković.

— Ugri se nas ne tiču! Mi nemamo nikakove veze ni s Ugarskom ni s narodom madžarskim. Mi smo zasebno kraljevstvo vezano s kraljevstvom ugarskim samo krunom svetog Stjepana — mrko ali odlučno dobaci Nikola Zrinski.

— — — — — — — — —

Već rano izjutra nastavio je sabor svoja vijećanja.

Prvi je govorio prepošt Oberštajn:

— Primili smo vašu poruku, koju ste nam dostavili pre-

ko vaših delegata, da priznajete pravo njegovom veličanstvu kralju češkome i ugarskome na krunu hrvatsku. Pozivamo vas dakle, da se poklonite njegovom veličanstvu kao svome zakonitom vladaru i gospodaru.

Sad se digne sijedi knez Ivan Karlović i progovori odlučnim glasom:

— Iza smrti našeg posljednjeg kralja Zvonimira, mi smo slobodnom voljom ujedinili našu krunu s krunom ugarskom i priznali njegova kralja za našega kralja. Od onda do danas nitko nas nije ni osvojio, ni zaposjeo, ni prisilio, da posredno nešto priznamo, što sami neposredno izabrali nijesmo. Priznavajući nečije pravo mi ne priznajemo istodobno, da on već i jest ono, na što pravo tek ima, jer da to pravo postigne, treba, kao ovdje, i pristanak stališa i redova. Mi se dakle ne možemo pokloniti na temelju prava, nego na temelju izbora, koji će istom onda uslijediti, kad se ispune uslovi, pod kojima smo spremni kralja češkoga priznati i za našeg kralja — —

— Dok primite Judine pare! — gorko se nasmije Grgur Štefković.

A Martin Hotković se okrene izaslanicima Ferdinandovim i vikne porugljivo:

— Najprije povelje za nagrade, a onda poklon. Ni pas ne liže praznu ruku — — —

Knezu Ivanu Karloviću udari krv u lice. Glas mu je vidno zadrhtao, kad se okrenuo zastupnicima Bernarda Frankopana:

— Vi ste još pohlepno posizali za majčinim mlijekom, kad je ova desnica prana u neprijateljskoj krvi. Pa ako ne poštujete sjedina na glavi mojoj, poštujte prošlost onoga, koji je neslomivo stajao na braniku granica ove starodrevne kraljevine, dok su knez Bernardin i njegov sin služili onome za plaću, kojega danas napadate.

Sve je ganuo ovaj glas sijedog velikaša. I burno odobrovanje zaori dvoranom.

A knez Karlović nastavi:

— Nijedan od nas ne traži ništa za sebe, nego za obranu potisnutih i ugroženih kraljevina. Tražili smo vojnike. Tražili smo, da svijetli nadvojvoda uzdržava hiljadu konjanika i dvjie stotine pješaka.

— A šta vam to koristi, dok Zrinski prevozi pljačkaške čete preko Une na svojim prevoznim brodovima? — dobaci Grgur Štefković.

— To se najprije treba dokazati, — dobaci knez Blagajski.

— Pitajte ga samo, eno ga pokraj vas, on ne će zanijekati! — odvrati Martin Hotković

— Tebi ću najmanje dati odgovora! — muklo protisne Nikola Zrinski. — Jer od tebe veći su sretni, ako smiju pridržati stremen, na koji meće nogu rod Zrinskih.

— Pa ipak ovako nedostojni za rod Zrinskih neće se nikada prodati nadvojvodi austrijskom ni sklapati izdajničke ugovore s bosanskim Turcima — odgovori Martin Hotković.

A Nikola Zrinski oholo podigne glavu i okrene Hotkoviću ledja.

Ivan Karlović nastavi:

— Mi smo tražili, da naš budući kralj imade za obranu svoje kraljevine Hrvatske u njoj uzdržavati, s mjesečnom plaćom od tri dukata po momku, hiladu konjanika i dvijesta pješaka. Od toga imadu dvije stotine konjanika i svi pješaci pripasti vrhovnom kapetanu hrvatskom, a osam stotina konjanika, da se podijeli medju staleže, već prema položaju pojedinaca. O tome hoćemo čuti odgovor, jer komesari i sami vide, kako je težak naš položaj uz ovakove ljude, kao što je knez modruški i njegov sin.

— Mi smo još tražili, da se utvrde i pregledaju pogranični gradovi, a u njih smjesti municija i vojska. Tako smo tražili, da se u Bihać postavi pedeset puškara, a u Klis i Senj, uz pedeset konjanika, još po pedeset, odnosno šesdeset puškara. — Kakav ste nam odgovor donijeli o ovim obećanjima? — viknu Gašpar Križanić.

— Na vrbi svirala! — nasmije se Grgur Štefković.

Na to se podigne Nikola Jurišić, koji je do sada mirno sjedio i slušao. Sve se oči upiljiše u njega.

— Veoma se čudimo zajedljivom i nedostojnom ponašanju izaslanika svijetlog kneza Modruškoga. U danima ozbiljnim i teškim, kad se obezglavljena zemlja nalazi osamljena u raljama osmanlijskog osvajača, prepuštena sebi i svojoj sudbini, onda su ovakovi prigovori nedostojni. Hrvatskoj treba kralj, koji će je i moći i htjeti zaštititi, ako treba i s mačem u ruci, a ne će se klanjati i uklanjati turskom caru kao vojvoda erdeljski. Gdje je bio Zapolja, kad je Turčin nadirao prema Pešti i harao ugarske i slavonske zemlje?

— A gdje si bio ti s tvojim nadvojvodom? — ljutito dobaci Grgur Štefković. — Nijesi li baš ti odgovarao kneza Krstu, da ne ide u pomoć svome kralju na Mohač? Šta ima-

deš ti ovdje da govoriš, slugo austrijska? Ti nemaš nikakovog prava, da govoriš u ime Hrvatske, dok si plaćen zato, da govoriš i misliš, kako ti naredjuje i kako to želi tvoj gospodar. Dok si ti kortešovao za svog nadvojvodu, knez Krsto je, mačem u ruci, tukao Turke. Eno kneza Karlovića, pa neka kaže, da nije tako! Ili zar nije on klečao pred njime, moleći ga, da primi protektorstvo kraljevine, koju su svi osim Boga velikoga napustili? — A kad se primio toga, sada ga on iza ledja napušta i ljubi ruku austrijskom nadvojvodi! Sramota!

— Tvoj tast i šurjak imadu najmanje da se žale i da ovako postupaju s prejasnim nadvojvodom Ferdinandom, — povišenim glasom viknu Nikola Jurišić — Za ona dobročinstva, koja je učinio njima i rodu njihovom, mogao je s pravom očekivati od njih sasvim drugačiji postupak. Obadvojica su bili u službi kuće austrijske, a oni su bili knezovi, a ja sam vojnik, koji mač dajem u službu onome, tko me plaća. Ali savjesti nijesam nikada prodavao! A knez Krsto trgovao je u Požunu s interesima svoje domovine, a kad nije dobio Senja ni vrhovnog kapetanstva cijele Ugarske i banske časti nasilje, okrenuo je ledja i otišao vojvodi erdeljskom.

— On je tražio pradjedovska imanja. Svoje, a ne tudje! — vikne Martin Hotković.

— Vidim ja, kud su smjera, — digne se Grgur Štefković. — Tko je ovdje slobodan? — Karlović se već najeo za novce Ferdinandove, vi ste njegovi sluge, Zrinski, Slunjski, Peranski, Brinjski. Tržački i Blagajski kao i biskup Tuškanić dršču jedan pred drugim, da ih koji drug ne izigra. Ova raja vazalska mora da šuti, jer će izgubiti i onaj krov nad glavom, koji mu je ostao još od po Zrinjskom prevezenih Turaka čitav. Mi smo pokušali sve, da vas odvratimo od gradjanskog rata, koji je neminovan, ako ustrajete na putu, kojim ste pošli. Ferdinand će vam obećati sve, ali dati vam ne će ništa. Stara je guja kuća habsburška. Ali, kako si tko prostre, onako će i ležati. A odgovornost za ovo ponesite na svojim dušama, ako ih još imadete. Mi se udaljujemo s protestom, da ne priznajemo zaključaka ovog sabora, koji je obična izdajnička trgovina na štetu Hrvatske i na propast naših sloboda i pravica.

Izrekavši to, Grgur Štefković, ponosna koraka, sa svojim drugovima napusti sabor, a odmah zatim i Cetin.

— — — — — — — — —

Nakon napuštanja jedine opozicije sabora posao je išao ubrzanim korakom

Poslanici Ferdinandovi pismeno se obvezaše, da će knez Ivan Karlović dobiti dvije stotine konjanika, Nikola Zrinski i Juraj Frankopan Slunjski po osamdeset, Vuk i Krsto Frankopan Brinjski, Stjepan Blagajski, te Andrija Tuškanić, biskup i opet, po pedeset konjanika, a niži plemići mnogo manje, tako Ivan Kobasić, Ivan Perušić i Gašpar Križanić po petnaest konjanika.

Napokon se Ferdinand obvezuje, da će svekolike privilegije hrvatskih staleža, kao isprave, sloboštine i potvrdjene saborske zaključke, što su ih nekoć podijelili kraljevini Hrvatskoj i njezinom žiteljstvu prijašnji vladari, zajedno s njihovim starim hvalevrijednim običajima i navadama, nepovrijedjeno uzdržati, potvrditi i obdržavati i da će ih svega života svoga vazda braniti, a tako i ovu slavnu kraljevinu.

Usmeno se još utanačilo, da će se kraljevina Hrvatska pridružiti naslijednim zemljama Habsburškim, ali se to nije uzelo na pismeno iz obzira spram Ugarske i njezinog plemstva.

Na to su u četiri sata poslije podne, na tašte, jednodušno i jednoglasno izabrali i isklicali Ferdinanda, kralja češkoga i nadvojvodu austrijskoga, za:

— našega i cijele ove slavne kraljevine Hrvatske pravoga, zakonitoga i nesumnjivoga i prirodnoga kralja i gospodara, kao što i prejasnu gospodju kraljicu Anu za našu i cijele kraljevine pravu, zakonitu, nesumnjivu i prirodnu kraljicu i gospodaricu, kao što ih i po glasu lista izabiremo, priznajemo i činimo, ustanovljujemo, proglašujemo i poštujemo oba veličanstva za naše, kako je rečeno, kralja i gospodara, kraljicu i gospodaricu, a sve to putem i načinom, pravom, običajem, svečanošću, koliko mogosmo i možemo, morasmo i moramo boljom, usrdnijom i uspješnijom. Podjedno pak prisegosmo najvećim veseljem i prisegu dužne vjernosti i poklonstva, i to takodjer javno, glasno i razgovijetno, te podignuvši tri prsta i ruke u vis, kao što nam je rečeni časni gospodin bečki prepošt svojim glasom prednjačio. Evo rijepo riječ te zakletve: Prisižemo i obećajemo, da ćemo biti odsada u buduće uvijek vjerni i poslušni prejasnom vladaru i gospodaru Ferdinandu, češkom kralju i njegovoj supruzi, prejasnoj gospodji Ani, rodjenoj kraljici ugarskoj i češkoj itd. gospodarima našima preblagostima i premilostivima, kao pravim, zakonitim, i naravnim naslijednicima i kralju i kraljici kraljevine Hrvatske, kao i njihovim naslijednicima i upravite-

ljima; da ćemo za njihovu korist i sreću promišljati i po svojim ju silama pomagati, a štetu i kvar po mogućnosti našoj od njih odvraćati i priječiti, pak i sve drugo činiti, kako se pristoji i kako je dužnost i obveza dobrih podanika i vjernih sluga prema svome gospodaru, niti ćemo ikad više u buduće drugoga, osim njihovih veličanstva i njihovih naslijednika za svoga gospodara ili kralja primiti i priznati. Kad bismo pak svi zajedno ili posebice razabrali, da tko, ili više njih, od duhovnoga ili svjetovnoga staleža ili reda, na štetu njihovih veličanstva, a na korist drugoga ili drugih, riječju ili činom uz drugoga pristati namjeravaju, to ćemo, čim za takove ljude saznamo, odmah o tome naša veličanstva ili poglavarstva od njih nam postavljena obavijestiti i opomenuti, te pomoći, da se ovi i ovakovi neposlušnici k dužnom poslušnu privedu i to sve bez ikakove himbe i lukavštine, tako nam Bog pomogao i njegovo sveto evandjelje!

Kad su dovršili zavjernicu, svi je prisutni i provide svojim pečatima, a onda uz zvonjavu zvona i gruvanje topova podjoše u crkvu franjevačku bl. Dj. Marije, gdje su pred svetootajstvom, u ruke prepošta Pavla Oberštajna usmeno ponovili napisanu zakletvu.

Sumrak se već davno uhvatio u zimskoj ranoj večeri. Jedino je svjetlo svijeća, upaljeno na svim oltarima, bacalo sablasne sjene na lica učesnika, od kojih su mnoga usta govorila ono, sa čime se srce nije slagalo.

Nešto bolnoga i jezivoga ozvanjalo je u jeci zvonova, koja su plakala i naricala.

Dignute su pesnice drhtale, dok se govorila zakletva.

A kad su zamijenile zadnje riječi zakletve, zapjeva svečanim glasom Pavao Oberštajn kod oltara:

— Te Deum laudamus —

— Tebe Boga hvalimo — —

Uz neprestanu zvonjavu zvonova, uz tutnjavu topova i mužara, pjevali su Ferdinandovi komesari, pjevali velikaši, pjevali drhćućim glasom, sakupljeni milom i silom, niži plemići.

Ali nijesu pjevali bosonogi fratri.

Staračke usne provincijala šaptale su bolno:

— Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.

— Smiluj mi se, Bože, po velikom milosrdju Tvojemu.

A kad su se udaljili učesnici sabora u dvoranu, da prime

jamčevno pismo iz ruku komesara, kad je crkva ostala prazna, siromašni fratar otac Luka glasno intonira, zakrivši rukom blijedo lice:

— De profundis clamavi ad te, Domine, Domine exaudi orationem meam.

— Iz dubine vapio sam tebi, Gospodine, — Gospodine, usliši molitvu moju

I rascijepila se starodrevna kraljevina. Hrvatska je imala svoga kralja tudjinca, dok je Slavonija stajala uz Zapolju kojeg će i ona izabrati u Dubravi šestog siječnja.

— — — — — — — — — —

Zamišljeno je gledao knez Ivan Karlović kod prozora svoje sobe u dvoru kneza Slunjskoga.

Brada mu je podrhtavala, a suhe su mu usne šaptale:

— Isuse, dobri i svemogući, ti, koji jedini vidiš u srca ljudska, ti znadeš, da sam sve, što sam učinio, učinio samo zato, da pomognem ovoj razorenoj i uništenoj zemlji. Možda činim i zlo, ali ne po djelima, već po nakanama srdaca naših, sudi nas, Gospodine.

A vani je urlala bura, nosila snježno inje, dok je bjesomučni vjetar bolno jaukao kroz dimnjake i kamine.

— Au! — Jao — Uhuhuhu huuuu!

— To vukodlaci i griješne duše lete oko Cetina i nagovještaju kaznu božju — govorili su plemići i krstili se drščućim rukama.

A svi su već znali, da je baš večeras stignuo glasnik bana Krste Frankopana, koji je pozivao stališe hrvatske na izborni sabor u Dubravu za šestog siječnja, i za odgovor, koji su mu dali:

— Da Hrvatska imade već svoga zakonitog kralja i da nema, prema tome, ništa više tražiti u Dubravi.

Znalo se i to, da je glasnik, nakon ovog odgovora, i ne odmorivši konja, ne opočinuvši nijednog časka, ne okusivši ni jednog zalogaja, smjesta napustio Cetin grad, pa su to smatrali navještajem borbe, koja će doći.

— — — — — — — — —

U velikoj blagovaonici cetinskih Frankopana sjedjeli su za večerom velikaši skupa s oratorima novoizabranoga kralja.

Poslije naglog odlaska glasnika bana Krste, govor je nekako zapinjao i raspoloženje je bilo potišteno i tmurno.

— Kako je nagao, ne će nas pustiti na miru — rekne knez Ivan Karlović.

— Već je zaposjeo sve klance i prolaze, da uhvati oratore i da im otme zavjernice, — odgovori knez Juraj Slunjski.

— Javili su i meni od kuće — umiješa se knez Tržački Vuk Frankopan.

— Pa kako ćemo proći? — zapita blijed Pavao Oberštajn.

— To prepustite meni. Ja poznajem i takove puteve, za koje ne zna ni knez Modruški, i koje sigurno nije zaposjeo. Ne će biti doduše udobni, ali je glava važnija od udobnosti, — odvrati knez Krsto Brinjski.

— Zar bi se usudio da digne na nas ruku? — začudjeno pogleda Ivan Puhler.

— Ako vas i ne bi odmah poklao, ali bi vas sigurno u lancima poslao, kao dar i dokaz vjernosti svome kralju Ivanu — nasmije se knez Blagajski

— Strašan je to čovjek — uzdahne Ivan Kacijaner.

— Ne bi ni mi njega štedjeli, da nam dopane šaka — dodade Nikola Zrinski.

— Bit će tu još vrućih dana — šapne knez Peranski.

— Zato se moramo obratiti još jednom poslanicom svijetlom kralju, da odmah primi ovo kraljevstvo u zaštitu, te zaštiti svoje vjerne knezove i pruži nam pomoć protiv prijetnja Zapoljinih, Krste Frankopana i njegovih privrženika, — umiješa se knez Ivan Karlović.

— To je istina — dodade Juraj Frankopan Slunjski. — Mi se samog Krste ne bi ni bojali, ali njega pomaže Zapolja, i kako smo čuli, opskrbio ga je dobrom vojskom, koja je već na našim granicama. A kako sam baš danas čuo, pet stotina konjanika doveo je banov kapetan, neki plemić Andrija Kukić, u Ogulin, s kojima će na nas navaliti, čim pohvataju oratore.

— Onda nema drugog lijeka, nego da se zamoli svijetli kralj, da nam u roku od deset dana pošalje plaću za konjanike i pješake kroz tri mjeseca. Istodobno da opskrbi gradove i druga mjesta u kraljevini posadama i hranom, a Nikola Jurišić da odmah zauzme one gradove i utvrde, koje se novom kralju još nijesu predale — rekne knez Nikola Zrinski.

— Sve će to biti u redu — odgovori prepošt Pavao Oberštajn. — Čim mi dodjemo kući, odmah ćemo o svemu obavijestiti njegovo veličanstvo, i o vašem položaju, o vašim teškim prilikama, pa smo uvjereni, da ćete, ako i ne za deset dana, a ono ipak u najkraćem vremenu sve traženo imati. Dakako, samo ako uspijemo, da se i sami proveremo — lukavo zaškilji Oberštajn.

— To je moja briga — rekne Krsto Frankopan Brinjski.

— — — — — — — — —

U velikoj refektoriji franjevačkog samostana Blažene Djevice Marije, bilo je toga dana nujno i tiho.

Umjesto uobičajenog čitanja svetog evandjelja, naredi otac provincijal, da se čitaju »Otkrivenja sv. Ivana Apostola« što je činio vrlo rijetko i to u danima nesreća, kazna božjih i velike bijede.

I pokaže kleriku glavu XVI., koju je on glasno čitao:

— I čuo sam veliki glas iz hrama, koji je bio namijenjen sedmorici angjela: Idite i saspite na zemlju sedam šalica gnjeva božjega.

I otišao je prvi, i prosuo je svoju šalicu na zemlju, i pojaviše se zle i škodljive rane na ljudima, koji su imali značaj zvijeri, i koji su obožavali sami sebe.

I drugi angjeo prosu šalicu u more i odmah se načini krv, kao da je netko poginuo; i sve, što je bilo u moru živoga, umre.

I treći angjeo sasu šalicu svoju na rijeke i na izvore voda i pretvorila su se u krv.

I čuo sam vodenog angjela, kako govori: Pravedan si, o Gospode, koji jesi i koji si bio svet, koji si ovo presudio.

Jer oni su prosuli krv svetaca i pravednika, pa si im i ti dao, da piju krvi, jer oni su to zavrijedili.

I čuo sam jednog drugoga, kako govori od žrtvenika: Da, svemogući Bože, sudovi tvoji istiniti su i pravedni.

I četvrti angjeo proli svoju šalicu na sunce i njemu bude dano, da ljude muči vrućinom i vatrom.

I ljudi su bili mučeni strašnom žedjom i pogrdjivali su ime Boga, koji je imao moć nad tim mukama i nijesu pravili pokore i nijesu slavili Njega.

I peti angjeo prosu šalicu svoju na ležaje zvijeri: i pomračilo se njegovo kraljevstvo i od bola izgrizli su jezike svoje.

I zbog svojih rana i bolova pogrdjivali su Boga na nebesima, a nijesu htjeli praviti pokore radi grijeha svojih.

I šesti angjeo prosu šalicu svoju na onu veliku rijeku Eufrat. I posušila se njezina voda, da se priprave putevi kraljevima od ishoda sunca.

I vidio sam iz usta aždaje, i iz usta zvijeri, i iz usta lažnih proroka, kako izadjoše tri nečista duha u obliku žaba.

A to su bili duhovi djavola, koji su pravili čuda, i obidjoše sve kraljeve svijeta, da ih skupe u borbu protiv velikog dana Svemogućeg Boga.

Evo dodjoh kao tat. Blaženi koji je budan i pazi na haljine svoje, da ne podje gol i da ne opaze sramote njegove.

I sakupit će ih na mjestu, koje se na hebrejski zove Armagedon.

A sedmi angjeo prosu šalicu svoju na vazduh, i začuo se veliki glas iz hrama, s prijestolja, govoreći: svršeno je!

I pojaviše se strijele i glasovi grmljavina, i nastade takav zemljotres, kakvog nije bilo od vremena, otkada su ljudi bili na zemlji i takav potres, kao što je ovaj velik bio.

I raspade se grad veliki na tri dijela: raspadoše se gradovi nevjernika, a Babilon dodje u sjećanje božje, da mu predade kalež vina gnjeva svojega.

I svi otoci pobjegoše i bregovi se nijesu mogli naći. I pade s nebesa na ljude silan teret, ravan talentima i ljudi su vrijedjati Boga zbog muka velikih, jer one su bile teške i užasne.

— Suficit — (dosta) — tiho se oglasi provincijal.

A klerik poljubi sv. knjigu i sjedne pognute glave na svoje mjesto.

Skromno jelo donašano je bez ijedne riječi i dodavano je po novicima — (pokusnicima) — od jednog oca do drugoga, od jednoga brata do drugoga.

Iz ogromne peći, gdje su gorjele velike cjepanice, širila se udobna toplina, koja je onda na malene otvore grijala i nad blagovaonicom se nalazeće skromne ćelije otaca i braće.

Samo za oca provincijala i gvardijana bile su zasebne, udaljene odaje i s posebnim pećima. A takove su bile i sobe za goste.

Snužden i tužan sjedio je ob desnu oca provincijala otac Luka.

A čim se svršila večera povuče se otac provincijal s ocem Lukom u njegovu sobu.

S prekrštenim rukama preko grudiju šetao se, šuteći, sijedi provincijal.

Pognute glave stajao je otac Luka i tužnim okom promatrao sijedog dostojanstvenika reda.

Napokon se zaustavi otac provincijal pred ocem Lukom.

— A što sada? — zapita muklo.

Otac Luka slegne s ramenima i ne reče ni riječi.

Otac provincijal ga jedno vrijeme gledao blagim pogledom, a kad je ovaj i dalje šutio, onda mu tiho reče:

— Spuštena glava roni u misli, ali se ne domisli ničemu! Ti si se odrekao svijeta, da živiš Bogu. A Bog je rekao: »nijedna vlas ne pada s glave bez volje moje!« — Oni su svršili, pitam te, što kani knez modruški?

— Prelazi i klanci su zaposjednuti četama bana Zapoljinog i kneza modruškoga. Oni ih hoće da zarobe i da im oduzmu zavjernice.

— Misliš, da nema dovoljno papira i crnila, da se napišu druge?

Otac Luka opet zašuti.

— Imade! — produži provincijal. — A tko je namislio zlo, on će ga i počiniti. — Zato je Bog dao ljudima slobodnu volju. — A oni su danas načinili ono, što je načinio Juda s gospodinom Isusom Kristom. Prodali su majku domovinu, izvrgnuli bijedi i nevolji ovaj jadni i napaćeni narod, a sami su sebe prevarili, jer Judine plaće dobiti ne će.

— To je ono, što i mene boli, — uzdahne otac Luka. — Kad bi ova zemlja mogla i malo zaštite i koristi da imade od nadvojvode austrijskoga, ja bi mu se prvi poklonio. A zar sada ne će Hrvatska i Slavonija izgledati kao oni pilići što se medjusobno kolju po buništu, a onda dolazi jastreb i odnosi ih obadvojicu?

— Da, tako će i biti! — upane otac provincijal. — A ja imadem vijesti iz Bosne, da se šibenski poturica, livanjski Sandžak, Muratbeg već sprema na ove krajeve. A Jašarbegović neprestano se nešto dogovara s Omerbegovićima u Ljubiji. A kada se oni dogovaraju samo kršćanima može ići na štetu. Glasnici neprestano jezde izmedju Sandžaka i Usrefbega u Šeher Sarajevu. Nitko ne zna, kamo se spremaju ali da se spremaju, to je sigurno. A kuda će nego na nas? Ban Krsto Frankopan imade jake čete i kako sam čuo, dobro je zaposjeo pogranična mjesta. Tamo dakle ne će. A ovdje

nema vojske, ni streljiva, ni topova, a gradovi su potpuno zapušteni i zanemareni. Doći će dakle ovamo. — Doći će tim sigurnije, što znadu, da ban ne može doći u pomoć, jer će Ferdinandovci prije propustiti Turke nego Zapoljine čete, koje im dolaze u pomoć.

— Strašno!

— Čuo si danas apokalipsu sv. Ivana Apostola! — (otkrivenja!) — Dao sam je namjerno čitati. Jer kao da je napisana za naše prilike.

— Strašno! Strašno! — uzdahne otac Luka.

— A što ćeš ti sada?

— Trebam da vidim, na koju će stranu oratori, pa ću onda da obavijestim banovog kapetana.

— Pokušaj, i ako ne vjerujem, kao što rekoh, da će od toga biti koristi! — A što treba mi da radimo?

— Ja mislim, da oci, odlazeći u narod. slave djela banova, da ističu njegove nakane, da brani ove krajeve, i da pute narod, da vjeruje u Boga i da se ne dade zavesti na mržnju protiv rodjenog brata.

— To možemo činiti samo onda, kad vidimo kakova djela!

— Bit će ih, oče! — Ban ima svoje namjere! — On se ne će dati priječiti!

— Neka mu pomogne gospodin Bog! — tiho prošapće otac provincijal.

— — — — — — — — —

Kad su se našli oratori na samo u sobi Pavla Oberštajna, rekne ovaj:

— Hvala Bogu, da smo i to svršili.

— Srdačno nas baš nijesu primili — upane Ivan Puhler.

— Vidio sam im s lica — dometne Ivan Kacijaner. — Samo strah od feudalne gospode doveo ih je i držao ovdje

— Ali od Bernardina se ipak nijesam nadao, da će ići tako daleko, — opet primi riječ Pavao Oberštajn.

— Tvrd je to orah i mnogi će se zub na njemu još polomiti — mrko ubaci Nikola Jurišić. — I ja se samo čudim, zašto svijetli vojvoda nije sve poduzeo, da njega i sina mu Krstu predobije za sebe? Kako sam čuo, već je bila stvar skoro gotova?

— Da bila je, ali je kraljica Marija sve pokvarila za volju onog pustolova Baćana! — nevoljko odmahne rukom Pavao Oberštajn.

Nikola Jurišić slegne s ramenima.

— Neznam, što nalaze na tom Baćanu, koji ovdje nema ni ugleda, ni poznanstva, ni prijateljstva, ni oslonca? — Ja znadem ipak jedno, da, što bi sad dobili za cekin, kasnije ne ćemo dobiti ni za stotine cekina. Krsto je ponosan! — Ja ga dobro znadem. — I, ovako uvrijedjen, on će radije služiti Zapolji zabadava nego Ferdinandu za plaću. A da je danas ovdje bio knez Krsto Frankopan, bila bi i čitava Slavonija.

— Baš'a govoriš, kapetane! — prekine ga Pavao Oberštajn. — I ja te uvjeravam, da je njegovo Veličanstvo imalo ozbiljnu nakanu, da knezu Krsti sve učini i sve ispuni, što je obećalo. Ali iza njegovih ledja pokvarila je ona histerična baba, koja je do ušiju zaljubljena u Baćana. — Neznam samo, što nalazi na njemu? — Nit je lijep, nit je uman.

— Oho! — Za sebe i te kako — nasmije se Ivan Kacijaner. — Jedini, koji ništa ne radi, a imade najviše koristi.

— A šta ćemo s četama, koje su tražili? — zapita Ivan Puhler.

— Treba ih naći, makar ispod zemlje! — odlučno ustvrdi Nikola Jurišić. — Vi ne poznajete mojih sunarodnjaka! Njih se samo jednoć može prevariti. — Exemplum Christophorus Frangepani — a onda zlo! —

— No, valjda nijesu svi baš kao knez Krsto? — nasmije se Pavao Oberštajn.

— Možda nijesu odlučni i karakterni kao on, da otvoreno lome i istupe, — nastavi Nikola Jurišić, — ali ja se više bojim od prikrivenog neprijatelja, nego od otvorenog neprijatelja!

— To je istina! A ti ostaješ ovdje! — odvrati Ivan Kacijaner.

— Svijetli kralj će bezuvjetno nešto učiniti i ako ne u roku, u kojem to gospoda traže Sada nema novaca! — odlučno rekne Oberštajn.

— Ali se novci moraju naći! — odlučno istupi Jurišić. Ne treba zaboraviti, da su gradovi zapušteni, da nema streliva, da su topovi napuknuti, da gradovi nemaju posada, a i ono, što ih i imade, nijesu već odavno plaće dobile! — A pane li samo jedan granični grad u turske ruke, Zapolja će podignuti graju pred cijelim kršćanskim svijetom!

Pavao Oberštajn se zadubio u misli.

Napokon se trgne.

— Do djavola, kako ćemo se izvući iz te mišolovke? — Je li to spretan kapetan, kojeg je poslao protiv nas?

— To je onaj isti, što je uznemirivao s nekoliko stotina graničara cijelu sultanovu vojsku, kad je išao na Mohač. To je onaj isti, što je potukao Kozrefpašu pod stolnim Biogradom, i onaj isti, što je potukao sa šakom vojnika velikog vezira i sve sultanove čete pod Tatom, Ostrogonom i Višegradom, a napokon i samu njegovu zalaznicu pod Budimskim mostom.

— Grom ga ubio! — bijesno škrine zubima Ivan Kaltner.

— Pa kako ćemo se izvući? — zapita Pavao Oberštajn.

— Za to me manje boli glava, — to će već Blagajski da sprovede. — Više me zabrinjuje, kako ćemo pobjeći, i što će biti, kad bude uvidio, da smo prošli, — mrko završi Nikola Jurišić.

— Ah, što me briga — nesmotreno odmahne rukom Pavao Oberštajn.

— Oho! — plane Nikola Jurišić. — Tebe što je briga? A ja neka u tom vrelom kotlu plivam onda sam? — samo nijesam ni ja ludih gljiva jeo!

Pavao Oberštajn uvidi svoju nesmotrenost i počne Jurišića miriti.

— Ti si me krivo razumio, — ne mislim ja tako — već me nije briga za njegov gnjev — i zmija grize, kad se nadje u procijepu vlastiti rep. Neka ga grize i taj kapetan. Ja sam sâm vidio, kako je ovdje, i ja ću se lično zauzeti kod njegovog Veličanstva, da obećana pomoć što brže dodje.

A Nikola Jurišić hladno odgovori:

— Vederemo! — (Vidjet ćemo!).

I razgovor se opet okrene na obične stvari.

S franjevačke crkve otkuca ponoć.

— Oho! — trgne se Pavao Oberštajn — sutra treba rano ustati, zato treba dobro prospavati, jer je put dalek. Hajdemo i mi na počinak.

— — — — — — — — — —

Hrvati su imali dva kralja, a Hrvatska je bila razapeta kao i Isus Krist na drvetu križa, izmedju gradjanskog rata i istočnog osvajača.

KONAC DRUGE KNJIGE.

Napisao: Ivan Franić-Požežanin

Z A G R E B 1 9 2 7.

ŠTAMPARIJA „LINO-TIP“, M. ŽIDAN, ILICA 65.